

ISSN 2587-3822

STUDII NAȚIONALE , DE SECURITATE

Revistă științifico-practică
Nr. 2 (4) 2021

SERVICIUL DE INFORMAȚII ȘI SECURITATE AL REPUBLICII MOLDOVA

**INSTITUTUL NAȚIONAL DE INFORMAȚII ȘI SECURITATE
"BOGDAN, ÎNTEMEIATORUL MOLDOVEI"**

STUDII NAȚIONALE DE SECURITATE
Revistă științifico-practică
Nr. 2 (4) 2021

CHIȘINĂU – 2021

STUDII NAȚIONALE DE SECURITATE
Revistă științifico-practică
Nr. 2 (4) 2021

FONDATOR:
SERVICIUL DE INFORMAȚII ȘI SECURITATE AL REPUBLICII MOLDOVA

Redactor-șef: Vitalie SÎLI, doctor în drept,
conferențiar universitar, rector INIS

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC AL REVISTEI:

Diana HÎRBU – *redactor-șef adjunct*, doctor în științe politice, conferențiar universitar
Xenofon ULIANOVSKI – *redactor științific*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ULIM/USM

Serghei SPRINCEAN – doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Svetlana CEBOTARI – doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, USM/ Academia Militară "Alexandru cel Bun"

Valeriu CUȘNIR – doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Victor JUC – doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Iurie MIHALACHI – doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, USPEE

Victor SACA – doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, USM / Academia de Administrare Publică

COLEGIUL DE REDACȚIE AL REVISTEI:

Natalia ALBU – doctor în științe politice, conferențiar universitar, Academia Militară "Alexandru cel Bun" / Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Tatiana BUSUNCIAN – doctor în științe politice, USM

Igor CAȘU – doctor în istorie, conferențiar universitar, USM

Eugenia COJOCARI – doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM

Cristina EJOVA – doctor în științe politice, conferențiar universitar, USM

D. Gheorghe ALECU – doctor în drept, conferențiar universitar, ARACIS, România

Vakhtang MAISAIA – doctor, profesor universitar, Universitatea Internațională Caucasus, Tbilisi, Georgia

Nataliya NECHAYEVA-YURIYCHUK – doctor, conferențiar universitar, Univeritatea

Națională "Iurii Fedkoviți" din Cernăuți, Ucraina

Tudor OSOIANU – doctor în drept, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice / Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”

Natalia PUTINA – doctor în științe politice, conferențiar universitar, USM

Alexandru ROȘCA – doctor habilitat în filozofie, academician, Academia de Științe a Moldovei

Eugen STRĂUȚIU – doctor, profesor universitar, Universitatea "L. Blaga", Sibiu, România

Tudorel TOADER – doctor în drept, profesor universitar, Universitatea "Ioan Cuza", Iași, România

Tatiana VERDEȘ – doctor în filologie, conferențiar universitar, IP „NeoEduct”, UST

COMISIA DE EXPERTI:

Andrei FORTUNA – doctor în științe istorice
Vitalie ARMAȘU – doctor în sociologie
Marcel BENCHECI – doctor în științe politice, cercetător științific superior
Victor CRETU – doctor în științe tehnice
Natalia CURAGĂU – doctor în economie, conferențiar universitar
Boris GLAVAN – doctor în drept, conferențiar universitar
Lilian LUCHIN – doctor în drept, conferențiar universitar
Valeriu MIJA – doctor în științe politice
Victor NEMȚAN – doctor în științe medicale
Maria PROCA – doctor în științe politice
Ion VAREAGHIN – doctor în științe politice

REDACTORI DE LIMBĂ:

Vitalie ȚURCANU – *Română / Rusă*
Vitalina BAHNEANU, dr., conf. universitar, Facultatea de Litere, USM – *Franceză*
Lia BUTUCEL, lector asistent, doctorandă, Facultatea de Litere, USM – *Engleză*

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin exclusiv autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fondatorului. Autorii poartă întreaga responsabilitate pentru conținutul științific al textelor.

Versiunea electronică: <https://inis.sis.md/content/revista-inis-studii-nationale-de-securitate>

Adresa redacției: str. Șoseaua Balcani, 7, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD-2049.
Tel: +373/22/239-848.

© SIS (INIS), 2021

NATIONAL SECURITY STUDIES
Journal of Research and Practice
Nr. 2 (4) 2021

FOUNDER:
SECURITY AND INTELLIGENCE SERVICE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Chief Editor: **Vitalie SÎLI**, PhD in Law, Associate Professor, NIIS rector

SCIENTIFIC BOARD:

Diana HÎRBU – *deputy chief editor*, PhD in Political Science, Associate Professor

Xenofon ULIANOVSKI – *scientific editor*, PhD in Law, Professor, FIUM/MSU

Serghei SPRINCEAN – PhD in Political Science, Associate Professor, Institute of Law, Political and Sociological Research

Svetlana CEBOTARI – PhD in Political Science, Associate Professor, MSU / Military Academy "Alexandru cel Bun"

Valeriu CUȘNIR – PhD in Law, Professor, Institute of Law, Political and Sociological Research

Victor JUC – PhD in Political Science, Professor, Institute of Law, Political and Sociological Research

Iurie MIHALACHI – PhD in Law, Associate Professor, USPEE

Victor SACA – PhD in Political Science, Professor, MSU / Academy of Public Administration

EDITORIAL BOARD:

Natalia ALBU – PhD in Political Science, Associate Professor, Military Academy "Alexandru cel Bun" / Institute of Law, Political and Sociological Research

Tatiana BUSUNCIAN – PhD in Political Science, MSU

Igor CAȘU – PhD in History, Associate Professor, MSU

Eugenia COJOCARI – PhD in Law, Professor, MSU

Cristina EJOVA – PhD in Political Science, Associate Professor, MSU

D. Gheorghe ALECU – PhD in Law, Associate Professor, ARACIS, Romania

Vakhtang MAISAIA – PhD, Professor, International University of Caucasus, Tbilisi, Georgia

Nataliya NECHAYEVA-YURIYCHUK – PhD, Associate Professor, Chernivtsi National University "Iurii Fedkoviç", Ucraina

Tudor OSOIANU – PhD in Law, Associate Professor, Institute of Law / Police Academy „Ștefan cel Mare”, Political and Sociological Research

Natalia PUTINA – PhD in Political Science, Associate Professor, MSU

Alexandru ROȘCA – PhD, Academician, Academy of Science of Moldova

Eugen STRĂUȚIU – PhD in Political Science, Professor, University "L. Blaga", Sibiu, Romania

Tudorel TOADER – PhD in Law, Professor, University "Ioan Cuza", Iași, România

Tatiana VERDEȘ – PhD in Philology, Associate Professor, IP „NeoEduct”, UST

EXPERT COMMITTEE:

Andrei FORTUNA – PhD in History

Vitalie ARMAȘU – PhD in Sociology

Marcel BENCHECI – PhD in Political Science, Senior Scientific Researcher

Victor CREȚU – PhD in Technical Science

Natalia CURAGĂU – PhD in Economics, Associate Professor

Boris GLAVAN – PhD in Law, Associate Professor

Lilian LUCHIN – PhD in Law, Associate Professor

Valeriu MIJA – PhD in Political Science

Victor NEMȚAN – PhD in Medical Science

Maria PROCA – PhD in Political Science

Ion VAREAGHIN – PhD in Political Science

LANGUAGE EDITORS:

Vitalie ȚURCANU – *Romanian/Russian*

Vitalina BAHNEANU, PhD, Associate Professor, Moldova State University – *French*

Lia BUTUCEL, Assistant Lecturer, PhD student, Faculty of Letters, MSU – *English*

Ideas and opinions expressed in the materials below belong to authors exclusively and do not necessarily reflect the point of view of the Founder. The authors bear full responsibility for the scientific content of the texts.

The electronic version: <https://inis.sis.md/content/revista-inis-studii-nationale-de-securitate>

Address of the editorial's office: Soseaua Balcani Str., 7, Chisinau, Republic of Moldova, MD-2049. Tel: +373/22/239-848.

© SIS (INIS), 2021

CUPRINS

EDITORIAL

Vitalie SÎLI

PERICOLUL AMENINȚĂRILOR HIBRIDE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE 8

INFORMAȚII ȘI SECURITATE NAȚIONALĂ

Tatiana BUSUNCIAN

SECURITATEA INFORMAȚIONALĂ: CONCEPTE ȘI NOȚIUNI17

*Carolina BUDURINA-GOREACII*REALIZAREA POLITICII EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL
RELAȚIILOR DE COLABORARE CU STATELE VECINE LA ETAPA ACTUALĂ28*Oleg SOLOMON*ÎMBUNĂTĂȚIREA ACTIVITĂȚII DECIZIONALE DIN CADRUL SISTEMULUI DE
SECURITATE NAȚIONALĂ PRIN PRISMA REPERELOR BIBLIOGRAFICE
INTERNAȚIONALE DE CERCETARE A FENOMENULUI DECIZIONAL45*Eugenia COJOCARI*DESEMNAȚIA PREMISELOR INSECURITĂȚII ECONOMICE VIZAVI DE
REGLEMENTAREA IMPLEMENTĂRII SISTEMULUI SECURITĂȚII
ECONOMICE NAȚIONALE59

SECURITATE INTERNAȚIONALĂ

Valentin BENIUC, Sayed SAYED

CONFLICTUL ISRAELIANO-PALESTINIAN: GENEZĂ ȘI STAREA ACTUALĂ78

*Marcel BENCHECI, Alexander KURTSKHALIA*ROLUL ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE DE SECURITATE ÎN MANAGEMEN
TUL CONFLICTELOR TERITORIALE DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI GEORGIA102*Liliana BENIUC, Miriam BEN HAMOO*

ANALIZA POLITICII DE IMIGRARE ÎN ISRAEL: LEGI, INSTITUȚII ȘI TENDINȚE112

SECURITATE JURIDICĂ

*Xenofon ULIANOVSKI*ASPECTE PENALE PRIVIND POLUAREA AERULUI PRIN PRISMA
SECURITĂȚII ECOLOGICE122*Sergiu CUȘNIR*

ADMISIBILITATEA DATELOR OBTINUTE PRIN ÎNCĂLCAREA UNUI DREPT133

*Igor BĂCU*PROTEȚIA EXERCITATĂ PRIN INTERMEDIUL MĂSURILOR DE OCROTIRE
JUDICIARĂ143

TABLE OF CONTENT

EDITORIAL

Vitalie SILI

THE DANGER OF HYBRID THREATS ON NATIONAL SECURITY8

INTELLIGENCE AND NATIONAL SECURITY

Tatiana BUSUNCIAN

INFORMATIONAL SECURITY: CONCEPTS AND DEFINITIONS17

Carolina BUDURINA-GOREACII

IMPLEMENTATION OF THE FOREIGN POLICY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA
IN THE CONTEXT OF CURRENT COLLABORATIVE RELATIONS WITH
NEIGHBORING STATES28

Oleg SOLOMON

IMPROVING DECISION-MAKING WITHIN THE NATIONAL SECURITY SYSTEM
THROUGH INTERNATIONAL BIBLIOGRAPHIC LANDMARKS FOR
RESEARCHING THE DECISION-MAKING PHENOMENON45

Eugenia COJOCARI

DESIGNATION OF THE ECONOMIC INSECURITY REASONS IN THE CONTEXT
OF THE REGULATION OF THE IMPLEMENTATION OF THE NATIONAL
ECONOMIC SECURITY SYSTEM59

INTERNATIONAL SECURITY

Valentin BENIUC, Sayed SAYED

ISRAELI-PALESTINIAN CONFLICT: GENESIS AND CURRENT STATE OF AFFAIRS ..78

Marcel BENCHECI, Alexander KURTSKHALIA

THE ROLE OF INTERNATIONAL SECURITY ORGANIZATIONS IN THE TERRITO-
RIAL CONFLICTS MANAGEMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
AND GEORGIA102

Liliana BENIUC, Miriam BEN HAMOO

ANALYZING THE IMMIGRATION POLICY IN ISRAEL:
LAWS, INSTITUTES AND TRENDS112

JUDICIAL SECURITY

Xenofon ULIANOVSKI

CRIMINAL ASPECTS RELATED TO AIR POLLUTION, FROM THE ECOLOGICAL
SECURITY POINT OF VIEW122

Sergiu CUȘNIR

ADMISSIBILITY OF DATA OBTAINED BY INFRINGEMENT OF A RIGHT133

Igor BĂCU

PROTECTION EXERCISED THROUGH MEASURES OF JUDICIAL PROTECTION143

EDITORIAL

CZU 327.5:351.86

DOI 10.5281/zenodo.6476670

**PERICOLUL AMENINȚĂRILOR HIBRIDE ASUPRA
SECURITĂȚII NAȚIONALE****Vitalie SÎLI**

Chișinău, Republica Moldova

redactor-șef

rector, Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”

doctor în drept, conferențiar universitar

<https://orcid.org/0000-0002-1351-3417>

e-mail: silivitalie@gmail.com

Secolul 21 este caracterizat prin escaladarea terorismului și a altor amenințări asimetrice, inclusiv amenințările hibride care au afectat securitatea națională a statelor. Amenințările hibride afectează direct mediul național și cel internațional de securitate. Acestea sunt multidimensionale, manifestându-se printr-o largă gamă de moduri de acțiune. Pericolul cel mai mare constă în faptul că dacă nu sunt detectate la timp sau nu se reacționează la ele, amenințările hibride se pot transforma într-un război hibrid.

Cuvinte-cheie: amenințări hibride, război hibrid, stat, securitate națională, securitate internațională.

**THE DANGER OF HYBRID THREATS
ON NATIONAL SECURITY**

The 21st century is characterized by the escalation of terrorism and other asymmetric threats, including hybrid threats that have affected the countries' national security. Hybrid threats directly affect the national and international security environment. These threats are multidimensional and manifest themselves in a wide range of modes of action. The biggest danger is that if one fails to detect in due time or to react, hybrid threats can turn into a hybrid war.

Keywords: hybrid threats, hybrid warfare, state, national security, international security.

**DANGER DE MENACES HYBRIDES SUR
LA SÉCURITÉ NATIONALE**

Le 21e siècle est caractérisé par l'escalade du terrorisme et d'autres menaces asymétriques, y compris les menaces hybrides qui ont affecté la sécurité nationale des États. Les menaces hybrides affectent directement l'environnement de sécurité national et international. Celles-ci sont multidimensionnelles, et se manifestent dans un large éventail de modes d'action. Le plus grand danger est si elles ne sont pas contrôlées ou ne répondent pas, les menaces hybrides peuvent se transformer en guerre hybride.

Mots clés : menaces hybrides, guerre hybride, État, sécurité nationale, sécurité internationale.

ОПАСНОСТЬ ГИБРИДНЫХ УГРОЗ ДЛЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

21 век характеризуется эскалацией терроризма и других косвенных угроз, в том числе и гибридных, затрагивающих национальную безопасность государств. Гибридные угрозы напрямую влияют на национальную и международную безопасность. Они многогранны, и проявляются в широком диапазоне способов действия. Самая большая опасность заключается в том, что если на них не отреагировать и не остановить, то гибридные угрозы могут перерасти в гибридную войну.

Ключевые слова: гибридные угрозы, гибридная война, государство, национальная безопасность, международная безопасность.

Evoluția societății moderne, exteriorizată în special prin progresul tehnico-științific, implică accelerarea schimbului de date și asigură accesul practic nelimitat la informații din partea auditoriului ce manifestă interes față de acestea. În general, mediul de securitate, aflat în permanentă schimbare, în ultimii ani a suferit schimbări profunde. Astfel, în contextul modificării provocărilor la adresa securității și al accentuării unor manifestări ale acestora, apare necesitatea adaptării și consolidării capacității de asigurare a securității, de depistare, prevenire și contracarare a amenințărilor hibride. În context, studierea doar a formelor de manifestare a amenințărilor hibride este insuficientă, fiind necesară monitorizarea permanentă a tacticilor hibride utilizate, elaborarea unor noi metode de anihilare a acestora și implementarea lor la diverse niveluri. În prezent, amenințările hibride se disting prin forme noi, care frecvent implică utilizarea pe scară largă a acțiunilor de ordin politic, economic și informațional.

Astfel, amenințările hibride au devenit parte integrantă a mediului de securitate europeană, manifestându-se, în special, în țările din Europa de Sud-Est, inclusiv în Republica Moldova. Principalele valori sociale, protejate și garantate în stat, cum ar fi democrația, libertatea și suveranitatea, sunt supuse unui pericol direct. Caracteristicile atacurilor hibride constau în caracterul subtil al acestora, manipularea opiniei publice, a semnificației valorilor democra-

tice și oferirea posibilității actorilor externi de a interveni în activitatea societății democratice printr-un șir de acțiuni secrete.

Scopul amenințărilor hibride constă în subminarea stabilității interne a statelor și accelerarea polarizării societății sau a promovării anumitor viziuni, idei, concepte etc. Acestea pot fi întâlnite în mai multe domenii, deoarece instrumentele utilizate pot fi caracterizate printr-o varietate deosebită, cum ar fi diverse atacuri cibernetice, manifestări hibride sociale, juridice, informaționale, politice, economice, culturale, militare, diplomatice etc.; așadar, principalele mijloace de atac sunt cele politice, informaționale, psihologice și economice. Metodele respective permit obținerea rezultatelor scontate – provocarea unor pagube politice, economice și teritoriale, organizarea unor dezordini în stat și în sistemul administrativ, demoralizarea societății¹.

Noțiunii de „amenințare hibridă” îi revine o importanță deosebită, în special în cazul în care este supusă analizei totalitatea de provocări de securitate cu care se confruntă comunitatea internațională. Analiza amenințărilor hibride trebuie să fie multidimensională. Iar în al doilea rând, este necesară o abordare cuprinzătoare atunci când sunt propuse mecanisme de contracarare și de reziliență ale acestora.

Termenul „amenințare hibridă” este adesea perceput în mod eronat. Mulți cer-

¹ CEBOTARI, S. *Războiul hibrid. Unele considerațiuni*, În: Revista militară, nr. 1 (13), 2015, p. 27.

cetători și analiști contestă categoria ”hibrid”, criticând-o pentru că este imprecisă sau de-a dreptul iluzorie, iar când este asociată cu termenul „război”, există pericolul militarizării inutile a limbajului politicii internaționale, cu consecințe potențial periculoase².

Pentru a identifica trăsăturile conceptului ”amenințări hibride”, Centrul European de Excelență pentru Combaterea Amenințărilor Hibride (HybridCoE), înființat la Helsinki în 2017, a studiat aproximativ 40 de diferite definiții, inclusiv trei formulate de UE (2015 - 2018) și patru de către NATO (2010 - 2018). În baza acestor definiții a fost extrapolată o caracterizare globală, amenințările hibride fiind descrise drept acțiuni coordonate și sincronizate, care vizează în mod deliberat vulnerabilitățile sistemice ale statelor democratice și ale instituțiilor acestora printr-o gamă largă de mijloace. Aceste activități exploatează pragurile de detectare și atribuire, precum și diferitele interfețe (război - pace, intern - extern, local - statal, național - internațional, prieten-inamic). Scopul activității este de a influența diferite forme de adoptare a deciziilor la nivel local/regional, statal sau instituțional pentru a favoriza și/sau a obține obiectivele strategice, subminând și/sau rănind ținta³.

Potrivit unor opinii, amenințările hibride îmbină mijloace militare și nemilitare, precum și mijloace secrete și deschise, inclusiv dezinformarea, atacurile cibernetice, presiunea economică, desfășurarea unor grupuri armate neregulate și utilizarea forțelor regulate. Metodele hibride sunt utilizate pentru a estompa liniile dintre război și pace, precum și pentru a încerca

să semene îndoiala în mintea obiectivelor/țintelor vizate⁴.

Amenințările hibride se referă la metodele și instrumentele utilizate de actorii individuali de stat sau nestatali pentru a-și promova propriile interese, strategii și obiective. Gama de metode și activități aplicate este destul de largă: influențarea percepției evenimentelor și propaganda, crearea unor deficiențe de ordin logistic, cum ar fi: compromiterea conductelor de alimentare cu energie, șantajul economic și comercial, subminarea instituțiilor internaționale, terorismul, creșterea insecurității (provocarea de incidente la frontieră precum încălcarea spațiului aerian, invocarea „intereselor legitime ale altor state”, probleme de migrație) etc. Utilizarea metodelor și activităților hibride are loc, de obicei, în cazul în care este evitat războiul declarat în mod deschis. În asemenea circumstanțe, fără o activitate hibridă, atingerea obiectivului propus este imposibilă sau dificil de realizat⁵.

Amenințările hibride reprezintă un amestec de activități cu caracter subversiv, de metode convenționale și neconvenționale, care pot fi utilizate în mod coordonat pentru a atinge obiective specifice, rămânând, în același timp, sub pragul de război declarat oficial. Amenințările hibride sunt, de asemenea, o problemă ce se caracterizează printr-o actualitate deosebită, iar infrastructurilor critice (inclusiv din domeniul energetic) le revine un rol central în acest domeniu⁶.

Referindu-ne la modelul clasic al conflictului, cel hibrid reprezintă o interacțiune dinamică între elementele *hard power*

² WIGELL, M. *Hybrid Interference as a Wedge Strategy: A Theory of External Interference in Liberal Democracy*. În ”International Affairs”, Vol. 95, no. 2 (2019), p. 255.

³ HybridCoE, ‘*Countering Hybrid Threats*’, <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats>.

⁴ *NATO’s response to hybrid threats* https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm, (accesat 14.03.2021).

⁵ *Hybrid CoE Strategic Analysis 21: Cyber power is changing the concept of war*. <https://www.hybridcoe.fi> (accesat 18.04.2021).

⁶ *European Energy Information Sharing & Analysis Centre*, <http://www.ee-isac.eu/hybrid-threats>. (accesat 17.03.2021).

(consolidarea forțelor militare, desfășurarea forțelor și capacităților militare în zonele de conflict, finanțarea mișcărilor separatiste, destabilizarea și subminarea securității unui stat sau a unei regiuni) și *soft power* (menținerea unei dependențe economice sau energetice, aplicarea de sancțiuni economice, derularea de campanii de propagandă, dezinformare și influență, atacuri cibernetice etc.).

În cadrul acțiunilor hibride, violența se manifestă sub forme noi, cum ar fi folosirea calificată a metodelor de luptă asimetrice, care și-ar demonstra eficiența în alte domenii; utilizarea de tehnologii moderne (IT, drone etc.) care pot oferi avantaje circumstanțiale neprevăzute de partea care se bazează pe puterea militară convențională; utilizarea comunicațiilor speciale, obiectivelor de teren cunoscute; dispunerea de timp suficient pentru pregătirea și desfășurarea pozițiilor de luptă; utilizarea resurselor civile și a obiectivelor industrial-tehnice, a armelor de distrugere în masă, a munițiilor și a forțelor pentru operațiuni speciale; utilizarea acțiunilor subversive și a diferitor forme de terorism; utilizarea potențialului avansat de comandă/control, de antrenament și întreținere a resurselor de informații pentru a câștiga supremația; aplicarea terorii și a violenței militare în scopul distrugerii statului de drept; folosirea unor operațiuni nemilitare, altele decât războiul; dezvoltarea rețelelor criminale transfrontaliere care afectează securitatea națională; traficul de ființe umane; blocarea pieței de capital; încurajarea guvernelor corupte; atacuri cibernetice, precum fraude bancare, furt de identitate, deteriorarea structurilor guvernamentale și militare; acțiuni de activare și sprijinire a ONG-urilor de orientare extremistă; infiltrarea în alte state europene prin migrație controlată; menținerea conflictelor înghețate; menținerea inconsecvenței în regiuni instabile din punct de vedere politic și economic;

fanatism politic și religios, diversiune politică, segregare, fragmentare a statelor⁷.

Natura hibridă a noilor amenințări de securitate poate fi percepută pe două niveluri:

- organizațional – atât actorii statali, cât și cei nestatali utilizează amenințări hibride atunci când situația și condițiile le impun;
- nivelul metodelor și mijloacelor - actorii implicați folosesc atât mijloace convenționale, cât și neconvenționale, urmărind scopul atingerii succesului.

În ansamblu, amenințările hibride precum propaganda, sabotajul și alte tactici non - militare au fost folosite de mult timp pentru a destabiliza adversarii. De regulă, atacurile hibride sunt efectuate de state, dar și de alți actori nestatali, cum ar fi organizațiile teroriste, care pot adopta asemenea tactici, deoarece dispun de capacitățile tehnologice și resursele financiare necesare pentru a realiza atacuri cibernetice extrem de complexe⁸.

Forma superioară de manifestare a amenințărilor hibride este *războiul hibrid*, iar cea mai ușoară, dar nu mai puțin periculoasă pentru securitatea națională, este *interferența hibridă*. Într-un context geopolitic, „războiul hibrid” este un concept nou, utilizat în special în domeniul operațiilor forțelor speciale, care îmbină practica rezistenței dure la amenințările la adresa securității internaționale, cu experiența acumulată din lupta împotriva extremismului de stat. Războiul hibrid este condus atât de forțe care tind să slăbească sau să răstoarne guvernarea într-un stat, cât și de forțe externe. Acțiunile acestuia din urmă vizează sprijinirea și convertirea adepților pentru un eventual sprijin, mani-

⁷ SIMILEANU, V. *Războiul hibrid: abordare conceptuală*, <http://irim.md/wp-content/uploads/2018/07/3-Simileanu.pdf>. (accesat 22.03.2021).

⁸ *Război hibrid și atacuri cibernetice*, <https://intelligence.sri.ro/razboi-hibrid-si-atacuri-cibernetice/>, (accesat 22.03.2021).

festări cu impact asupra economiei și sferei sociale, coordonarea eforturilor diplomatice, precum și anumite acțiuni de protest. În acest scop sunt implicate serviciile speciale, centrele de cercetare, grupurile criminale, informarea/dezinformarea și influența psihologică asupra maselor, utilizarea întregii game de inovații tehnologice⁹.

Din punct de vedere politico-militar, războiul hibrid poate îmbina o gamă largă de acțiuni, executate de oponent cu utilizarea unor unități militare și neregulate, cu implicarea simultană a componentelor civile. N. Fraier, cercetător la Centrul de Studii Strategice Internaționale, propune următoarele amenințări care fac parte din războiul hibrid - atacuri teroriste non-standard, utilizarea noilor tehnologii superioare echipamentelor militare¹⁰.

Una dintre metodele amenințărilor hibride este propaganda desfășurată pentru a influența sau modifica comportamentul uman și a dezinforma opinia publică cu privire la anumite evenimente sau situații. Această metodă se aplică pentru a promova o cauză sau un punct de vedere politic și pentru a schimba percepțiile în societate. O altă metodă de amenințare hibridă, nu mai puțin gravă, este dezinformarea, care constituie prezentarea de informații false sau înșelătoare, care sunt transmise cu bună-credință. Prin dezinformare se transmit în societate informații false sau denaturate care sunt diseminate în mod intenționat¹¹.

Un concept regăsit în literatura de specialitate, care caracterizează amenințările hibride, este *interferența hibridă*, ce constă în aplicarea unor practici non-militare de manipulare, preponderent sub acoperire, vizând interesele strategice ale altor state. De fapt, interferențele hibride ar tre-

bui să se distingă de războiul hibrid, care este, în esență, o abordare militară a ducerii unui "război indirect" în circumstanțe speciale. Prin urmare, interferența hibridă nu adoptă o abordare universală, ci încearcă să exploateze vulnerabilități specifice în funcție de contextul din țara - țintă. Pentru interferența hibridă sunt caracteristice trei pachete de instrumente esențiale: diplomația clandestină, geo-economia și dezinformarea¹².

Diplomația clandestină este o formă de acțiune ascunsă, care implică încurajarea contra elitelor și dezvoltarea organizațiilor subversive locale pentru a crea dezordine în statul de interes. Ea poate fi exteriorizată prin susținerea partidelor politice radicale sau secesioniste, susținerea împuțerniciților și altor agenți de influență, precum și încurajarea mișcărilor de protest. Scopul este atât de a slăbi sprijinul acordat guvernării, cât și de a crea un mediu politic mai polarizat. Deși diplomația clandestină este utilizată de serviciile de informații, ea poate, de asemenea, să fie valorificată de organizațiile criminale¹³.

Geo-economia implică utilizarea instrumentelor economice pentru a interveni strategic în țările-țintă. Constrângerea economică, cum ar fi utilizarea sancțiunilor, este un exemplu clasic și evident de geo-economie, dar, în totalitatea de instrumente ale interferenței hibride, geo-economia se exteriorizează prin forme mai subtile, concepute nu pentru a contesta direct ținta, ci pentru a-i diminua deciziile prin subminare internă a puterii.

Dezinformarea se referă la distribuirea intenționată a informațiilor false sau inexacte în sistemul de comunicare al unui stat sau al unui grup - țintă. Este o categorie cuprinzătoare, care acoperă diverse

⁹ CEBOTARI, S. "Războiul hibrid". *Unele considerațiuni*. În "Revista militară", nr. 1 (13), 2015, p. 25.

¹⁰ *Ibidem*, p. 27.

¹¹ *Hybrid Threats and Asymmetric Warfare: What to do?* <http://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1186265/FULLTEXT01.pdf> (accesat 14.09.2021).

¹² WIGELL, M. *Democratic Deterrence. How To Dissuade Hybrid Interference*. FIIA working paper, 2019, p. 5.

¹³ WIGELL, M. *Democratic Deterrence. How To Dissuade Hybrid Interference*. FIIA working paper, 2019, p. 6.

forme de operațiuni de influență a informațiilor, ale căror vastă acoperire și penetrare sunt sporite de utilizarea unor tehnologii media moderne. Campaniile de dezinformare sunt concepute pentru a provoca nemulțumirea publicului și a crea o aură de neîncredere. Există două tipuri de dezinformare: cea internă, ca o minciună prezentată drept adevăr, și tipul superior în care obiectul manipulării este determinat să formuleze o percepere denaturată. Dezinformarea presupune diferența dintre sursele și scopurile reale, printr-o reprezentare deformată sau printr-o schimbare tendențioasă a realității¹⁴.

Provocările de securitate, cum ar fi amenințările hibride și legăturile lor formale sau informale, sprijinul logistic și canalele de finanțare, au condus la necesitatea unei reorganizări semnificative și a integrării instituțiilor și forțelor de securitate pentru a îmbunătăți coordonarea, eficiența și operativitatea combaterii lor, în timp ce operațiunile comune de securitate au devenit o normă¹⁵. Este și cazul instituțiilor europene care întreprind măsuri de rigoare în regiune. De exemplu, domeniul amenințărilor hibride a fost un punct focal major pentru factorii de decizie din UE în 2018 și 2019, unde au avut loc un șir de activități semnificative. În primul rând, UE a publicat patru documente relevante: un Comunicat privind combaterea dezinformării în mediul online (26 aprilie 2018); un raport privind punerea în aplicare a cadrului comun pentru combaterea amenințărilor hibride (13 iunie 2018); un comunicat privind creșterea rezilienței și consolidarea capacităților de abordare a amenințărilor hibride (26 iunie 2018); planul de acțiune împotriva dezinformării (5 decembrie 2018). Aceste acte au vizat răspunsurile

UE la amenințările hibride și au introdus unele inițiative noi, inclusiv evidențierea rolului Celulei de fuziune hibridă a UE în SEAE pentru a acoperi activitatea contra-informativă privind detectarea amenințărilor hibride. În sfârșit, problema dezinformării a atras atenția UE în 2018, mai ales având în vedere alegerile pentru Parlamentul European din mai 2019 și un șir de alegeri naționale¹⁶.

De asemenea, la nivel instituțional, un rol important revine cooperării dintre Celula de fuziune hibridă a UE și Filiala de analiză hibridă a NATO. Cele două unități și-au îmbunătățit capacitatea de schimb de informații prin crearea posibilității de a comunica prin intermediul versiunii UE a Sistemului NATO de colectare și exploatare a informațiilor pe câmpul de luptă (BICES) și a unei legături securizate de teleconferință video complet funcțională. Modul în care cooperarea a evoluat și a progresat este pe deplin în conformitate cu obiectivul formulat în cadrul comun inițial. Fortificarea capacităților tehnice pentru a permite schimbul sistematic de informații indică asupra faptului că schimbul de informații nu trebuie să se refere în întregime la informații clasificate.

Perceperea corectă și profundă a potențialelor amenințări hibride poate fi, de asemenea, îmbunătățită prin crearea unui sistem eficient de schimb de informații din „open source”. Acest lucru denotă că contactele interpersonale au devenit unul dintre factorii - cheie în construirea rezilienței. Discuțiile pe subiecte conexe amenințărilor hibride în care au participat atât personalul UE, cât și NATO vizau: amenințarea teroristă, inclusiv aspecte legate de riscurile chimice, biologice, radiologice și nucleare și dispozitivele explozive improvizate; comunicarea în situații de criză, inclusiv coordonarea mesajelor de co-

¹⁴ CATHALA, H-P. *Epoca dezinformării*, București, 2001, p.17.

¹⁵ PALEOLOGOU, S-M. *Modelling the demand for national security expenditure: a note, Defence and Peace Economics*. În: Taylor & Francis Journals, Vol. 26 (4), August, 2015, p. 457-464.

¹⁶ FIOTT, D. *Yearbook of European Security, 2019*, EU Institute for Security Studies, Editura, Localitatea, 2019, p. 20.

municații strategice privind amenințările de securitate; reziliența infrastructurii naționale și energetice care se extinde dincolo de granițele naționale și de Planul de dezvoltare a capacităților UE și Procesul de planificare a apărării NATO¹⁷.

În prezent, umanitatea se află în etapa influențării hibride, ceea ce înseamnă că actorii statali și nestatali provoacă unele state și instituții pe care le văd ca o potențială amenințare, oponenti sau concurenți pentru interesele și obiectivele lor. Amenințările hibride constau dintr-un șir de metode și activități care vizează vulnerabilitățile adversarului. Vulnerabilitățile pot fi create de memoria istorică, legislație, practici vechi, factori geostrategici (logistică, geografie, resurse naturale și infrastructură), polarizarea puternică a societății, dezavantaje tehnologice, diferențe ideologice etc. În cazul în care interesele și scopurile celui care utilizează amenințările hibride nu sunt realizate, situația poate degenera într-un război hibrid în care rolul armatei și al violenței vor spori semnificativ¹⁸.

În prezent, internetul a devenit practic omniprezent. Într-o asemenea situație, cei interesați de utilizarea metodelor hibride de atac obțin libertatea de acțiune, având la dispoziție practic toate resursele necesare pentru a-și atinge un șir de obiective specifice, printre care pot fi specificate următoarele: subminarea și destabilizarea mediului social prin utilizarea coordonată a hacking-ului, spionajului digital, promovarea de știri false pe rețelele sociale, presiunea economică sau manipularea alegerilor. Foarte des, este dificil sau imposibil de urmărit sursa atacului¹⁹.

Din literatura de specialitate, unde sunt analizate amenințările hibride, se poate concluziona că conceptul dat ar trebui perceput ca un termen - umbrelă, care include campanii de interferență și dezinformare, activități și operațiuni maligne și un potențial încorporat de escaladare a unor conflicte și a unor acțiuni de război. Toate activitățile menționate mai pot reprezenta, într-un anumit context, o amenințare reală pentru statele și sistemele politice democratice.

Combaterea amenințărilor hibride necesită o abordare integrală din partea guvernării și a întregii societății, inclusiv prin: elaborarea de noi politici și doctrine de securitate; conștientizarea pericolului campaniilor hibride multidimensionale, pe termen lung; pregătire civilă și militară înaltă; reziliență inovatoare și strategii de răspuns pentru atenuarea acțiunilor subversive²⁰.

De asemenea, considerăm că este important a remarca că amenințările hibride au depășit deja testarea efectelor lor în atingerea obiectivelor propuse. Iar spațiul cibernetic este utilizat pe scară largă în acest scop, aplicându-se diferite metode, gen manipularea opiniei publice, formarea unui mod de percepere disimulată a evenimentelor din societate, ingerințe în sfera politică, mobilizarea unor grupuri mari de oameni (așa-numita revoluție Twitter).

În concluzie, trebuie să menționăm că amenințările hibride nu sunt ceva nou. Însă efectele globalizării, pandemiei, hiperconectivității și digitalizării le-au amplificat mult eficacitatea, motiv pentru care se impune necesitatea de a încuraja cercetările ulterioare ale noilor forme și tactici ale acestui fenomen.

¹⁷ SMITH, H. *Countering hybrid threats*. În: The EU and NATO. The essential partners, EU Institute for Security Studies, Localitatea, 2019, p. 17.

¹⁸ *HybridCoE, Countering Hybrid Threats*. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-what-are-we-talking-about/> (accesat 14.03.2021).

¹⁹ *How gaming can raise our awareness of hybrid threats*, <https://time.tno.nl/en/articles/how-gaming-can-raise-our-awareness-of-hybrid-threats/> (accesat 23.03.2021).

²⁰ *Combating hybrid threats*, <https://www.anl.gov/tcp/combating-hybrid-threats> (accesat 11.02.2021).

BIBLIOGRAFIE

1. FIOTT, D. *Yearbook of European security*, EU Institute for Security Studies, ISBN 978-92-9198-839-6, 2019.
 2. SMITH, H. *Countering hybrid threats*, In: The EU and NATO. The essential partners, EU Institute for Security Studies, ISBN 978-92-9198-836-5, 2019.
 3. CATHALA, H.-P. *Epoca dezinformării*, București, Editura Antet, 2001.
 4. WIGELL, M. *Hybrid Interference as a Wedge Strategy: A Theory of External Interference in Liberal Democracy*, International Affairs, vol. 95, no. 2, 2019.
 5. WIGELL, M. *Democratic Deterrence. How To Dissuade Hybrid Interference*, FIIA working paper, September, 2019.
 6. CEBOTARI, S. "Războiul hibrid". *Unele considerațiuni*, Revista militară, nr. 1 (13), 2015.
 7. PALEOLOGOU, S.- M. *Modelling the demand for national security expenditure: a note*, *Defence and Peace Economics*, Taylor & Francis Journals, vol. 26(4), August. ISSN: 1024-2694, 2015.
 8. VOLKOFF, VI. *Dezinformarea, armă de război*, București, Editura Iucitatus, 2000.
- Websites**
9. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats> <https://www.hybridcoe.fi/>
 10. https://www.nato.int/cps/en/natohq/to_pics_156338.htm
 11. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-what-are-we-talking-about>
 12. <http://www.ee-isac.eu/hybrid-threats>
 13. <http://irim.md/wp-content/uploads/2018/07/3-Simileanu.pdf>
 14. <https://intelligence.sri.ro/razboi-hibrid-si-atacuri-cibernetice/>
 15. <http://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1186265/FULLTEXT01.pdf>
 16. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-what-are-we-talking-about/>

11.12.2021

INFORMAȚII ȘI SECURITATE NAȚIONALĂ

CZU 004.056:327

DOI 10.5281/zenodo.6476679

SECURITATEA INFORMAȚIONALĂ: CONCEPTE ȘI NOȚIUNI

Tatiana BUSUNCIAN

Republica Moldova, Chișinău,

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

doctor în politologie, lector universitar

director, Centrul Pro Marshall din Republica Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-0242-8863>

e-mail: busuncian@gmail.com

Acest articol identifică înțelegerea și importanța cunoașterii conceptelor și noțiunilor de securitate informațională. În noul context de securitate, sfera informațională, ca factor de organizare a societății contemporane, are o influență activă asupra componentelor politice, economice, sociale, de apărare, diplomatice și tehnologice ale securității statului. În cea mai mare parte, integritatea lumii contemporane, ca societate globală, este asigurată de schimbul de informații. Astfel, securitatea informațională este una multidimensională și complexă și, în linii generale, presupune securizarea mediului informațional.

Misiunea de bază în asigurarea securității informaționale revine liderilor autorităților și instituțiilor publice. Există o nevoie urgentă de politici de stat bine construite care să reunească principiile democratice și libertatea de informații cu securitatea informațională a țării. Drept urmare, statele ar trebui să stabilească mecanisme de supraveghere la nivel național, regional și internațional pentru a spori, dezvolta și aplica soluții eficiente în industria informației. Soluționarea acestor probleme nu se poate realiza decât printr-un dialog larg între autoritățile guvernamentale, reprezentanții mediului de afaceri, ai mediului academic și societatea civilă, atât la nivel național, regional, cât și global.

În concluzie, am putea menționa faptul că identificarea unor strategii viabile de cooperare și schimb de experiență între factorii de decizie va contribui la implementarea unei politici naționale de securitate informațională, la securizarea mediului informațional.

Cuvinte-cheie: securitate informațională, securitatea informației, securitate cibernetică, securitatea sistemelor informaționale, securitatea Tehnologiei, Informației și Comunicațiilor (TIC), cooperare, globalizare.

INFORMATIONAL SECURITY: CONCEPTS AND NOTIONS

This article identifies the understanding and importance of knowing the concepts and definitions of information security. In the new security context, the information field, as a factor of contemporary society organization, actively influences the political, economic, social, defense, diplomatic and technological components of state security. All in all, the integrity of the contemporary world, as a global society, is ensured by the information exchange. Thus, information security is a multidimensional and complex phenomenon and, in general, it involves securing of the information environment.

The basic mission in ensuring information security belongs to the public authorities and institutions leaders. There is an urgent need for well-constructed state policies that combine democratic principles and freedom of information with country's information security.

As a result, the countries should set up surveillance mechanisms at the national, regional and international levels to enhance, develop and implement effective solutions in the information industry. Addressing these issues can only be achieved through a broad dialogue between governmental authorities, businesses, educational institutions, and civil society, both at national, regional and global levels.

In conclusion, we could mention that the identification of viable strategies for cooperation and exchange of experience between decision makers will contribute to the implementation of a national information security policy, to the security of the informational environment.

Keywords: *information security, cyber security, information systems security, technology, information and communications security, cooperation, globalization.*

SÉCURITÉ DE L'INFORMATION : CONCEPTS ET NOTIONS

Cet article représente des réflexions sur la compréhension et l'importance de la connaissance des concepts et notions de sécurité de l'information. Dans le nouveau contexte sécuritaire, la sphère de l'information, en tant que facteur d'organisation de la société contemporaine, exerce une influence active sur les composantes politique, économique, sociale, de défense, diplomatique et technologique de la sécurité de l'état. Pour l'essentiel, l'intégrité du monde contemporain, en tant que société globale, est assurée par l'échange d'informations. Ainsi, la sécurité de l'information est une question multidimensionnelle et complexe et, en général, elle implique la sécurisation de l'environnement de l'information. La mission fondamentale d'assurer la sécurité de l'information appartient aux représentants des institutions du pouvoir public. Il y a un besoin urgent de politiques étatiques bien construites qui combine les principes démocratiques et la liberté d'information avec la sécurité d'information du pays. En conséquence, les états devraient établir des mécanismes de surveillance aux niveaux national, régional et international pour améliorer, développer et mettre en œuvre des solutions efficaces dans l'industrie de l'information. La résolution de ces problèmes ne peut se faire que par un large dialogue entre les autorités gouvernementales, les entreprises, les universités et la société civile, aux niveaux nationaux, régional et mondial. En conclusion, on pourrait mentionner que l'identification de stratégies viables de coopération et d'échange d'expériences entre décideurs contribuera à la mise en œuvre d'une politique nationale de sécurité de l'information, à la sécurité de l'environnement de l'information.

Mots-clés : *sécurité de l'information, cybersécurité, sécurité des systèmes d'information, sécurité des technologies, de l'information et des communications (tic), coopération, mondialisation.*

ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ: КОНЦЕПЦИИ И ПОНЯТИЯ

Основой для данной статьи, является определения самой концепции информационной безопасности. В новейших условиях безопасности, информационная сфера, как фактор организации современного общества, оказывает активное влияние на политическую, экономическую, социальную, оборонную, дипломатическую и технологическую составляющую безопасности самого государства. Сложная и многогранная структура информационной безопасности включает в себя и обеспечение безопасности в информационной среде. Задача по обеспечению информационной безопасности лежит на руководителях учреждений и органов государственной власти. Возникшая острая необходимость, в правильно выстроенной государственной политике, сочетает в себе демократические принципы и информационную свободу с информационной безопас-

ностью страны. Для этого, государствами должны создаваться национальные, региональные и международные механизмы надзора для разработки, усовершенствования и внедрения эффективных решений в информационной индустрии. Урегулирование данного вопроса, как на национальном, региональном и глобальном уровне, возможно лишь сквозь призму диалога, между представителями государственной власти, бизнеса, науки и гражданского общества.

В заключение хочется отметить, что поиск единых стратегий по сотрудничеству и обмену опытом между лицами, принимающими решения, будет способствовать реализации национальной политики по информационной безопасности и обеспечению безопасности в информационной среде.

Ключевые слова: информационная безопасность, кибербезопасность, безопасность информационных систем, технологии, информационно-коммуникационная безопасность (ИКТ), сотрудничество.

Informația este conceptul care stă la baza acestei ere, este obiectul principal de lucru la momentul actual și în anii ce vor urma. În lumea modernă, informația este un element indispensabil care asigură funcționalitatea oricărui sistem împreună cu echipamentul de protecție. Calitatea informațiilor deținute de părți la confruntare afectează în mod direct capacitatea lor de luptă și apărare.

Sfera informațională, ca factor de organizare a societății contemporane, are o influență activă în situația politică, economică, de apărare și alte componente ale securității statului. În mare parte, integritatea lumii contemporane, ca societate globală, este asigurată de schimbul informațional. Globalizarea, un fenomen amplu dezbătut, nu putea să nu influențeze aspectele legate de securitatea națională, de amenințările privind siguranța oamenilor și informațiilor, a instituțiilor naționale și internaționale. Extinderea la scară globală a utilizării diferitor mecanisme de prelucrare și comunicare a informațiilor, de control al activităților a determinat apariția nevoii de a lua în considerare noile aspecte ce influențează securitatea informațională la nivel mondial.

Etapa modernă a informatizării este asociată cu utilizarea computerelor personale, a sistemelor de telecomunicații și a dezvoltării rețelelor de calculatoare. Există o nevoie tot mai mare de a dezvolta și

aplica soluții eficiente în industria informației. Astfel, într-un anumit stadiu al dezvoltării industriei informaționale, se naște o societate a informației, în care majoritatea angajaților sunt angrenați în producția, stocarea, prelucrarea și vânzarea informațiilor, adică o activitate creativă care vizează dezvoltarea inteligenței și dobândirea de cunoștințe. Se creează o singură comunitate informațională, care nu este împărțită la frontierele naționale.

Societatea informațională este o formă nouă a civilizației umane, mult mai evoluată, în care accesul egal și universal la informație, în corelație cu o infrastructură informațională și de comunicații performantă care contribuie la o dezvoltare social-economică durabilă, reducerea gradului de sărăcie, îmbunătățirea calității vieții, la integrarea în Uniunea Europeană¹. Societatea informațională – al treilea val în dezvoltarea omenirii - constituie rezultatul procesului de informatizare de o mare amploare și de o aprofundare permanentă ce se manifestă ca una din legitățile progresului social și al celui tehnico-științific².

¹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind Strategia Națională de edificare a societății informaționale „Moldova electronica”, nr.255 din 09.03.2005.

² ȚURCANU, D. *Mass – media între prerogativele funcțiilor și controlul puterii*. În: Valori ale mass-media în epoca contemporană, Vol. 3, Chișinău 2005, p. 65–78.

Securitatea informațională este într-un pericol permanent, ceea ce impune o preocupare constantă de a rezolva problemele legate de aceasta. Identificarea și soluționarea deficiențelor care apar în asigurarea securității informaționale este un proces continuu. El contribuie la evitarea conflictelor politico-economice și sociale la nivel global. Andrei V. Manoilo³ în monografia sa identifică următoarele probleme ale aspectului teoretic ce țin de: - lipsa unei definiții general acceptate a securității informaționale din cauza veșnicei evoluții a tehnologiilor; - absența caracteristicilor criminale legate de operațiunile războiului informațional și psihologic; - lipsa unor abordări științifice și a unor proceduri analitice care ar permite cercetarea fenomenelor din cadrul sistemului informațional și sectoarele pe care acesta le vizează (politic, militar, economic, mass-media etc.)

Demersul științific are un caracter explicativ asupra aspectului teoretico-conceptual al securității informaționale, afirmând că abordările menționate anterior pot explica unele procese existente în domeniul relațiilor internaționale. Aceste definiții expun poziția cercetătorilor referitor la subiectul securității informaționale a statelor.

Prin urmare, formarea societății informaționale se bazează pe cele mai noi tehnologii ale informației, telecomunicațiilor și comunicațiilor și reprezintă o nouă provocare pentru societate din cauza utilizării în masă a noilor mijloace și arme de informare. Noile tehnologii au condus la răspândirea rapidă a rețelelor globale de informații, care deschid fundamental noi oportunități pentru schimbul internațional de informații. Mediul internațional de securitate cunoaște o dinamică ce devansează capacitatea de transformare și adaptare a securității informaționale, ceea ce reprezintă o nouă provocare pentru societate.

³ МАНОЙЛО, А.В. *Государственная информационная политика в особых условиях*. Монография. Москва: МИФИ, 2003, с. 280-290.

Încă din cele mai vechi timpuri informațiile au fost importante. Cunoașterea locului unde se află inamicul, a forțelor armate pe care le posedă, de asemenea și a planurilor de acțiune s-au dovedit esențiale de-a lungul istoriei. Biblia cuprinde unele dintre primele dovezi ale existenței unui spionaj militar, îndeosebi faimoasa expediție a lui Moise în zona actualului Israel. Fugind din Egipt spre neospitalierele întinderi fierbinți ale deșertului Sinai, triburile rătăcitoare trebuiau să se stabilească într-un ținut cu apă, sol fertil și copaci înfrunziți. Evreii știau exact de unde să ceară ajutor la ceas de nevoie. Așa cum se spune în Vechiul Testament: a grăit Domnul cu Moise și i-a zis: ”trimite din partea ta oamenii ca să iscodească pământul Canaanului”. Trimițându-i pe aceștia ca să iscodească pământul Canaanului, Moise le-a zis: ”cercetați ce pământ este și ce popor locuiește în el; de este tare sau slab; mult la număr sau puțin; cum este țara pe care o locuiește- cu ziduri sau fără ziduri?”⁴.

În limbajul actual, Moise formulează ”cerințele vitale ale activității de informații”. Biblia este înțesată de astfel de povești despre abilitatea militară, bătălii, acțiuni înșelătoare și, în primul rând, despre colectarea informațiilor. Unii consideră că activitatea de informații este „a doua pe lista celor mai vechi profesii „totuși experții afirmă că este prima, deoarece cunoașterea locului în care se află inamicul și nevoia de autoconservare și de supraviețuire le depășesc ca importanță pe toate celelalte”⁵.

Legătura dintre putere și informație este ilustrată magistral în celebrul tratat ”Arta războiului” al lui Sun Tzu. Sfaturile privitoare la tactici militare și strategii de conducere au inspirat comandanți militari, lideri mondiali, directori de mari companii

⁴ BUSUNCIAN, T. *Securitatea informațională și activitatea serviciilor de informații în contextul globalizării*. În: Studii naționale de securitate. Revistă științifico-practică, nr. 1 (1) 2020. Chișinău, 2020, p. 70.

⁵ *Ibidem*, p. 69.

sau oameni obișnuiți, care au realizat lucruri extraordinare. Deși se referă la războaie, cuvintele memorabile ale lui Sun Tzu pot fi adaptate și aplicate cu ușurință în toate aspectele vieții moderne: ”Dacă îți cunoști inamicii, și te cunoști și pe tine, nu vei fi în pericol nici într-o sută de bătălii”. Mai aproape de timpurile noastre, Carl von Clausewitz privea rolul cunoașterii în războaie ca “un factor mai vital decât oricare altul”. Informația, privită în ansamblu, înseamnă cunoaștere, iar cunoașterea duce inevitabil la progresul tehnologic, și, dintr-o altă perspectivă, la descătușarea persoanei umane și la afirmarea ei plenară, realizarea propriei libertăți. Societatea modernă se află în mijlocul unor profunde transformări politice, economice, sociale și culturale. Toate aceste transformări au efecte globale asupra întregii societăți, dar și, în manieră punctuală, produc un impact la nivel individual. Lumea devine din ce în ce mai complexă. Este o complexitate utilă, dar aceasta implică probleme de securitate, ale căror conexiuni de abia au început să fie descifrate și interpretate⁶.

Cercetătorii Victor Moraru și Sergiu Moraru susțin că noțiunea de *securitate informațională* este una multidimensională și complexă și, în linii generale, presupune securizarea mediului informațional. Securitatea informațională a statului este definită, în mod tradițional, ca stare de conservare a resurselor informaționale ale statului, dar și de protejare a drepturilor legitime ale individului și ale societății în sfera informațiilor. Securitatea informațională are două componente: securitatea informațional-tehologică și securitatea informațional-psihologică. Parte a securității informațional-psihologice este și mass-media, care are un impact substanțial asupra proceselor de evoluție a societății⁷.

⁶ MORARU, V., MORARU, S. *Securitatea informațională ca o condiție a libertății*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2014, nr. 1, p. 159.

⁷ *Ibidem*, p. 160

În funcție de context, noțiunea de *securitate informațională* poate avea nuanțe diferite. În legislația mai multor țări, „securitatea informațională” este orientată spre protecția mediului informațional al societății, permițând acestuia formarea, utilizarea și dezvoltarea informației în interesul cetățenilor, organizațiilor și statului, protejând interesele naționale și asigurând libertatea individuală. În altă ordine de idei, de-a lungul timpului, datorită dezvoltării tehnologice, accesul la informații și distribuirea acestora a crescut într-un ritm exponențial. În această situație putem vorbi despre posibilitatea influențării mințale și a atacurilor în spațiul cunoașterii sau despre utilizarea informației (sau ascunderea acesteia) pentru a câștiga duelul mental în scopul controlării situației și obținerii puterii. Acest lucru poate fi realizat la nivel individual, organizațional, național și internațional⁸.

La momentul actual, la nivel internațional se vehiculează mai mulți termeni similari, cum ar fi *securitatea informației*, *securitatea informațională* și *securitatea cibernetică*. Bazându-se pe analiza elaborată, cercetătorii Brăgaru T., Briceag V., Malcoci V. și Galaicu V. de la Universitatea de Stat din Moldova au drept obiectiv identificarea faptului dacă aceste concepte pot să se substituie unul pe altul sau sunt diferite. La nivel național, aceste subiecte prezintă dificultăți majore în ce privește înțelegerea și aplicarea corectă a respectivelor concepte, care, în funcție de context, uneori pot fi considerate ca sinonime, altele pot fi diferite, inclusiv ca sarcini, funcții, impact, arie de acoperire⁹.

⁸ MORARU, V., MORARU, S. *Securitatea informațională ca o condiție a libertății*. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2014, nr. 1, p. 160

⁹ BRĂGARU, T., BRICEAG, V., MALCOCI, V., GALAICU, V. *Securitatea informației vis-à-vis de securitatea internațională*. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr. 2 (122) Seria: Științe exacte și economice, 2019, p. 38

Prin urmare, în opinia cercetătorilor menționați, adesea, termenul *securitate informațională* este folosit (slab spus - incorect) ca sinonim pentru termenul *securitatea informației*, în realitate acestea fiind două concepte interdependente, dar diferite ca arie de acoperire, amploare, obiective, sarcini, instrumente utilizate. La nivel internațional, conceptul de *securitate a informației* este definit aproape în mod egal/identific de către majoritatea organizațiilor internaționale de standardizare. Institutul Național de Standardizare și Tehnologie (NIST) din SUA, prin seria de standarde NIST SP-800, se referă la necesitățile de securitate și confidențialitate a Departamentului de Stat al SUA asupra informației și a sistemelor de procesare a informațiilor, în mare parte accentul fiind pus pe securitatea informației în sistemele cibernetice. Comitetul pentru securitatea datelor din industria cardurilor de plată prin standardul PCI DSS (Payment Card Industry Data Security Standard) stabilește cerințe de securitate aplicabile pentru toate componentele de sistem incluse sau conectate la mediul de date al deținătorilor de carduri bancare. Organizația Internațională pentru Standardizare și Comisia Internațională pentru Electrotehnică (ISO/IEC), în familia de standarde ISO/IEC 27 k, pune accentul pe informație ca un bun fundamental al organizației, care trebuie protejat corespunzător, iar tehnologia informației și a comunicațiilor electronice este, de obicei, un element esențial în crearea, procesarea, stocarea, transmiterea, protecția și distrugerea informației¹⁰.

Securitatea informațională, comparativ cu *securitatea informației*, reflectă o realitate sistemică mai complexă, înglobând în sine atât securitatea informației, securitatea sistemelor informaționale (IS), securitatea informatică (a calculatoarelor, a rețelelor și dispozitivelor de rețea, a tehnologiei informației (IT), adesea referită ca

securitate cibernetică/securitatea informației în spațiul cibernetic, virtual, sau securitatea în internet), protecția datelor cu caracter personal, cât și protecția drepturilor de autor, protecția drepturilor și libertăților omului în spațiul informațional, protecția spațiului informațional și a infrastructurii critice, protecția personalului care lucrează cu sistemele informaționale, protecția informației oficiale a statului, inclusiv a informațiilor atribuite la secret de stat și a celor cu accesibilitate limitată, protecția spațiului informațional de impactul dezinformării etc.¹¹

Conceptul de *securitate informațională* este aplicabil la nivelul persoanei, statului și al societății în întregime, curent definită ca Societate Informațională bazată pe Cunoaștere. „Securitate informațională – stare de protecție a resurselor informaționale, precum și a persoanei, a societății și a statului în spațiul informațional... Spațiu informațional – mediu de activitate asociat cu formarea, crearea, transformarea, transmiterea, difuzarea, utilizarea și stocarea informațiilor, care produce efecte la nivel de conștiință individuală și/sau socială, de infrastructură informațională și de informație”. „Prin sintagma „securitate informațională” se are în vedere protecția persoanei, societății și a statului, a drepturilor și intereselor acestora în mediul informațional” de amenințările asupra caracteristicilor fundamentale ale informației.

De asemenea, conceptul de securitate informațională implică protecția rezultatelor cercetării științifice, comerciale, a tehnologiilor și a altor tipuri de date confidențiale și este, de asemenea, asociat cu aplicarea tratatelor internaționale privind proprietatea intelectuală.

Securitatea informațională implică tipul activului protejat ca parte componentă

¹⁰ *Ibidem*, p. 39-40

¹¹ BRĂGARU, T., BRICEAG, V., MALCOCI, V., GALAICU, V. *Securitatea informației vis-à-vis de securitatea internațională*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, nr. 2 (122) Seria: Științe exacte și economice, 2019, p. 40

a unui sistem informațional și activităților care contracarează provocarea daunelor obiectului dat. În calitate de obiect sunt considerat orice bun, sistem, informație, resursă umană, proces ce are valoare pentru persoană, organizație, societate și stat. În acest caz, conceptul de *securitate informațională* se referă la protecția de amenințările informaționale, când însuși obiectul protecției poate fi parte componentă sau proprietate a persoanei, a organizației, a unui sistem, a unei infrastructuri, a societății sau a statului în întregime. Spre exemplu: protecția datelor personale ale utilizatorului vizavi de protecția informațională a persoanei (de spam, reclamă nesolicitată etc.); protecția informației oficiale a statului vizavi de protecția spațiului informațional al statului etc. În general, conceptul de *securitate informațională* este preluat ca model de asigurare a securității resurselor informaționale la nivel de stat. Exemple în acest sens pot servi: Concepția securității informaționale a Republicii Moldova¹², în care asigurarea securității informaționale este definită ca stare de protecție a resurselor informaționale, precum și a persoanei, societății și statului, în spațiul informațional, iar spațiul informațional, la rândul său, este divizat în digital, cibernetic și mediatic; Doctrina securității informaționale a Federației Ruse¹³, prin care se garantează protecția împotriva amenințărilor informaționale interne și externe în scopul asigurării drepturilor constituționale și libertăților oamenilor și ale cetățenilor¹⁴.

¹² *Legea privind Concepția securității informaționale a Republicii Moldova*, nr. 299 din 21.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 48-57 din 16-02-2018.

¹³ *Доктрина информационной безопасности Российской Федерации*. Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 5 декабря 2016 г. № 646.

¹⁴ BRĂGARU, T., BRICEAG, V., MALCOCI, V., GALAICU, V. *Securitatea informației vis-à-vis de securitatea internațională*. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr. 2 (122) Seria: Științe exacte și economice, 2019, p. 38-47.

Din cele expuse mai sus, putem concluziona următoarele: *conceptul de securitate informațională* se referă la orice informații, IT sau non-IT (cărți, rapoarte, documente etc.), pe orice suporturi tradiționale (hârtie, pânză etc.) sau media electronice (bandă magnetică, CD etc.), sub orice formă (text, grafică, audio, video), comunicate în mod tradițional (scris, oral, poșta obișnuită) sau electronic (e-mail, chat, telefonie mobilă).

Securitatea informațională, în mod general, poate fi definită drept starea spațiului informațional, care asigură nevoile informaționale ale subiecților în relațiile informaționale, securitatea informațiilor și protecția subiecților relațiilor informaționale de influențe negative. Iar spațiul informațional poate fi definit drept mediu de activitate a subiecților preocupați de crearea, transformarea și consumul de informații. Astfel, conceptul „securitate informațională” este unul acoperitor, care include nu doar securitatea informațiilor, ci și protecția mediului obiectului (statului, organizației, persoanei) de impactul informațiilor negative sau de destabilizarea unor componente ale sistemului/obiectului respectiv. Rezumând, *securitatea informațională* poate fi definită ca protejarea persoanei, organizației, societății și statului în spațiul informațional, a drepturilor și intereselor acestora față de (1) acces, (2) utilizare, (3) divulgare, (4) modificare, (5) dislocare sau (6) distrugeri neautorizate ale atributelor informației, ale IS, TIC și infrastructurilor de procesare, depozitare, acces și transport al informațiilor, inclusiv mass-media, în scopul asigurării intimității persoanei, continuității afacerii, suveranității statului, diminuării pierderilor, dezinformării, inclusiv prevenirii scurgerii de date, spionaj¹⁵.

¹⁵ BRĂGARU, T., BRICEAG, V., MALCOCI, V., GALAICU, V. *Securitatea informației vis-à-vis de securitatea internațională*. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr. 2 (122) Seria: Științe exacte și economice, 2019, p.41.

Securitatea cibernetică este un alt concept vehiculat la nivel internațional cu sens apropiat de securitatea informației și securitatea informațională. Dacă securitatea informațională se referă la orice securitate care implică securitatea informațiilor sau sistemelor informaționale, atunci securitatea cibernetică are sensul de „...orice securitate legată de spațiul cibernetic, care este un mediu complex ce apare în procesul de interacțiune a persoanelor, a software-ului și a serviciilor internet furnizate prin dispozitive tehnologice sau rețele integrate” (adaptat conform ISO/IEC 27032). În afară de protecția C.I.A. (Confidențialitate, Integritate și Accesibilitate), securitatea cibernetică include securitatea informatică/IT, se concentrează pe protecția datelor, programelor și infrastructurilor critice: rețele Intranet-Extranet-Internet, computere, servere și alte elemente ale infrastructurii IT comune și modul în care acestea pot fi utilizate împreună, pentru a spori beneficiile unei afaceri, organizații sau stat, având în vedere nu doar măsurile protective, ci și proactive. În linii mari, conceptul de securitate cibernetică din ISO/IEC 27032 corespunde definiției securității informației conform ISO/IEC 27000, care se referă la organizații social-economice¹⁶.

În conjunctura actuală, informația, formă esențială de manifestare a existenței fundamentale- devine tot mai apreciată de omenire. Economia și securitatea națională sunt dependente de tehnologiile informaționale și de infrastructura informațională. Odată cu avansarea societății contemporane spre statutul de „societate a cunoașterii” și, respectiv, creșterea semnificativă a accesului populației la informație, în prim-plan apar problemele legate de utilizarea și protejarea informației. Din punct de vedere cronologic, dezvoltarea informațională a societății moldovenești începe în anii '70 ai sec. XX, când sintagma obișnuită era aceea de „societate informatizată”, princi-

pala preocupare de atunci fiind realizarea unui sistem informatic național, cu idei, tendințe și resurse care, în mod firesc, avea să ducă spre „societatea informațională”. Treptat, acest ultim concept a câștigat teren și în momentul în care, pe plan mondial, tehnica și practica rețelelor de calculatoare au produs internetul, sintagma a devenit definitorie pentru noua societate în formare. Acest lucru a avut loc la sfârșitul secolului XX, iar pentru prima parte a secolului XXI se pune deja problema intrării în Societatea cunoașterii¹⁷.

Orice interferență ilegală sau încercare de a perturba orice aspect al sistemelor naționale de informații reprezintă o amenințare pentru interesele naționale ale oricărei țări. Recunoscând potențialul severității acestor amenințări, țările trebuie să-și inițieze programe naționale în sectoarele public și privat pentru a proteja infrastructura critică. În același timp, având în vedere interdependența globală a infrastructurilor, eforturile naționale vor depinde în cele din urmă de securitatea sistemelor din afara țărilor sau spațiilor naționale.

Guvernul Republicii Moldova recunoaște necesitatea de a îmbunătăți securitatea informațională și înțelege că această securitate este corelată în mod direct cu securitatea națională în această epocă globalizată a tehnologiei. Finalizarea legislației naționale în acest domeniu, inclusiv stabilirea și aplicarea măsurilor de securitate de bază pentru infrastructura informațională națională, este o prioritate a guvernului. Acesta este unul dintre pilonii principali ai unui sistem de securitate cibernetică.

În 2010, Republica Moldova a lansat procesul de guvernare e-Transformare. Acest program strategic oferă o viziune unificată de modernizare și îmbunătățire a accesului publicului la servicii prin guver-

¹⁶ *Ibidem*, p. 41.

¹⁷ BRĂGARU, T., BRICEAG, V., MALCOCI, V., GALAICU, V. *Securitatea informației vis-à-vis de securitatea internațională*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, nr. 2 (122) Seria: Științe exacte și economice, 2019, p. 40.

narea IT. Asigurarea de informații - încrederea în securitatea, integritatea și disponibilitatea sistemelor informatice - este, prin urmare, esențială. O dezvoltare logică ar include implementarea unor noi sisteme, împreună cu noi măsuri de protecție. Procesul de dezvoltare rapidă din ultimul deceniu, din păcate, nu a inclus controale suficiente pentru a asigura securitatea cibernetică globală. La nivel guvernamental, au apărut câteva inițiative. Una dintre acestea a fost crearea unei echipe de răspuns la incidentele legate de securitatea calculatoarelor (Computer Emergency Response Team), ce reprezintă o echipă de experți în securitatea informațională, a cărei sarcină este să răspundă la incidente ce țin de securitatea sistemelor informaționale, cunoscută sub denumirea de Centrul pentru Securitatea Cibernetică CERT-GOV-MD, creată în cadrul Întreprinderii de Stat "Centrul de telecomunicații speciale".¹⁸

Din 18 mai 2018, Întreprinderea de Stat „Centrul de Telecomunicații Speciale” se reorganizează, prin transformare, în Instituția publică „Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică”. Scopul acesteia este de a asigura administrarea, menținerea și dezvoltarea infrastructurii de tehnologie a informației, sistemului de telecomunicații al autorităților administrației publice, ca parte a rețelei de comunicații speciale și a sistemelor informaționale de stat, gestionarea infrastructurii unice a cheii publice a Guvernului, precum și implementarea politicii statului în domeniul securității cibernetică.¹⁹

Protecția spațiului cibernetic este obligatorie pentru asigurarea securității naționa-

le, regionale și internaționale. Implementarea componentei de schimb de informații în mediul corporativ sau guvernamental este o sarcină destul de grea. La momentul actual, toate instituțiile necesită un nivel înalt al securității cibernetică pentru a asigura funcționarea sistemelor informaționale, același lucru fiind valabil și pentru funcționarea infrastructurilor critice.

În Republica Moldova, securitatea cibernetică, în esența sa, este parte componentă a concepției securității informaționale care, la rândul său, este parte integrantă a strategiei naționale de apărare, definită în documentele strategice privind securitatea națională²⁰, accentuând nu doar componenta sa defensivă, de apărare, ci și pe cea ofensivă, orientată spre combaterea unor dificultăți, lichidarea unor situații defavorabile.

Securitatea cibernetică este abordată la nivel de cadru comunitar în majoritatea țărilor Uniunii Europene (UE) în baza directivelor europene și a recomandărilor ENISA (European Union Agency for Network and Information Security). Acest centru de expertiză pentru securitate cibernetică în Europa ajută Uniunea Europeană și statele membre să fie mai bine echipate și pregătite pentru a preveni, detecta și elimina problemele legate de securitatea informațiilor. Astfel, ENISA contribuie la elaborarea politicii și legislației UE privind securitatea rețelelor și a informațiilor, având astfel o influență pozitivă asupra creșterii economice pe piața internă a Europei.

În Republica Moldova, prin legea privind aprobarea Concepției securității informaționale, sunt puse în aplicare măsuri necesare pentru asigurarea securității la nivel național și se presupune un program

¹⁸ BUSUNCIAN, T. *Securitatea informațională și activitatea serviciilor de informații în contextul globalizării*. În: Studii naționale de securitate. Revistă științifico-practică nr. 1 (1) 2020. Chișinău, 2020, p. 71-72.

¹⁹ BUSUNCIAN, T. *Securitatea informațională și activitatea serviciilor de informații în contextul globalizării*. În: Studii naționale de securitate. Revistă științifico-practică nr. 1 (1) 2020. Chișinău, 2020, p. 72.

²⁰ Hotărârea pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018-2022, nr. 134 din 19-07-2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 285-294 din 03-08-2018.

complex de activități, care au legături directe cu nivelul asigurării securității informaționale a persoanei, a societății și a statului în ansamblu. Măsurile de prevenire, depistare și contracarare a amenințărilor la adresa securității informaționale pot fi întreprinse doar cu condiția existenței și funcționării unui cadru normativ corespunzător în domeniu, a unor instrumente și metode bine definite, a unor mecanisme de colaborare la nivel național și internațional²¹.

Subiectul securității informaționale este unul extrem de complex. Este necesar de a avea la acest subiect o viziune clară de analiză a tuturor aspectelor sale pentru dezvoltarea principiilor generale de securitate informațională. Comunitatea internațională are de făcut o muncă susținută pentru a consolida și realiza în parteneriat cu părțile interesate de siguranța securității informaționale, detectând implicările negative asupra sistemului de cooperare internațională, reflectând în mod sistematic la stadiul trecut înainte de a continua. Prin urmare, decidenții trebuie să asculte cu seriozitate ideile și opiniile unui cerc larg de experți din domeniu pentru a-și determina interesele, de a le ierarhiza și de a stabili politicile necesare și resursele care să ducă la acoperirea lor. Eficientizarea proceselor de coordonare internă și de cooperare internațională în domeniul securității informaționale duce la dezvoltarea sistemului de pregătire a resurselor umane în domeniul securității informaționale, la coordonarea activității autorităților administrației publice, a instituțiilor publice și private în exercitarea atribuțiilor privind asigurarea securității informaționale.

În noul context de securitate, securitatea informațională are sarcina de a identifica și a sprijini combaterea situațiilor care vizează atingerea intereselor naționale/internaționale și de a afirma valorile de

securitate, folosind instrumentele specifice epocii informaționale. Cooperarea internațională este esențială în abordarea provocărilor terorismului informațional și criminalitatea transfrontalieră. Consiliul Europei a adoptat Convenția privind criminalitatea cibernetică și primul protocol special la aceasta, grupul celor opt pentru criminalitatea de înaltă tehnologie studiază măsurile de asistență juridică reciprocă pentru lumea a treia, Organizația statelor asiatice a înființat și un grup similar, Institutul ONU pentru Asia și Orientul Îndepărtat pentru Prevenirea și Tratatamentul Criminalilor consideră problemele conexe.

Prin urmare, Republicii Moldova îi revine misiunea identificării și susținerii oportunităților de realizare a intereselor naționale și de afirmare a valorilor de securitate prin valorificarea instrumentelor specifice erei informaționale. Noile resurse tehnologice trebuie orientate în sensul susținerii modalităților de colaborare, cooperare și conlucrare în vederea valorificării oportunităților acțional-strategice și decizionale. Așadar, instituțiile statului, organele securității statului au obligația să conlucreze la programe comune ce țin de dezvoltarea unei colaborări mai eficiente, care ar da dovadă de creșterea transparenței instituționale, a promovării de către noile structuri de securitate a unei deschideri reale către sfera civilă, prin conectarea la cele mai noi preocupări din instituțiile de învățământ universitar, postuniversitar, instituții de cercetări în domeniul securității informaționale, promovarea dialogului și înțelegerii între popoarele lumii. Astfel de instituții stau la baza formării elitei din cadrul serviciilor/comunităților de informații.

Societatea informațională reprezintă un nou mod de viață, calitativ superior, care implică folosirea intensivă a informației în toate sferile de activitate și de existență umană. Actualmente, societatea informațională permite accesul larg la informație, un nou mod de lucru și de cunoaștere, amplifică posibilitatea globaliză-

²¹ Legea privind aprobarea *Concepției securității informaționale a Republicii Moldova*, nr. 299 din 21-12-2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 48-57 din 16.02.2018.

rii și a creșterii coeziunii sociale. Producerea și consumul de informații în societatea informațională este cel mai important tip de activitate, informația fiind recunoscută drept resursă principală, tehnologiile informației și comunicațiilor - tehnologii de bază, iar mediul informațional – un mediu de existență a omului. În sens larg, putem spune ca societatea informațională se poate defini ca fiind societatea bazată pe informație. În sens restrâns, societatea informațională este societatea care se bazează pe internet, care a produs și produce noi consecințe pentru societate, prin facilitarea procesului de globalizare.

BIBLIOGRAFIE

1. BRĂGARU, T., BRICEAG, V., MALCOCI, V., GALAICU V. *Securitatea informației vis-à-vis de securitatea internațională*. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr. 2 (122). Seria: Științe exacte și economice, 2019, p. 38-47.
2. BUSUNCIAN, T. *Securitatea informațională și activitatea serviciilor de informații în contextul globalizării*. În: Studii naționale de securitate. Revistă științifico-practică, nr. 1 (1), 2020. Chișinău, 2020, p. 70-82.
3. *Hotărârea pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018–2022*, nr. 134 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 285-294 din 03.08.2018.
4. *Legea privind Concepția securității informaționale a Republicii Moldova*, nr. 299 din 21.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 48-57 din 16.02.2018.
5. MORARU, V., MORARU, S. *Securitatea informațională ca o condiție a libertății*. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 1, 2014, p. 159-161.
6. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind Strategia Națională de edificare a societății informaționale „Moldova electronica”, nr.255 din 09.03.2005.
7. ȚURCANU, D. Mass – media între prerogativele funcțiilor și controlul puterii. În: Valori ale mass – media în epoca contemporană, Vol. 3, Chișinău, 2005, p. 65–78.
8. *Доктрина информационной безопасности Российской Федерации*. Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 5 декабря 2016 г. № 646.
9. МАНОЙЛО, А. В. *Государственная информационная политика в особых условиях*. Монография. Москва: МИФИ, 2003, с. 280-290.

30.10.2021

CZU 327(478)

DOI 10.5281/zenodo.6476698

**REALIZAREA POLITICII EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA
ÎN CONTEXTUL RELAȚIILOR DE COLABORARE
CU STATELE VECINE LA ETAPA ACTUALĂ**

Carolina BUDURINA-GOREACII

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova. Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale

doctor în științe politice, lector universitar

<https://orcid.org/0000-0003-2406-4212>

e-mail: carolina.budurina@gmail.com

La începutul secolului al XXI-lea, când ordinea mondială se conturează în jurul unor poli de putere, este evident faptul că Republica Moldova nu poate rămâne în afara comunităților formate de alte state. Republica Moldova este influențată tot mai mult de procesele care se desfășoară pe mapamond. În calitate de stat care și-a dobândit independența acum 30 de ani, țara noastră încearcă să-și găsească locul în cadrul acestor procese. Studiarea priorităților, principalelor rezultate ale politicii externe obținute de către Republica Moldova devine o necesitate și un deziderat al timpului. Astăzi sunt necesare noi viziuni științifice asupra fenomenului politicii externe ale țării noastre în contextul relațiilor de colaborare cu statele vecine. Orientarea spre o cercetare de sinteză, cu o amplă analiză în literatura de specialitate din țara noastră, România și Ucraina, favorizează studiul politicii externe la interferența proceselor integraționiste și a interesului național.

În particular, în acest articol vom prezenta succint câteva aspecte de sinteză privind dezvoltarea politică, economică și culturală a Republicii Moldova cu România și Ucraina la nivel comparativ, în special la etapa actuală, trasând unele concluzii și recomandări privind intensificarea dialogului dintre părți.

Cuvinte-cheie: *politica externă, Republica Moldova, România, Ucraina, relații politice, relații economice, relații culturale.*

**IMPLEMENTATION OF THE FOREIGN POLICY OF
THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF COLLABORATIVE
RELATIONS WITH NEIGHBORING STATES AT THE CURRENT STAGE**

At the beginning of the 21st century, when the world order is shaping around poles of power, it is obvious that the Republic of Moldova cannot remain outside the communities formed by other states. The Republic of Moldova is increasingly influenced by the processes taking place around the world. As a state that gained independence 30 years ago, our country is trying to find its place in these processes. Studying the priorities, the main results of the foreign policy obtained by the Republic of Moldova becomes a necessity and a desideratum of time. Today, new scientific visions on the phenomenon of our country's foreign policy in the context of cooperation relations with neighboring states are needed. The orientation towards synthesis research, with an ample analysis in the specialized literature from our country, Romania and Ukraine, favors the study of the foreign policy to the interference of the integrationist processes and of the national interest.

In particular, in this article we will briefly present some aspects regarding the political, economic and cultural development of the Republic of Moldova with Romania and Ukraine at comparative level, especially at the current stage, drawing some conclusions and recommendations on intensifying the dialogue between the parties.

Keywords: foreign policy, Republic of Moldova, Romania, Ukraine, political relations, economic relations, cultural relations.

MISE EN ŒUVRE DE LA POLITIQUE ÉTRANGÈRE ACTUELE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA DANS LE CONTEXTE DES RELATIONS DE COLLABORATION AVEC LES ÉTATS VOISINS

Au début du XXIe siècle, alors que l'ordre mondial se forme autour de certains pôles de pouvoir, il est évident que la République de Moldavie ne peut pas rester en dehors des communautés formées par d'autres États. La République de Moldavie est de plus en plus influencée par les processus en cours dans le monde. En tant qu'État ayant acquis à l'indépendance il y a près de 30 ans, notre pays tente de trouver sa place dans ces processus. En étudiant les priorités, les principaux résultats de la politique étrangère obtenus par la République de Moldova deviennent une nécessité et un desideratum de temps. Aujourd'hui, de nouvelles visions scientifiques sont nécessaires sur le phénomène de la politique étrangère de notre pays dans le cadre des relations de collaboration avec les États voisins. L'orientation vers une recherche de synthèse, avec une ample analyse dans la littérature spécialisée de notre pays, la Roumanie et l'Ukraine, favorise l'étude de la politique étrangère à l'ingérence des processus intégrationnistes et de l'intérêt national.

En particulier, dans cet article, nous présenterons brièvement quelques aspects de synthèse concernant le développement politique, économique et culturel de la République de Moldova avec la Roumanie et l'Ukraine au niveau comparatif, en particulier au stade actuel, en tirant quelques conclusions et recommandations sur l'intensification du dialogue entre les soirées.

Mots-clés : politique étrangère, République de Moldova, Roumanie, Ukraine, relations politiques, relations économiques, relations culturelles.

РЕАЛИЗАЦИЯ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В КОНТЕКСТЕ СОТРУДНИЧЕСТВА С СОСЕДНИМИ ГОСУДАРСТВАМИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В начале 21 века, когда мировой порядок формируется вокруг определенных полюсов силы, очевидно, что Республика Молдова не может оставаться вне сообществ, образованных другими государствами. На Республику Молдова все больше влияют процессы, происходящие во всем мире. Наша страна как государство, получившее независимость 30 лет назад, пытается найти свое место в этих процессах. Изучение приоритетов показывает, что основные результаты внешней политики, полученные Республикой Молдова, становятся необходимостью и велением времени. Сегодня, в контексте сотрудничества с соседними государствами, возникает необходимость в новом научном видении феномена внешней политики нашей страны. Ориентация на синтетические исследования с обширным анализом специальной литературы авторов нашей страны, Румынии и Украины способствует изучению внешней политики взаимодействия интеграционных процессов и национальных интересов.

В данной этой статье, мы попытаемся кратко раскрыть и сравнить некоторые аспекты синтеза, касающиеся политического, экономического и культурного разви-

тия Республики Молдова с Румынией и Украиной на современном этапе, сделать выводы и попытаться дать рекомендации по активизации диалога между сторонами.

Ключевые слова: *внешняя политика, Республика Молдова, Румыния, Украина, политические отношения, экономические отношения, культурные отношения.*

Cercetările vizavi de investigarea gradului de realizare a politicii externe a Republicii Moldova în contextul relațiilor de colaborare cu statele vecine la etapa actuală aparțin secolului XX-XXI, îndeosebi începutului anilor '90, când atât Republica Moldova, cât și Ucraina au devenit state independente și au ales parcursul democratic de realizare a politicii externe. Totodată, România, care era o țară cu un regim autoritar și plin de limite în politica internă și externă condusă de N. Ceaușescu, s-a pomenit la începutul anilor '90 a fi un stat cu aspirații înalte europene, dar și ambițioasă în a se afirma pe plan regional drept o putere impunătoare și influentă.

Pe de altă parte, Republica Moldova nu se putea lăuda cu aceleași performanțe. Spre deosebire de Ucraina și România, țara noastră are o suprafață geografică și populație mult mai mică, la acestea adăugându-se un șir de probleme interne sub aspect economic, financiar, investițional, juridic etc., dar și externe – dependența energetică, prezența unui conflict intern înghețat (diferendul transnistrean), ceea ce pune sub semnul întrebării – neutralitatea și integritatea teritorială a țării, lipsa unui climat investițional, transparența, corupția, încrederea scăzută a statului în fața investitorilor străini etc.

Toate aceste aspecte caracterizează problemele interne de bază ale țării, conform cărora sunt schițate direcțiile de realizare a politicii externe. Totodată, menținerea unei relații de prietenie și cooperare cu țările străine reprezintă o necesitate esențială. Pe scurt, țara noastră are nevoie de a colabora cu vecinii săi, pe de o parte, cu România, pentru că aceasta este o țară membră a Uniunii Europene, iar un șir de investiții străine, ajutoare materiale și susținere financiară vin anume din partea au-

torităților de peste Prut. Pe de altă parte, legătura lingvistică, istorică, culturală și socială ne apropie și mai mult de țara vecină, iar acest fapt nu poate fi evitat, indiferent de preferințele/ afilierea noastră politice, reprezentanții guvernării, chiar și odată cu trecerea timpului.

Ucraina este o putere regională esențială, iar pentru țara noastră această colaborare urmează să se intensifice și mai mult odată cu venirea la putere a noii conduceri. Remarcăm faptul că, în urma vizitei oficiale desfășurate la Kiev (12-13.01.2021), liderii politici de la Kiev și Chișinău și-au exprimat intenția de a coopera, în special pe domeniile de securitate, comerț, de a promova puncte comune în cadrul Parteneriatului Estic. Totodată, cele două țări vecine urmează să-și traseze mecanismele de cooperare în condițiile în care resursele alocate pentru subregiunea Europa de Est sunt puține. Deci, trebuie să existe planuri comune care să alimenteze interesul pentru această subregiune din partea UE și a SUA¹.

Prin urmare, în acest articol vom încerca să evidențiem separat, la nivel comparativ, realizarea politicii externe a Republicii Moldova în contextul relațiilor de colaborare cu România și Ucraina la etapa actuală, având ca referință sintetizarea aspectelor privind principalele rezultate, probleme și priorități în realizarea relațiilor politice, economice, comerciale și științifico-culturale în condițiile actuale. Totodată,

¹ CĂLUGĂREANU, V. *Președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, se află marți la Kiev. Este prima sa vizită oficială în calitate de șef al statului.* Publicat la 12.01.2021

<https://www.dw.com/ro/maia-sandu-a-mers-%C3%AEn-vizit%C4%83-oficial%C4%83-la-kiev-cu-ma%C8%99ina/a-56202169> (accesat 27.03.2021).

autorul va prezenta și unele concluzii, dar și recomandări în acest sens.

În ultimele decenii, fenomenul politicii externe, impunându-se pe prim-plan, este investigat într-o strânsă corelație cu regimul/puterea politică, relațiile internaționale, interesul național. Prin urmare, unele direcții de cercetare în domeniul nostru de referință se regăsesc în: Revista științifică MOLDOSCOPIE (probleme de analiză politică); Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale; culegerile de materiale ale conferințelor/simpozioanelor științifice internaționale: „Moldova, România, Ucraina: buna vecinătate și colaborare regională” (Chișinău, 1998); Moldova, „Politica externă a Republicii Moldova: aspecte ale securității și colaborării regionale” (Chișinău, 1998), România, Ucraina: integrarea în structurile Europene” (Chișinău, 2000); „Moldova între Est și Vest: identitatea națională și orientarea europeană” (Chișinău, 2001) etc. Un interes deosebit reprezintă și lucrarea „Problema basarabească și interpretările ei în istoriografie: de la apariție la Tratatul de la Paris (1917 – 1947) (Chișinău, 2010), elaborată de către savanții S. Nazaria și V. Stepaniuc, precum și manualul „Politica, externă a Republicii Moldova” (Chișinău, 2018), publicat de cercetătorii S. Cebotari și Gh. Căldare. Un șir de analize/sinteze au fost realizate de către unele organizații neguvernamentale din țară/think-thankuri, în special care oferă expertiză în domeniul politicii externe, procesului de europenizare, integrării în Uniunea Europeană și soluționării problematicei transnistrene. Printre acestea enumerăm: „Sinteză analitică privind evoluția politicii externe a Republicii Moldova în perioada 2009 – 2019”, buletinele lunare „Sinteze și dezbateri de politică externă” elaborate de Asociația pentru Politică Externă. Pentru cercetarea noastră a fost util să examinăm și lucrarea scrisă de către experții români intitulată „România și Republica Moldova – între politica europeană

de vecinătate și perspectiva extinderii europene, publicată de către Institutul European din România (Studii de impact). Totodată, ne-a fost utilă informația actualizată oferită pe site-urile ministerelor afacerilor externe ale Republicii Moldova, României și Ucrainei: www.mfa.gov.md, <http://www.mae.ro> și respectiv <https://mfa.gov.ua>.

Politica externă a Republicii Moldova se află într-o dezvoltare continuă. Pe parcursul celor aproape 30 de ani de independență, țara noastră, situată geografic în Sud-Estul Europei, cu greu și-a definit direcțiile politicii externe, căutându-și un loc de afirmare pe arena politicii internaționale. Politica externă a Republicii Moldova începe să se profileze pe plan internațional odată cu desprinderea acesteia din spațiul sovietic. Astfel, la 27 aprilie 1990, Sovietul Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești a adoptat tricolorul în calitate de drapel de stat. Același organism politic l-a ales pe Mircea Snegur în funcția de președinte al țării (3 septembrie 1990). Anterior, la 23.06.1990 fusese proclamată de către Sovietul Suprem al RSSM suveranitatea Republicii Moldova. În sfârșit, la 27 august 1991 a fost proclamată, în cadrul aceluiași forum, independența noului stat. Primele țări care au recunoscut la nivel diplomatic independența Republicii Moldova au fost Polonia, Slovenia, România, Vietnam și Republica Populară Democrată Coreeană. La 2 martie 1992, Republica Moldova a devenit stat membru al Organizației Națiunilor Unite. Republica Moldova a fost recunoscută de peste 180 de state ale lumii și are stabilite relații diplomatice cu peste 150 dintre ele.

Dacă ne referim nemijlocit la stabilirea relațiilor diplomatice dintre Republica Moldova cu România și, respectiv, cu Ucraina, vom evidenția în acest sens, că România a fost primul stat care a recunoscut independența țării, la doar câteva ore după proclamarea independenței la 27 august 1991, iar relațiile diplomatice la nivel

de ambasadă au fost stabilite la data de 29 august 1991. Cât privește Ucraina, menționăm că au fost încheiate relații diplomatice dintre state la data de 10 martie 1992.

Totodată, Ambasada României a fost prima reprezentanță diplomatică deschisă de un stat în capitala Republicii Moldova, aceasta începându-și activitatea practică la Chișinău pe data de 20 ianuarie 1992. Până în luna iunie 1993 a fost condusă la nivel de însărcinat cu afaceri a.i. Primul ambasador român a fost acreditat la Chișinău în luna iunie 1993, în timp ce primul ambasador al Republicii Moldova la București a fost acreditat în luna ianuarie 1992. Din iulie 2016, ES Daniel Ioniță este ambasadorul României la Chișinău, iar actualul însărcinat cu afaceri a.i./ministru consilier al Republicii Moldova în România este dl Emil Jacotă.

Ambasada Ucrainei la Chișinău a fost deschisă în 1993. Primul ambasador a fost ES Vitaly Boyko. Actualul ambasador al Republicii Moldova în Ucraina este ES Ruslan Bolbocean, în timp ce ambasadorul Ucrainei în Republica Moldova este Excelența sa, M. Shevchenko (din februarie 2020).

În linii generale, vom evidenția că importanța înființării și funcționării instituțiilor diplomatice este una esențială, deoarece, pe lângă funcțiile diplomatice exercitate conform Convenției de la Viena din 1961, acestea au rolul de a promova dezvoltarea relațiilor interstatale dintre țări la toate nivelurile, pentru a asigura dezvoltarea armonioasă a relațiilor reciproce, precum și cooperarea pe probleme de interes comun.

Obiectivele comune în realizarea politicii externe se exprimă prin promovarea dialogului politic, activizarea schimburilor comercial-economice, dar și consolidarea legăturilor cultural-umanitare dintre Republica Moldova cu România și Ucraina.

În particular, realizarea politicii externe a Republicii Moldova cu România reiese din existența celor două caracteristici

majore dintre părți, și anume: afirmarea caracterului special al acestei relații, conferit de comunitatea de limbă, istorie, cultură, tradiții, precum și dimensiunea europeană a cooperării bilaterale, care are la bază obiectivul strategic al integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Ca să specificăm, România abordează pragmatic relația cu Republica Moldova, circumscrisă interesului său legitim de a vedea Republica Moldova intrând pe un făgaș al integrării europene și de a asigura o zonă de stabilitate și securitate la frontiera estică a României, care a devenit granița răsăriteană a NATO și UE². Astfel, activitatea practică privind dimensiunea relațiilor bilaterale dintre România și Republica Moldova este ghidată de un *cadru juridic* care include următoarele documente de bază: Declarația comună privind instituirea unui parteneriat strategic între România și Republica Moldova pentru integrarea europeană a Republicii Moldova (27 aprilie 2010); Planul de Acțiune pentru aplicarea Declarației comune privind instituirea unui parteneriat strategic pentru integrarea europeană a Republicii Moldova (3 martie 2012); Acordul pentru acordarea ajutorului financiar nerambursabil în valoare de 100 milioane euro (27 aprilie 2010) și cele două Protocoale adiționale care extind domeniile de cooperare; Declarația comună privind cooperarea bilaterală în domeniul securității energetice (17 iulie 2012); Acordul privind Micul Trafic la Frontieră (noiembrie 2009); Tratatul privind regimul frontierei de stat, colaborarea și asistența mutuală în probleme de frontieră (8 noiembrie 2010; în curs de ratificare); o gamă largă de acorduri de cooperare sectorială în următoarele domenii: justiție, finanțe, comerț, mediu de afaceri, transport, securitate socială, învățământ, agricultură, mediu etc³.

² Relații bilaterale. Scurt istoric <https://chisinau.mae.ro/node/221> (accesat 11.03.2021).

³ PINTESCU, F. *Relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și România în perioada 2000-2010*.

Deși România a fost prima țară care a recunoscut independența Republicii Moldova, totuși tratatul politic de bază dintre țări, a cărui negociere a început în februarie 1992, nu s-a semnat nici până în prezent, fapt explicat de unele clauze pe care Chișinăul le-a considerat în dezavantajul său. În prezent Republica Moldova este unicul stat vecin cu care România nu are încheiat un tratat politic de bază. În urma întâlnirii de la Iași din 25 septembrie 2005 dintre președinții T. Băsescu și V. Voronin, președintele Băsescu a declarat că România și Republica Moldova și-au propus să finalizeze cât mai repede tratatul politic de bază. În viziunea României, documentul urma să ia forma unui acord bilateral de parteneriat european, acesta fiind considerat o modalitate concretă de asistare a Chișinăului în demersurile sale de aderare la UE. Totuși, până în prezent semnarea tratatului încă nu a avut loc, iar realizarea unor acțiuni concrete, în acest sens, întârzie să se producă.

Cât privește realizarea politicii externe a Republicii Moldova cu Ucraina menționăm că în prezent, din cauza circumstanțelor sistemului format din regiune, statele promovează vectorul de integrare europeană; se confruntă cu fenomene separatiste; colaborează în cadrul Misiunii Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM). Astăzi Republica Moldova și Ucraina își susțin reciproc integritatea teritorială, rămânând în continuare parteneri strategici.

În particular, relațiile moldo-ucrainene se bazează pe prevederile Tratatului de bună vecinătate, prietenie și colaborare (23 octombrie 1992), care cuprinde mai multe direcții de cooperare. Printre acestea pot fi evidențiate interacțiunea în contextul vec-

torului de integrare europeană promovat de Chișinău și Kiev; cooperarea la frontiera de stat comună cu o lungime de peste 1200 km, în special în contextul acțiunilor de securizare a hotarului; problematica ecologică, inclusiv asigurarea protecției bazinului râului Nistru; recunoașterea reciprocă a drepturilor de proprietate; eforturile de majorare a volumului comerțului bilateral; sfera energetică și cea a transporturilor; realizarea unor proiecte de infrastructură de interes comun, inclusiv cu atragerea în aceste scopuri a fondurilor europene; consolidarea contactelor interumane. Totodată, părțile aspiră la identificarea noilor posibilități pentru intensificarea interacțiunii, atât la nivel bilateral, cât și pe plan multilateral, mai ales în contextul politicii de integrare europeană promovate cu perseverență de către ambele țări.

Concluzionăm, că dimensiunea gradului de colaborare dintre Republica Moldova cu statele vecine, în linii generale, este una pozitivă, care permite țărilor să construiască și să mențină un dialog continuu și eficient, bazat pe ajutor și încredere reciprocă. Este important ca prevederile stipulate în instrumentele juridice de cooperare bilaterală să fie respectate, fără anumite derogări, iar orice neclarități care apar să fie discutate la masa de negocieri.

Vom continua studiul nostru cu analiza *relațiilor politice* dintre Republica Moldova cu statele vecine la etapa actuală. În perioada anilor 2001–2016, dialogul bilateral s-a desfășurat fluent, pe toate palierele, în logica parteneriatului strategic consfințit prin textul Declarației comune privind instituirea unui parteneriat strategic între România și Republica Moldova pentru integrarea europeană a Republicii Moldova (27 aprilie 2010). Vizitele efectuate de demnitarii români la Chișinău și, respectiv, de cei ai Republicii Moldova la București au intrat în logica normalității. Aceasta a însemnat deplasarea accentului de pe componenta simbolică pe cea prag-

Considerații geoeconomice și geostrategice, „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”. Nr. 3, 2011

https://usv.ro/fisiere_utilizator/file/Doctorat/2017/abilitare/pintescu/lucrari_relevante/8.Pintescu%20Florin.%20Relatiile%20bilaterale%20dintre%20RM%20si%20Romania.pdf (accesat 05.03.2021)

matică a contactelor bilaterale⁴. După vizita președintelui T. Băsescu la Chișinău, în ianuarie 2005 și, mai ales, vizita de răspuns a președintelui V. Voronin la Iași în septembrie 2005, relațiile României cu Republica Moldova s-au axat pe susținerea acordată Republicii Moldova la toate forurile internaționale pentru integrarea europeană, pe problema transnistreană, refacearea colaborării economice și intensificarea schimburilor comerciale dintre cele două țări, și susținerea Republicii Moldova pentru a deveni membru cu drepturi depline în sistemul de distribuție a energiei electrice în sud-estul Europei.

Totuși, relațiile bilaterale dintre România și Republica Moldova din perioada respectivă au înregistrat și unele situații mai puțin plăcute. Pe de o parte, s-au efectuat mai multe întâlniri oficiale dintre liderii politici ai ambelor state, fiind urmate de semnarea a numeroase convenții și acorduri, iar pe de altă parte, în pofida întâlnirilor respective, între cele două țări au existat numeroase momente tensionate. La nivel practic, în perioada 9 februarie 2001 – 29 aprilie 2011 au avut loc peste 19 vizite oficiale între președinții celor două țări, iar la nivel de premieri - peste 11 întâlniri (perioada 27 iulie 2001 – 8 noiembrie 2010). Enumerăm succint și câteva momente tensionate: problematica Mitropoliei Basarabiei, dependentă canonic de Patriarhia Ortodoxă Română (octombrie 2001); declararea *persona non grata* unui atașat militar român de la Chișinău și „rechemarea” ca răspuns în Republica Moldova a ministrului consilier al Ambasadei Republicii Moldova din București (2002).

La 22 ianuarie 2004, președintele V. Voronin declara în cadrul unei întâlniri cu diplomații acreditați la Chișinău că relațiile Republicii Moldova cu România au un caracter „destul de distructiv”. O deten-

sionare a relațiilor dintre București și Chișinău s-a realizat la finele anului 2004, când ministrul de externe al Republicii Moldova se referea la necesitatea menținerii relațiilor constructive dintre țări datorită subiectelor de importanță internațională. Ca urmare a acestei „destinderi” a relațiilor dintre București și Chișinău, președintele României T. Băsescu efectua la 21 ianuarie 2005, la invitația președintelui Vladimir Voronin, o vizită oficială la Chișinău. Se părea că se va deschide o nouă eră de cooperare între cele două țări, însă, momentul cel mai incandescent al relațiilor bilaterale dintre state s-a consumat cu prilejul protestelor tineretului din Chișinău (6 – 8 aprilie 2009) și cu reprimarea acestor proteste. În mod oficial, geneza acestor proteste nu se știe până astăzi, persoanele vinovate de reprimarea protestatarilor nefiind pedepsite nici până acum. Atunci președintele V. Voronin a acuzat România de organizarea protestelor respective și l-a expulzat pe ambasadorul României din Chișinău, F. Teodorescu, introducând totodată sistemul de vize pentru cetățenii români. Pe data de 8 aprilie 2009, Uniunea Europeană a cerut Republicii Moldova normalizarea relațiilor cu România. Amestecul României în organizarea protestelor de la Chișinău nu a putut fi demonstrat, iar normalizarea relațiilor diplomatice dintre cele două state s-a realizat, practic, deplin pe 18 septembrie 2009, când președintele Mihai Ghimpu a anulat prin decret prezidențial regimul vizelor pentru România.

Unii experți susțin că relațiile dintre România și Republica Moldova, în perioada 2007 – prezent, se desfășoară pe baza principiului geopolitic al „multilateralismului”⁵. În cadrul acestui tip de „multilateralism”, relațiile bilaterale ale celor două țări sunt tot mai mult coordonate cu politica generală a Uniunii Europene. Acest fapt este demonstrat de crearea unei

⁴ TĂBĂRȚĂ, I. *Relațiile bilaterale ale Republicii Moldova cu România*, „Sinteză analitică privind evoluția politicii externe a Republicii Moldova în perioada 2009-2019”, p. 18-24.

⁵ SEREBRIAN, O. *Dicționar de geopolitică*. Iași: Editura Polirom, 2006, p. 185.

baze juridice privind inițierea relațiilor de colaborare dintre Uniunea Europeană și Moldova. Unul din instrumente îl reprezintă Acordul de Parteneriat și Cooperare (1994, intrat în vigoare la 1 iulie 1998). Pe baza intensificării relațiilor dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, începând cu 1 ianuarie 2006, țara noastră a beneficiat de Sistemul Generalizat de Preferințe Plus (GSP+). Ca urmare, peste 7000 de produse din Republica Moldova au avut și au acces liber pe piața Uniunii Europene, fiind scutite de plata taxelor vamale. La 21 ianuarie 2008, UE a acordat în mod oficial Republicii Moldova așa-zisele „Preferințe Comerciale Autonome”. Drept rezultat, aproximativ 90% din exporturile statului nostru au avut acces liber pe piața românească⁶. În urma acestor acorduri economice, la 12 ianuarie 2010 a fost lansat la Chișinău Acordul de Asocierie dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova⁷, care a fost semnat, ulterior, pe data de 27 iunie 2014.

Nu mai puțin important în analiza noastră este să abordăm succint și relațiile transfrontaliere dintre România și Republica Moldova. Astfel, debutul negocierilor de aderare a României la UE (februarie 2000) a impus Bucureștiului elaborarea unei strategii de implementare a standardelor UE privitoare la frontiere în relațiile cu Republica Moldova. Aceasta a afectat următoarele domenii: traficul de frontieră; acordarea cetățeniei române și semnarea tratatului bilateral. Referindu-ne la traficul de frontieră, remarcăm faptul că în urma unei runde de consultări între departamentele juridice ale ministerelor de externe ale Republicii Moldova și României, desfășurate la Chișinău în perioada 11 – 12 aprilie 2001, România a înaintat Republicii Moldova proiectul unui acord bilateral prin

care propunea introducerea obligativității folosirii pașapoartelor, precum și un document privind reglementarea regimului dublei cetățenii. Proiectul acordului între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova privind călătoriile reciproce ale cetățenilor celor două state viza intrarea, ieșirea, tranzitarea sau staționarea pe teritoriile celor două state. Partea română a propus ca procedurile de intrare în vigoare a acestui acord să fie terminate până cel târziu la 1 iulie, conform angajamentelor României față de UE. Cu același prilej, România și-a afirmat dorința încheierii cât mai curând posibil a unor acorduri de readmisie a străinilor, de reglementare a micului trafic de frontieră, privitoare la controlul la trecerea frontierei și controlul documentelor de călătorie.

Drept consecință, începând cu 1 iulie 2001, România a introdus obligativitatea pașapoartelor pentru cetățenii moldoveni, care până atunci puteau intra pe teritoriul României doar prezentând buletinul de identitate. În ceea ce privește regimul vizelor, deși la 1 iulie 2004 România a introdus obligativitatea vizelor pentru toate statele ex-sovietice, pentru cetățenii Republicii Moldova a reușit amânarea respectivelor prevederi și, în cele din urmă, obținerea unui regim mai favorabil. În octombrie 2005 au fost finalizate prevederile acordului bilateral de reglementare a regimului de vize. Potrivit acestora, cetățenii moldoveni urmau să primească vize cu intrări multiple, pentru o perioadă îndelungată.

În anul 2000, România a oferit cetățenilor Republicii Moldova posibilitatea dobândirii cetățeniei române fără nici o domiciliere. Cele câteva mii de cetățeni moldoveni care au profitat de această posibilitate la sfârșitul anului 2000 și începutul anului 2001 au provocat nemulțumirea autorităților de la Chișinău. Procedura de acordare a cetățeniei, bazată pe atestarea faptului că un urmaș al solicitantului a fost cetățean român, a produs un scandal diplomatic între București și Chișinău. Am-

⁶ *Relațiile bilaterale. Republica Moldova.*
<http://www.mae.ro/bilateral-relations/1677#827>
(accesat 04.03.2021).

⁷ *Vecinătatea de interes a României ca stat*
<http://www.mae.ro/node/1421> (accesat 04.03.2021).

basadorul de atunci al Republicii Moldova la București, E. Ciobu, a trimis o scrisoare unui ziar românesc, acuzând guvernul român că dorește să acorde cetățenia cât mai multor cetățeni moldoveni pentru a discredită instituțiile oficiale ale Republicii Moldova și să faciliteze o anexare progresivă a republicii⁸.

La etapa actuală statul român continuă să sprijine, în relația cu Republica Moldova, promovarea democrației, a economiei de piață, a principiului bune vecinătăți, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, inclusiv afirmarea identității etnice a românilor din Republica Moldova⁹. Totodată, vizita oficială a președintelui României K. Iohannis la Chișinău pe data de 29.12.2020 reprezintă un moment esențial pentru parcursul european al Republicii Moldova, precum și un mesaj de sprijin pentru cetățenii Republicii Moldova, în efortul de democratizare, de implementare ireversibilă a principiilor statului de drept și de consolidare atât a parcursului european, cât și a relațiilor privilegiate cu România. În cadrul vizitei, au fost abordate aspecte concrete referitoare la sprijinul României pentru cetățenii Republicii Moldova, inclusiv în contextul pandemiei de COVID-19 și, respectiv, pentru susținerea dezvoltării economice și sociale a Republicii Moldova. În acest context, cei doi președinți au adoptat o declarație comună privind consolidarea parteneriatului

strategic bilateral, reafirmând relația specială dintre București și Chișinău la aniversarea, în 2020, a zece ani de la semnarea Parteneriatului Strategic pentru Integrarea Europeană a Republicii Moldova¹⁰.

În concluzie, vom remarca faptul că relațiile politice dintre Republica Moldova sunt caracterizate astăzi de deschidere spre un dialog constructiv, eficient, transparent și orientat pe acțiuni practice privind susținerea eforturilor Republicii Moldova în parcursul european și implementarea reformelor democratice necesare în acest sens.

Dezvoltarea relațiilor de prietenie și bună vecinătate între Republica Moldova și Ucraina prezintă un factor important în politica externă a fiecăreia. Evoluția acestora a început în 1991, când statele și-au declarat independența. Pe parcursul a aproape 30 de ani, statele au abordat atât subiecte ce prezentau depunerea eforturilor în comun acord (activitatea în organizații regionale precum OCEMN, GUAM; cooperarea regională în cadrul Euroregiunilor „Dunărea de Jos”, „Prutul de Sus”, „Nistru”; mecanismul de negocieri în formatul „5+2” în soluționarea conflictului transnistrean; promovarea vectorului intergării europene), cât și unele litigii ce amplasau statele în zona confruntării (probleme de frontieră, energetice, embargouri). Cel din urmă factor este ceva firesc în politica externă a două state vecine, din momentul ce fiecare își au „propriul interes național, care într-un mod sau altul determină acțiunea politică”¹¹.

În plan extern, în perioada anilor 2014 – 2020, s-a observat o scădere a activității

⁸ PINTESCU, F. *Relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și România în perioada 2000-2010. Considerații Geoeconomice și geostrategice*, „Revista Moldovenească de drept internațional și relații internaționale”. Nr. 3, 2011. https://usv.ro/fisiere_utilizator/file/Doctorat/2017/abilitare/pintescu/lucrari_relevante/8.Pintescu%20Florin.%20Relatiile%20bilaterale%20dintre%20RM%20si%20Romania.pdf (accesat 15.03.2021).

⁹ POP, A. (Coord.) *România și Republica Moldova – între politica europeană de vecinătate și perspectiva extinderii Uniunii Europene*. „Institutul European din România. Studii de impact”. p. 38-39. http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais3_studiu_5_ro.pdf (accesat 13.03.2021).

¹⁰ UNTILĂ, S. *Klaus Iohannis vine marți la Chișinău, la invitația Maiei Sandu. Anunțul Bucureștiului*. Publicat la 29.12.2020.

<https://newsmaker.md/ro/klaus-iohannis-vine-marti-la-chisinau-la-invitatia-maiei-sandu-anuntul-bucurestiului/> (accesat 02.02.2021).

¹¹ MORGENTHAU, H. J. *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*. Iași: Polirom, 2007, p.50.

bilaterale a relațiilor moldo-ucrainene, datorate existenței destabilizării situației politice interne a Ucrainei, în urma inițierii crizei din 2013 – 2014, precum și a instabilității guvernării din Republica Moldova. Totuși, între aceste două state vecine, cu un trecut comun în cadrul URSS-ului, cu aceleași probleme ale politicii interne în prezent și cu aspirații europene spre o aderare la UE în viitor, există relații în toate domeniile vieții sociale ale statelor.

Un subiect ce unește forțele ambelor state este susținerea și încurajarea reciprocă în continuare a recunoașterii statului independent, întregit și suveran. Astfel, cu privire la problema teritorială din peninsula Crimeea, care a apărut în anul 2014, conducerea de atunci de la Chișinău în frunte cu N. Timofti a afirmat că este important de a respecta suveranitatea și integritatea teritorială a Ucrainei și de a nu admite violarea principiilor dreptului internațional¹². Iar în vederea prevenirii acțiunilor ce pot duce la destabilizarea situației în regiune, Republica Moldova evidențiază necesitatea utilizării de urgență a tuturor mecanismelor internaționale pentru soluționarea crizei exclusiv pe căi diplomatice¹³.

Totuși, în ziua referendumului în Peninsula Crimeea, desfășurat la 18 martie 2014, 96,6% dintre cei 83% de participanți la vot din întreaga populație a Crimeii, au fost în favoarea alipirii la Rusia. În această situație, Prim-ministrul de atunci al Republicii Moldova, I. Leancă, a reafirmat la Kiev sprijinul său pentru Ucraina, reitărând că autoritățile moldovenești nu recunosc rezultatele referendumului ilegal din Crimeea. În același timp, reprezentanții de

la Kiev, au menționat că mizează în continuare pe susținere din partea Moldovei, mai ales că există o mare prietenie între țări, ambele alegându-și calea integrării europene¹⁴.

În continuarea dialogului politic dintre țări, s-a observat o cooperare constructivă marcată de vizite la nivel înalt dintre șefii de state: participarea la ceremonia de învestitură a președintelui Ucrainei P. Porosenko (2014)¹⁵; reuniunea trilaterală dintre președintele Republicii Polone B. Komorowski, președintele Ucrainei P. Porosenko și al Republicii Moldova N. Timofti (2014)¹⁶. La această reuniune s-au discutat teme ce țin de dezvoltarea dialogului politic și a contactelor directe, perspectivele reglementării conflictelor și consolidării păcii și securității în regiune, interacțiunea țărilor și sprijinul reciproc în cadrul inițiativelor regionale și al organizațiilor internaționale; s-au examinat și oportunitățile de aprofundare a cooperării în domeniile comercial-economic și umanitar, în special consolidarea securității energetice, modernizarea infrastructurii de frontieră cu sprijinul Uniunii Europene. Un loc aparte l-a avut schimbul de opinii asupra reglementării conflictului transnistrean, unde s-a subliniat importanța continuă a

¹⁴ *Referendum în Crimeea: Republica Moldova nu îl recunoaște. Ce îi transmite Ucraina.*

<http://www.ziare.com/international/ucraina/referendum-in-crimea-r-moldova-nu-il-recunoaste-ce-ii-transmite-ucraina-1288398> (accesat 15.03.2021).

¹⁵ *Președintele Nicolae Timofti a participat la ceremonia de învestitură a președintelui Ucrainei, Petro Porosenko.*

<http://www.presedinte.md/rom/comunicate-depresa/presedintele-nicolae-timofti-a-participat-laceremonia-de-investitura-a-presedinteluiales-al-ucrainei-petro-porosenko> (accesat 15.03.2021).

¹⁶ *Președintele Poloniei, Bronisław Komorowski, și președintele Ucrainei, Petro Porosenko, efectuează o vizită oficială comună în Republica Moldova.*
<http://www.presedinte.md/rom/comunicate-depresa/presedintele-poloniei-bronisaw-komorowski-si-presedinteleucrainei-petro-porosenko-efectueaza-o-vizita-oficiala-comuna-in-republica-moldova> (accesat 15.03.2021).

¹² *Declarația Parlamentului Republicii Moldova în legătură cu evoluția situației din Ucraina.*
<http://www.promis.md/evenimente/declaratia-parlamentului-rm-ucraina/> (accesat 15.03.2021).

¹³ CUJBĂ, A. *Relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și Ucraina la etapa actuală.*
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/231-238.pdf (accesat 12.03.2021).

Ucrainei ca actor decisiv în acest proces, precum și necesitatea dinamizării dialogului cu privire la soluționarea politică a conflictului. Continuând în această ordine de idei, președintele N. Timofti a remarcat poziția fermă a Republicii Moldova față de integritatea Ucrainei, pentru parcursul democratic și pentru opțiunea proeuropeană, pe care poporul ucrainean a reconfirmat-o la recente alegeri parlamentare, a consfințit faptul că succesul Ucrainei este și în interesul național al Republicii Moldova. S-a observat astfel tendința statelor spre dezvoltarea în continuare a relațiilor bilaterale dintre țări în diverse domenii de interes reciproc: promovarea dialogului politic moldo-ucrainean, intensificarea cooperării comercial-economice și activizarea interacțiunii în sfera umanitară.

Sub aspect practic, aceste probleme au fost abordate și la nivel ministerial în domeniul politicii externe, prin întruniri (între ministrul de externe al Republicii Moldova A. Galbur și Ambasadorul Ucrainei I. Gnatâșin din 16 august 2016; între ministrul de externe al Republicii Moldova A. Galbur și ministrul de externe ucrainean P. Klimkin din 12 iulie 2016. La această întâlnire au fost puse în discuții ultimele evoluții în relațiile bilaterale moldo-ucrainene, dezvoltarea dialogului politic, dinamizarea schimburilor comercial-economice, reluarea activității Comisiei interguvernamentale moldo-ucrainene pentru cooperare comercial-economică, evoluarea procesului de reglementare a problemei transnistrene și a situației din Donbass¹⁷.

Un alt subiect actual ce presupune eforturi continue ale Republicii O importanță deosebită în exercitarea Moldova și Ucrainei îl prezintă obiectivul principal al politicii externe de integrare europeană și, respectiv, alinierea situației socio-economice și politice a ambelor state la

standardele europene. În viziunea Bruxellesului, Ucraina, Republica Moldova și Georgia formează un grup de țări semnatare ale Acordului de Asociere, care ar avea potențialul ca, unificându-și forțele și făcând schimb de experiență în domeniul reformelor, să poată merge în grup cu tempouri mai rapide în direcția integrării europene.

Însă atât Republica Moldova, cât și Ucraina se confruntă la moment cu un șir de factori care influențează în mod direct asupra evoluării pozitive a procesului de integrare europeană a ambelor state. Guvernarea actuală din Republica Moldova și din Ucraina, deși susține și promovează întru totul vectorul european, tot ea se face vinovată în încetinirea desfășurării procesului integrării europene, cauzat de incapacitatea de luare a deciziilor la nivel intern, extern, corupție, precum și de inabilitatea de implementare eficientă a reformelor europene.

Prezența fenomenului separatist în ambele state este un alt element care se află în contradicție cu cerințele UE. Nesoluționarea conflictului transnistrean pe parcursul a mai mult de 20 de ani și prezența ostilităților în plină desfășurare în estul Ucrainei, nu pot să nu treacă în vizerul europenilor drept un factor ce încetinește integrare europeană a acestor țări.¹⁸ Soluționarea conflictelor în aceste două state și păstrarea statu-quo-ului este extrem de problematică din cauza contextului de rivalitate geopolitică dintre Federația Rusă și Uniunea Europeană, care-și spun cuvântul în regiune. Acest antagonism intensifică mult contradicțiile existente, făcându-le imposibil de gestionat în totalitate de astfel

¹⁷ Ministrul de externe Andrei Galbur s-a întâlnit cu ministrul de externe ucrainean Pavlo Klimkin. <http://www.mfa.gov.md/comunicate-presamd/504556/> (accesat 26.03.2021).

¹⁸ GHERASIMCIUK, S. *Alternativa integrării europene este transformarea Ucrainei și Moldovei într-o „mlaștină geopolitică” între Rusia și UE*, „NEWSLETTER. Sinteză și Dezbateri de Politică Externă”. Buletin lunar, august 2016, NR.8 (126). APE

de actori mici, precum sunt Chișinăul și Tiraspolul, Kievul și Donbassul¹⁹.

O importanță deosebită în relațiile moldo-ucrainene o dețin problemele de frontieră. La data de 7 octombrie 2017, Republica Moldova și Ucraina au semnat Acordul privind controlul în comun în punctele de trecere a frontierei comune. Rezultatele obținute de ambele părți s-au materializat prin deschiderea punctelor comune de gestionare a frontierelor, iar acești factori demonstrează deschidere și capacitate de a interacționa cu scopul de a atinge obiective comune²⁰.

Referindu-ne la securitatea segmentului transnistrean al frontierei dintre Republica Moldova și Ucraina, vom menționa că, în vara anului 2017, autoritățile moldovenești și ucrainene au reușit să instituie controlul comun la unul dintre cele mai aglomerate puncte de trecere a frontierei dintre Republica Moldova și Ucraina pe segmentul transnistrean – Cuciurgan-Pervomaisk. Proiectul a fost realizat cu sprijinul Uniunii Europene și vine să consolideze siguranța graniței după 26 de ani, timp în care, din 939 km de frontieră, un segment de 405 km a fost controlat doar de autoritățile nerecunoscute transnistrene. În această perioadă, regiunea transnistreană și-a câștigat reputația de „gaura neagră” a Europei de Est, fiind suspectată de contrabandă, trafic de ființe umane sau chiar armament. Pe de altă parte, autoritățile de la Tiraspol au interpretat critic acțiunea, decla-

rând că aceasta va genera o blocadă economică a regiunii și a Federației Ruse²¹.

Cât privește problema Palanca privind autostrada Odesa – Reni, remarcăm faptul că Ucraina a inaugurat un nou pod pe autostrada M-15 în apropierea satului Palanca, iar evenimentul s-a produs în luna iunie a anului 2018, cu participarea președintelui ucrainean pe atunci, dl P. Poroșenko²².

Un incident apărut recent (18.03.2021) în problema frontierei din regiunea portului din Giugiulești se referă la revolta primarului or. Reni, care este nemulțumit de transferul către Republica Moldova a unei mici porțiuni din teritoriul ucrainean, ce a oferit statului molodvenesc acces la Dunăre cu ieșirea la Marea Neagră. În acest context, edilul orașului Reni dorește să definească cu claritate teritoriul ce poate fi administrat de comunitatea teritorială unită Reni. Potrivit dumnealui, „în actele normative care reglementează organizarea și funcționarea raionului Reni nu se menționează despre renunțarea la fâșia de teren cu ieșire la Dunăre în favoarea statului vecin. Iar, în consecință, terenul pe care se află portul Giurgiulești ar trebui considerat teritoriu al comunității teritoriale Reni”²³.

De la nivelul politic și cel al securității la frontieră, este indispensabil de trecut și evidențiat evoluția aspectului economico-comercial al statelor vecine în ultimii ani. Relațiile economice dintre Republica Moldova cu statele vecine sunt determinate de mai multe acorduri, protocoale, memoran-

¹⁹ CIUREA, A. *Criza din Ucraina și impactul ei asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova*. APE, p. 15-19.
http://old.ape.md/public/publications/2193152_md_corneliu_ciure.pdf (accesat 29.03.2021).

²⁰ *Ministerul Afacerilor Interne, Poliția de Frontieră, 7 octombrie 2017.*

<http://www.border.gov.md/index.php/ro/3780-r-moldova-si-ucraina-au-semnat-acordul-privind-controlul-in-comun-in-punctele-de-trecere-a-frontierei-comune> (accesat 30.03.2021).

²¹ CIOCHINĂ, S. *Moldova reia cu greu controlul pe segmentul transnistrean al frontierei cu Ucraina.* <https://www.dw.com/ro/moldova-reia-cu-greu-controlul-pe-segmentul-transnistrean-al-frontierei-cu-ucraina/a-39765553> (accesat 30.03.2021).

²² *Ucraina a construit un nou pod strategic la Palanca pe teritoriul Moldovei.* <https://www.mold-street.com/?go=news&n=7582> (accesat 30.03.2021).

²³ *Primarul orașului Reni a prezentat pretenții teritoriale față de Moldova.* Publicat la 18.03.2021. <https://stiri.md/article/international/primarul-orasului-reni-a-prezentat-pretentii-teritoriale-fata-de-moldova> (accesat 30.03.2021).

dumuri. Astfel, cadrul juridic de cooperare în domeniul economic dintre țara noastră și România este exercitat de Acordul privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova (1992); Acordul între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova în domeniul transporturilor rutiere (1992); Acordul privind serviciile aeriene între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova (1993); Acordul între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova cu privire la principiile colaborării în domeniul transportului feroviar (1995) etc. În particular, au fost efectuate mai multe vizite la nivelul miniștrilor afacerilor externe ai celor două țări, iar aceste vizite au influențat și potențat semnarea a numeroase convenții și acorduri. Însă, deși sunt în vigoare atâtea instrumente și acorduri, relațiile economice dintre România și Republica Moldova au o anvergură modestă²⁴.

În vederea dinamizării cooperării economice, la 30 martie 2010 a intrat în vigoare Acordul de mic trafic de frontieră între cele două state, iar la 28 martie 2011 a fost pus în aplicare Acordul între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova privind implementarea programului de asistență tehnică și financiară, în baza unui ajutor financiar nerambursabil în valoare de 100 milioane de euro acordat de România Republicii Moldova²⁵. La nivelul Oficiului Național al Registrului Comerțului din România, sunt înregistrate un număr mare de societăți comerciale mixte moldo-române – circa 3671. În Republica Moldova sunt înregistrate circa 650 societăți comerciale românești, astfel, România ocupând locul 9 ca pondere a investitorilor străini din statul respectiv. Principalele firme românești care investesc în Republi-

ca Moldova sunt PETROM și ROMPETROL, Banca Comercială Română, EUROPEAN DRINKS, ROMSTAL, ARABESQUE, LOGISTICS etc.

O importanță deosebită în exercitarea relațiilor îi revine Comisiei mixte interguvernamentale de colaborare economică între România și Republica Moldova. Aceasta reprezintă mecanismul instituționalizat de cooperare bilaterală pe palierul economic, coordonat de către miniștrii economiei din cele două țări. În cadrul acestei comisii au loc discuții privind aspectele cooperării în domeniile: comerț, industrie, electro-energetică și gaze naturale, întreprinderi mici și mijlocii, agricultură, siguranța alimentelor, domeniul vamal, transporturi, turism, protecția mediului, muncă și protecție socială, dezvoltare regională și construcții, statistică, cercetare științifică și inovație, reglementare tehnică, standardizare, metrologie, acreditare, evaluarea conformității securității industriale.

Un aspect important ale relației moldo-române este colaborarea în domeniul energetic, accentul punându-se pe interconectarea sistemelor de gaze naturale și de energie electrică a Republicii Moldova la cel al României. Republica Moldova este principalul beneficiar al asistenței pentru dezvoltare acordată de România, cea mai mare parte din asistența financiară fiind acordată în domeniul educației. Cu toate acestea, potențialul cooperării moldo-române nu a fost exploatat la maximum. În afară de proiectul conexiunii energetice a Republicii Moldova, lipsesc alte proiecte și investiții mari ale României în Republica Moldova.

Dacă ne referim la relațiile economice dintre Ucraina și Republica Moldova, vom evidenția că volumul comerțului exterior al Republicii Moldova cu Ucraina, în perioada ianuarie – septembrie 2020, a înregistrat suma de 427,86 mil. USD (-10,66% în comparație cu aceeași perioadă a anului 2019). După valoarea volumului schimburilor comerciale, Ucraina se situează pe

²⁴ *Relația politică bilaterală.*

<http://www.mae.ro/bilateral-relations/1677#827>
(accesat 09.03.2021).

²⁵ *Republica Moldova.*

<http://www.mae.ro/node/1421> (accesat 09.03.2021).

locul 5 printre principalii parteneri comerciali ai Republicii Moldova la nivel mondial, cu o pondere de 2,62% în comerțul total al Republicii Moldova. La moment sunt semnate peste 220 de acorduri între Republica Moldova și Ucraina, care acoperă aproape toate domeniile de cooperare. Principalele acorduri în domeniul economic sunt: Acordul de Liber Schimb între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei (semnat în 2003, în vigoare din 2008); Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor (semnat în 1995, în vigoare din 1996); Convenția între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei pentru evitarea dublei impuneri pe venit și pe proprietate și prevenirea evaziunii fiscale (semnat în 1995, în vigoare din 1996); Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei privind instituirea comisiei mixte interguvernamentale moldo-ucrainene în domeniul colaborării economice și comerciale (semnat în 1994, în vigoare din 1995). Ultima, a XIV-a ședință a Comisiei mixte interguvernamentale moldo-ucrainene privind cooperarea comercial-economică a avut loc în perioada 18 – 19 septembrie 2017, în Odesa, Ucraina²⁶.

Tradițional, relația moldo-română în *domeniul cultural* este una strânsă. În acest context, remarcăm înființarea și funcționarea Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu”, care a fost inaugurat la Chișinău pe data de 29 septembrie 2010. Această instituție are rolul de catalizator și de stimulent pentru dinamizarea schimburilor culturale dintre cele două maluri ale Prutului, punându-se accent pe încurajarea și sprijinirea manifestărilor culturale românești din Republica Moldova. Printre cele mai semnificative realizări menționăm lan-

sarea Programului de Studii Avansate „Alexandru S. Sturdza”, conceput ca un instrument de promovare a cercetării de nivel internațional în științele umane, de facilitare a schimburilor interuniversitare și care își propune să contribuie la creșterea calității academice a programelor de master și doctorat din Republica Moldova (2011); organizarea celor două expoziții „Vasile Gorduz – Silvia Radu” de la Muzeul Național de Artă al Moldovei și expoziția „Stindardul liturgic al lui Ștefan cel Mare” de la Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei; realizarea unui masterat internațional cu limbile de predare română și franceză prin parteneriatul cu Universitatea de Vest din Timișoara și Agenția Universitară a Francofoniei (Bureau Europe Centrale et Orientale, Antena din Chișinău) (2012 – 2013); restaurarea pentru a-și desfășura activitățile culturale a unui ansamblu de clădiri monument istoric cunoscute sub numele de Casa Zemstvei Basarabene, prin concesionarea pe 25 de ani²⁷.

Este important să menționăm că Republica Moldova este statul prioritar al *Asistenței Oficiale pentru Dezvoltare (ODA)* a României. Totodată, România este implicată activ, alături de Republica Moldova, în proiecte de cooperare transfrontalieră sprijinite de Uniunea Europeană, menite să contribuie la dezvoltarea și coeziunea statelor participante. Astfel, România a contribuit la îmbunătățirea condițiilor în instituțiile preșcolare din Republica Moldova. În particular, guvernul român acordă ajutoare financiare, nerambursabile, pentru reabilitarea și modernizarea unui număr semnificativ de grădinițe din Republicii Moldova. Au fost donate 196 de microbuze școlilor cu destinație exclusivă transportului elevilor în toate raioanele țării noastre. În proiectele sale derulate, România promovează, perma-

²⁶ *Relații comercial-economice.*

<https://ucraina.mfa.gov.md/ro/content/rela%C5%A3ii-comercial-economice> (accesat 31.03.2021).

²⁷ *Institutul Cultural Român.* <http://icr.ro/chisinau> (accesat 21.03.2021).

ment, principiul unei distribuții echitabile pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Astfel, pentru România este la fel de important ca elevii vorbitori de limba găgăuză, rusă sau bulgară să poată beneficia de aceleași condiții de transport școlar ca și elevii vorbitori de limbă română, indiferent de regiunea în care locuiesc. România acordă o importanță deosebită relațiilor bilaterale cu Republica Moldova și va continua să susțină financiar acele proiecte care au un impact direct asupra îmbunătățirii calității vieții cetățenilor²⁸.

Cooperarea moldo-ucraineană în sfera cultural-umanitară se desfășoară în baza următoarelor acorduri bilaterale în domeniul educației și culturii: Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei privind colaborarea în domeniul învățământului, științei și culturii (1993); Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei privind recunoașterea reciprocă și echivalarea documentelor cu privire la educație și titluri academice (2001); Acord între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei privind colaborarea în domeniul politicilor de tineret (2010); Protocol între Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova și Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei privind cooperarea în domeniul învățământului pentru anii de studii 2016 – 2017, 2017 – 2018 și 2018 – 2019 (2016). În conformitate cu prevederile Protocolului între Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova și Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei privind cooperarea în domeniul învățământului, în anul de studii 2018-2019, Partea ucraineană a oferit cetățenilor Republicii Moldova 22 burse pentru studii superioare de licență; 10 burse pentru studii superioare de master; 2 burse pentru studii superioare de doctorat²⁹.

Reieșind din cele menționate mai sus, observăm că relațiile bilaterale dintre Republica Moldova cu România și Ucraina în domeniul cultural sunt în continuă ascensiune, țările manifestând deschidere, interes și implicare în dezvoltarea și creșterea potențialului uman, precum și în valorificarea culturii naționale.

Relațiile bilaterale dintre România și Republica Moldova au fost, sunt și vor fi încă influențate de un complex de factori care acționează, practic, simultan: istorice, culturale, religioase, lingvistice etc. (care sunt stabilite de câteva sute de ani între etnosul neolatin din România și Republica Moldova); politicile regionale și transnaționale ale Uniunii Europene (aceasta fiind o confederație de state în care România este integrată și a cărei politică trebuie să o urmeze); poziționarea României și a Republicii Moldova la intersecția intereselor geo-economice și geo-strategice ale Uniunii Europene, Rusiei și NATO. Anume acești factori obiectivi dictează dinamica relațiilor bilaterale, iar nouă nu ne rămâne decât să sperăm la o colaborare frumoasă pe filiera politică, economică, comercială și culturală și în viitor.

Cât privește Ucraina, e de menționat faptul că relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și Ucraina la etapa actuală sunt conturate de circumstanțele sistemului format în regiune. Vectorul integrării europene ale ambelor state este salutat de UE, dar, totodată, pune în pericol relațiile acestora cu Federația Rusă (embargourile au devenit o provocare serioasă pentru producătorii Republicii Moldovei și Ucrainei de comercializare pe piețele tradiționale de desfacere rusești), nemaivorbind de problema integrității statale ale țărilor. Totuși, Republica Moldova și Ucraina, în calitate de state vecine, se susțin și în continuare rămân a fi parteneri strategici reciproci.

²⁸ Agenția de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare – RoAid. <http://roaid.ro/> (accesat 25.03.2021).

²⁹ *Relații culturale.*

<https://ucraina.mfa.gov.md/ro/content/rela%C5%A3ii-culturale> (accesat 31.03.2021).

BIBLIOGRAFIE

1. Agenția de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare – RoAid. <http://roaid.ro/> (accesat 25.03.2021).
2. CĂLUGĂREANU, V. *Președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, se află marți la Kiev. Este prima sa vizită oficială în calitate de șef al statului.* Publicat la 12.01.2021 <https://www.dw.com/ro/maia-sandu-amers-%C3%AEn-vizit%C4%83-oficial%C4%83-la-kiev-cu-ma%C8%99ina/a-56202169> (accesat 27.03.2021).
3. CIOCHINĂ, S. *Moldova reia cu greu cu greu controlul pe segmentul transnistrean al frontierei cu Ucraina.* <https://www.dw.com/ro/moldova-reia-cu-greu-controlul-pe-segmentul-transnistrean-al-frontierei-cu-ucraina/a-39765553> (accesat 30.03.2021).
4. CIUREA, A. *Criza din Ucraina și impactul ei asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova.* APE, 20 p. http://old.ape.md/public/publications/2193152_md_corneliu_ciure.pdf (accesat 29.03.2021).
5. CUJBĂ, A. *Relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și Ucraina la etapa actuală* https://ibn.idsi.md/sites/default/files/image_file/231-238.pdf (accesat 12.03.2021).
6. *Declarația Parlamentului Republicii Moldova în legătură cu evoluția situației din Ucraina.* <http://www.promis.md/evenimente/declaratia-parlamentului-rm-ucraina/> (accesat 15.03.2021).
7. GHERASIMCIUK, S. *Alternativa integrării europene este transformarea Ucrainei și Moldovei într-o „mlaștină geopolitică” între Rusia și UE,* „NEWSLETTER. Sinteze și Dezbateri de Politică Externă”. Buletin lunar, august 2016, NR.8 (126). APE
8. Institutul Cultural Român. <http://icr.ro/chisinau> (accesat 21.03.2021).
9. *Ministerul Afacerilor Interne, Poliția de Frontieră*, 7 octombrie 2017, <http://www.border.gov.md/index.php/ro/3780-r-moldova-si-ucraina-au-semnat-acordul-privind-controlul-in-comun-in-punctele-de-trecere-a-frontierei-comune> (accesat 30.03.2021).
10. *Ministrul de externe Andrei Galbur s-a întâlnit cu ministrul de externe ucrainean Pavlo Klimkin* <http://www.mfa.gov.md/comunicate-presa-md/504556/> (accesat 26.03.2021).
11. MORGENTHAU, H. J. *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace.* Iași: Polirom, 2007, 736 p.
12. PINTESCU, F. *Relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și România în perioada 2000-2010. Considerații geo-economice și geo-strategice.* „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”. Nr. 3, 2011 https://usv.ro/fisiere_utilizator/file/Doctorat/2017/abilitare/pintescu/lucrari_relevante/8.Pintescu%20Florin.%20Relatiile%20bilaterale%20dintre%20RM%20si%20Romania.pdf (accesat 05.03.2021).
13. POP, A. (Coord.) *România și Republica Moldova – între politica europeană de vecinătate și perspectiva extinderii Uniunii Europene.* „Institutul European din România. Studii de impact”. 125 p. http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais3_studiu_5_ro.pdf (accesat 13.03.2021)
14. *Președintele Nicolae Timofti a participat la ceremonia de investitură a președintelui Ucrainei, Petro Poroshenko.* <http://www.presedinte.md/rom/comunicate-depresa/presedintele-nicolae-timofti-a-participat-la-ceremonia-de-investitura-a-presedinteluiales-al-ucrainei-petro-poroshenko> (accesat 15.03.2021).
15. *Președintele Poloniei, Bronisław Komorowski, și președintele Ucrainei, Petro Poroshenko, efectuează o vizită oficială comună în Republica Moldova.*

- <http://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-poloniei-bronisaw-komorowski-si-presedinteleucrainei-petro-porosenko-efectueaza-o-vizita-oficiala-comuna-in-republica-moldova> (accesat 15.03.2021).
17. *Primarul orașului Reni a prezentat pretenții teritoriale față de Moldova.* Publicat la 18.03.2021.
<https://stiri.md/article/international/primarul-orasului-reni-a-prezentat-pretentii-teritoriale-fata-de-moldova> (accesat 30.03.2021).
 18. *Referendum în Crimeea: Republica Moldova nu îl recunoaște. Ce îi transmite Ucraina.*
<http://www.ziare.com/international/ucraina/referendum-in-crimea-r-moldova-nu-l-recunoaste-ce-ii-transmite-ucraina-1288398> (accesat 15.03.2021).
 19. *Relațiile bilaterale. Republica Moldova.*
<http://www.mae.ro/bilateral-relations/1677#827> (accesat 04.03.2021).
 20. *Relații bilaterale. Scurt istoric*
<https://chisinau.mae.ro/node/221> (accesat 11.03.2021)
 21. *Relații comercial-economice.*
<https://ucraina.mfa.gov.md/ro/content/rela%C5%A3ii-comercial-economice> (accesat 31.03.2021).
 22. *Relații culturale.*
<https://ucraina.mfa.gov.md/ro/content/rela%C5%A3ii-culturale> (accesat 31.03.2021).
 23. *Relația politică bilaterală.*
<http://www.mae.ro/bilateral-relations/1677#827> (accesat 09.03.2021).
 24. *Republica Moldova.*
<http://www.mae.ro/node/1421> (accesat 09.03.2021).
 25. SEREBRIAN, O. *Dicționar de geopolitică.* Iași: Editura Polirom, 2006, 341 p.
 26. TĂBĂRȚĂ, I. *Relațiile bilaterale ale Republicii Moldova cu România,* „Sinteză analitică privind evoluția politicii externe a Republicii Moldova în perioada 2009-2019”, p. 18-24.
 27. *Ucraina a construit un nou pod strategic la Palanca pe teritoriul Moldovei.* <https://www.moldstreet.com/?go=news&n=7582> (accesat 30.03.2021).
 28. UNTILĂ, S. *Klaus Iohannis vine marți la Chișinău, la invitația Maiei Sandu. Anunțul Bucureștiului.* Publicat la 29.12.2020.
<https://newsmaker.md/ro/klaus-iohannis-vine-marti-la-chisinau-la-invitatia-maiei-sandu-anuntul-bucurestiului/> (accesat 02.02.2021).
 29. *Vecinătatea de interes a României ca stat.* <http://www.mae.ro/node/1421> (accesat 04.03.2021).

13.10.2021

CZU 351.86

DOI 10.5281/zenodo.6476716

ÎMBUNĂȚĂȚIREA ACTIVITĂȚII DECIZIONALE DIN CADRUL SISTEMULUI DE SECURITATE NAȚIONALĂ PRIN PRISMA REPERELOR BIBLIOGRAFICE INTERNAȚIONALE DE CERCETARE A FENOMENULUI DECIZIONAL

Oleg SOLOMON

Republica Moldova, Chișinău
Ministerul Apărării al Republicii Moldova
doctor în științe administrative
<https://orcid.org/0000-0003-2248-626X>
e-mail: solomonleg305@gmail.com

Imperativul central al Strategiei securității naționale a Republicii Moldova rezidă în consolidarea capacităților instituționale și funcționale ale sectorului de securitate națională, bazate pe formarea unui personal competent cu capacități de analiză și planificare strategică, precum și de elaborare a politicilor în domeniul securității naționale. Având în vedere că schimbarea în orice organizație trebuie să înceapă de la modernizarea sistemului decizional, în lucrarea în prezentul articol ne propunem să aducem o contribuție la îmbunătățirea procesului decizional din cadrul sectorului de securitate națională, prin a prezenta și analiza reperate internaționale de cercetare a procesului decizional public, în vederea stabilirii relevanței acestora pentru activitățile decizionale din cadrul sectorului enunțat. Utilitatea și gradul de aplicabilitate a acestor lucrări fundamentale în sectorul de securitate națională, modalitățile de extrapolare a acestora asupra proceselor decizionale de securitate, la fel vor fi determinate.

Cuvinte-cheie: sector de securitate națională, reperate internaționale, proces decizional, decizii, decidenți, modele decizionale, consolidare, politici, eficiență, eficacitate.

IMPROVING DECISION-MAKING ACTIVITY WITHIN THE NATIONAL SECURITY SYSTEM THROUGH INTERNATIONAL BIBLIOGRAPHIC LANDMARKS FOR RESEARCHING THE DECISION-MAKING PHENOMENON

The central imperative of the National Security Strategy of the Republic of Moldova lies in strengthening the institutional and functional capacities of the national security sector, based on the training of competent personnel with strategic analysis and planning capabilities, as well as policy development in the field of national security. Given that change in any organization must begin with the modernization of the decision-making system, in this paper we aim to contribute to improving the decision-making process in the national security sector by presenting and analyzing the international research landmarks of public decision-making, in order to establish their relevance for the decision-making activities within the stated sector. The usefulness and the degree of applicability of these fundamental scientific works in the national security sector, the ways of extrapolating them on the security decision-making processes, will also be determined.

Keywords: national security sector, international benchmarks, decision-making, decisions, decision-makers, decision-making models, consolidation, policies, efficiency, effectiveness.

L'AMÉLIORATION DE L'ACTIVITÉ DÉCISIONNELLE AU SEIN DU SYSTÈME DE LA SÉCURITÉ NATIONALE PAR LE PRISME DES REPÈRES BIBLIOGRAPHIQUES INTERNATIONALES DE RECHERCHE DU PHÉNOMÈNE DÉCISIONNEL

L'impératif central de la Stratégie de sécurité nationale de la République de Moldova réside dans le renfort des capacités institutionnelles et fonctionnelles du secteur de la sécurité nationale, basé sur la formation de personnel compétent ayant des capacités d'analyse et de planification stratégiques, ainsi que l'élaboration des politiques dans le domaine de la sécurité nationale. Étant donné que le changement dans toute organisation doit commencer par la modernisation du système de prise de décision, dans cet article, nous visons à contribuer à l'amélioration de la prise de décision dans le secteur de la sécurité nationale en présentant et en analysant les repères de la recherche internationale sur la prise de décision publique, afin d'établir leur pertinence pour les activités de prise de décision au sein du secteur indiqué. L'utilité et le degré d'applicabilité de ces travaux fondamentaux dans le domaine de la sécurité nationale, les modalités d'extrapolation de celles-ci sur les processus décisionnels en matière de sécurité, seront également déterminés.

Mots-clés : secteur de la sécurité nationale, repères internationaux, prise de décision, décisions, décideurs, modèles de prise de décision, consolidation, politiques, efficacité, efficacité.

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ПРИНЯТИЮ РЕШЕНИЙ В СИСТЕМЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭТАЛОНОВ БИБЛИОГРАФИИ ДЛЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ФЕНОМЕНА ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ

Центральным императивом Стратегии национальной безопасности Республики Молдова является укрепление институционального и функционального потенциала сектора национальной безопасности, основанное на обучении компетентного персонала, обладающего возможностями стратегического анализа и планирования, а также разработки политики в области национальной безопасности. Учитывая, что изменения в любой организации должны начинаться с модернизации системы принятия решений, в этой статье мы попытаемся внести свой вклад в улучшение процесса регулирования вопросов, касающихся сектора национальной безопасности и проанализируем основные ориентиры международных исследований в данном секторе. Далее, определим полезность и степень применимости этих фундаментальных работ в сфере национальной безопасности, способы их экстраполяции на процессы принятия решений по вопросам безопасности.

Ключевые слова: сектор национальной безопасности, международные ориентиры, принятие решения, решения, лица, принимающие решения, модели принятия решений, консолидация, политики, эффективность, результативность.

Potrivit Strategiei securității naționale a Republicii Moldova¹, pentru a proteja

interesele naționale, autoritățile publice întreprind măsurile necesare și utilizează mijloacele corespunzătoare în scopul di-

¹ Strategia securității naționale a Republicii Moldova. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011, pct. 5.2. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 170-175, art. nr.499,

14.10.2011. Modificată: HP269 din 07.12.17, MO441-450/22.12.17 art.755.

minuării vulnerabilităților sistemului de securitate națională și al creșterii capacității naționale de a răspunde la amenințări și la riscuri. Totodată, se evaluează continuu amenințările și riscurile cu impact asupra securității naționale, proces care include, de asemenea, formularea de propuneri și de recomandări menite să actualizeze politica de securitate a statului.

Consolidarea capacităților de analiză și de reacție a sectorului de securitate națională la schimbările mediului de securitate la nivel național și internațional reprezintă unul din obiectivele procesului de reformare a sectorului de securitate națională, reflectat în strategia sus-menționată². Reformarea sectorului de securitate națională al Republicii Moldova în conformitate cu standardele și cu practicile euroatlantice urmează să se realizeze gradual și va cuprinde două niveluri: nivelul politic al reformei, care prevede eficientizarea gestiunii sectorului de securitate națională, și nivelul tehnic, orientat spre ridicarea gradului de competență operațională, consolidarea capacităților instituționale și de personal, precum și a funcționalității structurilor sectorului de securitate națională.

Activitatea funcțională a organizațiilor, inclusiv publice, presupune desfășurarea unui proces continuu de adoptare a deciziilor și utilizare a resurselor, pentru realizarea scopului și obiectivelor stabilite. Cu cât mai bine sunt fundamentate deciziile adoptate, cu atât mai palpabile și mai apreciate sunt rezultatele obținute din implementarea acestora. Deciziile temeinic și judicios fundamentate reprezintă temelia funcțională a oricărei activități manageriale eficiente. În amalgamul evoluțiilor și tendințelor sociale, economice, tehnologice în care administrația publică își des-

fășoară activitatea, adoptarea și aplicarea unor decizii performante este din ce în ce mai dificilă, dar extrem de necesară.

Ultimele decenii marchează, atât în plan teoretico-metodologic, cât și în plan aplicativ, o amplificare a procesului de cercetare a fenomenelor decizionale. În procesele de formare și perfecționare managerială se alocă un spațiu major problematicii decizionale și, îndeosebi, dezvoltării capacității și *know-howului decizional*³. Activitatea autorităților publice trebuie să se bazeze pe acțiuni raționale și eficiente de utilizare a resurselor, în scopul obținerii unor rezultate maxime. Aceste acțiuni pot să rezulte doar din niște decizii bine fundamentate și științific argumentate⁴.

Astfel, constatăm că eficiența activității administrative sunt dependente de calitatea deciziilor adoptate și implementate de către autoritățile sistemului de administrație. De aceea activitatea decizională reprezintă elementul determinant din cadrul procesului de organizare și funcționare a autorităților publice, care influențează în mod decisiv actul managerial și, subsecvent, realizarea misiunii instituționale prescrise.

În contextul în care în epicentrul Strategiei securității naționale a Republicii Moldova⁵ se află obiectivele de consolidare a capacităților resursei umane din cadrul sectorului de securitate națională, inclusiv a capacităților de planificare și

² *Strategia securității naționale a Republicii Moldova*. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011, pct. 5.2. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 170-175, art. nr.499, 14.10.2011. Modificată: HP269 din 07.12.17, MO441-450/22.12.17 art.755.

³ PARCALABU, D., MODIGA, G. *Traietorii ale modernizării și reformei în administrația publică din România. Administrația statului Republica Moldova la 20 de ani de independență*. Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, Chișinău, 2012, p.124-131.

⁴ BURDUȘ, E., CĂPRĂRESCU, Gh. *Fundamentele managementului organizației*, București, 1999, 512 p.

⁵ *Strategia securității naționale a Republicii Moldova*. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011, pct. 5.2. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 170-175, art. nr.499, 14.10.2011. Modificată: HP269 din 07.12.17, MO441-450/22.12.17 art.755.

analiză strategică, elaborare a politicilor de securitate, în lucrarea asumată vom prezenta și analiza cadrul bibliografic internațional cu privire la cercetarea exercițiului decizional, efort ce se justifică prin necesitatea de a studia, descoperi și înțelege modalitățile și formele de abordare și tratare a fenomenului decizional din cadrul sectorului public, totodată examinând utilitatea acestora pentru mediile de securitate, identificând modelele și modalitățile de transpunere a acestora asupra activităților decizionale din cadrul sistemului de securitate națională în vederea îmbunătățirii acestora.

Deținerea unei informații cât mai complete cu privire la actul decizional contribuie în mod direct la organizarea și desfășurarea unor procese decizionale administrative mai înalte, respectiv, la adoptarea unor decizii mai raționale și mai eficiente, implicit, la utilizarea economicoasă a resurselor publice disponibile.

Pentru a construi o imagine științifică organizată vizavi de gradul de studiere și analiză a procesului decizional administrativ de către cadrul bibliografic internațional, vom expune lucrările analizate într-o ordine ierarhizată, grupate potrivit domeniilor de cercetare. Astfel, vor fi prezentate mai întâi cercetările elaborate în domeniul managementului și organizației, apoi vor fi expuse cele consacrate administrației publice și științei administrației, ulterior, lucrările din domeniul managementului public și politicilor publice.

Procesul decizional public privit prin prisma cadrului bibliografic internațional.

Așadar, prin urmare, vom iniția procesul de cercetare a cadrului bibliografic internațional cu lucrarea lui G. Johns „Comportament organizațional: înțelegerea și conducerea oamenilor în procesul muncii”⁶. Făcând referință la lucrările

cercetătorilor K. MacCrimmon și R. Taylor „Decision making and problem solving”, G. Huber „Managerial decision making”, J. Russo și P. Schoemaker „Decision traps”, M. Bazerman „Judgment in managerial decision making”, G. Whyte „Decision failures: Why they occur and how to prevent them”, autorul definește exercițiul decizional drept procesul prin care se dezvoltă angajarea față de un anumit curs al acțiunii pentru rezolvarea unor probleme⁷. În opinia autorului, procesul decizional rațional din punct de vedere structural cuprinde etapele de identificare a problemei, de căutare a informațiilor relevante, de dezvoltare și evaluare a soluțiilor alternative, de alegere și implementare a celei mai bune soluții, de monitorizare și evaluare a soluției implementate. Autorul consideră că raționalitatea perfectă produce decizii care sunt complet informate, perfect logice și orientate spre profitul economic. Totodată, citându-l pe H. Simon (lucrarea „Administrative behavior”), acesta decelează faptul că raționalitatea perfectă este utilă doar în cazurile teoretice, propunând folosirea noțiunii *raționalitate limitată*, pe motiv că oamenii sunt limitați în capacitatea lor de a obține și procesa informații, constrânși de timpul limitat pentru rezolvarea problemei și afectați de considerațiile politice. Procesul decizional de grup de asemenea este analizat în lucrarea menționată, în baza lucrărilor lui N. Maier „Problem solving and creativity in individual and groups”, M. Shaw „Group dynamics” și G. Hill „Group versus individual performance: Are n+1 heads better than one?”⁸.

O altă lucrare de mare valoare pentru cercetarea procesului decizional public este semnată de către autorii Deborah Andersen și David Andersen și se intitulează „Theories of decision making:

⁷ *Ibidem*, p.358.

⁸ JOHNS, G. *Comportament organizațional. Înțelegerea și conducerea oamenilor în procesul muncii*. București: Economică, 1998, p.361.

⁶ JOHNS, G. *Comportament organizațional. Înțelegerea și conducerea oamenilor în procesul muncii*. București: Economică, 1998, 633 p.

An annotated bibliography”⁹. Studiul prezintă într-o ordine cronologică și descriptivă toate contribuțiile științifice cu privire la procesele decizionale elaborate de diverși cercetători în perioada anilor 1957-1976. Lucrarea începe cu prezentarea contribuțiilor pentru procesul decizional rațional, continuă cu procesul decizional organizațional și politic, ca în final să expună cercetările elaborate pentru procesul decizional psihologic. Pentru raționalitatea normativă a deciziilor publice și criticile aduse acestuia sunt expuse și prezentate 16 cercetări. Modelele matematice raționale (abordarea sistemică) sunt făcute cunoscute analiștilor prin intermediul a 4 lucrări. Teoria deciziei este prezentată prin intermediul a 16 lucrări. Procesele decizionale organizațional, politic și psihologic sunt descrise prin intermediul a 19, 13 și respectiv 16 cercetări științifice.

„Decision making in action: models and methods”, lucrare semnată de G. Klein, J. Orasanu, R. Calderwood și C. Zsombok¹⁰, reprezintă o altă contribuție fundamentală pentru domeniul de cercetare al procesului decizional. Lucrarea relevă *necesitatea reinventării procesului de luare a deciziilor*, identifică și analizează limitele teoriei decizionale clasice și stabilește erorile ce pot apărea în cadrul procesului decizional. Cercetarea tratează procesul de luare a deciziilor ca pe un proces dinamic, aflat în continuă evoluție. Autorii lucrării consideră că sistemele de suport ale deciziilor pot spori în mod esențial eficiența decizională. În același timp este subliniată necesitatea pregătirii factorilor decizionali pentru elaborarea deciziilor în lumea reală, precum și

importanța deciziilor colective în mediile complexe.

O altă lucrare ce și-a lăsat amprenta științifică pe procesul de cercetare a domeniului decizional este manualul semnat de P. Drucker „Eficiența factorului decizional”¹¹. Lucrarea este orientată spre *identificarea metodelor și instrumentelor de eficientizare a activității personalului cu atribuții în pregătirea și desfășurarea proceselor decizionale*. Pentru aceasta, autorul analizează elementele procesului decizional, etapele acestuia, precum și factorii ce pot influența raționalitatea factorilor decizionali. În final, lucrarea prezintă acei factori ai procesului decizional, care dispun de repercusiuni directe și indirecte asupra eficienței procesului decizional și a deciziilor adoptate, subsecvent, prezintă și modalitățile de influențare a acestora. Potrivit autorului, eficiența este singura sferă în care putem spera că vom reuși să ridicăm în mod semnificativ nivelul acțiunii, al realizării și al satisfacției decizionale¹². Eficiența decizională este cea mai bună speranță de a construi o societate modernă, productivă din punct de vedere economic și viabilă din punct de vedere social¹³.

Lucrarea „Fundamentele managementului organizației” semnată de E. Burduș și Gh. Căprărescu¹⁴, la fel dispune de studii importante vizavi de procesul de luare a deciziilor. Potrivit autorilor, decizia este percepută ca o alegere a celei mai avantajoase alternative dintr-o mulțime de variante de acțiune, ținându-se cont de anumite criterii. Spre deosebire de ceilalți autori vizați anterior, în lucrarea respectivă procesul decizional este analizat prin prisma elementelor componente ale acestuia. Sunt prezentate condițiile ce trebuie să fie

⁹ ANDERSEN, D. L., ANDERSEN, D. F. *Theories of decision making. An annotated bibliography*. Massachusetts: Institute of technology, 1977, 88 p.

¹⁰ KLEIN, G. et all. *Decision making in action: Models and methods*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 1993, 480 p.

¹¹ DRUCKER, P. *Eficiența factorului decizional*. Deva: Ed. Destin, 1994, 234 p.

¹² *Ibidem*, p.32.

¹³ *Ibidem*, p.228.

¹⁴ BURDUȘ, E., CĂPRĂRESCU, Gh., *Fundamentele managementului organizației*, București, 1999, 512 p., p. 220.

întrunite de orice decizie adoptată, se realizează o clasificare a deciziilor în funcție de gruparea situațiilor decizionale din cadrul organizațiilor, precum și de anumite criterii prestabilite. *Un accent deosebit este plasat pe importanța laturii psihologice a deciziilor*, întrucât, specifică autorii, procesul de fundamentare și elaborare a deciziilor depinde nu numai de volumul de informații și de exactitatea acestora, ci și de comportamentul celor care participă la acest proces și de relația dintre decidenți și cei care sunt puși să implementeze deciziile elaborate. În viziunea autorilor, procesul decizional apare și se derulează doar în cazul deciziilor strategice și tactice, întrucât acestea presupun mai multe etape ce grupează activități specifice. Conținutul, numărul și ordinea etapelor de elaborare a deciziilor depind de natura abordării decizionale cu referință la cea descriptivă și normativă¹⁵.

M. Preda face parte și el din categoria autorilor care au cercetat procesul decizional al organizației. În lucrarea „Comportament organizațional: teorii, exerciții și studii de caz”, autorul prezintă definiția procesului decizional, structura și elementele acestuia, precum și modelele decizionale¹⁶. Cu referință la structura procesului decizional, pe lângă etapele prezentate și analizate de ceilalți autori, M. Preda mai identifică încă o etapă, pe care o numește evaluarea consecințelor și feedbackul, și care, fiind încadrată în ordinea structurală a procesului decizional, constituie ultima etapă a acestuia. În calitate de modele decizionale, identifică și prezintă modelul clasic de luare a deciziei, modelul planificării formale comprehensive, modelul antreprenorial, modelul incremental și modelul coșului de gunoi¹⁷.

Din aceeași categorie de cercetări fac parte și lucrările „Managementul schimbării organizaționale”, semnată de E. Burduș,¹⁸ și „Sistemul decizional al organizației” a lui O. Nicolescu¹⁹. Autorii cercetează procesul decizional din cadrul organizațiilor prin prisma aspectului economic. Laitmotivul lucrărilor rezidă în faptul că *schimbarea în orice organizație trebuie să înceapă de la modernizarea sistemului decizional*. Astfel, autorii supun procesului de cercetare metodele de fundamentare a deciziilor în condiții de certitudine, de risc și de incertitudine, precum și metodele de fundamentare a deciziilor de grup. Un aspect important al lucrărilor este reprezentat de preocuparea autorilor pentru modelarea proceselor decizionale.

M. Vlăsceanu cu lucrarea „Psihologia organizațiilor și conducerii”²⁰ și M. Zlate cu lucrarea „Tratat de psihologie organizațional-managerială”²¹ sunt alți doi autori care au alocat o pondere științifică specială procesului de luare a deciziilor în cadrul organizațiilor prin prisma factorului psihologic. În lucrarea autoarei M. Vlăsceanu, *procesul de conducere este asimilat cu procesul de luare a deciziei*, unde succesul sau eșecul activității de conducere, ca și performanțele unui conducător, depind în cea mai mare măsură de calitatea deciziilor luate²². Participarea celor ce nu constituie parte componentă a grupului de conducere la procesul decizional este apreciată de autoare drept condiție indispensabilă pentru asigurarea eficienței procesului de luare a deciziei. În lucrare se evidențiază faptul că *eficiența deciziilor trebuie să fie măsurată*

¹⁵ BURDUȘ, E., CĂPRĂRESCU, Gh., *Fundamentele managementului organizației*, București, 1999, 512 p., p. 232.

¹⁶ PREDA, M., *Comportament organizațional*. Iași: Polirom, 2006, 249 p.

¹⁷ Ibidem, p.170.

¹⁸ BURDUȘ, E. et al., *Managementul schimbării organizaționale*. București, 2003, 573 p.

¹⁹ NICOLESCU, O., *Sistemul decizional al organizației*. București, 1998, 630 p.

²⁰ VLĂȘCEANU, M., *Psihologia organizațiilor și conducerii*. București: Paideia, 1993, 369 p.

²¹ ZLATE, M., *Tratat de psihologie organizațional-managerială*. Iași: Polirom, 2007, 673 p.

²² VLĂȘCEANU, M., *Psihologia organizațiilor și conducerii*. București: Paideia, 1993, 369 p., p.232.

în funcție de performanțele obținute prin aplicarea lor, și nu în funcție de corectitudinea lor teoretică²³. Pornind de la lucrările autorilor P. Drucker „The practice of management”, H. Mintzberg „Strategy-making in three modes”, D. Rosenbloom „Public administration. Understanding management, poilitics and law” și C. Zamfir „Incertitudinea. O perspectivă psiho-sociologică”, M. Vlăsceanu prezintă modelul clasic de luare a deciziei cunoscut sub formulări de genul „modelul rațional-comprehensiv” sau „abordarea managerială”, modelul incremental de luare a deciziei, pe care-l mai numește și modelul adaptiv, modelul antreprenorial și modelul planificării formale comprehensive. Modelul planificării formale comprehensive nu a fost întâlnit la cercetătorii sus-citați. Acest model se caracterizează prin capacitatea de a anticipa viitorul, de a se adapta la schimbările mediului, de a identifica sistematic oportunitățile viitoare și amenințările care, prin combinarea cu alte date relevante, furnizează un temei pentru deciziile curente, în sensul valorificării oportunităților și evitării amenințărilor. În lucrare pot fi găsite și *principalele tehnici de creștere a creativității gândirii și deciziei colective*²⁴.

În lucrarea „Tratat de psihologie organizațional-managerială”, M. Zlate, ca și colegii săi de breaslă, prezintă definiția deciziei, inclusiv prin prisma psihologică, elaborează o clasificare a acesteia, stabilește elementele de bază ale unei decizii și abordează modelele decizionale cele mai importante²⁵. În baza cercetărilor efectuate, sunt evidențiate două abordări procesuale ale procesului decizional: procesualitatea lungă și procesualitatea scurtă a deciziei. În cazul abordării procesuale lungi, autorul structurează procesul decizional în șapte etape succesive asemănătoare celor

identificate la cercetătorii amintiți, iar pentru procesualitatea scurtă a deciziei, autorul structurează procesul decizional în trei etape. La fel, este relevată importanța analizei factorilor psihico-individuali, psihosociali și psihico-organizaționali care influențează procesul de luare a deciziilor. În ceea ce privește modelele decizionale, din categoria modelelor normative este analizat modelul raționalității complete, iar din categoria modelelor descriptive sunt descrise modelul raționalității limitate, modelul incremental fragmentat și modelul lăzii de gunoi²⁶.

A doua categorie de lucrări ce urmează a fi prezentată are drept obiect de studiu cercetarea administrației publice, inclusiv a procesului decizional. Ne vom referi la studiile cu privire la administrație și știința administrației publice. Or, instituțiile sistemului de securitate națională reprezintă elemente constituante ale sistemului de administrație publică din Republica Moldova.

Prima lucrare cu preocupare specială vizavi de cercetarea procesului decizional administrativ din categoria menționată este „Modern public administration” semnată de F. Nigro²⁷. Într-un compartiment separat al lucrării, cercetătorul prezintă definițiile, dinamica și structura procesului decizional, rolul decidenților în obținerea eficienței decizionale, factorii ce influențează decidenții, precum și importanța experimentului în desfășurarea proceselor de luare și fundamentare a deciziilor administrative²⁸.

Autorul R. Stillman, în lucrarea „Public administration: Concepts and Cases”²⁹, la fel acordă o atenție predilectă fenomenului decizional. Într-un capitol separat, acesta abordează procesul decizional din cadrul administrației publice prin prisma elementelor constitutive ale acestuia, structura

²⁶ *Ibidem*, p.272.

²⁷ NIGRO, F. *Modern public administration*. New York: Harper and Row Publishers, 1965, 531 p.

²⁸ *Ibidem*, p.173.

²⁹ STILLMAN, R. *Public administration: Concepts and Cases. Eighth Edition*, Boston: Houghton Mifflin Company, 2005, 545 p.

²³ VLĂSCLEANU, M. *Psihologia organizațiilor și conducerii*. București: Paideia, 1993, 369 p., p. 234.

²⁴ *Ibidem*, p.269.

²⁵ ZLATE, M. *Tratat de psihologie organizațional-managerială*. Iași: Polirom, 2007, 673 p.27

organizatorică decizională internă, importanța factorilor decizionali în fundamentarea deciziilor, precum și condițiile ce pot afecta caracterul rațional al procesului de luare a deciziilor. R. Stillman acordă o tratare separată modelului incremental de luare a deciziilor³⁰.

Unul dintre cei mai mari cercetători ai procesului de luare a deciziilor din cadrul organizațiilor publice este H. Simon, persoană care a dezvoltat teoria procesului decizional administrativ și pentru care i s-a acordat Premiul Nobel. Cele mai cunoscute creații ale acestuia sunt „Administrative behavior”, „A behavioral model of rational”, „Rational choice and the structure of the environment”, „From substantive to procedural rationality”, „Models of bounded rationality”, „Comportamentul administrativ: studiu asupra proceselor de luare a deciziilor în structurile administrative”.³¹ H. Simon, în lucrările sale, critică teoriile clasice, principiile lui Gulick-Urwick, managementul științific al lui F. Taylor și respinge dihotomia politico-administrativă a lui Ch. Lindblom. Obiectivul acestuia a constat în construirea unei științe a administrației focalizată pe procesul decizional. Aidoma modelului *omul economic* din teoria clasică economică, care este complet rațional, H. Simon creează modelul decizional „*omul satisficient*”, care este limitat cognitiv și analitic și care acceptă alternative satisfăcătoare și suficiente. Acesta subliniază că rațiunea umană nu este perfect rațională, dar nici nu este irațională, de aceea propune modelul raționalității limitate, în centrul căruia este *omul administrativ*. Etapa activităților inteligente, etapa activității de proiectare și etapa activității de alegere formează structura

internă a procesului decizional, constată autorul. H. Simon prezintă și analizează două modele decizionale, cu referință la raționalitatea perfectă și cea limitată, optând pentru cea limitată, care este mai aproape de realitatea existentă în cadrul organizațiilor publice³².

H. Nicolas accentuează, în lucrarea „Administrație publică și afaceri publice”³³, că deciziile care sunt puternic informate dispun de o mai mare legitimitate în interiorul organizației, fiind astfel mai bine acceptate și implementate de aceasta. Autorul consemnează judecata limitată a speciei umane, care își bazează deciziile mai mult pe modul în care este perceput *statu-quo-ul* decât pe comparația obiectivă a variabilelor cunoscute, *favorizându-se stabilitatea în detrimentul schimbării*³⁴.

Lucrarea „Metode și tehnici cantitative în administrația publică”, semnată de D. Hîncu și N. Ene³⁵, la fel se încadrează în familia cercetărilor ce au supus procesului de examinare fenomenul decizional din cadrul organizațiilor publice. Potrivit lucrării, calitatea managementului și a administrării resurselor se manifestă prin calitatea deciziilor care se adoptă pentru găsirea unor soluții vizând problemele specifice. Decizia este definită ca fiind cursul de acțiune ales în mod conștient pentru realizarea unui sau mai multor obiective. Totalitatea procedurilor pentru rezolvarea unei situații-problemă ce se concretizează într-o succesiune logică de activități întreprinse într-o anumită condiționare logică sau intuitivă până la obținerea soluției reprezintă, în opinia autorilor, structura unui proces decizional³⁶.

³⁰ STILLMAN, R. *Public administration: Concepts and Cases*. Eighth Edition, Boston: Houghton Mifflin Company, 2005, p. 220

³¹ SIMON, H. *Comportamentul administrativ (Studiu asupra proceselor de luare a deciziilor în structurile administrative)*. Chișinău: Î.E.P. Știința, 2004, 300 p., p.15.

³² *Ibidem*, p.61.

³³ NICOLAS, H. *Administrație publică și afaceri publice*. Chișinău: Cartier, 2005, 1156 p.

³⁴ NICOLAS, H., *Administrație publică și afaceri publice*. Chișinău: Cartier, 2005, 1156 p., p.215.

³⁵ HÎNCU, D., ENE, N. *Metode și tehnici cantitative în administrația publică*. București: Lumina Lex, 2003, 350 p., p.43.

³⁶ *Ibidem*, p.51.

După cum observăm, D. Hîncu și N. Ene *plasează un accent deosebit asupra intuiției și stărilor de afect ale decidentului* în cadrul procesului decizional. În cadrul fenomenului decizional, la fel ca și autorii analizați anterior, D. Hîncu și N. Ene identifică modelele raționalității perfecte și raționalității limitate. În comparație cu lucrările analizate, autorii prezintă și cele mai importante metode și tehnici decizionale utilizate în procesul decizional³⁷.

Alte două lucrări în care procesul decizional cunoaște o tratare specială sunt „Modele cantitative de luare a deciziei” a lui V. Junjan³⁸ și „Organizația publică: teorie și management” semnată de B. Băcanu³⁹. Acțiunea de adoptare a unei decizii este asociată de V. Junjan cu un proces prin care se asumă angajarea față de un anumit curs de acțiune referitor la o problemă anume existentă într-o organizație și care presupune alegerea între mai multe posibilități de acțiune. Procesul de luare a deciziilor este prezentat de autoare prin prisma ciclului continuu, format din etapele de diagnoză, de propunere și cea de implementare. Ca și în cazul celorlalți autori citați, autoarea descrie și supune procesului de analiză modelul managerial tradițional, modelul rațional-comprehensiv, modelul politic, modelul incremental, modelul scanării mixte și modelul coșului de gunoi⁴⁰.

La rândul său, B. Băcanu definește decizia ca pe un mijloc prin care se trece de la idei la acțiune, prin care o abstracțiune este transformată într-un lucru concret, cu implicarea resurselor organizației. Structura

procesului decizional administrativ, potrivit autorului, se formează din etapele de diagnosticare a problemei, de dezvoltare a alternativelor, de selectare a unei alternative și de implementare a alternativei selectate⁴¹. Atât V. Junjan, cât și B. Băcanu analizează procesul decizional din managementul public prin prisma abordărilor bazate pe putere, pe raționalitate, pe teoria opțiunii publice, instituțională, psihologică și informațională. Pe lângă modelul rațional de luare a deciziei, V. Junjan mai prezintă și modelele raționalități limitate, incremental, normativ-optim și modelul celei de-a „treia abordare”⁴². Spre deosebire de V. Junjan, B. Băcanu întreprinde și o analiză a modelelor decizionale de referință, nominalizând astfel pe cel rațional; organizațional reprezentat de teoria raționalității limitate; politic, modelul antreprenorial și cel adaptiv⁴³. Prin urmare, constatăm faptul că în comparație cu studiile autorilor examinați anterior, lucrările lui V. Junjan și B. Băcanu prezintă unele aspecte ce nu au fost tratate de ceilalți cercetători cu referință la abordarea decizională bazată pe putere, pe opțiunea publică, instituțională, psihologică și informațională, precum și modelele decizionale antreprenorial și adaptiv.

Următoarea categorie de lucrări cercetate face referință la studiile din domeniul managementului public și al politicilor publice.

Printre cele mai semnificative studii consacrate managementului public care au imprimat procesului decizional din cadrul autorităților administrației publice o abordare științifică pronunțată se regăsesc și lucrările semnate de cercetătoarea A.

³⁷ HÎNCU, D., ENE, N. *Metode și tehnici cantitative în administrația publică*. București: Lumina Lex, 2003, 350 p., p.43.

³⁸ JUNJAN, V. *Modele cantitative de luare a deciziei*. În: Revista Transilvană de Științe Administrative, 2002, VIII, p. 61-71.

³⁹ BĂCANU, B. *Organizația publică: teorie și management*. Iași: Polirom, 2008, 350 p.

⁴⁰ JUNJAN, V. *Modele cantitative de luare a deciziei*. În: Revista Transilvană de Științe Administrative, 2002, VIII, p. 63.

⁴¹ BĂCANU, B. *Organizația publică: teorie și management*. Iași: Polirom, 2008, 350 p., p.65.

⁴² JUNJAN, V. *Modele cantitative de luare a deciziei*. În: Revista Transilvană de Științe Administrative, 2002, VIII, p. 63.

⁴³ BĂCANU, B. *Organizația publică: teorie și management*. Iași: Polirom, 2008, 350 p., p.77.

Androniceanu – „Managementul public”⁴⁴ și „Noutăți în managementul public”⁴⁵. Autoarea definește decizia administrativă ca pe un proces complex de alegere a unei variante decizionale din mai multe posibile, în vederea realizării unui obiectiv al administrației publice. Potrivit autoarei, elaborarea unei decizii presupune derularea unui proces în mai multe etape, care implică un volum mare de muncă. La fel ca și în cazul autorilor E. Burduș și Gh. Căprărescu, se consideră că orice decizie administrativă trebuie să întrunească anumite cerințe de raționalitate. Totuși, există diferențe de opinie între autorii E. Burduș și Gh. Căprărescu, pe de o parte, și A. Androniceanu, pe de altă parte, vizavi de cerințele de raționalitate pe care trebuie să le întrunească orice decizie administrativă. În lucrările A. Androniceanu poate fi găsită și o trecere în revistă a tuturor tipurilor de decizii administrative existente în managementul public⁴⁶. În urma analizării acestora, constatăm faptul că spectrul taxonomiei deciziilor administrative identificate de A. Androniceanu în comparație cu cel identificat de E. Burduș și Gh. Căprărescu este cu mult mai vast. Inițierea deciziei administrative, definirea obiectivului decizional și a mijloacelor de realizare a acestuia, documentarea în vederea formulării deciziei, selectarea și analiza informațiilor culese, conturarea și analiza alternativelor decizionale, adoptarea deciziei, urmărirea aplicării și respectării deciziei, precum și formularea concluziilor rezultate după aplicarea deciziei, reprezintă cele opt etape de derulare succesivă pentru fundamentarea

deciziilor administrative identificate de A. Androniceanu⁴⁷.

Procesul decizional administrativ a constituit un subiect de investigație și pentru L. Matei, care, în lucrarea sa intitulată „Managementul public”,⁴⁸ semnalează faptul că *adoptarea și executarea deciziilor reprezintă unul dintre scopurile fundamentale ale oricărei organizații și ale oricărui tip de management*. În baza operei lui H. Simon „The new science of management decision”, autoarea definește procesul decizional ca activitatea de a identifica și rezolva problemele pe care le întâlnește orice organizație. Abordarea managerială, politică, juridică și scanarea mixtă reprezintă cele patru modele de abordare a procesului decizional identificate de autoare⁴⁹. Făcând abstracție de la modelul scanării mixte de luare a deciziei, celelalte modele descrise de autoare, atât ca formă cât și conținut, sunt similare celor analizate de A. Androniceanu. La fel și componența structurală a procesului de luare a deciziei este asemănătoare. Modelul scanării mixte de luare a deciziei, preluat din lucrarea lui A. Etzioni „Modern organizations”, reprezintă similarități cu cel prezentat și analizat în lucrările cercetătorilor anterior analizați. Autoarea realizează și o clasificare a deciziilor, în funcție de nivelurile și metodele de adoptare a acestora⁵⁰.

Autorii M. Howlett și M. Ramesh, în lucrarea „Studiul politicilor publice: cicluri și subsisteme ale politicilor”⁵¹, consemnează faptul că, până la mijlocul anilor '60 ai secolului trecut, discuțiile vizavi de procesul luării deciziilor se purtau între

⁴⁴ ANDRONICEANU, A., *Management public*. București, Economică, 1999, 240 p.

⁴⁵ ANDRONICEANU, A. *Noutăți în managementul public*. Ed. a III-a rev. București: Ed. Universitară, 2008, 380 p.

⁴⁶ ANDRONICEANU, A. *Management public*. București, Economică, 1999, 240 p., p.135.

⁴⁷ *Ibidem*, p.149.

⁴⁸ MATEI, L. *Managementul public*, București: Ed. Economică, 2001, 440 p., p.211.

⁴⁹ MATEI, L. *Managementul public*, București: Ed. Economică, 2001, 440 p., p.230.

⁵⁰ *Ibidem*, p.219.

⁵¹ HOWLETT, M., RAMESH, M. *Studiul politicilor publice: cicluri și subsisteme ale politicilor*. Chișinău: Epigraf SRL, 2004, 272 p.

modelele incremental și rațional. Potrivit acestora, stadiul luării deciziilor în procesul de elaborare a unei politici constă în alegerea făcută dintre mai multe alternative propuse, ale căror posibile efecte au fost estimate. Autorii descriu și analizează modelele generale și cele derivate de luare a deciziilor, cu referință la modelele rațional, incremental, mixt de scanare și ladă de gunoi⁵².

Activitatea decizională din cadrul organizațiilor publice a fost studiată și de W. Dunn, care, în lucrarea „Analiza politicilor publice: o introducere”⁵³, descrie și analizează cinci modele de luare a deciziilor (modelul raționalității comprehensive; modelul incremental disjunct, modelul raționalității limitate, modelul examinării mixte, modelul echilibrului punctual).

Studiind operele cercetătorilor susprezentăți, A. Miroiu, în lucrarea sa „Introducere în analiza politicilor publice”⁵⁴, menționează că decizia este rezultatul etapei în care se face alegerea dintre un număr de alternative identificate în cadrul procesului de elaborare a unei politici. Lucrarea autorului A. Miroiu, analizată prin prisma aspectului comparativ, prezintă similitudini celei elaborată de M. Howlett și M. Ramesh – „Studiul politicilor publice: cicluri și subsisteme ale politicilor”. Singurele nuanțe diferențiate între aceste două lucrări rezidă în denumirea modelelor decizionale.

Din aceeași categorie de cercetări, cu referință la politici publice, fac parte și lucrările „Managementul politicilor publice: transformări și perspective” de Cl. Crăciun⁵⁵, „Politici publice și administrație publică” de

F. Bondar⁵⁶, „Politici publice: teorie și practică” de A. Mungiu-Pippidi și S. Ioniță⁵⁷, „Strategii și politici publice” de F. Căprioară⁵⁸ și „Administrație și politici publice” de L. Popescu⁵⁹, în cadrul cărora procesul decizional dispune de aceeași structură și conținut similare lucrărilor deja expuse.

Finalizând procesul de prezentare a celor mai reprezentative lucrări internaționale consacrate actului decizional public, vom analiza gradul de utilitate și măsura în care abordările dezvoltate de către acestea pot fi extrapolate exercițiului decizional din cadrul sistemului național de securitate și apărare. Astfel, pornind de la tezele științifice sus-prezentate, potrivit cărora orice proces decizional trebuie să dispună de o structură bine definită, elemente componente inerente, cerințe sau condiționalități indispensabile, deducem faptul că activitatea decizională din cadrul structurilor sistemului de securitate națională la fel necesită să circumscrie acestor rigori, dacă se dorește ca deciziile rezultate să fie eficiente.

Având în vedere că teoria decizională clasică dispune de anumite limite, iar activitatea decizională *per se* comportă un caracter dinamic, în continuă evoluție, care necesită reinventare perpetuă, factorii decizionali din cadrul sistemului național de securitate și apărare dispun de posibilitatea de a cunoaște în parte aceste lucrări fundamentale, inclusiv după modalitatea de tratare a proceselor și modelelor decizionale promovate, preluând astfel și utilizând aceste constatări științifice de bază în cadrul managementului organizațional, inclusiv decizional.

⁵² HOWLETT, M., RAMESH, M. *Studiul politicilor publice: cicluri și subsisteme ale politicilor*. Chișinău: EpigrafSRL, 2004, 272 p., p. 155

⁵³ DUNN, W. *Analiza politicilor publice*. Iași: Polirom, 2010, 507 p., p.62.

⁵⁴ MIROIU, A., *Introducere în analiza politicilor publice*. București, 2001, 324 p., p.22.

⁵⁵ CRĂCIUN, CL., COLLINS, P. *Managementul politicilor publice: transformări și perspective*. Iași: Polirom, 2008, 398 p.

⁵⁶ BONDAR, F. *Politici publice și administrație publică*. Iași: Polirom, 2007, 286 p.

⁵⁷ MUNGIU-PIPPIDI, A., IONIȚĂ, S., *Politici publice: teorie și practică*, Iași: Polirom, 2002, 352 p.

⁵⁸ CĂPRIOARĂ, F. *Strategii și politici publice*. Iași: Institutul European, 2007, 198 p.

⁵⁹ POPESCU, L. *Administrație și politici publice*. București, 2006, 351 p.

Nu recuzăm caracterul special al procesului decizional din cadrul sistemului de securitate și apărare, cu predilecție aspectul restricționat și de celeritate al acestuia, numai că, și în aceste cazuri, etapele structurale și elementele componente de bază sunt similare celor cu caracter administrativ. Ne raliem totalmente la teza autorilor E. Burduș și Gh. Căprărescu, potrivit căreia structura și conținutul procesului decizional depind de natura și caracterul deciziei ce urmează a fi adoptată. Or, în cazul deciziilor operaționale, repetitive sau curente, nu este situația să adoptăm procesualitatea extinsă a procesului decizional.

Modelele decizionale utilizate în cadrul sistemului de securitate națională la fel vor varia în funcție de timpul avut la dispoziție, tipul sau categoria deciziei așteptate, precum și circumstanțele în care se pregătește decizia. Totodată, este important să evidențiem că, prin omiterea sau eludarea unor elemente structurale sau de conținut ale procesului decizional, va avea de suferit calitatea deciziei rezultate, care, prin consecință, va suscita alte efecte de rezultat decât cele planificate și așteptate. De aceea este imperios ca factorii decizionali din cadrul sistemului de securitate națională să conștientizeze necesitatea și importanța abordărilor decizionale dezvoltate de către cercetătorii de vază, preocupați de eficientizarea activității organizațiilor publice, bazată pe adoptarea unor decizii raționale și complete. Doar prin selectarea modelului decizional potrivit, parcurgerea etapelor structurale corespunzătoare, considerarea condițiilor și elementelor decizionale, ținându-se cont de specificul deciziei urmărite, poate fi garantat caracterul judicios și soluționabil al exercițiului decizional. Caracterul special sau particular al deciziilor adoptate în cadrul sistemului de securitate națională nu prezintă teme pentru pregătirea și adoptarea acestora într-un mod discreționar și neștiințific.

Pentru fiecare proces decizional trebuie să fie aplicat acel model care corespunde cu mediul și contextul respectiv de adoptare a deciziei (timpul avut la dispoziție, tipul și caracterul deciziei așteptate etc.) și cerințele/criteriile înaintate față de viitoarea decizie, dar respectându-se elementele și structura de bază a acestuia. Or, în lucrările analizate, este sesizabil caracterul similitudinal al abordărilor decizionale, cu referință la etapele și elementele-cheie ale exercițiului decizional administrativ. Oare pentru pregătirea și adoptarea unei decizii de calitate în cadrul sistemului de securitate națională nu sunt necesare etapele de examinare a situației problematice sau a misiunii primite, formularea/stabilirea obiectului decizional, identificarea sau generarea soluțiilor (alternativelor) decizionale ținându-se cont de criteriile pe care trebuie să le întrunească, stabilirea ponderilor pentru acestea, examinarea și evaluarea comparativă a alternativelor prin prisma coeficienților obținuți, consecințelor și gradului de soluționare a problemei, selectarea celei mai avantajoase alternative, aplicarea acesteia, monitorizarea și evaluarea continuă a rezultatelor obținute. Factorii decizionali din cadrul sistemului de securitate națională trebuie să cunoască că, dacă doresc să adopte o decizie rezultativă, atunci se impune aplicarea modelelor decizionale rațional-comprehensiv sau scanării mixte, iar dacă factorul financiar-economic este important, atunci este recomandat modelul antreprenorial sau modelul planificării formale comprehensive, sau dacă se dorește o decizie rapidă și cu caracter provizoriu, atunci se aplică modelul incremental. Ulterior, în funcție de modelul selectat, se vor aplica structura, elementele, condițiile și tehnicile decizionale corespunzătoare acestuia.

Concluzii. Reperere bibliografice internaționale de cercetare a fenomenului decizional abordează procesele decizionale publice prin prisma modelelor, structurii și conținutului acestora. Există un consens

între cercetătorii preocupați de acest subiect vizavi de eșafodajul științific pe care trebuie să se construiască un proces decizional, constatându-se în același timp și unele aspecte eterogene între operele acestora.

Având în vedere imperativele *Strategiei securității naționale a Republicii Moldova*⁶⁰ cu referință la consolidarea capacităților instituționale și de personal din cadrul sectorului de securitate națională, îmbunătățirea potențialului de analiză și reacție, eficientizarea procesului de planificare, analiză strategică și elaborarea politicilor de securitate, precum și conștientizând necesitatea ridicării continue a calității proceselor decizionale potrivit cerințelor științifice de bază, constatăm valabilitatea abordărilor decizionale de referință identificate în cadrul bibliografic internațional și pentru exercițiul decizional desfășurat în cadrul organelor securității naționale. Or, *know-howul decizional per se* comportă un caracter dinamic, în continuă evoluție, care necesită reinventare perpetuă.

Cunoașterea de către factorii decizionali ai organelor securității naționale a lucrărilor fundamentale în domeniul procesului decizional, a modalităților de abordare a acestuia de către fiecare sursă în parte, precum și cantitatea și calitatea informațiilor ce pot fi extrase din acestea, reprezintă prima condiție *sine qua non* pentru organizarea și desfășurarea unor procese decizionale de calitate. Deoarece succesul unei organizații este determinat de calitatea actului de conducere, care subsecvent este direct proporțională cu calitatea deciziilor adoptate și implementate, recomandăm personalului implicat în exercițiile decizionale să

considere și să aplice rezultatele științifice cu privire la actul decizional public prezentate de cercetătorii citați. Modalitatea și gradul de aplicare a acestora necesită a fi stabilite în funcție de categoria (tipul) deciziei așteptate, timpul disponibil, mediul și contextul în care se desfășoară procesul decizional, scopul urmărit, dar respectându-se condițiile, elementele și structura de bază obligatorie pentru orice proces decizional.

BIBLIOGRAFIE

1. ANDERSEN, D. L., ANDERSEN, D. F. *Theories of decision making. An annotated bibliography*. Massachusetts: Institute of technology, 1977, 88 p.
2. ANDRONICEANU, A. *Management public*. București, Economică, 1999, 240 p.
3. ANDRONICEANU, A. *Noutăți în managementul public. Ed. a III-a rev.* București: Ed. Universitară, 2008, 380 p.
4. BĂCANU, B. *Organizația publică: teorie și management*. Iași: Polirom, 2008, 350 p.
5. BONDAR, F. *Politici publice și administrație publică*. Iași: Polirom, 2007, 286 p.
6. BURDUȘ, E., CĂPRĂRESCU, Gh. *Fundamentele managementului organizației*, București, 1999, 512 p.
7. BURDUȘ, E. et al. *Managementul schimbării organizaționale*. București, 2003, 573 p.
8. CĂPRIOARĂ, F., *Strategii și politici publice*. Iași: Institutul European, 2007, 198 p.
9. CRĂCIUN, CL., COLLINS, P. *Managementul politicilor publice: transformări și perspective*. Iași: Polirom, 2008, 398 p.
10. DRUCKER, P. *Eficiența factorului decizional*. Deva: Ed. Destin, 1994, 234 p.

⁶⁰ *Strategia securității naționale a Republicii Moldova*. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011, pct. 5.2. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 170-175, art. nr.499, 14.10.2011. Modificată: HP269 din 07.12.17, MO441-450/22.12.17 art.755.

11. DUNN, W. *Analiza politicilor publice*. Iași: Polirom, 2010, 507 p.
12. HÎNCU, D., ENE, N. *Metode și tehnici cantitative în administrația publică*. București: Lumina Lex, 2003, 350 p.
13. HOWLETT, M., RAMESH, M. *Studiul politicilor publice: cicluri și subsisteme ale politicilor*. Chișinău: Epigraf SRL, 2004, 272 p.
14. JOHNS, G. *Comportament organizațional. Înțelegerea și conducerea oamenilor în procesul muncii*. București: Economică, 1998, 633 p.
15. JUNJAN, V. *Modele cantitative de luare a deciziei*. În: Revista Transilvană de Științe Administrative, 2002, VIII, p. 61-71.
16. KLEIN, G. et all. *Decision making in action: Models and methods*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 1993, 480 p.
17. *Legea Republicii Moldova cu privire la apărare nr.345-XV din 25.07.2003*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 200-203, din 19.09.2003.
18. MATEI, L. *Managementul public*, București: Ed. Economică, 2001, 440 p.
19. MIROIU, A. *Introducere în analiza politicilor publice*. București, 2001, 324 p.
20. MUNGIU-PIPPIDI, A., IONIȚĂ, S. *Politici publice: teorie și practică*, Iași: Polirom, 2002, 352 p.
21. NICOLAS, H. *Administrație publică și afaceri publice*. Chișinău: Cartier, 2005, 1156 p.
22. NICOLESCU, O. *Sistemul decizional al organizației*. București, 1998, 630 p.
23. NIGRO, F. *Modern public administration*. New York: Harper and Row Publishers, 1965, 531 p.
24. PARCALABU, D., MODIGA, G. *Traectorii ale modernizării și reformei în administrația publică din România. Administrația statului Republica Moldova la 20 de ani de independență*. Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, Chișinău, 2012, p.124-131.
25. POPESCU, L. *Administrație și politici publice*. București, 2006, 351 p.
26. PREDĂ, M. *Comportament organizațional*. Iași: Polirom, 2006, 249 p.
27. SIMON, H. *Comportamentul administrativ (Studiu asupra proceselor de luare a deciziilor în structurile administrative)*. Chișinău: Î.E.P. Știința, 2004, 300 p.
28. STILLMAN, R. *Public administration: Concepts and Cases. Eighth Edition*, Boston: Houghton Mifflin Company, 2005, 545 p.
29. *Strategia securității naționale a Republicii Moldova*. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011, pct. 5.2. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 170-175, art. nr.499, 14.10.2011. Modificată: HP269 din 07.12.17, MO441-450/22.12.17 art.755.
30. VLĂSCEANU, M. *Psihologia organizațiilor și conducerii*. București: Paideia, 1993, 369 p.
31. ZLATE, M. *Tratat de psihologie organizațional-managerială*. Iași: Polirom, 2007, 673 p.

29.09.2021

CZU 338.2(478)

DOI 10.5281/zenodo.6476742

**DESEMNAREA PREMISELOR INSECURITĂȚII ECONOMICE
VIZAVI DE REGLEMENTAREA IMPLEMENTĂRII SISTEMULUI
SECURITĂȚII ECONOMICE NAȚIONALE**

Eugenia COJOCARI

doctor habilitat în drept, profesor universitar

Univesitatea Cooperatist - Comercială din Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-1666-9505>email: ecojocari@rambler.ru

În articol autorul prezintă una dintre cercetările care îmbină elucidarea desemnării premisei securității economice vizavi de reglementarea implementării sistemului securității economice naționale prin intermediul dreptului în baza actelor normative adoptate în Republica Moldova, unde studiul securității economice este un subiect absolut pe nedrept ignorant de doctrină. Nu suntem siguri că există cauze obiective care ar explica această situație de-a dreptul ciudată, mai ales că securitatea economică națională amenință să fie ireversibil deteriorată, atât de factori externi, cât și interni. Este stabilit că importanța subiectului este pe deplin înțeleasă numai în condiții extreme, când amenințările la adresa securității economice devin realitate. Or, securitatea, în general, și cea economică, în particular, nu admite abordări parțiale sau ocazionale. Un rol important în asigurarea securității economice a statului o are procesul de creare, completare și modificare a legislației ce reglementează activitatea economică. În urma cercetărilor efectuate, autorul evidențiază și unele concluzii și recomandări. Istoria demonstrează că chestiunea securității economice nu trebuie să rămână doar în domeniul exercițiilor academice, ci trebuie să constituie obiectul unui sistem de monitorizare și gestionare permanentă.

Cuvinte - cheie: securitate economică, protecție, securitate națională, strategie, concept.

DESIGNATION OF THE PREMISES OF ECONOMIC INSECURITY WITH REGARD TO THE REGULATION OF THE IMPLEMENTATION OF THE NATIONAL ECONOMIC SECURITY SYSTEM

In the article the author presents one of the types of research that combines the elucidation of the designation of the conditions for economic insecurity related to the regulation of the national economic security system implementation through law based on normative acts adopted in the Republic of Moldova, where the economic security study is a subject completely ignored by the doctrine. We are not sure that there are objective causes that would explain this strange situation, especially since national economic security threatens to be irreversibly damaged, both by external and internal factors. It is known that the importance of the subject is fully understood only in extreme conditions when threats to economic security become a reality. However, security in general and economic security, in particular, do not allow for partial or occasional approaches. An important role in ensuring the economic security of the state has the process of creating, supplementing and amending the legislation governing economic activity. As a result of the research carried out, the author also highlights some conclusions and recommendations. History shows that the issue of economic security must not

only remain in the field of academic practice but must be the subject of a system of permanent monitoring and management.

Keywords: *economic security, protection, national security, strategy, concept.*

DÉSIGNATION DES LOCAUX DE SÉCURITÉ ÉCONOMIQUE AU REGARD DE LA RÉGLEMENTATION DE LA MISE EN ŒUVRE DU SYSTÈME NATIONAL DE SÉCURITÉ ÉCONOMIQUE

La présente étude propose une recherche qui combine l'élucidation de la désignation des prémisses de l'insécurité économique concernant la réglementation de la mise en œuvre du système national de sécurité économique par le biais d'une loi basée sur des actes normatifs adoptés en République de Moldova. Nous nous proposons de démontrer l'existence des causes objectives qui expliqueraient le problème en cause, d'autant plus que la sécurité économique nationale menace d'être irréversiblement endommagée, tant par des facteurs externes qu'internes. Il est établi que l'importance du sujet n'est pleinement comprise que dans des conditions extrêmes, lorsque les menaces à la sécurité économique deviennent une réalité. Cependant, la sécurité en général et la sécurité économique en particulier ne permettent pas des approches partielles ou ponctuelles. Le processus de création, de complément et de modification de la législation régissant l'activité économique joue un rôle important dans la garantie de la sécurité économique de l'État. À la suite des recherches effectuées, l'auteur met également en évidence certaines conclusions et recommandations. L'histoire a montré que la question de la sécurité économique ne doit pas seulement rester du domaine académique, mais doit faire l'objet d'un système de contrôle et de gestion permanents.

Mots clés : *sécurité économique, protection, sécurité nationale, stratégie, concept.*

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРЕДПОСЫЛОК, ВЕДУЩИХ К ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НЕБЕЗОПАСНОСТИ, В КОНТЕКСТЕ РЕГЛАМЕНТИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Данная статья представляет собой исследование о предпосылках, ведущих к экономической незащищенности. Что касается регулирования системы национальной экономической безопасности Республики Молдова, посредством действующих нормативных актов, то здесь отмечается полное игнорирование исследования и изучения самой доктрины экономической безопасности. Автор не уверена, что существуют объективные причины, объясняющие сложившуюся ситуацию, в то время, когда национальная экономическая безопасность страны находится под угрозой, как от внешних, так и от внутренних факторов. Известно, что ценность субъекта в полной мере оценивается при чрезвычайных ситуациях, когда угроза экономической безопасности становится реальностью. Экономическая безопасность, как и безопасность в целом, не допускают случайных и частичных подходов. Важнейшую роль в обеспечении экономической безопасности государства играет процесс создания, дополнения и изменения законодательства, регулирующего саму экономическую деятельность. По итогам исследования автором были сделаны определенные выводы и даны некоторые рекомендации. История доказывает, что проблема экономической безопасности должна стать предметом постоянного управления и контроля, а также оставаться в сфере академической практики.

Ключевые слова: *экономическая безопасность, защита, национальная безопасность, стратегия, концепция.*

Problema securității economice a Republicii Moldova este una relativ nouă pentru știința autohtonă. În primul rând, în domeniul teoriei securității economice autohtone continuă să fie încă foarte vagi reprezentările privind esența însăși a securității economice, fapt ce implică o seamă de recomandări prea generalizate referitoare la mecanismele realizării acestei securități, favorizând, astfel, efectuarea unor calcule greșite privind potențialul critic de resurse al sistemului economic.

Iată de ce studierea mai aprofundată a domeniului securității economice apare ca o necesitate. Securitatea economică ar trebui înțeleasă ca fiind: un factor esențial al securității naționale, și anume acela care asigură resursele și echilibrul dinamic al celorlalte componente ale acestui sistem (securitatea națională); una dintre dimensiunile securității naționale, regionale și planetare, deziderat al fiecărui individ, comunitate umană, stat național etc.; obiectiv prioritar al guvernelor, al organizațiilor regionale și internaționale care au ca menire asigurarea și garantarea securității umane globale; stare a economiei naționale văzută ca sursă și fundament al eradicării sărăciei, foametei, inegalităților sociale și economice atât între indivizi, cât și diferite regiuni ale unor țări. Asigurarea securității economice este rezultatul interacțiunii dintre factorii interni și cei externi care potențează sau nu întreg procesul de producție, repartiție și consum al bunurilor și serviciilor realizate într-o economie națională.

Ea reprezintă o stare în care pericolele și condițiile care ar putea provoca daune fizice, psihice sau materiale sunt controlate într-o manieră care permite apărarea sănătății și bunăstării indivizilor și ale comunității umane.

Situația în care se află Republica Moldova, necesitatea depășirii crizei economice impun cu insistență largirea relațiilor economice și politice cu țările dezvoltate ale lumii. Țara are nevoie de capitaluri străine și investiții, tehnologii moderne,

import de resurse energetice. În același timp, largirea acestor relații nu trebuie să aducă la dependență economică, la pierderea securității economice a țării. În acest context, se consideră necesar ca Republica Moldova, în calitatea sa de stat independent și suveran, să elaboreze o concepție de asigurare a securității economice a statului.

În Strategia securității naționale se accentuează că securitatea economică reprezintă o parte componentă indispensabilă a securității naționale. Astfel, acțiunile autorităților administrației publice centrale vor fi orientate spre crearea unor condiții interne și externe care să asigure independența economiei naționale, o creștere economică durabilă, satisfacerea necesităților statului și ale cetățenilor, combaterea sărăciei, competitivitatea pe piețele externe. În scopul consolidării sistemului financiar-bancar național, autoritățile relevante vor întreprinde, de asemenea, măsuri de sporire a rezistenței sistemului dat față de crizele financiare și economice externe.

Securitatea economică este concepută ca o posibilitate și stare de pregătire a economiei de a asigura condiții decente de viață și de dezvoltare a personalității, stabilitate social-economică și militaro-politică a societății și a statului; de a contracara pericolele interne și externe.

Securitatea în domeniul economic al Republicii Moldova este pusă în pericol de câțiva factori externi: datoria externă a țării, emigrația proprietății intelectuale și a cadrelor calificate, scoaterea în afara țării a rezervelor valutare, cultivarea schimbului de mărfuri structural dezechilibrat, dezvoltarea insuficientă a infrastructurii financiare, organizaționale și informaționale, a susținerii exportului moldovenesc, raționalizarea structurii importului și dependența totală a economiei țării noastre de resursele energetice ale terțelor state ș. a.

În prezent s-au afirmat două direcții principale în abordarea fenomenului de securitate economică: anglo-americană și

asiatică. În conceptul anglo-american, scopul fundamental al sistemului economic constă în asigurarea standardelor înalte de viață pentru cetățenii țării. În viziunea asiatică, securitatea economică semnifică, în primul rând, creșterea puterii economice naționale pe plan extern. Indiferent de viziuni, este imposibilă abordarea dimensiunii economice a securității naționale separat de cea politică, militară, informațională etc.¹. Acest aspect este condiționat de faptul că nu toate tipurile de securitate pot fi realizate în măsură deplină, fără o asigurare a securității economice. Conceptualizarea noțiunii de securitate economică este extrem de multilaterală și multidimensională.

Noțiunea de "securitate economică" a apărut în urma aprofundării problemei limitării resurselor și a luat amploare inițial în țările industrial dezvoltate. Cu totul altă atenție i se acordă acestei probleme în țările dezvoltate. Pentru ele, restructurarea ordinii economice este problema-cheie, de rezolvarea căreia depinde locul acestor state în diviziunea internațională a muncii².

Majoritatea definițiilor securității economice, prezentate în lucrările cercetătorilor din diverse țări, pot fi clasificate în trei categorii:

- definiții care identifică securitatea economică cu obiectivele ei;
- definiții care identifică securitatea economică cu o astfel de stare a economiei ce implică o serie de consecințe favorabile;
- definiții care interpretează securitatea economică ca stabilitate a reproducției largite.

Analizând actualele procese reale și pătrunzând în sensul experienței autohtone și străine, pot fi relevate trei elemente de maximă importanță ale securității economice:

1. Independența economică.
2. Durabilitatea și stabilitatea economiei naționale.
3. Capacitatea de autodezvoltare și progres.

Dezvoltând ideea protecției intereselor naționale, trebuie să apelăm la savanții ucraineni, care tratează securitatea economică ca pe o consecință a globalizării prin prisma asigurării securității internaționale³.

Însă, cu trecerea timpului, în paralel cu integrarea Republicii Moldova în economia mondială, s-a constatat că securitatea economică reprezintă o categorie prea vastă, un întreg sistem, pentru a cărui înțelegere și asigurare mai bună a funcționării acesta trebuie divizat în câteva subsisteme.

Unul dintre cele mai importante subsisteme ale securității economice se consideră securitatea economică internațională. Actualitatea cercetării acestui subsistem este evidentă. În prezent, procesul globalizării ia amploare, crește independența economiilor naționale, se liberalizează comerțul și se unifică nu doar tehnologiile de producție a mărfurilor și serviciilor, ci și tehnologia managementului, crește impactul migrației populației asupra economiei, se transformă într-o forță politică independentă corporațiile transnaționale, se produce identificarea nu numai a instituțiilor obștești, ci și a celor, prin excelență, de stat, indiferent de esența lor culturală și politică primară.

Securitatea economică reprezintă un concept complex și dinamic. Complexitatea sa derivă din multitudinea de procese și

¹ TOMA, A., GALAJU, I. *Securitatea economică internațională – consecință a globalizării*. În: Conferința internațională „Știința, businessul, societatea: evoluții și intercorelări în condițiile integrării în spațiul economic european” din 12 - 14 februarie 2004, Vol. I, Chișinău: ASEM, 2004, p. 109.

² GALAJU, I., TOMA, A. *Securitatea economică. Principalii indicatori ai securității economice a statului*, Chișinău: ASEM, 2001, p.12.

³ TOMA, A., GALAJU, I. *Securitatea economică internațională – consecință a globalizării*. În: Conferința internațională „Știința, businessul, societatea: evoluții și intercorelări în condițiile integrării în spațiul economic european” din 12 - 14 februarie 2004, Vol. I, Chișinău: ASEM, 2004, p. 109.

fenomene economice, sociale, financiare și nu numai pe care o presupune, pe de o parte. Pe de altă parte, intervine consistent globalizarea, văzută atât ca proces, cât și ca fenomen care acționează sistematic și permanent asupra economiilor naționale. Dinamismul său este dat de ritmul alert al proceselor și fenomenelor economice care se produc atât la nivel național, cât și planetar⁴.

În literatura străină sunt expuse următoarele definiții: *Securitatea economică* este acea stare a economiei, în care bunăstarea economică a participanților la aceste relații sociale, stabilitatea internă a țării date depind de factorii externi, cu toate că acțiunea negativă a celor din urmă se neutralizează cu rezervele agentului economic, permițând păstrarea stabilității lui.

În cercetările unor savanți se utilizează, de asemenea, termenul "securitate economică națională", prevăzută în două sensuri⁵.

1. Securitatea economică națională, în sens larg, este un program național democratic al dezvoltării permanente și perfecționării economiei naționale, ce ia în considerare interesele tuturor nivelurilor sociale și presupune participarea nemijlocită la realizarea ei. În acest proces, bazat pe practica mondială și colaborarea internațională, se combină liberul schimb și protecționismul, se recunosc legitime, ca și toate preluările necesare pentru satisfacerea intereselor legale ale participanților la dezvoltarea economică a părților, ca și pretențiile la dezvoltarea economică a părților, ca și pretențiile în favoarea factorilor internaționali pe căile corespunzătoare.

2. Securitatea economică națională, în sens restrâns, este un complex de metode și mijloace contra manifestărilor negative ale forțelor pieței în urma participării neorganizate la procesele economice mondiale, eradicarea bolilor sociale, depășirea greutăților de dezvoltare, asigurarea însărcinărilor politico-militare curente.

În opinia unor cercetători, esența securității economice poate fi definită drept o asemenea stare a economiei și a instituțiilor puterii, când este garantată protecția intereselor naționale, dezvoltarea socialmente orientată a țării în ansamblu, fiind asigurat un potențial de apărare suficient până și în condițiile cele mai grele ale evoluării proceselor interne și externe.

Se consideră că, în sens larg, securitatea economică a unei țări este dată de stocul de resurse și de nivelul de dezvoltare. Am putea spune că aceasta este, de fapt, o percepție restrânsă. Securitatea economică nu poate fi privită doar în mod static, aproape contabil, ea trebuie percepută în strânsă legătură cu securitatea națională și cu interesul național, iar în ecuație intră și politica economică promovată, obiectivele pe termen mediu și lung, gradul de participare nu numai în comerțul internațional, ci și în întreaga viață economică internațională. Corelația dintre securitatea economică și gradul de integrare economică este dată de vulnerabilitatea unei economii, văzută ca relație între avantajele și dezavantajele economiei naționale în raport cu mediul economic internațional, cu mediul social și politic intern, cu capacitatea acesteia de a face față cu forțe proprii provocărilor interne și externe.

Potrivit concepției autorilor, securitatea economică reprezintă fundamentul securității naționale a unui stat, întrucât capacitatea economiei este cea mai în măsură să asigure suveranitatea țării și statutul ei geopolitic, să determine, în mod independent, politica statului.

⁴ PIGUI, T. *Securitatea economică și securitatea umană globală// Colocviu strategic nr. 10 (XXII)*, București: Tipografia Universității Naționale de Apărare, 2004, p. 2.

⁵ GALAJU, I., TOMA, A. *Securitatea economică. Securitatea în condițiile globalizării*. Chișinău: ASEM, 2001, p.12.

Securitatea economică este un concept puțin agreat de adepții neoliberalismului economic. Acest curent servește ca bază ideologică pentru politicile economice implementate în multe țări dezvoltate și pentru recomandările făcute guvernelor din țările subdezvoltate de către instituțiile financiare internaționale. Securitatea economică nu se înscrie în acest mainstream al gândirii economice contemporane. Cauza fundamentală este că monitorizarea și asigurarea securității economice implică acțiuni de prevenire, interdicție sau penalizare din partea guvernului și care sunt orientate asupra diferitor „obiecte” ce pot submina securitatea⁶.

Securitatea economică este o componentă și mai mult decât o simplă componentă a securității naționale. Pe plan extern, un stat își manifestă intenția de a se integra într-un spațiu economic multidimensional în funcție și de gradul în care securitatea sa economică este asigurată. Este vorba, desigur, de tendințe normale, conform voinței naționale exprimate democratic, și nu de procese forțate, impuse, cel mai des din afară.

Securitatea economică poate fi privită în raport cu diferite categorii de obiecte ale securității: a producătorilor, a consumatorilor, a proprietarilor factorilor de producție, a statului. Securitatea economică poate fi ca o totalitate a condițiilor care sunt necesare de asigurat pentru ca să aibă loc o dezvoltare economică normală a țării și să fie depășite decalajele de dezvoltare comparativ cu țările europene, la integrarea cu care se orientează Republica Moldova.

Este o categorie de sinteză a economiei politice și a politologiei, care este strâns legată de categoriile dependenței și independenței economice, stabilitate și vulnerabilitate, presiune economică, șantaj, con-

strângere și agresiune, suveranitate economică ș.a.m.d.

Securitatea economică internațională poate fi concepută ca o complexitate de condiții internaționale de coexistență a acordurilor și structurilor instituționale, în conformitate cu care fiecărui stat membru al comunității internaționale i se garantează posibilitatea de liberă alegere și realizare a strategiei sale de dezvoltare socială și economică, fără amestec din exterior sau presiune politică, dar mizând pe un neamestec, o înțelegere și colaborare reciproc avantajoasă din partea celorlalte state⁷.

Securitatea economică națională este o anumită situație a economiei și a instituțiilor puterii de stat, care permite asigurarea garantată a protejării intereselor naționale, o dezvoltare armonioasă social orientată a țării în întregime, un potențial economic și capacitate suficientă de apărare a țării, chiar și în cele mai nefavorabile variante de evaluare a proceselor interne și externe. În legătură cu internaționalizarea producției, securitatea economică națională devine tot mai mult dependentă de securitatea economică internațională.

Securitatea economică a firmelor este o situație a relațiilor juridice, de producție și a legăturilor organizaționale, resurselor materiale și intelectuale, ca rezultat al căreia se asigură o funcționare financiar - comercială stabilă și reușită, o dezvoltare tehnico-științifică și socială progresivă.

Securitatea economică a statului alături de securitatea militară, ecologică, informațională, socială, energetică, precum și alte tipuri de securitate, este o parte componentă a securității naționale a statului. Securitatea economică presupune protejarea intereselor vitale ale societății, statului, cetățenilor, precum și a valorilor

⁶ COȘELEV, N. *Conceptul de securitate economică*. În: *Economica*, nr. 2, 2002, p. 96.

⁷ TOMA, A., GALAJU, I. *Securitatea economică internațională – consecință a globalizării*. În: Conferința internațională „Știința, businessul, societatea: evoluții și intercorelări în condițiile integrării în spațiul economic european” din 12 - 14 februarie 2004, Vol. I, Chișinău: ASEM, 2004, p. 111.

naționale și modului de viață contra pericolelor externe și interne.

Securitatea economică este numită o resursă indispensabilă a vieții cotidiene care permite individului și comunității umane să-și realizeze aspirațiile: unitatea continentului. Securitatea este rezultatul unui echilibru dinamic între diferitele componente ale mediului de viață dat ⁸.

Or, securitatea economică ar trebui înțeleasă ca fiind un factor esențial al securității naționale, și anume acela care asigură resursele și echilibrul dinamic al celorlalte componente ale sistemului național de Securitate. Ea este un obiectiv prioritar al guvernelor, al organizațiilor regionale și internaționale, care au ca menire asigurarea și garantarea securității umane globale; o stare a economiei naționale văzută ca sursă și fundament al eradicării sărăciei, foametei, inegalităților sociale și economice atât între indivizi, cât și între diferite regiuni ale unor țări. Astfel, asigurarea securității economice este rezultatul interacțiunii dintre factorii interni și cei externi care potențează sau nu întreg procesul de producție, repartiție și consum al bunurilor și serviciilor realizate într-o economie națională⁹.

Securitatea economiei operează ca o distincție fundamentală între câteva concepte de bază: al riscului, prin accepțiunile sale în domeniul economic, dar și al securității; cel de vulnerabilitate și de insecuritate economică. În cele din urmă, este și conceptul de securitate a economiei, cu trei componente principale: securitatea economică a consumatorilor, securitatea corporativă și securitatea statului¹⁰.

⁸ CHICU, V. *Securitatea economică ca legitate a dezvoltării economiei naționale*. În: *Materialele conferinței științifice interuniversitare "Legile, legițile și legislația în teoria și practica economică"*, Chișinău, 2000, p. 55.

⁹ ȘOIMU, O., TROFIMOV, V. *Securitatea economică a Republicii Moldova: unele probleme și căi de soluționare, științe exacte și economice*, Chișinău 2007, p. 127.

¹⁰ *Ibidem*, p. 128.

Din definiție rezultă că securitatea este o necesitate fundamentală a ființei umane. Ea constituie o preocupare omniprezentă a oricărei comunități umane. De aceea, cea mai mare parte a indivizilor caută să obțină securitatea prin toate mijloacele. Ameliorarea securității în calitate de obiectiv explicit poate constitui o forță mobilizatoare considerabilă.

Asigurarea securității economice a țării și a priorităților sale constituie piatra de temelie pentru integrarea sa în economia mondială. Doar prin elaborarea unei strategii clare de securitate economică și prin implementarea ei riguroasă, Republica Moldova își va putea ocupa locul cuvenit în sistemul spațiului economic global ¹¹.

Securitatea economică este abordată ca o componentă importantă a securității naționale, ce desemnează starea economiei, fundamentată pe prosperitate, legalitate, echilibru și stabilitate, și fiind bazată pe principiile economiei de piață, exprimată prin ordinea de drept și asigurată prin acțiuni de natură economică, politică, socială, juridică și de altă natură.

Pornind de la prerogativele și atribuțiile legale, activitatea pe componenta economică este orientată pe protecția valorilor reprezentate de atributele fundamentale ale statului (independența și suveranitatea economică și monetară, integritatea deciziilor economico-strategice privind resursele vitale) și apărare, prin mijloace și metode specifice, a valorilor de securitate economică, precum și spre promovarea intereselor naționale și asigurarea cadrului necesar definitivării cu succes a procesului de aderare la Uniunea Europeană .

Valorile de securitate economică statuate constituțional (de interes major pentru securitatea națională) sunt economia de piață, concurența loială, resursele naturale, echilibrul ecologic, dezvoltarea economică

¹¹ CATANĂ, O. *Problemele asigurării securității economice în perioada tranziției la economia de piață*. În: *Economica*, nr. 2, 2002, p. 97.

- prin asigurarea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție, aplicarea politicilor de dezvoltare regională și dezvoltare durabilă – proprietatea, libertatea economică, sistemul financiar, activitatea bancară, protecția socială, cercetarea științifică și tehnologică națională și dreptul de autor¹².

Acestea sunt înțelese ca acele relații sociale și economice prin a căror existență și manifestare se asigură funcționarea economiei naționale. Precum și ca ansamblul intereselor și necesităților de securitate economică (prin garantarea principiilor de bază ale economiei de piață, proprietății, concurenței loiale, resurselor naturale, echilibrului ecologic, dezvoltării economice, libertății economice, sistemului financiar, activității bancare, protecției sociale, cercetării științifice și tehnologice naționale și dreptului de autor).

În literatura științifico-filosofică contemporană, de repetate ori s-a menționat imposibilitatea protejării omenirii contra unei eventuale catastrofe antropocologice fără de modificarea tipului dezvoltării. S-a creat o situație când modalitatea tradițională de evoluție transferată în viitor multiplică vădit pericolele, iar protecția contra celor din urmă s-a dovedit a fi din ce în ce mai puțin eficientă. Dezvoltarea omenirii și-a etalat tot mai proeminent contururile care nu puteau fi categorisite ca fiind nepericuloase, iar problemele globale apărute au purces la conștientizarea necesității modificării formelor dezvoltării, adică a conținutului, intensității, ritmicității și direcționării ei.

Premisele care au favorizat derularea crizei economice și insecuritatea economică sporită sunt în general similare pentru majoritatea statelor mici postsovietice. Există însă și particularități naționale, care

în unele cazuri au favorizat depășirea rapidă a crizei incipiente și evitarea transformării ei în una de natură sistemică (țările baltice, în special Estonia), iar în alte cazuri, cum este și Republica Moldova, au sporit turbațiile amenințătoare ale degradingului economice. Am menționat deja că una dintre premise a fost întârzierea pe care au admis-o majoritatea țărilor postsovietice în informatizare și computerizare. Alte premise specifice doar Republicii Moldova sunt cele de origine istorico-economică, politico-psihologică, etnodemografică și etnopsihologică¹³.

Securitatea economică a statului, fiind o problemă relativ nouă, capătă în ultimii ani o importanță crescândă și o actualitate deosebită.

În măsura creșterii interdependenței tuturor participanților economiei mondiale, apare pericolul influenței depresive asupra tendințelor de creștere economică a diferitor țări. În consecință, securitatea economică devine o problemă actuală atât pentru țările bogate, cât și pentru cele sărace. Problemele securității economice capătă un caracter universal global. O importanță deosebită capătă securitatea economică pentru statele mici, cum este și Republica Moldova¹⁴.

Avînd în vedere situația economică și politică, în Republica Moldova se manifestă un interes sporit față de problemele asigurării sistematice de protecție a agenților economici de atentatele din partea structurilor serviciilor externe de informații și criminalității organizate, spionajului industrial și altor încălcări ilegale, păstrării secretului comercial și altui secret garantat de lege, funcționarea serviciilor

¹² SOROCEAN, O., IGNATIUC, D. *Competitivitatea și securitatea ca vectori ai dezvoltării economiei naționale. Creșterea competitivității și dezvoltării economice bazate pe cunoaștere*, Chișinău, 2007, p. 61.

¹³ PROHNIȚCHI, V. *Apărarea și securitatea națională a moldovei. Securitatea economică a unui stat mic*. Chișinău, 2001, p. 19.

¹⁴ TOMA, A.. *Problemele securității economice a statelor mici în condițiile globalizării. Economie mondială, relații economice interne*. Chișinău, 2009, p. 47.

neguvernamentele de securitate, întreprinderilor de pază și pariculare¹⁵.

În decursul istoriei sale, omenirea s-a dezvoltat de la niște structuri discrete la o economie de piață integrată în economia mondială. La etapa actuală de dezvoltare a societății, revoluția tehnologică a creat un sistem al forțelor de producție capabil să epuizeze într-un timp apropiat resursele materiale și energetice ale pământului, să distrugă productivitatea biosferei. Din acest punct de vedere, se consideră că o creștere economică nelimitată poate duce la un mare pericol global.

Realitatea demonstrează că globalizarea reprezintă un motor al amplificării insecurității. În acest context, specialiștii Institutului Watson pentru Studii Internaționale au propus o matrice a globalizării insecurității, care ilustrează modalitățile în care riscurile, pericolele și amenințările se propagă la diferite niveluri: de la nivelul individului uman la nivelul global și vice-versa.

Pericolele existente sunt legate indispensabil de dezvoltarea nondurabilă a societății și de dereglarea stabilității ecosistemelor, inclusiv a biosferei în întregime. Protecția cardinală contra diferitor tipuri de pericole este posibilă doar în cadrul realizării strategiei de păstrare a biosferei, trecerii civilizației la dezvoltarea durabilă. Această remarcă se referă, înainte de toate, la asigurarea securității economice. Se are în vedere că la ora actuală realizarea securității unui sau altui tip de activitate umană necesită crearea nu numai a organelor și mijloacelor de protecție contra pericolelor, dar și a mecanismului de modificare a activității cu scopul creării noilor posibilități de dezvoltare care ar micșora esențial pericolele. Reiese că problema securității, ca simplă protecție de pericole, de sine stătător nu poate fi soluționată dacă vreun oare-

care tip de activitate nu va conține modalități capabile să micșoreze aceste pericole. Este imposibil de a proteja de pericole sistemul autodistructiv, dacă nu-l transformăm într-un sistem autodirijat, homeostatic. Toate acestea pledează pentru faptul că problema securității din perspectivă pozitivă să fie examinată în mod obligatoriu în strânsă corelare cu problema transformării dezvoltării, adică din punct de vedere al chestiunii discutate privind trecerea spre dezvoltarea durabilă¹⁶. Reieșim mai apoi din postulatul că securitatea nu se reduce doar la apărare, ocrotire, protejare. Ideea securității complexe și integrale este strâns legată de concepția dezvoltării democratice durabile, apare pe urmă în calitate de parte inseparabilă, integrantă a acesteia și concomitent ca condiție de realizare a ei. Din această perspectivă, asigurarea securității trebuie să fie canalizată nu doar spre preîntâmpinarea pericolelor, dar și spre realizarea unui complex de măsuri de dezvoltare și fortificare a drepturilor și libertăților personalității, a valorilor materiale și spirituale ale societății, a sistemului constituțional, suveranității și integrității teritoriale a țării. Este vorba despre o politică de stat pe termen lung, adică despre strategia dezvoltării durabile de orientare noosferică. Astfel, securitatea economică nu poate fi asigurată doar în limitele economiei care activează în cadrul modelului dezvoltării nondurabile.

La etapa actuală de dezvoltare economică a statului există un șir de factori interni și externi ai securității economice a statului. Principalii factori de risc intern sunt:

- Deformarea structurală a economiei;
- Capacitatea joasă de concurență a economiei naționale, ca o consecință a bazei tehnologice înapoiate a majori-

¹⁵ CATANĂ, O. *Problemele asigurării securității economice în perioada tranziției la economia de piață*. În: *Economica*, nr. 2, 2002, p. 98.

¹⁶ TOMA, A., *Problemele securității economice a statelor mici în condițiile globalizării. Economie mondială, relații economice interne*. Chișinău, 2009, p. 52.

tății ramurilor naționale, o capacitate sporită de utilizare a energiei și resurselor, calitate joasă a producției și cheltuieli înalte de producție;

- Înrautățirea situației potențialului tehnico-științific;
- O activitate investițională scăzută în domeniul de producție.

Securitatea economică a țării se află permanent sub amenințare și activitățile de intervenire, prevenire și contracarare din partea Serviciului de Informații și Securitate este un proces continuu. Nu se poate de spus că amenințările la adresa securității economice sunt de natură a fi înlăturate „în mod chirurgical”. Este o activitate continuă, deoarece și amenințările înregistrează o dinamică. Dacă în anii precedenți au fost combătute unele probleme care afectau securitatea statului, astăzi putem vorbi și despre alte pericole ¹⁷.

Nu ar fi corect să abordăm un singur pericol, ci mai degrabă pericolele, factorii de risc pentru securitatea economică a statului, care, la rândul lor sunt de origine externă și internă. Se menționează că printre principalele riscuri, desigur, rămân a fi cele generate de problemele existente în teritoriul din stânga Nistrului, necontrolat de autoritățile constituționale. Aceasta menține instabilitatea și incertitudinea în republică. Separatismul politic, teritorial și economic a rămas obstacolul principal pentru procesul consolidării definitive a securității economice a statului și reintegrării societății.

Alături de pericolul ce parvine din stânga Nistrului sunt de remarcat cele legate de insecuritatea energetică și de infrastructură, cele generate de diferite forme de contrabandă, spălare masivă de bani, elemente de crimă organizată și condiții prielnice pentru agravarea acestora ¹⁸.

Securitatea economică a țării se află permanent sub amenințare și activitățile de intervenire, prevenire și contracarare din partea unui sistem de organe ce țin de un proces continuu este o activitate continuă, deoarece și amenințările înregistrează o dinamică. Alte probleme majore ce afectează securitatea economică a statului sunt contrabanda, corupția și fraudele vamale, aici incluzându-se și segmentul transnistrean, prin care sunt asigurate un șir de activități cu caracter economic, în afara intereselor de securitate economică ale Republicii Moldova.

Un pericol și obiect de interes operativ prezintă activitatea ilegală a „băncilor” din regiunea transnistreană și relațiile lor cu băncile și alte instituții din străinătate, care până în prezent efectuează tranzacții fără a se conforma legislației Republicii Moldova și celei internaționale. Circumstanțele în cauză permit păstrarea viabilității sistemului financiar secesionist. Din practica internațională se cunoaște că „zonele economice” de acest gen sunt atrăgătoare pentru structurile criminale internaționale în legalizarea banilor proveniți din diferite activități infracționale.

În această ordine de idei, este de menționat că în domeniul fiscal al țării sunt depistate o serie de fraude fiscale privind administrarea TVA, trecerea în cont a sumelor TVA de la furnizorii de bunuri și servicii declarați ca întreprinderi fantome. Putem constata că metodele de restituire ilegală a TVA au devenit unele din cele mai „profitabile” atât pentru agenții economici interesați, cât și pentru unii funcționari publici ¹⁹. Conform analizelor, deturnarea banilor publici în procesul relațiilor economice externe are drept factori de bază imperfecțiunea cadrului legislativ, coruptibilitatea funcționarilor, examinarea

¹⁷ PROHNIȚCHI, V. *Apărarea și securitatea națională a Moldovei. Securitatea economică a unui stat mic*. Chișinău, 2001, p. 22.

¹⁸ ȘOIMU, O., TROFIMOV, V. *Securitatea economică a Republicii Moldova: unele probleme și căi*

de soluționare, științe exacte și economice, Chișinău 2007, p. 128.

¹⁹ RĂUȚ, I. *Bazele de date pentru depistarea fraudelor*. În: *Finanțe, bănci și asigurări*, nr. 7, Chișinău, 2008, p. 35.

insuficientă a documentelor prezentate, precum și lipsa unui control real privind justificarea operațiunilor economice. Actuale sunt și cazurile de atragere a cetățenilor republicii în scheme de escrocherii financiare prin intermediul canalelor de telecomunicații, cu manipularea pseudoconturilor bancare, deschise în instituții financiare din state de risc, cu orientare extremist-teroristă. Securitatea economică națională este într-o oarecare măsură influențată negativ și de pericolele ce afectează securitatea economică internațională.

În mod firesc, economia mondială este provocată de tendințe monopoliste și promovarea intereselor în acest sens. Ar fi alogic să afirmăm că Republica Moldova este o excepție, ca economie.

Dificultățile tranziției economice prelungite, scăderea calității vieții, inegalitățile sociale, creșterea numărului celor care trăiesc sub pragul sărăciei – toate acestea pot produce intoleranță, afectează solidaritatea socială, favorizează populismul, pot alimenta manifestările radicale și extremiste, având efecte dintre cele mai grave asupra instituțiilor și mecanismelor de funcționare a statului.

O problemă sunt și serviciile publice birocratizate, infrastructura teritorială insuficient dezvoltată, restructurarea și modernizarea industriei se desfășoară cu mari dificultăți, agricultura a cunoscut un regres dramatic, privatizarea și reașezarea drepturilor de proprietate cunosc multe inerții, asistența sanitară este precară, rețeaua de transport și comunicații nedezvoltată.

Asigurarea securității este imposibilă fără de trecerea spre calea dezvoltării durabile și, în același timp, aceasta se poate realiza doar dacă este lipsită de pericole, în toate sensurile. Sarcina cea mai importantă a trecerii la calea dezvoltării continue și eficiente, atunci când este vorba despre securitatea economică, este că economia urmează a fi bazată pe principiile pieței, să fie capabilă să se dezvolte conform scopurilor unei noi strategii civilizationale. Unii

autori insistă chiar și asupra trecerii spre un nou tip de activitate economică – economia noosferică²⁰.

În principiu, securitatea este concepută ca o protejare în cazul amenințărilor și deviațiilor dezvoltării natural-istorice și spontane (în cadrul dezvoltării nondurabile a societății industriale și chiar postindustriale). Inofensivă poate fi considerată acea societate și acel stat ce implementează strategia dezvoltării neîntrerupte și direcționate, în timp ce periculoasă poate fi considerată acea societate și acel stat care nu tolerează nici o abatere în activitatea sa de la modelul dezvoltării nondurabile, precum are loc în Republica Moldova, dar nu numai. În acest context, asupra sferei economice a Republicii Moldova acționează un șir de pericole în domeniile de activitate, atât interne, cât și externe. Printre acestea menționăm lipsa păgubitoare a integrității teritoriale a țării, slăbirea bruscă a legăturilor economice cu țările CSI și cu alte țări ale lumii, nefinalizarea transformărilor economice, slăbirea instituțiilor economice de piață, neprotejarea producătorului autohton din sfera economică (mai ales din agricultură), stratificarea socială a societății, o mare ruptură dintre cei mai bogați și săraci, o vastă raspândire a corupției și criminalității și, ca rezultat, sentimentul de neprotejare a cetățenilor, structurilor criminale cu birocrății din organele de stat și cu lucrătorii businessului “alb”, acapararea de către structurile criminale unei anumite părți a sferei producției, pătrunderea lor în diferite ramuri ale puterii, sporirea șomajului, scăderea nivelului de instruire a societății și deservirii medicale a populației ș. a.²¹.

În virtutea amplasării geopolitice a țării și creșterii interdependenței economiei

²⁰ CATANĂ, O. *Problemele asigurării securității economice în perioada tranziției la economia de piață*. În: *Economica*, nr. 2, Chișinău, 2002, p. 97.

²¹ ȘOIMU, O., TROFIMOV, V. *Securitatea economică a Republicii Moldova: unele probleme și căi de soluționare, științe exacte și economice*, Chișinău 2007, p. 127.

Republicii Moldova față de sistemul economic mondial, crizele economice la scară globală și regională, instabilitatea de pe piețele străine tradiționale sau de interes prioritar pot avea un impact negativ substanțial asupra economiei țării. Factorii majori de risc de origine economică la adresa securității naționale a Republicii Moldova sunt generați de dependența excesivă și unilaterală a sistemelor autohtone electro-energetice și de distribuție a gazului natural de cele monopoliste străine, această dependență fiind totodată o vulnerabilitate internă a statului.

Amenințările ce pun în pericol securitatea economică a statului sunt diferențiate regional. De aceea, în urma unor cercetări efectuate, s-a constatat că pentru formarea politicii regionale în Republica Moldova privind asigurarea securității economice, e necesar să se țină cont de faptul că statul trebuie să susțină, pe de o parte, procesele integrării economice a unităților teritorial-administrative ale țării, pornind de la necesitatea construirii unei carcase comune a economiei statului. Pe de altă parte trebuie să contribuie la soluționarea problemelor dezvoltării complexe a fiecărei regiuni în parte și să prevină situațiile de criză din aceste regiuni.

Situația de criză, în care se află Republica Moldova, necesitatea depășirii crizei economice impune cu insistență lărgirea relațiilor economice și politice cu țările dezvoltate ale lumii. Țara are nevoie de capitaluri străine și investiții, tehnologii moderne, import de resurse energetice. În același timp, lărgirea acestor relații nu trebuie să aducă la dependență economică, la pierderea securității economice a țării. În acest context, se consideră necesar ca Republica Moldova, în calitatea sa de stat independent și suveran, să elaboreze o concepție de asigurare a securității economice a statului ²².

²² CATANĂ, O. *Problemele asigurării securității economice în perioada tranziției la economia de*

Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova este organul de stat specializat în domeniul asigurării securității economice, care are obligația să obțină informații în interesul apărării și întăririi acesteia, sporirii potențialului economic, tehnico-științific și defensiv al Republicii Moldova, creării condițiilor pentru promovarea politicii externe și interne, în domeniul economic ²³. În același context, are atribuția informării Parlamentului Republicii Moldova, Președintelui Republicii Moldova și a Guvernului Republicii Moldova, în vederea soluționării problemelor asigurării securității statului (în domeniul activității economice și politicii externe, al afacerilor interne ale țării); dezvoltării social-economice, progresului tehnico-științific; asigurării, în limita competenței lor, a protecției economiei de atentate criminale; prevenirii evenimentelor extraordinare în transporturi, telecomunicații și la unitățile de importanță vitală. Toate acestea în dependență una de alta, reprezintă rolul Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova în asigurarea securității economice.

Majoritatea țărilor lumii și-au elaborat strategii de asigurare a securității naționale, care conțin în calitate de component principal un capitol ce ține de securitatea economică externă și promovarea intereselor economice externe ale țării.

Obiectul de studiu al securității economice la nivel de țară este circulația macroeconomică a cheltuielilor și veniturilor, mărfurilor și resurselor bazate pe diverse forme de proprietate, diversificarea succesivă și formarea ei în perioada reformelor economice.

Elementele de bază necesare pentru aprecierea pericolelor și prejudiciilor de la acțiunea lor sunt criteriile securității eco-

piață. În: *Economica*, nr. 2, Chișinău, 2002, p. 98-99.

²³ *Legea privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova*, nr. 753 din 23.12.1999. În: *Monitorul Oficial* nr. 156 din 31.12.1999.

nomice, care pot fi calitative sau cantitative. Criteriile, la rândul lor, pot fi exprimate prin indicatorii securității economice. Astfel, esența securității economice a statului se exprimă prin sistemul ei de criterii și indicatori. Pentru securitatea economică a țării o importanță primordială o au nu atât înșiși indicatorii, cât parametrii extremi ai acestor indicatori, care pot împiedica dezvoltarea normală a elementelor reproducerii largite, pot duce la formarea unor tendințe negative, cu caracter distructiv asupra securității economice a țării.

Pornind de la prevederile politicii economice a statului, în scopul asigurării securității economice și eliminării primejdiei de a pierde independența națională a statului, se consideră importantă organizarea unei monitorizări permanente a tendințelor de modificare a principalilor indicatori care caracterizează parametrii extremi ai securității economice a statului.

Metodele de asigurare a securității economice interne trebuie să se sprijine pe următoarele principii:

- respectarea normelor generale ale dreptului internațional;
- protecția necondiționată a intereselor naționale, oportunitatea și corespunderea acțiunilor de neutralizare a amenințării acestor interese economice ale statului;
- egalitatea în drepturi în relațiile dintre subiecții activității economice externe;
- caracterul moderat al economiei naționale a statului deschis, diversificarea ulterioară a relațiilor economice exterioare.

Principiile asigurării securității economice internaționale ²⁴:

- a) orientarea spre soluționarea problemelor globale ale omenirii;

- b) asigurarea libertății de alegere și realizare de către fiecare stat a strategiei dezvoltării sociale și economice;
- c) atingerea avantajelor reciproce în colaborare cu toate țările comunității mondiale;
- d) asigurarea suveranității drepturilor statelor la utilizarea potențialului natural, de resurse, productiv și economic;
- e) lipsa priorității exclusive în dezvoltarea statelor separate sau a grupurilor de state;
- f) asigurarea responsabilității statelor în fața comunității mondiale pentru consecințele politicii economice promovate de ele;
- g) soluționarea amiabilă a problemelor economice.

Emigrarea forței de muncă joacă un rol major în evoluția situației demografice și continuă să fie o problemă importantă pe termen mediu și lung²⁵. În anul 2008, BNS a Republicii Moldova a efectuat o cercetare statistică – „Migrația forței de muncă”, cu scopul obținerii datelor privind persoanele plecate peste hotare la muncă sau în căutare de lucru. În baza cercetării, a fost estimat un număr de 318,8 mii persoane care, în ultimele 12 luni premergătoare interviului, au muncit sau au căutat de lucru peste hotare. În distribuția pe sexe, ponderea cea mai mare o aveau bărbații, iar în distribuția după mediile de reședință, ponderea cea mai mare o constituiau persoanele din mediul rural. Distribuția migranților după țările de destinație relevă că cei mai mulți migranți lucrează în Federația Rusă (61,4 %). În țările Uniunii Europene muncesc circa 28,8 % din migranți).

Reducerea numărului populației apte de muncă în economia națională are implicații complexe în dezvoltarea social-economică. În opinia specialiștilor ameri-

²⁴ TOMA, A., GALAJU, I. *Globalizarea: interesele statului național în contextul relațiilor internaționale*. În: Analele Academiei de Studii Economice din Moldova, Vol.I, Chișinău: ASEM, 2001, p.81.

²⁵ PROHNIȚCHI, V. *Apărarea și securitatea națională a Moldovei. Securitate economică a unui stat mic*. Chișinău, 2001, p. 23.

cani, securitatea economică trebuie să satisfacă cel puțin două condiții:

- păstrarea independenței economice a subiecților economici, asigurarea posibilității acestora de a adopta independent decizii cu privire la propria dezvoltare;
- asigurarea posibilității de menținere a nivelului de calitate a vieții populației și de creștere neconținută a acestuia.

În procesul de clasificare și cercetare a factorilor de destabilizare a securității economice trebuie aplicată abordarea sistemică, ale cărei trăsături fundamentale sunt caracterul complex, integralitatea, interacțiunea, interdependența și interconexiunea tuturor elementelor sistemului.

Complexul de indicatori ai securității economice joacă rolul principal în procesul de descriere (diagnosticare) a stării sistemului social-economic și dezvăluie posibilitățile de ameliorare a acestei stări pe baza elaborării unor modele oportune. Pentru a caracteriza fiecare element al securității economice, se aplică un anumit sistem de indicatori: indicatorii securității financiare, indicatorii securității energetice ș.a.m.d.²⁶

Indicatorul integral al securității economice a Republicii Moldova, în ansamblu, se calculează aplicând formula:

$$I = \sum_j b_j \cdot I_j,$$

unde: b_j exprimă coeficienții sferei economice.

Coeficientul de pondere al sferei j trebuie determinat prin metoda de experți (experimentală) în cadrul a N experți, ca raportul dintre suma de puncte, acordate de toți experții din sfera respectivă, și suma totală de puncte.

Ținând cont de prevederile politicii economice a statului, cu scopul asigurării securității economice și eliminării primejdiei de pierdere a independenței naționale, considerăm importantă organizarea unei

monitorizări permanente a tendințelor de modificare a principalilor indicatori, ce caracterizează parametrii de extremă (de limită) ai securității economice a statului.

Se poate concluziona că recunoașterea importanței intereselor naționale, a securității economice naționale și a securității economice internaționale este una din principalele caracteristici ale economiei mondiale actuale, care rezultă din procesul de creștere a interdependenței economiilor naționale. În condițiile existente în lume, pentru Republica Moldova, sunt importante susținerea modelului european de securitate și bazarea pe suportul organizațiilor internaționale care activează în domeniul securității în Europa²⁷.

Pentru îndeplinirea sarcinilor ce-i revin, structura specializată are stabilite o serie de atribuții, care sunt:

- a) generale, ce vizează elaborarea strategiei generale a activității specifice (într-o concepție unitară și în conformitate cu reglementările legale și dispozițiile interne):
 - organizarea, conducerea și coordonarea activității de informații în domeniu (pentru dimensionarea corectă și cuprinzătoare a disfuncțiilor, vulnerabilităților, riscurilor, amenințărilor și pericolelor la adresa securității economice);
 - evaluarea permanentă a influenței factorilor de risc interni și externi asupra stării de securitate economică, analizarea mutațiilor intervenite în direcția de manifestare și amplitudinea amenințărilor specifice;
 - asigurarea colaborării cu structurile celorlalte organe de stat cu atribuții în materia siguranței naționale, apă-

²⁶ TOMA, A., GALAJU, I. *Principalii indicatori ai securității economice a statului*// Revista Economica, ASEM, Chișinău 2001, nr. 2(32), p. 72.

²⁷ TOMA, A., GALAJU, I. *Colaborarea Republicii Moldova în cadrul organismelor internaționale și regionale, care pot contribui la întărirea securității economice a țării*. În: Culegere de articole științifice: „Republica Moldova în cadrul procesului contemporan de globalizare” Chișinău: ASEM, 2003, p.14.

rării și ordinii publice, precum și cu instituții publice sau private din sfera economică, în problematica de realizare a securității economice;

- organizarea activității de cooperare cu servicii de informații externe, pe linia schimbului de informații ori în cadrul operațiunilor comune;
- b) specifice, ce stabilesc identificarea, evaluarea și gestionarea disfuncțiilor, vulnerabilităților, riscurilor, amenințărilor și/sau pericolelor care vizează valorile de securitate economică, facilitează acțiunile/operațiunile de subminare economică, distrugere, degradare sau compromitere a infrastructurilor economice ori folosirea acestora în scopuri contrare (în special în domeniile energetic, industrial, financiar, bancar, agricultură, protecția mediului și silvicultură, transporturi, dezvoltare regională), favorizează activitățile/operațiunile de spionaj ori de diversiune în sectorul economic, științific sau tehnologic (în ansamblu ori pe elemente de bază ale acestora).

În vederea executării acestor atribuții se cooperează cu unitățile informativ-operative, specializate, tehnico-operative și funcționale centrale din structura S.R.I., și se colaborează cu structuri ale celorlalte organe de stat cu competențe în materia securității naționale și cu organele administrației publice din economie și finanțe, în problemele de realizare a securității naționale (în limitele competențelor stabilite prin protocoale).

După cum arată analiza amenințărilor și a riscurilor cu impact asupra securității, în Republica Moldova se atestă o înrăutățire a situației criminogene pe fundalul diminuării capacității de combatere a lor de către structurile abilitate. Astfel, drept priorități vor fi: sporirea eforturilor de prevenire și de combatere a factorilor criminogeni, inclusiv lichidarea grupărilor criminale organizate ce activează atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și pe teritoriul altor țări, distrugerea bazei tehnico-mate-

riale a acestor grupări. Urmează, așadar, implementarea reformei sectorului de securitate națională, fapt prin care va fi sporită capacitatea structurilor din sectorul de securitate națională abilitate cu funcțiile de combatere a factorilor criminogeni și în domeniul economiei.

Structurile abilitate vor continua, totodată, eforturile în vederea creării de condiții pentru combaterea eficientă a crimei organizate, a migrației ilegale și a traficului de ființe umane, în special în conexiune cu activitățile crimei organizate transnaționale. Vor fi întreprinse acțiunile necesare pentru a se asigura, în baza legislației, apărarea vieții, sănătății, onoarei, demnității, drepturilor, libertăților, intereselor și averii cetățenilor de atentate criminale; prevenirea și curmarea infracțiunilor; menținerea ordinii publice și securitatea publică; se va exercita supravegherea de stat în domeniul protecției civile și al apărării împotriva incendiilor pe întreg teritoriul țării. Se vor intensifica eforturile de reducere a fenomenului infracțional, a gradului de victimizare și de sporire a securității și a ordinii publice pentru asigurarea protecției cetățenilor, inviolabilității proprietății și a celorlalte valori patrimoniale și nepatrimoniale. La judecarea litigiilor economice legate de aplicarea legislației vamaie, instanțele de contencios administrativ vor aplica prevederile Constituției Republicii Moldova²⁸.

Urmează să se acorde o atenție sporită utilizării oportunităților pe care le oferă Interpolul, Europolul, alte organizații de cooperare ale organelor de drept, precum și intensificării colaborării cu structuri similare din statele vecine. Implementarea sistemului poliției comunitare și preluarea funcțiilor de asigurare și de restabilire a ordinii publice pe întreg teritoriul țării sub responsabilitatea trupelor de carabinieri

²⁸ *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1 din 12.08.1994.

vor fi măsurile de bază în asigurarea ordinii publice.

Un imperativ al timpului constă în dezvoltarea parteneriatului între organele de menținere a ordinii de drept și societatea civilă, în ridicarea rolului comunității la asigurarea securității și a liniștii publice, în prevenirea fenomenului infracțional, în special a delincvenței juvenile, precum și în ridicarea culturii de deținere și de folosire a armelor din circuitul civil.

Pornind de la faptul că fenomenul corupției afectează grav securitatea economică a statului, lezează drepturile omului, subminează structurile statale și progresul social, ceea ce periclitează securitatea națională a Republicii Moldova, instituțiile publice abilitate vor continua abordarea luptei împotriva corupției la nivel strategic.

Acest fenomen trebuie ținut sub un control riguros și diminuat atât prin aplicarea unor măsuri de prevenire a factorilor criminogeni și de înlăturare a condițiilor care generează corupția, cât și prin depistarea nemijlocită a actelor de corupție, prin tragerea la răspundere juridică a vinovaților, în temeiul legii, prin mediatizarea cazurilor de corupție combătute. Documentul de politică ce conține direcția orientativă a prevenirii și a combaterii corupției este Strategia națională anticorupție. Pentru realizarea acestei politici, instituțiile publice antrenate în lupta împotriva corupției vor executa măsurile din Planul de acțiuni pentru realizarea Strategiei naționale anticorupție, din Planul național de dezvoltare etc.²⁹.

Un rol important în acest sens îi revine societății civile, care urmează a completa aceste măsuri cu acțiuni de monitorizare și de susținere a eforturilor.

În baza prerogativelor și competențelor legale, sunt organizate și executate activități pentru culegerea și verificarea in-

formațiilor necesare cunoașterii, prevenirii și contracarării oricăror acțiuni care constituie amenințări la adresa securității naționale a statului, care, ulterior, sunt valorificate prin informarea beneficiarilor legali abilitați a dispune măsuri de prevenire și contracarare a amenințărilor identificate.

Datele și informațiile din care rezultă săvârșirea unor fapte susceptibile a întruni elementele constitutive ale unor infracțiuni sunt puse (din proprie inițiativă sau la cerere) la dispoziția organelor de urmărire penală (acestora revenindu-le sarcina și competența legală în a stabili existența unor fapte penale și încadrarea acestora în lege).

Pe baza experienței acumulate sunt necesare identificarea și lichidarea blocajelor și adoptarea neîntârziată a soluțiilor care permit o relansare reală. Este nevoie de o abordare coerentă care să reunească energiile societății, să canalizeze resursele acesteia în direcția construirii unei economii performante, capabilă să elimine starea de incertitudine și insecuritate la nivel social.

Relansarea economică trebuie consolidată prin crearea unui mediu de afaceri atractiv și stabil și prin racordarea adecvată la marile fluxuri economico-financiare, tehnologice și comerciale. Accelerarea creșterii economice vizează în primul rând asigurarea prosperității cetățenilor și sprijinirea procesului democratic intern³⁰.

Un rol important în asigurarea securității economice a statului o are procesul de creare, completare și modificare a legislației ce reglementează activitatea economică. La asigurarea securității economice a statului contribuie organele de control precum și instanțele judiciare care au împuternicirea de a examina litigiile economice.

²⁹ Hotărârea Parlamentului pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, nr. 153 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial nr. 170-175 art. 499 din 14.10.2011.

³⁰ TOMA, A., GALAJU, I. *Colaborarea Republicii Moldova în cadrul organismelor internaționale și regionale, care pot contribui la întărirea securității economice a țării. Culegere de articole științifice „Republica Moldova în cadrul procesului contemporan de globalizare”*. Chișinău: ed. ASEM, 2003, p.16.

În concluzie se poate afirma că relansarea economiei constituie o prioritate a politicii de securitate, pentru eficientizarea căreia venim cu următoarele propuneri:

- consolidarea stabilității macroeconomice, adoptarea unor politici fiscale coerente, prin reglementări simplificate și stimulative, reforma impozitelor, reducerea cheltuielilor interne și restructurarea marilor companii și societăți ale statului, o politică monetară, și a cursului de schimb adecvată;
- îmbunătățirea mediului de afaceri, diminuarea birocrăției, reglementări favorizante pentru investiții și pentru menținerea creșterii economice prin producție performantă cerută de piață;
- stimularea, prin reglementări eficiente și sub diferite forme, a întreprinderilor mici și mijlocii;
- continuarea privatizării, restructurării și modernizării, cu accent pe dinamizarea domeniilor industriale și productive care au potențial, în condițiile programelor sectoriale de aderare la Uniunea Europeană ori convenite cu organismele financiare internaționale;
- promovarea unor politici industriale funcționale, corespunzătoare nevoilor sociale și adaptabile cerințelor pieței;
- dezvoltarea cooperării economice internaționale prin forme noi, mai active și stimulative, de comerț exterior;
- consolidarea sectorului bancar și de asigurări; disciplinarea piețelor de capital în care sunt implicate categorii largi de populație;
- relansarea agriculturii și dezvoltarea silviculturii;
- amenajarea teritoriului și reabilitarea infrastructurii de transport;
- promovarea noilor tehnologii eficiente și trecerea efectivă la realizarea funcționalităților unei societăți informaționale;
- dezvoltarea turismului și consolidarea cadrului instituțional și legislativ refe-

ritor la mediul înconjurător și calitatea mediului;

- orientarea pentru atragerea de investiții străine, îndeosebi din spațiul european și euroatlantic, ca sursă a motivației pentru includerea României în sistemele de securitate respective;
- dezvoltarea activităților de comerț interior, inclusiv prin reglementări ale administrației publice locale privind stimularea producției și piețelor locale;
- asigurarea protecției consumatorilor;
- garantarea unui sistem concurențial liber și onest.

BIBLIOGRAFIE

1. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1 din 12.08.1994.
4. CATANĂ, O. *Problemele asigurării securității economice în perioada tranziției la economia de piață*. În: *Economica*, Chișinău, 2002, nr. 2, p. 97.
5. CHICU, V. *Securitatea economică ca legitime a dezvoltării economiei naționale*. În: *Materialele conferinței științifice interuniversitare "Legile, legitățile și legislația în teoria și practica economică"*, Chișinău, 2000, p. 55.
6. COȘELEV, N. *Conceptul de securitate economică*. În: *Economica*, nr. 2, 2002, p.96.
7. GALAJU, I., TOMA, A. *Securitatea economică. Securitatea în condițiile globalizării*. Chișinău: ASEM, 2001, p.12.
8. GALAJU, I., TOMA, A. *Securitatea economică. Principalii indicatori ai securității economice a statului*. Chișinău: ASEM, 2002, p.14.
9. PIGUI, T. *Securitatea economică și securitatea umană globală*. În: *Colocviu strategic*, nr. 10 (XXII), București: Tipografia Universității Naționale de Apărare, 2004, p. 2.

10. PÎRȚACHI, I. *Securitatea economică a Republicii Moldova în condițiile actuale*. Chișinău, 2000, p. 8.
11. PROHNIȚCHI, V. *Apărarea și securitatea națională a Moldovei. Securitatea economică a unui stat mic*. Chișinău, 2001, p. 19.
12. Serviciul de Informații și Securitate a Republicii Moldova (www.SIS.md).
13. ȘOIMU, O., TROFIMOV, V. *Securitatea economică a Republicii Moldova: unele probleme și căi de soluționare, științe exacte și economice*. Chișinău, 2007, p. 127.
14. SOROCEAN, O., IGNATIUC, D. *Competitivitatea și securitatea ca vectori ai dezvoltării economiei naționale. Creșterea competitivității și dezvoltării economice bazate pe cunoaștere*. Chișinău, 2007, p. 61.
15. RĂUȚ, I. *Bazele de date pentru depistarea fraudelor. Finanțe, bănci și asigurări*. Chișinău, 2008, nr. 7, p. 35.
16. TOMA, A., GALAJU, I. *Securitatea economică internațională – consecință a globalizării // Conferința internațională: „Știința, businessul, societatea: evoluții și intercorelări în condițiile integrării în spațiul economic european” din 12-14 februarie 2004, Vol. I, ASEM, Chișinău, 2004, p. 109.*
17. TOMA, A. *Problemele securității economice a statelor mici în condițiile globalizării. Economie mondială, relații economice interne*. Chișinău, 2009, p. 47.
18. TOMA, A., GALAJU, I. *Principalii indicatori ai securității economice a statului*. În: *Revista Economica, ASEM*, nr. 2(32), 2001, p. 72.
19. TOMA, A., GALAJU I. *Colaborarea Republicii Moldova în cadrul organismelor internaționale și regional, care pot contribui la întărirea securității economice a țării. Culegere de articole științifice : „Republica Moldova în cadrul procesului contemporan de globalizare”,- Chișinău, ed. ASEM, 2003, p.14.*
20. TOMA, A., GALAJU, I. *Globalizarea: interesele statului național în contextul relațiilor internaționale. Analele Academiei de Studii Economice din Moldova, Vol. I, Chișinău, ed. ASEM, 2001, p. 81.*
21. *Legea privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova, nr. 753 din 23.12.1999* În: *Monitorul Oficial nr. 156 din 31.12.1999.*
22. *Hotărârea Parlamentului pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, nr. 153 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial nr. 170-175, art. 499 din 14.10.2011.*

20.11.2022

SECURITATE INTERNAȚIONALĂ

CZU 327.5(569.4+549.1)
DOI 10.5281/zenodo.6476927

ИЗРАИЛЬСКО-ПАЛЕСТИНСКИЙ КОНФЛИКТ: ГЕНЕЗИС И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ

Валентин БЕНЮК

Кишинев, Республика Молдова
доктор хабилитат политических наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0002-8980-7120>
эл. почта: beniuc_v@yahoo.com

Саид САИЕД

Израиль
Кишинев, Республика Молдова
Академия государственного управления при Президенте Республики Молдова
докторант
<https://orcid.org/0000-0001-8595-0918>
эл. почта: saied.saied@gmail.com

В данной статье, авторы попытались осветить основные проблемы арабо-израильского конфликта, являющимся самым длительным из всех неурегулированных конфликтов в мире. Его начало относится к 40-м годам XX века, и связано с проблемой создания в Палестине еврейского и арабского государств, разрешение которого, рассматривается, как важнейшая часть всеобъемлющего ближневосточного урегулирования, предусматривающее возвращение палестинских беженцев в Израиль, прекращение израильской поселенческой политики на оккупированных территориях, определение статуса Иерусалима и реализацию принципа «два государства для двух народов». Одной из причин того, что израильско-палестинский конфликт является трудно регулируемый, то что за каждым «мирным прорывом» следует, как правило, откат к новой конфронтации. В то же время, было бы неправомерно определять его как полностью неразрешимый.

Ключевые слова: конфликт, решение, хамас, фатх, сектор газа, теракт.

CONFLICTUL ISRAELIANO-PALESTINIAN: GENEZĂ ȘI STAREA ACTUALĂ

În acest articol, autorii au încercat să evidențieze principalele probleme ale conflictului arabo-israelian, care este cel mai lung dintre toate conflictele nerezolvate din lume. Începutul său datează din anii 40 ai secolului al XX-lea și este asociat cu problema creării unui stat evreiesc și arab în Palestina, a cărui rezolvare este considerată cea mai importantă parte a unei așezări cuprinzătoare din Orientul Mijlociu, care prevede întoarcerea refugiaților palestinieni în Israel, încetarea politicii israeliene de colonizare în teritoriile ocupate, determinarea statutului Ierusalimului și punerea în aplicare a principiului „două state pentru două popoare”. Unul dintre motivele pentru care conflictul israeliano-palestinian este dificil de reglementat, se datorează faptului că fiecare „recunoaștere a păcii” este de obicei urmată de o retrocedare ce duce la o nouă confruntare. În același timp, ar fi greșit să definim conflictul ca fiind complet iremediabil.

Cuvinte cheie: conflict, soluție, Hamas, Fatah, Fâșia Gaza, atac terorist.

ISRAELI-PALESTINIAN CONFLICT: GENESIS AND CURRENT STATUS

In this article, the authors have tried to highlight the main issues of the Arab-Israeli conflict, which is the longest of all unresolved conflicts in the world. It dates back to the 1940s and is associated with the creation of a Jewish and Arab state in Palestine, the settlement of which is considered the most important part of a comprehensive settlement in the Middle East that provides for the return of Palestinian refugees to Israel, the cessation of Israeli settlement policy in the occupied territories, the determination of Jerusalem status and the implementation of the "two states for two peoples" principle. One of the reasons why the Israeli-Palestinian conflict is difficult to resolve is that every "recognition of peace" is usually followed by a restitution that leads to a new confrontation. At the same time, it would have been wrong to define the conflict as completely irremediable.

Keywords: conflict, solution, Hamas, Fatah, Gaza Strip, terrorist attack.

CONFLIT ISRAËLO - PALESTINIEN : GENÈSE ET CONDITION ACTUELLE

Dans cet article, les auteurs ont tenté de mettre en lumière les principaux enjeux du conflit arabo-israélien, qui est le plus long de tous les conflits non résolus dans le monde. Il remonte aux années 1940 et est associé à la création d'un État juif et arabe en Palestine, dont la colonisation est considérée comme la partie la plus importante d'un règlement global au Moyen-Orient qui prévoit le retour des réfugiés palestiniens en Israël. , la cessation de la politique de colonisation israélienne dans les territoires occupés, la détermination du statut de Jérusalem et la mise en œuvre du principe "deux États pour deux peuples". L'une des raisons pour lesquelles le conflit israélo-palestinien est difficile à résoudre est que toute « reconnaissance de paix » est généralement suivie d'une restitution qui débouche sur un nouvel affrontement. En même temps, on aurait eu tort de qualifier le conflit de totalement irrémédiable.

Mots clés : conflit, solution, Hamas, Fatah, attaque terroriste.

Одним из самых продолжительных конфликтов в послевоенном мире является кризис на Ближнем Востоке, зародившийся после провозглашения Государства Израиль и продолжающийся по сей день.

Как пишет известный российский исследователь Евгений Сатановский, «отношения Израиля с палестинскими арабами являются ключевым вопросом его отношений с арабским миром вообще и одной из главных составляющих его выживания как государства»¹. Со

времени образования израильского государства эти отношения прошли разные этапы: до конца 90- годов XX века, израильтяне вообще не признавали палестинцев как народ, а палестинские организации, считающиеся Израиль террористическими, в свою очередь, не признавали право последнего на существование и вели борьбу за его ликвидацию. Затем, последовал процесс мирного урегулирования 1990-х – 2000-х гг., когда произошло их взаимное признание и само создание Государства Палестина стало задачей внутренней и внешней политики Израиля.

Очень точная характеристика взаимоотношений между евреями и арабами на протяжении XX века была дана из-

¹ САТАНОВСКИЙ, Е. Я. *Израиль В Современной Мировой Политике: Вероятные Стратегические Противники И Стратегические Партнеры*. Москва: Иииибв, 2001. 164 С. ISBN 5-89394-055-5, с. 43

вестный израильским историком Ароном Шнеером, как «враждебно-вооруженную терпимость и противостояние, чередуемые вспышками насилия, кровавыми погромами в начале 20-х, в середине 30-х годов и перманентную войну со второй половины 40-х годов до сегодняшнего дня»².

При этом следует отметить, что права палестинцев на создание собственного государства до арабо-израильской войны 1967 г. отрицались соседними арабскими странами, как и право Израиля на само существование. Но и после этого, отношения ООП (Организация освобождения Палестины) с правящими в некоторых из них режимами оставались очень сложными или даже враждебными.

Решение «палестинской проблемы», является частью всеобъемлющего ближневосточного урегулирования, предусматривающее возвращение палестинских беженцев в Израиль, прекращение израильской поселенческой политики на оккупированных территориях, определение статуса Иерусалима и реализацию принципа «два государства для двух народов»³. В этих условиях в 1991 г. палестинцы восстали против израильской оккупации, и началась так называемая первая интифада, получившая название «интифада камней» и длившаяся до 1993 г.⁴ завершилась же она следующей статистикой – более 100 погибших евреев и более 2 тыс. убитых

арабов, половина из которых погибла в результате палестинских междоусобиц⁵.

Одной из причин плохо регулируемого палестино-израильского конфликта является то, что за каждым «мирным прорывом» следует, как правило, откат к новой конфронтации⁶. Это порождает среди противоборствующих сторон и их международных спонсоров определенный пессимизм. В ряде случаев, даже высказывается мнение о том, что арабо-израильский конфликт в обозримом будущем вообще не имеет решения. В то же время, по мнению некоторых исследователей, несмотря на всю сложность данного конфликта, было бы неправомерно определять его как «абсолютно неразрешимый»⁷.

15 ноября 1988 г. на чрезвычайной сессии Палестинского национального совета в Алжире была принята декларация о независимости⁸, фактически признавшая еврейское государство. Этим было аннулировано положение, принятое в 1968 г., о том, что «раздел Палестины в 1947 г., и образование государства Израиль являются совершенно не-

² ШНЕЕР, А. *Заметки Пессимиста*. В: *Relații Internaționale Plus. Revistă Științifico-Practică*. 2013, Nr.2, P. 181-190. ISSN 1857-4440, с. 184.

³ DOWTY, A. *Israel/Palestine*. Cambridge: Polity Press, 2008. 280 p., ISBN 0745642438, 0-7456-4243-8; בעיית הפליטים הפלסטינים בהבנות. ר', לפידות משפטיג – ניתוח משפטיג. 43=Meid&627=Id?Asp.View-Sources/II.Org.Heskem.Www://Http.

⁴ *Can The Palestinians Revolt?* <https://Electronicintifada.Net/Blogs/Mohammed-Suliman/Can-Palestinians-Revolt> (дата обращения 13.04.2021).

⁵ КОРОЧКИНА, В. А. *Третья Интифада? Размышления Над Ситуацией С Оглядкой Назад*. В: *Азия И Африка Сегодня*, 2017, №3, с. 59-66. ISSN 0321-5075, с. 60.

⁶ РЫЖОВ, И. В., БОРОДИНА, М. Ю. *Арабо-Израильский Конфликт: Историческая Ретроспектива, Современное Состояние И Тенденции*. В: *Вестник Нижегородского Госуниверситета Им. Н. И. Лобачевского*, 2013, №6, С. 332-339. ISSN 1993-1778, с. 332.

⁷ АХМЕДОВ, В. *Палестинская проблема в свете Арабо-Израильского урегулирования*. В: *Доклад на 3-й международной арабо-исламской конференции по информационной поддержке Палестины в Дамаске*, 2007 г. <http://Www.Iimes.Ru/Rus/Stat/2007/09-05-07.Htm> (дата обращения 17.03.2021).

⁸ КОРОЧКИНА, В. А. *Государство в пути. институциональное строительство Палестины или политическая афера*. Санкт-Петербург: Фонд Развития Конфликтологии, 2016, 286 с. ISBN 978-5-9907824-1-9, с. 145.

законными»⁹. В этот момент ООП квалифицировалась Израилем как террористическая организация¹⁰. Премьер-министр И. Рабин называл ее не иначе как «банда гангстеров из Туниса». Тем не менее, Ш. Перес постепенно убедил его в правильности и даже необходимости переговоров с ООП¹¹. После войн и потрясений, длившихся не одно десятилетие, в первой половине 1990-х гг. был начат открытый диалог израильтян с палестинцами. Процесс, получивший реальные контуры в Мадриде (30 октября – 2 ноября 1991 г.), а также в ходе тайных переговоров в Осло¹². Ввиду того, что вопрос о безопасности был ключевым на переговорах, в декларации принципов о временных мерах по самоуправлению (Осло-1 – документы были подписаны в Вашингтоне 13 сентября 1993 г.)¹³ и «промежуточных соглашениях» (Осло-2, 1995 г.)¹⁴ было прописано, что израильские вооруженные силы выйдут из сектора Газа и Иерихона, будут созданы палестинские силы безопасности и полиции, призванные обеспечивать внутреннюю

безопасность¹⁵, а также что Палестинскому совету будет передано больше юридических прав на сектор Газа и Западный берег, не включая спорных территорий¹⁶.

Если первоначально большинство палестинцев выступало против любых контактов с Израилем, то после объявления результатов переговоров израильского правительства и руководства ООП, настроения палестинского населения на оккупированных (спорных) территориях резко изменились. Опрос общественного мнения показал, что 65% респондентов поддержали итоги палестино-израильского негласного диалога, а 74% высказали надежду на то, что они будут способствовать улучшению их экономического положения¹⁷.

Палестино-израильские договоренности вызвали неоднозначную реакцию в арабском мире, прежде всего в Сирии. 18 апреля 1993 г., после продолжительного периода отказа официального Дамаска от любых контактов с Я. Арафатом, Хафез Асад принял его. Сирийский президент отметил, что Сирия не будет препятствовать решению палестинской проблемы, но не видит его без координации общеарабских усилий по урегулированию ближневосточного конфликта в целом. Х. Асад предупредил Я. Арафата от поспешных шагов в направлении сепаратной сделки с Израилем. Иордания также была недовольна

⁹ НОСЕНКО, Т. В., ИСАЕВ, В. А., МЕЛКУМЯН, Е. С. *Палестинская проблема в Ближневосточной Политике СССР/России*. В: Вестник МГИМО-Университета, 2017, №4, с. 113-126. ISSN 2071-8160, с. 118.

¹⁰ MILLER, J. *Faces of Fundamentalism*. В: November-December 1994. V. 73, Nr.6. ISSN 00157120, с. 124.

¹¹ ГЕЙЗЕЛЬ, З. *Политические структуры Государства Израиль*. Москва: Иииибв, 2001. 393 с. ISBN 5-89394-056-3, с. 102.

¹² PAUL, S., SALEM, W., POGRUND, B. *Shared histories. A Palestinian-Israeli dialogue*. ISBN: 1598740121, 159874013x, 2005, 304 с., с. 148.

¹³ ROBINSON, GLENN E. *Building a Palestinian State: The incomplete revolution*. Indiana: Indiana University Press, ISBN 0253332176, 9780253332172, 1997, 228 p.

¹⁴ ВЛАСЯН, С. Р. *Палестинский Вопрос: Международно-Правовой Аспект*. <https://Cyberleninka.Ru/Article/V/Palestinskiy-Vopros-Mezhdunarodno-Pravovoy-Aspekt> (дата обращения 17.01.2021).

¹⁵ GHANEM, A. *Founding elections in a Transitional Period: The first palestinian general elections*. В: The Middle East Journal, Autumn 1996, V. 50, nr. 4, p. 513-529. ISSN 0026-3141, 1940-3461, с. 515.

¹⁶ KHALIDI, A. S. *Palestinian security concerns. aecurity in a final Middle East settlement: some components of Palestinian National Security*. В: International Affairs, January 1995. V. 71, nr.1, с. 1-18. ISSN 00205850, с. 4-5.

¹⁷ AL-JARBAWI, A. *The Position of Palestinian Islamists on the Palestine-Israel Accord*. В: The Muslim World, January-April 1994. V. 84, nr. 1-2. ISSN 00274909, с. 140-141

«самостоятельностью» палестинского руководства в отношениях с Израилем. Король Хусейн даже потребовал немедленного созыва саммита глав государств и правительств Ближнего Востока¹⁸. Однако, в сентябре 1993 г. ЛАГ (Лига арабских государств) признала договоренности, достигнутые в Осло и закрепленные в Вашингтоне, в качестве важного первого шага в ближневосточном мирном урегулировании в целом.

6 октября 1993 г., в Каире состоялась рабочая встреча израильского премьер-министра Ицхака Рабина и председателя исполкома ООП Ясира Арафата. Однако, именно США являлись двигателем процесса палестино-израильского мирного урегулирования. Данная политика активно поддерживалась и Египтом. 4 мая 1994 г., в рамках достигнутого в Каире, при посредничестве Норвегии, соглашения «Газа-Иерихон» (свидетели Россия, США, Египет), Израиль к концу мая 1994 г. вывел войска из Иерихона, но сохранил контроль над всем районом Иорданской долины¹⁹.

Согласно Каирскому соглашению, на органы исполнительной власти ПНА возлагались функции управления в таких сферах жизнедеятельности общества как туризм, образование, культура, здравоохранение, социальное обеспечение, налогообложение, регулирование экономической жизни и обеспечение безопасности. Арафат привлёк в исполнительные органы автономии многих представителей местных знатных кла-

нов²⁰. Известный лондонский еженедельник «The Economist» сообщил, что изначально существовали планы распределения министерских портфелей между представителями «туниского» руководства ООП (в Тунисе была расположена штаб-квартира ООП) из состава диаспоры и видными деятелями с оккупированных территорий в пропорции 9 к 15²¹. В целом, это соотношение было выдержано²². Процедура выработки палестино-израильского соглашения относительно создания ПНА, согласования сроков вывода Израилем своих войск с части оккупированных территорий и передачи их в ведение Палестинской администрации завершилась в мае 1994 г.. Правда, при этом палестинцы и израильтяне интерпретировали некоторые пункты соглашений (по Восточному Иерусалиму, по поселениям и др.) по-разному²³. Иными словами, хотя и были осуществлены первые шаги к определенному взаимопониманию, причины и основа конфликта сохранялись.

1 июля 1994 г., председатель исполкома ООП Ясир Арафат вступил на палестинскую землю в секторе Газа, а 5 июля прибыл в Иерихон²⁴ и привел к присяге 12 членов «исполнительного

¹⁸ ПОЛЯКОВ, К. И., ХАСЯНОВ, А. Ж. *Палестинская Национальная Автономия: Опыт государственного строительства*. Москва: Иииибв, 2001. 176 С. ISBN5-89394-060-1, с. 40.

¹⁹ КРЫЛОВ, А. В., СОРОКИНА, Н. М. *Анализ основных документов Палестино-Израильского переговорного процесса после подписания Норвежских соглашений (1996-2001 гг.)*. В: *Аналитические Доклады*. Ин-Т Международных Исследований МГИМО (У) МИД России, 2011, №1. 78 с., с. 6-7.

²⁰ FRISH, HILLEL. *From Palestine liberation organization to Palestinian Authority: the territorialization of „neopatriarchy”*. В: *From Armed conflict to political solution, 1964-1994*. New York: 1997, с. 55-72. 310 p., ISBN 0312129068, 978-0312129064, с. 61.

²¹ The Economist, 1994, T. 331, Nr. 7865

²² ABURISH, S. K. *Arafat: From Defender to Dictator*. London: Bloomsbury, 1998. 256 p., ISBN 0747544301, с 278.

²³ GOLAN, G. *Israel and Palestine: peace plans and proposals from Oslo to disengagement*. В: Galia Golan: Markus Wiener Publishers, 2007, 2008. 234 p. ISBN 1558765026, p. 99-100.

²⁴ BICKERTON, I. J., KLAUSNER C. L. *A concise history of the Arab-Israeli conflict*. New Jersey: Prentice Hall, 1998. 335 p., ISBN 0137551002, с. 283.

совета» ПНА²⁵. В истории палестинского народа наступил новый этап, который должен был привести к обретению палестинцами своей государственности. И, хотя этого и не случилось, «Осло-1» и «Осло-2» (именно так принято называть палестино-израильские соглашения, хотя все они были подписаны не в норвежской столице) позволили им, 20 января 1996 года, провести выборы на Западном берегу и в секторе Газа. В ходе этих выборов, впервые, был избран Законодательный совет в составе 88 членов и председатель Палестинской национальной администрации – Я. Арафат²⁶.

Однако, реалии формирования органов исполнительной власти ПНА показали, что создать функциональную систему для будущей палестинской государственности не удалось²⁷. Появилась лишь многочисленная государственная бюрократия, ставшая непосильным бременем для экономически слабой автономии и потенциальным тормозом для любых социально-экономических и политических преобразований, в случае создания независимого палестинского государства на территории, занимаемой ныне ПНА²⁸.

Не просто решалась и проблема формирования законодательной власти Палестинской национальной автономии. Так, палестино-израильские соглашения, регулировавшие создание

ПНА, лишали «парламент» его главной функции – законодательной. Она сохранялась за израильской стороной, которая обладала правом контролировать любую деятельность ПЗС (Палестинский законодательный совет) и налагать свое вето на любое его решение. Среди немногочисленных полномочий Палестинского законодательного совета, в первую очередь, была выработка конституции ПНА – основного закона будущего Палестинского государства. Также депутаты ПЗС обладали правом участия в формировании высшего органа исполнительной власти автономии – «исполнительного совета»²⁹.

Как уже отмечалось, в соответствии с соглашением «Осло-2», подписанным в Вашингтоне, выборы ПЗС состоялись в январе 1996 г.³⁰ Для контроля за ними в ПНА прибыло около тысячи иностранных наблюдателей, включая 300 человек от ЕС, который и оплатил все расходы по мониторингу³¹. В итоге, выборы президента ПНА и депутатов ПЗС прошли без серьезных нарушений и были признаны состоявшимися. 7 марта 1996 г. открылась первая сессия ПЗС.

Но в целом, соглашения «Осло-1» и «Осло-2» ни к чему не привели, так как не было решено никаких ключевых вопросов: независимость Палестины не провозглашена, беженцы не могли вернуться на свое прежнее местожительство, статус Иерусалима не был определен.

²⁵ GAMBILL, G. C. *The Balance of Terror: War by Other Means in The Contemporary Middle East*. В: *Journal of Palestine Studies: A quarterly on Palestine affairs and the Arab-Israeli conflict*, Autumn 1998, V. 28, nr.1, p. 51-66. ISSN 0377919x.

²⁶ *Arafat elected leader of Palestine*. <https://www.history.com/this-day-in-history/arafat-elected-leader-of-palestine> (дата обращения 13.05.2021).

²⁷ מרכז תמי שטינמן? פלסטין – המדינה שבדרך. וגל י. לביא ת. ואפריקה"למחקרי שלום ומרכז משה דיין ללימודי מזה. אוניברסיטת תל אביב, 2012.

²⁸ ABURISH, SAID K. *Arafat: From defender to dictator*. London: Bloomsbury, 1998, 256 p. ISBN 0747544301, c. 279.

²⁹ ABURISH, SAID K. *Arafat: From defender to dictator*. London: Bloomsbury, 1998, 256 p. ISBN 0747544301, c. 277.

³⁰ ПОЛЯКОВ, К.И., ХАСЯНОВ, А.Ж. *Палестинская Национальная Автономия: Опыт Государственного Строительства*. Москва: Ииибв, 2001, 176 с. ISBN5-89394-060-1, с. 76-101.

³¹ GHANEM, A. *Founding elections in a transitional period: the first palestinian general elections*. В: *The Middle East Journal*, Autumn 1996, V. 50, nr. 4, p. 513-529, ISSN 0026-3141, 1940-3461, c. 523.

17 ноября 1997 г., под воздействием США, Израилем и ПНА был подписан протокол по Хеврону³², а 23 октября 1998 г. в Вашингтоне – *wye river memorandum*, закрепляющий израильско-палестинское сотрудничество в борьбе с террором под эгидой США³³. После подписанного 17 мая 1999 г., в Шарм-эш-Шейхе меморандума, ПНА осуществляла управление в секторе Газа (до победы ХАМАС на выборах) и на 41% территории Западного берега (под ее полным контролем находится 17,2%, под частичным – 23,8%)³⁴. В период с конца 1995 г. и до начала «интифады-2000» была проделана самая серьезная работа в деле реализации норвежских соглашений на пути к окончательному урегулированию конфликта. Были подписаны документы, способствовавшие решению ряда принципиальных вопросов, связанных с обеспечением взаимной безопасности, с передислокацией израильских войск на Западном берегу, с расширением полномочий ПНА, с развитием экономического сотрудничества. К лету 2000 г., 98% палестинских арабов проживали под юрисдикцией властей ПНА³⁵.

³² *Protocol concerning the redeployment in hebron*, Done at Jerusalem, 17-th day of January 1997. Document UNISPAL, 17.01.1997.

³³ *The Wye River Memorandum*. В: Israel Ministry of Foreign Affairs. October 23, 1998. <http://Mfa.Gov.II/Mfa/Foreignpolicy/Peace/Guide/Pages/The%20wye%20river%20memorandum.Aspx> (дата обращения 22.01.2021).

³⁴ КРЫЛОВ, А. В. *Израильские поселения на оккупированных арабских территориях (1967-2007 г.)*. Москва: МГИМО-Университет, 2011, 340 с. <http://Lib.Knigi-X.Ru/23ekonomika/162694-1-Av-Krilov-Izrailskie-Poseleniya-Okkupirovannih-Arabskih-Territoriyah-1967-2007-Gg-Izdatelst.Php>, с. 12 (дата обращения 03.07.2021).

³⁵ ЧАЙКО, И. К. *К Развитию Палестино-Израильского конфликта*. В: Востокведный Сборник, Выпуск 4, Москва: Иииибв, 2002, с. 322-336. ISBN 5-89394-073-3, с. 323.

Однако, Арафат не смог установить контроль над радикальными палестинскими группировками, террор против мирных граждан Израиля продолжился, что и стало одной из существенных причин того, что переговоры зашли в тупик.

Осенью 1998 г., в свое первое премьерство, Б. Нетаньяху выдвинул аргумент, актуальный у израильских политиков и по сей день: ввести полный или долгосрочный мораторий на строительство в поселениях невозможно, так как данное строительство продиктовано потребностями «естественного роста» еврейских жителей поселений. Его расчет состоял в том, чтобы безвозвратно изменить географические границы и демографический баланс Иерусалима и его восточных пригородов.

В соответствии с этим, расширение израильского присутствия на Западном берегу и в Иерусалиме должно исключить из повестки предстоящих переговоров возможность возврата к границам 1967 г., раздела Иерусалима и эвакуации еврейских поселений. Поэтому при правительстве Нетаньяху на переговорах тема израильских поселений не поднималась, а в текстах документов, подписанных Б. Нетаньяху и Я. Арафатом при посредничестве США, поселения ни разу не упоминались³⁶.

За несколько месяцев до развала своей правительственной коалиции, спровоцировавшей в мае 1999 г. парламентские выборы, Б. Нетаньяху предал гласности свое видение решения палестино-израильского противостояния. Он заявил, что «долина реки Иордан будет играть роль буферной зоны на случай военного нападения с востока». Побережье сектора Газа останется под израильским контролем, также как и

³⁶ *Report on Israeli Settlements In The Occupied Territories*. Fmep, V. 9, nr.1, January-February 1999, p. 9.

весь Иерусалим под юрисдикцией Израиля. Премьер предложил расширить границы священного города за счет присоединения к нему близлежащего блока еврейских поселений. Он подтвердил, что выступает против создания Палестинского государства, а «в случае, если палестинский орган провозгласит такое независимое государство, Израиль незамедлительно примет ответные меры»³⁷.

Придя к власти в 1999 г., Э. Барак поставил перед собой амбициозную задачу – разрешить палестино-израильский конфликт не постепенно, путем долгих дипломатических переговоров, а максимально быстро, «разрубить гордиев узел конфликта одним ударом»³⁸. Вариант урегулирования, обсуждался во время переговоров Эхуда Барака с Ясиром Арафатом и предполагал предоставление палестинцам права учредить свою столицу в пригороде Иерусалима – Абу - Дис, объявленной частью «большого Иерусалима»³⁹. Однако, он изначально являлся нереалистичным: для израильтян подобная уступка означает отказ от принципа неделимости их столицы, а арабам Абу - Дис не сможет заменить Храмовую гору.

Недолгий период пребывания у власти правительства Э. Барака еще раз доказал, что израильское общество настроено против любых территориальных уступок и воспринимает возможность вывода поселений с оккупированных территорий в качестве недопустимого политического просчета, наносящего серьезный удар по всей системе безопасности Израиля. Возглавив пра-

вительство летом 1999 г., он попытался выполнить обязательства в рамках подписанных в Осло соглашений, и встретился с египетским президентом Х. Мубараком, главой ПНА Я. Арафатом и королем Иордании Хусейном. С ними обсуждались вопросы реализации приостановленного правительством Б. Нетаньяху *wye river memorandum*-а и сроки проведения дальнейших переговоров по окончательному статусу. Э. Барак посетил также Вашингтон, встретился с Б. Клинтонем и заявил ему, что для успешного завершения арабо-израильского мирного процесса необходимо 15-ти месячный срок⁴⁰. До 21 марта 2000 г., Израиль в полном объеме выполнил Шарм-эш-Шейхский меморандум в части, касающейся передислокации войск⁴¹.

Основная часть передаваемых по Шарм-эш -Шейхскому меморандуму территорий находилась в районе, где количество поселений было не велико. Но там, где еврейские поселения оказались в окружении палестинских населенных пунктов, рядом с ними располагались войска. Было выделено 70 млн. долларов для строительства 12-ти объездных дорог, соединяющих удаленные поселения с Израилем. В ходе переговоров Э. Барак следовал принципу, что большинство поселенцев, иудеи и самаритяне, будут оставаться «под нашим суверенитетом в рамках постоянного соглашения, а линия обороны и поселения

³⁷ The Jerusalem Post, 28.11.1998.

³⁸ КИССИНДЖЕР, Г. *Дипломатия*. Москва: «Ладемир», 1997, 848 с. ISBN 5-86218-260-8.

³⁹ RABINOVICH, I. *Waging peace. Israel and the Arabs 1948-2003*. Princeton: Princeton University Press, 2004, 336 p. ISBN 0691119821, 978-0691119823, p. 125.

⁴⁰ КРЫЛОВ, А. В. *Израильские поселения на оккупированных арабских территориях (1967-2007 г.)*. Москва: МГИМО-Университет, 2011. 340 с. <http://Lib.Knigi-X.Ru/23ekonomika/162694-1-Av-Krilov-Izrailskie-Poseleniya-Okkupirovannih-Arabskih-Territoriyah-1967-2007-Gg-Izdatelst.Php>, с. 103 (дата обращения 03.07.2021).

⁴¹ *Report on Israeli settlements in the occupied territories*. The Sharm El-Sheikh Memorandum and Israeli settlements. V. 9, nr. 5, September-October, 1999, p. 8.

в рифтовой долине реки Иордан сохраняются без изменений»⁴².

С 11 по 24 июля 2000 г., в Кэмп-Дэвиде при посредничестве президента США Б. Клинтона состоялись переговоры между Я. Арафатом и Э. Баракком⁴³, в ходе которых впервые официально обсуждались проблемы поселений и беженцев. Израильская делегация предложила палестинской стороне ряд территориальных уступок. На первом этапе урегулирования, предполагалось передать под палестинский контроль примерно 73% территории ЗБРИ (Западный берег реки Иордан) и весь сектор Газа. Через 10-15 лет Израиль обещал передать палестинцам гористую местность вдоль Иорданской долины. В итоге под палестинский суверенитет должны были перейти 94% всей территории Западного берега⁴⁴. Это вело к эвакуации жителей 63 еврейских поселений.

По Иерусалиму, Израиль был готов уступить северные и южные окраины, примыкающие к Западному берегу. В Восточном Иерусалиме израильтяне соглашались передать под контроль ПНА арабский квартал Бейт - Ханина и лагерь беженцев Шуафат, однако отказывались предоставить ей право решать вопросы жилищного планирования и строительства. В Старом городе палестинцам позволялось поднять свой флаг в местах расположения мусульманских

и христианских святынь. Но Западная Стена и прилегающая к ней территория, Еврейский Квартал и другие кварталы Старого города с еврейским населением, Израиль считает своей суверенной территорией.

Но, к компромиссу в Кэмп-Дэвиде стороны не пришли, договорившись лишь о продолжении контактов при дипломатическом посредничестве Вашингтона⁴⁵. Срыв этих переговоров и последовавшая в сентябре 2000 г. Вторая интифада, негативно сказались на палестино-израильском сотрудничестве во всех областях, в первую очередь, в сфере безопасности, и конечно же политико-дипломатической.

Многие исследователи считают, что переговоры в Кэмп-Дэвиде провалились по причине категорического отказа Израиля допустить возвращения палестинских беженцев из других арабских стран на территорию будущего Палестинского государства. Но данная точка зрения, по-нашему мнению, игнорирует тот факт, что Я. Арафат отверг компромиссные предложения израильтян, так как иначе это означало бы признание палестинской стороной легитимности существования еврейских поселений на оккупированных Израилем (спорных) территориях.

26 сентября 2000 г., при посредничестве Б. Клинтона, состоялась новая встреча Я. Арафата и Э. Барака, но надежды, что после нее вновь начнутся переговоры, были разбиты новым витком насилия. С целью срыва переговоров, лидер израильской оппозиции А. Шарон совершил восхождение на аль-Харам аш-Шариф (Храмовую гору)⁴⁶,

⁴² *Report on Israeli settlements in the occupied territories. Barak's election portends modifications in Israel's foreign policy. V. 9, nr. 4, July-August, 1999, p. 6-7.*

⁴³ КРЫЛОВ, А. В., СОРОКИНА, Н. М. *Анализ основных документов Палестино-Израильского переговорного процесса после подписания норвежских соглашений (1996-2001 г.). В: Аналитические доклады. Ин-Т Международных Исследований МГИМО (У) МИД России. 2011, №1. 78 с, с. 65.*

⁴⁴ ГЕЙЗЕЛЬ, З. *Политические структуры государства Израиль.* Москва: ИИИИбв, 2001. 393 С. ISBN 5-89394-056-3, с. 108.

⁴⁵ *Dmitry Medvedev met with president of Palestinian National Authority Mahmoud Abbas.* <http://En.Kremlin.Ru/Events/President/Transcripts/6717> (дата обращения 24.12.2021).

⁴⁶ *Rioting as Sharon Visits Islam Holy Site.* <https://Www.Theguardian.Com/World/2000/Sep/29/Israel> (дата обращения 23.12.2021).

которое спровоцировало массовые выступления протеста палестинцев, положившие начало «интифады-2000», а точнее к эскалации террора⁴⁷. Это привело к срыву переговорного мирного процесса и развалу правительственной коалиции Э. Барака.

Как уже отмечалось, до начала 1990-х гг. ФАТХ отвергало решение ООН о разделе Палестины, когда Израиль и ООП взаимно признали друг друга в качестве партнеров по переговорам. После этого, казалось, открываются перспективы к образованию Палестинского государства, но наступившая в 2000 г. интифада⁴⁸ надолго похоронила эти возможности.

В этих сложных условиях, в октябре в Шарм-эш-Шейхе состоялась новая встреча в верхах. Достигнутые договоренности о прекращении столкновений так и не были реализованы. Параллельные усилия США и России снизить напряженность оказались тщетными⁴⁹. В ходе палестино-израильских переговоров о постоянном статусе под Вашингтоном, 19-24 декабря 2000 г., израильтяне были готовы рассматривать вопросы возмещения морального и материального ущерба, понесенного палестинскими беженцами вследствие войны 1948-1949 гг., однако вновь отказались вести дискуссию по вопросу о возвращении беженцев на территорию, подконтрольную ПНА⁵⁰.

⁴⁷ Гейзель, З. *Политические структуры Государства Израиль*. Москва: Ииибв, 2001. 393 с. ISBN 5-89394-056-3, с. 108.

⁴⁸ ПРАВОВ, А. *Интифада*. Москва: Человек, 2011, 224 с. ISBN: 9785904885229.

⁴⁹ ЗВЯГЕЛЬСКАЯ, И. Д. *История Государства Израиль*. Москва: Аспект-Пресс, 2012. 359 с., с. 278

⁵⁰ КРЫЛОВ, А. В. *Израильские поселения на оккупированных арабских территориях (1967-2007 г.г.)*. Москва: МГИМО-Университет, 2011, 340 с. <http://Lib.Knigi-X.Ru/23ekonomika/162694-1-Av-Krilov-Izraillskie-Poseleniya-Okkupirovannih-Arabskih-Territoriyah-1967-2007->

Собственно, на этих переговорах было озвучено аналогичное тому, что предлагалось израильтянами в июле в Кэмп-Дэвиде, но только сделал это Бил Клинтон. Палестинцы должны были признать Израиль в предлагаемых границах, а конфликт с Израилем следовало завершить. Оккупационные силы Израиля заменялись международными, а его армия на три года оставалась в долине Иордана. Он сохранял за собой три станции раннего предупреждения на ЗБРИ, статус которых будет пересматриваться каждые 10 лет.

25 декабря 2000 г. Э. Барак заявил, что примет американские предложения без всяких оговорок, если палестинцы сделают то же самое. Однако Я. Арафат отверг план Б. Клинтона, вероятно, рассчитывая, что продолжающаяся интифада⁵¹ заставит Израиль пойти дальше предложений президента США⁵². Данный отказ означал продолжение кровопролития и обеспечил приход к власти А. Шарона.

В январе 2001 г., в Табе, под эгидой Евросоюза и Египта, состоялись палестино-израильские дипломатические переговоры по проблеме окончательного статуса. Правительство Э. Барака соглашалось на эвакуацию 87 поселений с территории полного палестинского контроля, где проживало около 80% еврейских поселенцев Западного берега⁵³ [341]. На территории к востоку от «зеленой линии», остающейся под израильским суверенитетом («белая зона»),

Gg-Izdatelst.Php (дата обращения 03.07.2018), с. 107.

⁵¹ *Arafat Rejects Clinton Peace Plan*. В: The Guardian, 3.01.2001. <https://www.theguardian.com/World/2001/Jan/03/Israel2> (дата обращения 13.05.2021).

⁵² ЗВЯГЕЛЬСКАЯ, И. Д. *История Государства Израиль*. Москва: Аспект-Пресс, 2012. 359 с., с. 279

⁵³ *Non-Paper by Eu Special Representative for The Middle East Peace Process*. В: Document Unispal, 01.12.2005.

сохранялось 41 поселение. Но Западный берег следовало полностью демилитаризовать.

На переговорах в Табе, Э. Барак готов был признать границы, существовавшие до 4 июня 1967 г., но на условии, что палестинцы смиряются с тем, что 4 основных блока поселений сохраняются в составе Израиля. Израильская делегация также настаивала на «коридоре безопасности», контролируемым израильскими ВС и соединяющим Малале-Адумим и Гиват-Зеев. При условии, что палестинцы пойдут на территориальный обмен, премьер соглашался на провозглашение Восточного Иерусалима столицей создаваемого Палестинского государства. Но, как уже отмечалось, все еврейские кварталы и поселения, существовавшие на момент переговоров, должны остаться под израильским суверенитетом. Оговаривалось также, что в Старом городе Западная Стена и часть Армянского квартала будут находиться под израильским суверенитетом⁵⁴. Израильцы были также готовы обсуждать вопросы, связанные с реабилитацией беженцев и выплатой им компенсаций.

Однако, эти переговоры уже ни на что не влияли. Ясир Арафат решил приободрить Билла Клинтона, сказав, что он великий деятель. Но это уходящий президент ответил: «нет, я не великий человек. Я неудачник, и вы сами сделали меня таким»⁵⁵.

В феврале 2001 г., на досрочных выборах премьер-министром Израиля был избран Ариэль Шарон, одержав-

ший убедительную победу, а сторонники переговорного процесса по урегулированию потерпели сокрушительное поражение. Отношение к нему по сей день различное, как в мировом сообществе, так и среди исследователей. Так, некоторые авторы воспринимают его как военного преступника и милитариста⁵⁶, другие видят в нем последовательного борца за безопасность Израиля⁵⁷, третьи считают его политиком, который стремился достичь мира⁵⁸.

Шарон предложил план «урегулирования», посредством «обмена землей»⁵⁹: передаче палестинцам некоторых израильских районов взамен на включение в состав Израиля поселений вблизи Иерусалима. В результате этого у палестинцев осталось бы 44% территории Западного берега, то есть менее десятой части «исторической Палестины». В свою очередь такое решение всегда будет неприемлемо для палестинцев, хотя на тот момент под полным или частичным израильским контролем находились 4,5 тыс. кв. км или 78% Западного берега, включая Восточный Иерусалим.

В конце 2003 г., премьер-министром А. Шароном, был выдвинут план одностороннего размежевания с палестинцами, призванный улучшить ситуацию в области безопасности. 6

⁵⁴ КРЫЛОВ, А.В. *Генезис И Эволюция Израильской поселенческой политики на оккупированных арабских территориях (1967-2007 г.)*. Диссертация на соискание ученой степени доктора исторических наук. Москва: МГИМО(У), 2013, 490 с.

⁵⁵ CLINTON, B. *My Life*. New York: Random House, 2005, 1056 p. ISBN 9781400096732, с. 944.

⁵⁶ SHLAIM, A. «*Man of peace?*» *Ariel Sharon was the champion of violent solutions*. January 13, 2014. В: *The Guardian*, 13.01.2014. <http://Www.Theguardian.Com/Commentisfree/2014/Jan/13/Ariel-Sharon-No-Man-Of-Peaceisrael> (дата обращения 22.01.2021).

⁵⁷ RABINOVICH, I. *Waging peace. Israel and the arabs 1948-2003*. Princeton: Princeton University Press, 2004. 336 p. ISBN 0691119821, 978-0691119823, p. 194.

⁵⁸ YERKES, S. E. *Rabin's life – Sharon's legacy*. <http://Www.Brookings.Edu/Research/Opinions/2004/11/12middleeast-Yerkes> (дата обращения 15.10.2021).

⁵⁹ *Sharon considers population swap*. http://News.Bbc.Co.Uk/2/Hi/Middle_East/3455561.Stm (дата обращения 13.05.2021).

июня 2004 г., израильский кабинет министров одобрил план А. Шарона, предусматривавший односторонний уход израильтян из сектора Газа и эвакуацию четырех поселений с Западного берега в 2005 г.⁶⁰ план одностороннего отделения был принят Кнессетом в октябре 2004 г.. Уход из сектора Газа, означал не только вывод войск, но и демонтаж еврейских поселений, и был логичным шагом, ведь там проживало всего 7,5 тыс. поселенцев, окруженных арабами (1,4 млн чел.), и для их охраны Израиль вынужден был постоянно вводить туда войска и нести потери. Этот шаг получил поддержку большинства израильтян.

Ариэль Шарон сделал два на первый взгляд сильных хода: в июне 2002 г. начал строительство разделительного барьера и объявил об уходе израильтян из сектора Газа в 2005 г. [515, р. 4; 1361, 15.08.2002; 945, с. 19; 1150, с. 97-98]. Барьер шириной от 60 до 100 метров состоит из бетонных стен, электронных и проволочных заграждений и траншей⁶¹. Он возводится для того, чтобы воспрепятствовать проникновению террористов в Израиль, и частично эта цель достигнута: количество терактов, совершенных смертниками, резко сократилось. Маршрут «стены безопасности», утвержденный израильским кабинетом министров в апреле 2006 г.,

предполагал строительство 721 км заградительных сооружений⁶².

Но палестинцы считают это дело посягательством на их земли: им останется после строительства «стены» примерно 40% земли Западного берега, к тому же разделенной на три изолированных анклава⁶³. По данным ООН, лишь 20% новой линии прохождения стены совпадают с «зеленой линией»⁶⁴. Если рассматривать новый маршрут заградительного барьера в качестве будущей границы Израиля, то 10,1% Западного берега или 57726 гектаров останутся на израильской стороне. Кроме того, в целях продолжения строительства стены, планируется реквизируют еще 6,8% территории (39068 га). В результате ее строительства, 48 еврейских поселений с населением 171 тыс. чел. останутся на израильской стороне. Будут отделены стеной от ЗБРИ 60,5 тыс. арабов⁶⁵.

⁶⁰ *Israel's disengagement Plan: renewing the peace process*. В: Israel Ministry of Foreign Affairs. 20 April 2005. <https://Mfa.Gov.II/Mfa/Foreignpolicy/Peace/Guide/Pages/Israels%20disengagement%20plan-%20renewing%20the%20peace%20process%20apr%202005.aspx> (дата обращения 14.11.2021).

⁶¹ МИРСКИЙ, Г. *После Арафата*. В: Россия в глобальной политике, 2004, № 6, ISSN 2618-9844 http://Www.Globalaffairs.Ru/Number/N_4202 (дата обращения 14.11.2021).

⁶² *United Nations Office for Coordination of Humanitarian Affairs Special Focus. Three years later: The humanitarian impact of the barrier since the International Court of Justice opinion*. 7 July, 2007. <https://Africanpress.Wordpress.Com/Tag/United-Nations-Office-For-The-Coordination-Of-Humanitarian-Affairs/>; <https://Www.Ochaopt.Org/Content/Barrier-Portal> (дата обращения 19.07.2021), с. 2.

⁶³ *The humanitarian impact on Palestinians of Israeli settlements and other infrastructure in the West Bank*. United Nations – Office for the coordination of Humanitarian Affairs (Ocha). East Jerusalem. July 2007, с. 52-53.

⁶⁴ *Ocha special focus. Three years later: the humanitarian impact of the barrier since the International Court of Justice opinion*. Jerusalem, July 9, 2007. <https://Www.Ochaopt.Org/Content/Three-Years-Later-Humanitarian-Impact-Barrier-International-Court-Justice-Opinion> (дата обращения 26.08.2021), с. 2.

⁶⁵ *Report of the special rapporteur of the Commission on human rights John Dugard on the Situation of Human Rights in the Palestinian territories occupied by Israel since 1967. Israeli practices affecting the human rights of the Palestinian people in the occupied Palestinian territory, including East Jerusalem*. Unga Document. 18.08.2005, с. 18.

В этом контексте, бывший премьер-министр Палестины Ахмед Курейи отмечал, что линия Израиля, заключается в консервации существующего статуса-кво, стремлении к окончательному присоединению территорий Западного берега реки Иордан, изменению в пользу еврейского государства демографической ситуации в Иерусалиме⁶⁶. В конце 2006 г., на дорогах по ЗБРИ или ведущих к нему в дополнение к уже существующим КПП на построенных участках стены, насчитывалось 84 ворот, из которых 39 не были предназначены для палестинцев, 26 были постоянно закрыты, а для пользования остальными необходимо было получить израильское разрешение⁶⁷.

На Западном берегу, дороги подразделяются на три категории: с полностью закрытым для палестинцев движением, с частично закрытым или с ограниченным движением. По оценкам экспертов Всемирного банка, 50% территории ЗБРИ закрыты для палестинцев⁶⁸. После завершения строительства разделительной стены 9,5% территории Западного берега, включая Восточный Иерусалим, будут отрезаны от контролируемой ПНА территории. Стена разделит палестинскую территорию на части. Они будут связаны специальными дорогами или туннелями, благодаря че-

му будет установлена транспортная сопредельность, но не будет территориального единства. На сегодня более 60% забора уже построено, и проникновение террористов-смертников серьезно затруднено⁶⁹. Но одновременно, это существенно затрудняет создание жизнеспособного Палестинского государства⁷⁰.

Американский журналист Томас Фридман писал: «ЗБРИ настолько уже раздроблен дорогами, блокпостами и заборами, предназначенными для отделения еврейских поселений от палестинских деревень, что палестинец сможет перелететь из Иерусалима в Париж быстрее, чем добраться от Дженина в северной части Западного берега до Хеврона на юге»⁷¹. По мнению российского исследователя Александра Крылова, в конечном итоге, строительство разделительной стены означает фактический отказ Израиля от границ, существовавших до 4 июня 1967 г., аннексию и распространение израильского суверенитета на десятую часть палестинских территорий, расположенных между стеной и «зеленой линией» и сохранение израильского контроля над остальной частью палестинских территорий на Западном берегу⁷².

⁶⁶ КАРАСОВА, Т. А. *История Израильских поисков альтернативы Плану «Два Государства для двух народов»*. В: Вестник МГИМО-Университета, 2010, № 5, с. 173-181. ISSN 2071-8160, с. 175.

⁶⁷ *Ocha special focus. Three years later: the humanitarian impact of the barrier since the International Court of Justice opinion*. Jerusalem, July 9, 2007, с. 2. <https://www.ochaopt.org/content/Three-Years-Later-Humanitarian-Impact-Barrier-International-Court-Justice-Opinion> (дата обращения 26.08.2021).

⁶⁸ *Movement and access restrictions in the West Bank: uncertainty and inefficiency in the Palestinian economy*. World Bank Technical Team, Washington, May 9, 2007, p. 6.

⁶⁹ МИРСКИЙ, Г. И. *На Ближнем Востоке Атмосфера Накаляется*. В: Север – Юг – Россия, 2010. Ежегодник. Москва: Имэмо Ран, 2011, С. 115-123. ISBN 978-5-9535-0297, с. 116.

⁷⁰ *Report of the special rapporteur of the Commission on Human Rights John Dugard on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied by Israel since 1967. Israeli practices affecting the human rights of the Palestinian people in the occupied Palestinian territory, including East Jerusalem*. Unga Document. 18.08.2005.

⁷¹ International Herald Tribune, 05.02.2009.

⁷² КРЫЛОВ, А.В. *Израильские поселения на оккупированных арабских территориях (1967-2007 г.)* Москва: МГИМО-Университет, 2011. 340 с. <http://lib.knigi-x.ru/23ekonomika/162694-1-Av-Krilov-Izrailskie-Poseleniya-Okkupirovannih-Arabskih-Territoriyah-1967-2007-Gg-Izdatelst.Php> (дата обращения 03.07.2021), с. 136.

Международное сообщество квалифицирует Израиль как «оккупационную державу», а «израильские поселения на оккупированной палестинской территории, включая Иерусалим, являются незаконными и препятствуют достижению мира». 8 декабря 2003 г., Генеральная Ассамблея ООН приняла резолюцию, которой требовала, чтобы «Израиль прекратил и обратил вспять строительство стены на оккупированной палестинской территории, в том числе в Восточном Иерусалиме»⁷³. Генеральная Ассамблея обратилась в Международный Суд в Гааге, дать срочное консультативное заключение, по вопросу о правовых последствиях от сооружаемой Израилем стены.

9 июля 2004 г., Международный Суд, в своем консультативном заключении пришел к выводу, что строительство стены Израилем, серьезно ограничивает право палестинского народа на самоопределение. Мнение всех 15 судей, включая американца Томаса Бургенталя, по проблемам границ, поселений и Восточного Иерусалима было единодушным: в соответствии с Уставом ООН, четвертой Женевской конвенцией, израильские поселения на оккупированной палестинской территории, включая Восточный Иерусалим, противоречат международному праву и поэтому являются незаконными. Данный вывод неоднократно был подтвержден Советом Безопасности ООН, Генеральной Ассамблеей ООН и Международным Судом в Гааге⁷⁴.

Из примерно 40 резолюций, принятых с 2006 г. Советом по правам чело-

века, более 70% содержат осуждение действий Израиля. Один из руководителей ЕС, Хавьер Солана, в июле 2010 г., в Лондоне заявил, что поскольку мирный процесс ни к чему не приводит, международное сообщество должно будет рассмотреть вопрос о признании Палестинского государства в соответствии с резолюцией ООН, даже без согласия Израиля⁷⁵. Бывший посол Израиля при ООН, Габриэла Шалев высказала мнение, что Израиль «самая изолированная, самая одинокая страна в мире». С ней фактически солидарен и израильский военный эксперт Дани Айялон, заявивший, что если бы в данный момент Израиль надо было принимать в ООН, он бы без сомнения не прошел.

Однако, внутри Израиля господствовало полное единство в вопросе необходимости дальнейшего строительства стены, подтвержденное парламентскими выборами, в мае 2006 г. - все израильские еврейские партии поддержали данный проект⁷⁶. При этом, опрос, проведенный в марте 2010 г. Еврейским университетом, показал, что 71% еврейского населения Израиля поддерживает идею образования Палестинского государства.

Исламистские палестинские организации в ответ на политику Шарона развязали индивидуальный террор. Этот метод был для израильтян чрезвычайно болезненным, унося огромное количество жизней. В ответ на самоподрывы палестинских террористов-

⁷³ Unga Document, A/Res/Es-10/13 And A/Res/Es-10/14; 563, Es-10/13, 21.10.2003 And Es-10/14. 8.12.2003.

⁷⁴ *The humanitarian impact on Palestinians of Israeli settlements and other infrastructure in the West Bank*. United Nations – Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (Ocha). East Jerusalem. July 2007, p. 124.

⁷⁵ МИРСКИЙ, Г. И. *На Ближнем Востоке атмосфера накаляется*. В: Север – Юг – Россия, 2010. Ежегодник. Москва: Имэмо Ран, 2011, с. 115-123. ISBN 978-5-9535-0297, с. 119.

⁷⁶ КРЫЛОВ, А. В. *Израильские поселения на оккупированных арабских территориях (1967-2007 г.)*. Москва: МГИМО-Университет, 2011, 340 с. <http://Lib.Knigi-X.Ru/23ekonomika/162694-1-Av-Krilov-Izrailskie-Poseleniya-Okkupirovannih-Arabskih-Territoriyah-1967-2007-Gg-Izdatelst.Php> (дата обращения 03.07.2018), с. 131.

смертников (шахидов) происходили атаки израильских ВС на палестинские города. Погибло около полутора тысяч израильтян и втрое больше палестинцев. Шарон регулярно бросал все новые силы на подавление палестинского сопротивления, но взрывы продолжались по всему Израилю. Палестинские власти демонстрировали полную неспособность решать данный вопрос политическими средствами, а их авторитет в глазах самих палестинцев падал из-за коррупции, непрофессионализма и отсутствия решений по социально-экономическим вопросам.

В результате, экономическое положение на палестинских территориях неуклонно ухудшалось. За время интифады ВВП снизился на 40%, хотя на душу населения Палестина получала больше внешней помощи, чем любая другая территория в мире: так, с 2001-го по 2005 год ей было перечислено 5 млрд долл. (правда, Израилю за последние 70 лет, по разным данным, США оказали помощь от 101 до 115 млрд долл.; на протяжении многих лет финансовая помощь США Израилю составляет около 3 млрд долл. в год, равный 20% всего израильского военного бюджета; в 2016 финансовом году сумма американской помощи Израилю составила около 53% всей военной помощи зарубежным государствам по всему миру)⁷⁷. Но, прежде всего эти деньги шли на обогащение палестинской элиты. Движение ФАТХ, которое монополизировало власть в Палестине, представляло собой коррумпированную бюрократическую машину.

На этом фоне происходит героизация терроризма и «мучеников-шахидов» и растет авторитет ХАМАС. Этому способствовала и финансовая

поддержка семьям террористов. Палестинская молодежь, в условиях отсутствия каких-либо перспектив, стала основным резервом антиизраильского сопротивления, а палестинская полиция была неспособна как-то ограничить исламистский террор.

В наше время, проблема для палестинских лидеров и руководителей стран Ближнего Востока состоит в том, что пришедшие в движение массы, разочаровавшись в идее социализма, отторгая и западные ценности, обратили свои взоры к исламу, порождению радикальных, экстремистских настроений внутри мусульманского общества⁷⁸. Исламизм стремится стать знаменем антиамериканизма и антиглобализма для всего третьего мира, занять ту нишу, в которой еще недавно пытался закрепиться ориентированный на Москву псевдосоциализм⁷⁹.

При этом, следует учитывать тот факт, что современный исламизм далеко не во всех случаях является антимодернистским. По мнению американского исследователя Гленна Робинсона «он опирается главным образом на городское население; его возглавляют кадры, получившие образование на западе, при очень незначительной роли духовенства; и он легко использует современные технологии для продвижения своего дела»⁸⁰. Непосредственно в Палестине, последователями исламизма являются те террористы, которые намерены торпедировать любые попытки достичь мирного урегулирования.

⁷⁸ ЛАНДА, Р. Г. *Исламизм и Арабская «Политическая Весна»*. В: Восток. Афро-Азиатские Общества: История и современность, 2014, №1, с. 53-65. ISSN 0869-1908.

⁷⁹ *Исламизм и экстремизм на Ближнем Востоке*. Москва: Ииибв, 2001. 260 с. ISBN: 589394058x.

⁸⁰ ROBINSON, GLENN E. *Hamas as social movement*. В: Islamic activism. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press, 2004. 316 p. ISBN 0253216214, 9780253216212, с. 117.

⁷⁷ ДЕГТЕРЕВ, Д. А., СТЕПКИН, Е. А. *Американская помощь Израилю: истоки, структура, динамика*. В: Вестник МГИМО-Университета, 2013, №3, с. 92-99. ISSN 2071-8160, с. 92.

В этой связи российская исследовательница Ирина Звягельская отмечает, что массовое насилие против гражданского населения психологически разделило оба народа. Раньше палестинцы и израильтяне, несмотря на сохраняющееся состояние конфликта, все же терпимо относились друг к другу. Палестинцы находили работу в Израиле, с интересом присматривались к его политической системе, к системе социального обеспечения. Израильтяне охотно ездили на территории, заводили там совместный бизнес с палестинцами, просто отдыхали и тому подобное. Такое взаимодействие, скорее всего, безвозвратно ушло в прошлое. Еврейская молодежь, по отзывам местных наблюдателей, по словам И.Д. Звягельской, перестала интересоваться делами ближайших соседей.

В этих условиях мирный процесс шел под откос. Данная ситуация вызвала большое беспокойство элит арабского мира. Наследный принц Саудовской Аравии выдвинул план урегулирования, одобренный арабским совещанием в верхах в Бейруте в апреле 2002 г. Заявлялось о готовности всех арабских государств нормализовать отношения с Израилем, в обмен на его уход к границам, существовавшим на 4 июня 1967 г.⁸¹ Однако, по-нашему мнению, данный проект опоздал на 35 лет. Кроме израильтян, он был отвергнут и ХАМАС, которая устроила 27 марта 2002 г. теракт в отеле «Парк» в Нетании, в результате чего погибло 30 израильтян. В ответ на это, Израиль, осуществил против Палестинской автономии операцию «Защитная стена».

Положение усугубилось еще и борьбой между ФАТХ и ХАМАС. Между ними есть отличия в тактике

борьбы, но нет религиозных противоречий и в отношении к Израилю нет принципиальных отличий. Последний к тому же не признает право Израиля на существование. По мнению некоторых исследователей, причина непримиримой вражды между этими двумя палестинскими организациями состоит в вопросе о власти⁸².

После смерти Я. Арафата в ноябре 2004 г., и прихода к власти М. Аббаса, некоторым представлялось, что открылась «новая эра во взаимоотношениях между израильтянами и палестинцами»⁸³. Пока жил Я. Арафат, режим держался на его непререкаемом авторитете, но после его смерти, на выборах в январе 2006 г. в Газе, ФАТХ потерпела поражение, победа досталась ХАМАС. Однако, в результате этой победы, израильское правительство посчитало, что не следует оказывать помощь палестинцам, так как это объективно ведет к поддержке ХАМАС.

В марте 2006 г., в Израиле состоялись парламентские выборы и при правительстве Э. Ольмерта, заменившего впавшего в кому А. Шарона, в 2007 г. переговорный процесс возобновился⁸⁴. Была проведена целая серия заседаний - палестинской и израильской сторон, в ходе которых шло обсуждение следующих вопросов - об окончательном урегулировании, об Иерусалиме, о границах, бе-

⁸¹ ЗАУЛЬ, А. *Международный аспект создания Государства Палестина*. В: Вестник МГИМО-Университета, 2013, №1, с. 76-82. ISSN 2071-8160, с. 77.

⁸² TUASTAD, D. *Hamas – PLO relations before and after the Arab Spring*. В: Middle East Policy, V. 20, nr.3, 2013, p. 86-98. ISSN 10611924.

⁸³ *Israel Ministry of Foreign Affairs. Israel's disengagement plan: renewing the peace process*. В: Israel Ministry of Foreign Affairs, April 20, 2005. <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/israels%20disengagement%20plan%20renewing%20the%20peace%20process%20apr%202005.aspx> (дата обращения 22.01.2021).

⁸⁴ КОЛОБОВ, А. О. *Позиция Евросоюза по отношению к Израилю и Палестинской Национальной Автономии в рамках Ближневосточного мирного процесса*. В: Вестник Нижегородского Ун-Та Им. Н. И. Лобачевского. 2009, №3, с. 224-226. ISSN 1993-1778, с. 224-225.

женцах, поселениях, водных ресурсах и возвращении пленных. В рамках этих заседаний, ни по одному из указанных вопросов не было достигнуто договоренности. Данный результат был закономерным, так как переговоры происходили на фоне силового противостояния Израиля с исламским терроризмом. Так, 4 апреля 2007 г. израильские ВС осуществили против боевиков ХАМАС и Исламского джихада в секторе Газа, ряд точечных авиаударов и наземных спецопераций, что привело к прекращению перемирия между ХАМАС и Израилем. 27 декабря 2008 г., Израилем, против ХАМАС в секторе Газа, была проведена широкомасштабная военная операция «Литой свинец», завершившаяся 18 января 2009 г., и унесла более 1300 жизней палестинцев.

В начале 2009 г., с приходом к власти правительства Б. Нетаньяху, переговорный процесс вообще зашел в тупик. Б. Нетаньяху оставался сторонником продолжения поселенческой политики Израиля и оппонентом создания Палестинского государства⁸⁵. Арабы же, в качестве условия мира с Израилем постоянно требовали его ухода со всех оккупированных палестинских территорий⁸⁶.

При этом, концепция «земля в обмен на мир» выглядит и в глазах израильтян полностью провальной. Аргументы таковы: мы ушли с юга Ливана – и получили «Хезболлу» с ракетами на нашей границе, ушли из Газы – а там властвует ХАМАС, а вернемся к границам 1967 г. – и врагу хватит одной ракеты, чтобы накрыть международный аэропорт имени Бен Гуриона. Более того, на фоне требований ХАМАС об от-

ходе Израиля к «подлинно законным» границам, определенным резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН в 1947 г., ширина еврейского государства в самом узком месте между Средиземным морем и «зеленой линией» (линия прекращения огня после войны 1948-1949 гг.) составляет 13 километров. Ясно, что Израиль на это никогда не пойдет, так как это противоречит его национальной безопасности, ставит под угрозу его коренные национальные интересы и создает реальную проблему выживания в рамках региональной ближневосточной системы международных отношений.

В августе 2011 г., после тройной атаки с территории ПНА, принесшей гибель 8 израильтянам, возросло напряжение в отношениях между сторонами конфликта. В результате ответных бомбардировок израильской авиации в Газе погибли 15 чел., от ракетных обстрелов Израиля с территории Газы погиб один и ранено 18 чел. Помимо жертв с израильской и палестинской стороны, погибли 5 сотрудников службы безопасности Египта⁸⁷.

В 2012 г., состоялась очередная израильская военная операция в Газе под названием «Облачный столп», направленная против ХАМАС. 14 ноября, точечными ударами ракет, запущенных с израильских вертолетов, был убит глава военного крыла ХАМАС Мухаммед Джабари. Было проведено 1200 авиаударов, погибло 170 палестинцев и 6 израильтян⁸⁸.

⁸⁵ КОРОЛЕВ, А. В. *Сектор Газа: парадигмы израильской тактики и стратегии*. В: Проблемы Национальной Стратегии, 2014, №2, с. 35-47. ISSN 2079-3359, с. 38-39.

⁸⁶ BEININ, J., HAJJAR, L. *Palestine, Israel and the Arab-Israeli conflict*. <https://Merip.Org/Palestine-Israel-Primer/> (дата обращения 11.06.2021).

⁸⁷ КОРОЧКИНА, В. А. *Палестинская Автономия И «Арабская Весна»*. В: Азия и Африка сегодня, 2013, №10. <http://Naukarus.Com/Palestinskaya-Avtonomiya-I-Arabskaya-Vesna> (дата обращения 17.02.2021). Issn 0321-5075.

⁸⁸ МИРСКИЙ, Г. И. *Палестинский Тупик*. В: Север – Юг – Россия, 2012. Ежегодник. Москва: Имэмо Ран, 2013, с. 94-99. ISBN 978-5-9535-0366, с. 94.

2013 год оказался скрупулезным на взаимоотношения между Израилем и палестинцами. Не имело место никакого продвижения к реализации «проекта двух государств», была забыта идея о «дорожной карте», «при этом все понимали, что без ХАМАС, правящей в Газе, никакое урегулирование невозможно. Эта организация, с ее жесткой и непримиримой исламистской идеологией может в любой момент без малейших усилий сорвать любое соглашение, достигнутое между израильским правительством и властями Западного берега», отмечает российский эксперт по ближневосточной тематике Георгий Мирский⁸⁹.

Летом 2014 г., Израилу пришлось вести борьбу и в секторе Газа, и на ЗБРИ. В июне, на Западном берегу, были похищены трое учеников религиозной школы. Ответом стала масштабная операция «Возвращайтесь, братья». Одновременно, обострилась ситуация в секторе Газа, что привело к новой крупномасштабной операции «Нерушимая скала», проводившейся против ХАМАС в июле-августе того же года. Палестинские экстремисты ответили террором. Так, 18 ноября 2014 г. они совершили кровавый теракт в иерусалимской синагоге «Кеилат Бней Тора»⁹⁰.

Палестинцы активно использовали против израильтян «транспортные теракты», бутылки с зажигательной смесью, камни и холодное оружие. Пресс-секретарь ХАМАС Хусам Бадран приветствовал любые проявления «сопротивления» на Западном берегу и в Иерусалиме, заявив, что «одиночные опера-

ции совершают настоящие герои»⁹¹. За время проведения данной операции погиб 2141 палестинец, более 10 тысяч человек были ранены. Потери израильтян составили 69 человек, в их числе 64 военнослужащих, более 800 человек были ранены⁹². В этой связи, относительно ситуации на Западном берегу, глава Шабак Йорам Козн заявил, что «начиная с 2012 г., мы наблюдаем постоянный рост числа терактов и попыток нападений на военных и граждан»⁹³. Известный израильский историк Арон Шнеер писал в связи с этим: «прожив 20 лет в Израиле, я видел не по телевизору взорванные автобусы, кафе, дискотеки, расстрел невесты, спешащей под венец, расстрел в автомобиле беременной женщины и ее троих детей»⁹⁴.

С сентября 2015 г., и до начала 2017 г., в результате нового всплеска насилия, в Израиле и на палестинских территориях погибли 34 израильтянина. Было зафиксировано 211 нападений с ножами, 83 перестрелки и 42 атаки, совершенные при помощи транспортных средств. За этот же период приблизительно 200 палестинцев было убито израильтянами, 130 из которых – во время совершения нападения⁹⁵.

⁸⁹ МИРСКИЙ, Г. И. *Израильско-Палестинский Тулик*. В: Север – Юг – Россия, 2013. Ежегодник. Москва: Имэмо Ран, 2014, с. 87-93. ISBN 978-5-9535-0396, с. 87.

⁹⁰ *В результате теракта в Иерусалимской синагоге погибли пять человек*. https://www.Terrorism-Info.Org/II/Data/Articles/Art_20731/R_189_14_42_4137483.Pdf (дата обращения 14.02.2021).

⁹¹ ЕРМАКОВ, А. А., РЫЖОВ, И. В. *«Интифада Аль-Кудса» и ее место в Палестинско-Израильском противостоянии*. В: Азия и Африка сегодня, 2016, №2, с. 13-17. ISSN 0321-5075, с. 15.

⁹² КРЫЛОВ, А. В., МОРОЗОВ, В. М. *Палестинско-Израильский трек: провал Ближневосточной политики администрации Б. Обамы*. В: *Вестник МГИМО-Университета*, 2017, №4, с. 99-112. ISSN 2071-8160, с. 108.

⁹³ *Ахал концентрирует силы в округе Биньямин*. http://www.Newsru.Co.II/Israel/01jul2015/Tigbur_701.Html (дата обращения 14.02.2021).

⁹⁴ ШНЕЕР, А. *Заметки пессимиста*. В: *Relații Internaționale Plus. Revistă Științifico-Practică*. 2013, Nr.2, P. 181-190. ISSN 1857-4440, с. 183.

⁹⁵ КОРОЧКИНА, В. А. *Третья Интифада? Размышления над ситуацией с оглядкой назад*. В: Азия и Африка сегодня, 2017, №3, с. 59-66. ISSN 0321-5075, с. 61.

По прошествии нескольких десятилетий вопрос об урегулировании конфликта с палестинцами, казалось, вообще отошел на задний план, утратил актуальность. В 2013 году, на выборах в Кнессет, эта проблема была далеко не первостепенна; казалось, израильские евреи привыкли к мысли о том, что принципиальные перемены невозможны, тупик непреодолим, пишет Г. Мирский⁹⁶. Проведенный в марте 2010 г., опрос показал, что большинство израильских как евреев, так и арабов безразличны к израильско-палестинским переговорам. Этот факт накладывается и на то, что практически все соглашения, достигнутые в ходе палестино-израильских переговоров в 1990-е гг. («Осло-1» и «Осло-2») ни к чему не привели. Не был разрешен ни один из основных вопросов в деле достижения мира между палестинцами и израильянами: независимость Палестины до сих пор не провозглашена, беженцы не могут вернуться на места прежнего проживания, статус Иерусалима не определен, поселенческая политика Израиля остается неизменной.

Уже не первый год, среди израильских экспертов обсуждаются четыре основных подхода к палестино-израильскому урегулированию⁹⁷: первый, сводится к тому, что в обозримом будущем политическое решение не будет достигнуто и Израилю на данном этапе выгоднее управлять конфликтом. Второй вариант, допускает «промежуточное урегулирование», то есть образование Палестинского государства с временными границами и ограниченными функциями. Считается, что пре-

мьер-министр израиля Б. Нетаньяху, в июне 2009 г., в выступлении в центре стратегических исследований Бар-Иланского университета Израиля изложил свои позиции в русле «промежуточного решения»⁹⁸. В соответствии с ним, палестинцам будут переданы некоторые территории, но проблемы Иерусалима и беженцев останутся неизменными. Третий подход, предусматривает достижение постоянного комплексного урегулирования, на базе создания двух государств, четвертый, также предполагает постоянное соглашение, но не на принципе принятия формулы «двух государств» (например, план образования иордано-палестинской федерации).

Однако, король Абдалла II отвергает эту идею. Иордания активно поддерживает идею двух государств в Палестине.

* * *

Самым продолжительным конфликтом в послевоенном мире является кризис на Ближнем Востоке, и одним из его ключевых элементов, является так называемая «палестинская проблема». Ее решение, рассматривается, как важнейшая часть всеобъемлющего ближневосточного урегулирования, предусматривающее возвращение палестинских беженцев в Израиль, прекращение израильской поселенческой политики на оккупированных территориях, определение статуса Иерусалима и реализацию принципа «два государства для двух народов». Одной из причин того, что израильско-палестинский конфликт является сложно регулируемый, это то, что за каждым «мирным прорывом» следует, как правило, откат к новой конфронтации. В то же время, по-

⁹⁶ МИРСКИЙ, Г. И. Израильско-Палестинский Тупик. В: *Север – Юг – Россия, 2013. Ежегодник*. Москва: Имэмо Ран, 2014, с. 87-93. ISBN 978-5-9535-0396.

⁹⁷ БАКЛАНОВ, А. Г. *Варианты Решения Палестинской Проблемы Ограничены*. В: *Независимое Военное Обозрение*, 26.11.2004.

⁹⁸ КАРАСОВА, Т. А. *История Израильских поисков альтернативы плану «Два Государства для двух народов»*. В: *Вестник МГИМО-Университета*, 2010, №5, с. 173-181. ISSN 2071-8160, с. 176.

нашему мнению, было бы неправомерно определять его как неразрешимый.

9 сентября 1993 г., состоялось взаимное признание Израиля и ООП и был начат открытый дипломатический диалог израильтян с палестинцами, так называемый «Процесс Осло», на котором вопрос безопасности был ключевым. В результате «соглашений Осло-1 и Осло-2» было прописано, что израильские вооруженные силы выйдут из сектора Газа и из Иерихона, что будут созданы палестинские силы безопасности, а Палестинскому совету будет передано больше юридических прав на сектор Газа и ЗБРИ, но при этом Израиль сохранил контроль над всем районом Иорданской долины. Правда, палестинцы и израильтяне интерпретировали некоторые пункты соглашений (по Восточному Иерусалиму, по поселениям) по-разному.

Однако, реалии формирования органов исполнительной власти ПНА показали, что создать функциональную систему для будущей палестинской государственности не удалось. Появилась лишь многочисленная неэффективная и коррумпированная государственная бюрократия. В целом, соглашения «Осло-1», «Осло-2» и последующие дипломатические переговоры на рубеже XX-XXI вв. ни к чему существенному не привели, так как не решены никакие из ключевых вопросов: независимость Палестины до сих пор не провозглашена, беженцы не могут вернуться в места прежнего проживания, статус Иерусалима не определен, поселенческая политика Израиля остается неизменной.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. ABURISH, S. K. *Arafat: from defender to dictator*. London: Bloomsbury, 1998, 256 p. ISBN 0747544301, с. 279.
2. AL-JARBAWI, A. The position of Palestinian Islamists on the palestine-israel accord. В: *The Muslim world*, January-April 1994. V. 84, nr. 1-2. Issn 00274909, с. 140-141
3. *Arafat elected leader of Palestine*. <https://www.history.com/this-day-in-history/arafat-elected-leader-of-palestine> (дата обращения 13.05.2018).
4. *Arafat rejects clinton peace plan*. В: *The guardian*, 3.01.2001. <https://www.theguardian.com/world/2001/jan/03/israel2> (дата обращения 13.05.2021).
5. BEININ, J., HAJJAR, L. *Palestine, Israel and the arab-israeli conflict*. <https://merip.org/palestine-israel-primer/> (дата обращения 11.06.2021).
6. BICKERTON, I. J., KLAUSNER C. L. *A concise history of the arab-israeli conflict*. New Jersey: prentice hall, 1998. 335 p. ISBN 0137551002.
7. *Can the Palestinians revolt?* <https://electronicintifada.net/blogs/mohammed-suliman/can-palestinians-revolt> (дата обращения 13.04.2021).
8. CLINTON, B. *My life*. New York: random house, 2005. 1056 p. ISBN 9781400096732, с. 944.
9. САТАНОВСКИЙ, Е. Я. *Израиль в современной мировой политике: вероятные стратегические противники и стратегические партнеры*. Москва: Ииибв, 2001. 164 с. ISBN 5-89394-055-5
10. *Dmitry Medvedev met with president of Palestinian national authority mahmoud abbas*. [Http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/6717](http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/6717) (дата обращения 24.12.2021).
11. DOWTY, A. *Israel/palestine*. Cambridge: polity press, 2008. 280 p. ISBN 0745642438, 0-7456-4243-8; ג'ר, לפידות, נבה – בעיית הפליטים הפלסטינים בהבנות ג משפט, ניתוח

- 43=meid&627=id?asp.view-sources/il.org.heskem.www://http.
12. FRISH, H. *From Palestine liberation organization to Palestinian authority: the territorialization of „neopatriarchy”*. B: the PLO and Israel: from armed conflict to political solution, 1964-1994. New York: 1997, p. 55-72. 310 p. ISBN 0312129068, 978-0312129064.
 13. GAMBILL, G. C. *The balance of terror: war by other means in the contemporary Middle East*. B: Journal of Palestine studies: a quarterly on Palestine affairs and the arab-israeli conflict, autumn 1998. V. 28, nr.1, p. 51-66. ISSN 0377919x.
 14. GHANEM, A. *Founding elections in a transitional period: the first Palestinian general elections*. B: the Middle East Journal, autumn 1996. V. 50, nr.4, p. 513-529. ISSN 0026-3141, 1940-3461.
 15. GOLAN, G. *Israel and Palestine: peace plans and proposals from Oslo to disengagement*. B: Galia Golan: Markus Wiener Publishers, 2007, 2008. 230, 234 p. ISBN 1558765026, 9781558765023; 1558764208, 9781558764200.
 16. *International herald tribune*, 05.02.2009.
 17. *Israel ministry of foreign affairs. Israel's disengagement plan: renewing the peace process*. B: Israel ministry of foreign affairs April 20, 2005. [Http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/israels%20disengagement%20plan-%20renewing%20the%20peace%20process%20apr%202005.aspx](http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/israels%20disengagement%20plan-%20renewing%20the%20peace%20process%20apr%202005.aspx) (data обращения 22.01.2021).
 18. *Israel's disengagement plan: renewing the peace process*. B: Israel Ministry of Foreign Affairs. 20 april 2005. <https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/israels%20disengagement%20plan-%20renewing%20the%20peace%20pro>cess%20apr%202005.aspx (data обращения 14.11.2021).
 19. KHALIDI, A. S. *Palestinian security concerns. Security in a final Middle East settlement: some components of Palestinian national security*. B: International Affairs, January 1995. V. 71, nr.1, p. 1-18. ISSN 00205850, c. 4-5.
 20. MILLER, J. *Faces of fundamentalism*. B: november-december 1994. V. 73, nr. 6. ISSN 00157120.
 21. *Movement and access restrictions in the west bank: uncertainty and inefficiency in the Palestinian economy*. World bank technical team, Washington, May 9, 2007, p.6
 22. *Non-paper by eu special representative for the Middle East peace process*. B: Document UNISPAL, 01.12.2005.
 23. *Ocha special focus. Three years later: the humanitarian impact of the barrier since the international court of justice opinion*. Jerusalem, July 9, 2007. <https://www.ochaopt.org/content/three-years-later-humanitarian-impact-barrier-international-court-justice-opinion> (data обращения 26.08.2018).
 24. PAUL, S., SALEM, W., POGRUND, B. *Shared histories. A palestinian-israeli dialogue*. ISBN: 1598740121, 159874013x, 2005, 304 p.
 25. *Protocol concerning the redeployment in Hebron*, done at Jerusalem, 17-th day of January 1997. Document UNISPAL. 17.01.1997.
 26. Rabinovich, i. *Waging peace. Israel and the Arabs 1948-2003*. Princeton: Princeton University Press, 2004, 336 p. ISBN 0691119821, 978-0691119823.
 27. *Report on Israeli settlements in the occupied territories*. FMER, V. 9, nr.1, January-February 1999.
 28. *Report on Israeli settlements in the occupied territories*. FMER. Barak's election portends modifications in Israel's foreign policy. V. 9, nr.4, july-august, 1999.

29. *Report on Israeli settlements in the occupied territories*. The Sharm El-Sheikh memorandum and Israeli settlements. V. 9, nr.5, september-october, 1999 (FMEP.V. 5, nr.5, september-october, 1995).
30. *Rioting as Sharon visits Islam holy site*. <https://www.theguardian.com/world/2000/sep/29/israel> (дата обращения 23.12.2021).
31. ROBINSON, G., E. *Building a Palestinian state: the incomplete revolution*. Indiana: Indiana University press, ISBN 0253332176, 9780253332172, 1997, 228 p.
32. ROBINSON, G. E. *Hamas as social movement. B: Islamic activism*. Bloomington & indianapolis: Indiana university press, 2004. 316 p. ISBN 0253216214, 9780253216212.
33. *Sharon considers population swaps* http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3455561.stm (дата обращения 13.05.2021).
34. Shlaim, a. «man of peace?» Ariel Sharon was the champion of violent solutions. January 13, 2014. B: The guardian 13.01.2014. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/jan/13/ariel-sharon-no-man-of-peaceisrael> (дата обращения 22.01.2021).
35. *The humanitarian impact on Palestinians of Israeli settlements and other infrastructure in the west bank*. United Nations – office for the coordination of humanitarian affairs (ocha). East Jerusalem. July 2007.
36. *The wye river memorandum*. B: *Israel ministry of foreign affairs*. October 23, 1998. <http://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/the%20wye%20river%20memorandum.aspx> (дата обращения 22.01.2021).
37. Tuastad, d. *Hamas – PLO relations before and after the Arab spring*. B: Middle East policy. 2013. V. 20. Nr.3, pp. 86-98. ISSN 10611924.
38. *United Nations office for coordination of humanitarian affairs special focus. Three years later: the humanitarian impact of the barrier since the international court of justice opinion*. 7 July 2007. <https://africanpress.wordpress.com/tag/united-nations-office-for-the-coordination-of-humanitarian-affairs/>; <https://www.ochaopt.org/content/barrier-portal> (дата обращения 19.07.2021).
39. Yerkes, S.E. *Rabin's life – Sharon's legacy* <http://www.brookings.edu/research/opinions/2004/11/12middleeast-yerkes> (дата обращения 15.10.2021).
40. *Ахал концентрирует силы в округе биньямин*. http://www.newsru.co.il/israel/01jul2015/tigbur_701.html (дата обращения 14.02.2021).
41. АХМЕДОВ, В. *Палестинская проблема в свете арабо-израильского урегулирования*. В: доклад на 3-й международной арабо-исламской конференции по информационной поддержке палестины в дамаске 2007 г. <http://www.iimes.ru/rus/stat/2007/09-05-07.htm> (дата обращения 17.03.2021).
42. БАКЛАНОВ, А. Г. *Варианты решения палестинской проблемы ограничены*. В: независимое военное обозрение, 26.11.2004.
43. *В результате теракта в иерусалимской синагоге погибли пять человек*. https://www.terrorism-info.org.il/data/articles/art_20731/r_189_14_424137483.pdf (дата обращения 14.02.2021).
44. ВЛАСЯН, С. Р. *Палестинский вопрос: международно-правовой аспект*. <https://cyberleninka.ru/article/v/palestin-skiy-vopros-mezhdunarodno-pravovoy-aspekt> (дата обращения 17.01.2021).

45. ГЕЙЗЕЛЬ, З. *Политические структуры государства израиль*. Москва: ииибв, 2001. 393 с. ISBN 5-89394-056-3.
46. ДЕГТЕРЕВ, Д.А., СТЕПКИН, Е.А. Американская помощь Израилю: истоки, структура. *Ип: Вестник МГИМО-Университета*, 2013, №3, с. 92-99. ISSN 2071-8160.
47. ЕРМАКОВ, А. А., РЫЖОВ, И. В. «Интифада аль-кудса» и ее место в палестино-израильском противостоянии. В: *Азия и Африка сегодня*, 2016, №2, с. 13-17. ISSN 0321-5075, с. 15.
48. ЗАУЛЬ, А. *Международный аспект создания государства палестина*. В: *вестник мгимо-университета*, 2013, №1, с. 76-82. ISSN 2071-8160, с. 77.
49. ЗВЯГЕЛЬСКАЯ, И. Д. *История Государства Израиль*. Москва: Аспект-пресс, 2012, 359 с.
50. *Исламизм и экстремизм на ближнем востоке*. Москва: Ииибв, 2001. 260 с. ISBN: 589394058x.
51. КАРАСОВА, Т. А. *История израильских поисков альтернативы плану «два государства для двух народов»*. В: *Вестник МГИМО-Университета*, 2010, № 5.
52. КИССИНДЖЕР, Г. *Дипломатия*. Москва: «Ладемир», 1997, 848 с. ISBN 5-86218-260.
53. КОЛОБОВ, А.О. *Позиция Евросоюза по отношению к Израилю и Палестинской Национальной Автономии в рамках Ближневосточного мирного процесса*. В: *Вестник Нижегородского Ун-та им. Н.и. Лобачевского*. 2009, №3, с. 224-226. ISSN 1993-1778.
54. КОРОЛЕВ, А. В. *Сектор газа: парадигмы израильской тактики и стратегии*. В: *проблемы национальной стратегии*, 2014, №2, с. 35-47. ISSN 2079-3359.
55. КОРОЧКИНА, В. А. *Палестинская автономия и «арабская весна»*. В: *азия и африка сегодня*, 2013, №10. <http://naukarus.com/palestinskaya-avtonomiya-i-arabskaya-vesna> (дата обращения 17.02.2021). ISSN 0321-5075.
56. КОРОЧКИНА, В. А. *Государство в пути. Институциональное строительство палестины или политическая афера*. Санкт-петербург: фонд развития конфликтологии, 2016, 286 с. ISBN 978-5-9907824-1-9, с. 145.
57. КОРОЧКИНА, В. А. *Третья интифада? Размышления над ситуацией с оглядкой назад*. В: *азия и африка сегодня*, 2017, №3. ISSN 0321-5075.
58. КРЫЛОВ, А. В. *Израильские поселения на оккупированных арабских территориях (1967-2007 гг.)* Москва: МГИМО-университет, 2011, 340 с. <http://lib.knigi-x.ru/23ekonomika/162694-1-av-krilov-izraelskie-poseleniya-okkupirovannih-arabskih-territoriyah-1967-2007-gg-izdatelst.php> (дата обращения 03.07.2021).
59. КРЫЛОВ, А. В. *Генезис и эволюция израильской поселенческой политики на оккупированных арабских территориях (1967-2007 гг.)*. Диссертация на соискание ученой степени доктора исторических наук. Москва: МГИМО(У), 2013. 490 с.
60. КРЫЛОВ, А.В. *Израильские поселения на оккупированных арабских территориях (1967-2007 гг.)*. Москва: МГИМО-университет, 2011, 340 с. <http://lib.knigi-x.ru/23ekonomika/162694-1-av-krilov-izraelskie-poseleniya-okkupirovannih-arabskih-territoriyah-1967-2007-gg-izdatelst.php>, с. 12 (дата обращения 03.07.2021).
61. КРЫЛОВ, А. В., Морозов, В. М. *Палестино-израильский трек: провал ближневосточной политики администрации б. Обама*. В: *Вестник МГИМО-Университета*, 2017, №4, с. 99-112. ISSN 2071-8160, с. 108.

62. КРЫЛОВ, А. В., СОРОКИНА, Н. М. *Анализ основных документов палестино-израильского переговорного процесса после подписания норвежских соглашений (1996-2001 гг.)*. В: аналитические доклады. Ин-т международных исследований мгимо (у) МИД России. 2011, №1. 78 с. с. 6-7.
63. ЛАНДА, Р. Г. *Исламизм и арабская «политическая весна»*. В: Восток. Афро-азиатские общества: история и современность, 2014, №1, с. 53-65. ISSN 0869-1908.
64. МИРСКИЙ, Г. И. *На ближнем востоке атмосфера накаляется*. В: Север – Юг – Россия, 2010. Ежегодник. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, с. 115-123. ISBN 978-5-9535-0297.
65. МИРСКИЙ, Г. *После арафата*. В: Россия в глобальной политике, 2004, № 6.
http://www.globalaffairs.ru/number/n_4_202 (дата обращения 14.11.2021). ISSN 2618-9844.
66. МИРСКИЙ, Г. И. *Израильско-палестинский тупик*. В: Север – Юг – Россия, 2013. Ежегодник. Москва: ИМЭМО РАН, 2014, с. 87-93. ISBN 978-5-9535-0396.
67. МИРСКИЙ, Г. И. *Палестинский тупик*. В: север – юг – россия, 2012. Ежегодник. Москва: имэмо ран, 2013, с. 94-99. ISBN 978-5-9535-0366.
68. НОСЕНКО, Т. В., ИСАЕВ, В. А., МЕЛКУМЯН, Е. С. *Палестинская проблема в ближневосточной политике ссср/россии*. В: вестник мгимо-университета, 2017, №4, с. 113-126. ISSN 2071-8160.
69. ПОЛЯКОВ, К. И., ХАСЯНОВ, А. Ж. *Палестинская национальная автономия: опыт государственного строительства*. Москва: ИИИИБВ, 2001. 176 с. ISBN5-89394-060.
70. ПРАВОВ, А. *Интифада*. Москва: человек, 2011. 224 с. ISBN: 9785904885229.
71. РЫЖОВ, И. В., БОРОДИНА, М. Ю. *Арабо-израильский конфликт: историческая ретроспектива, современное состояние и тенденции*. В: Вестник Нижегородского Госуниверситета им. Н. И. Лобачевского. 2013, №6, с. 332-339. ISSN 1993-1778.
72. Чайко, И.К. *К развитию палестино-израильского конфликта*. В: Восток-ведный сборник. Выпуск 4. Москва: ИИИИБВ, 2002, с. 322-336. ISBN 5-89394-073-3, с. 323.
73. Шнеер, а. *Заметки пессимиста*. В: relații internaționale plus. Revistă științifico-practică. 2013, nr.2, p. 181-190. ISSN 1857-4440.
74. מרכז פלסטין – המדינה שבדרך. וגל י. א. לביא תמי שטינמן למחקרי שלום ומרכז משה דיין אוניברסיטת תל אביב. ת. ואפריקה"ללימודי מזה, 2012.

22.10.2021

CZU 327.5(478+479.22):341.1

DOI 10.5281/zenodo.6476950

**THE ROLE OF INTERNATIONAL SECURITY ORGANIZATIONS IN
THE SETTLEMENT OF TERRITORIAL CONFLICTS IN
THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND GEORGIA**

Marcel BENCHECI

PhD in political sciences, senior researcher
Institute for Legal, Political and Sociological Research
<https://orcid.org/0000-0002-6619-5299>
e-mail: marcelbencечи@mail.ru

Alexander KURTSKHALIA

Georgia, Tbilisi
University of European Political and Economic Studies "C. Stere"
PhD student
Chisinau, Republic of Moldova
<https://orcid.org/0000-0002-3832-2406>
e-mail: a.kurtskhalia@gmail.com

The main task of the state and international security organizations is to maintain and strengthen peace, to ban war, to promote and respect the rules and principles of international law, to establish cooperation between states in ensuring world order. The most important role in maintaining and strengthening peace lies in multilateral cooperation based on conventions, agreements, treaties concluded between states through diplomatic negotiations in order to improve international relations.

Globally, the main role in conflict resolution and prevention is played by international organizations - the UN, NATO, the OSCE, whose main purpose is to maintain peace and security.

The authors also emphasize that success or crisis in conflict prevention depends on the ability of competent national authorities and international structures to coordinate their actions and make optimal decisions. The military and civilian-military structures involved in conflict management should work closely with regional bodies and international organizations to positively influence local events. Therefore, it is not necessary to place particular emphasis on expanding cooperation, but rather on strengthening it.

Keywords: UN, NATO, OSCE, conflict, treaty, convention, regulation.

**ROLUL ORGANIZAȚILOR INTERNAȚIONALE DE SECURITATE ÎN
SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR TERITORIALE DIN
REPUBLICA MOLDOVA ȘI GEORGIA**

Principala sarcină a statului și a organizațiilor internaționale în domeniul securității este menținerea și întărirea păcii, interzicerea războiului, promovarea și respectarea normelor și principiilor dreptului internațional, stabilirea cooperării între state în asigurarea ordinii mondiale. Cel mai important rol în menținerea și întărirea păcii revine cooperării multilaterale pe baza convențiilor, acordurilor, tratatelor încheiate între state prin negocieri diplomatice în vederea îmbunătățirii relațiilor internaționale.

La nivel mondial, rolul principal în reglementarea și prevenirea conflictelor îl au organizațiile internaționale - ONU, NATO, OSCE, al căror scop principal este menținerea păcii și securității.

De asemenea, autorii subliniază că succesul sau criza în prevenirea conflictelor depinde de capacitatea autorităților naționale și a structurilor internaționale competente de a-și coordona acțiunile și de a lua decizii optime. Structurile militare și civilo-militare implicate în gestionarea conflictelor ar trebui să lucreze în strânsă cooperare cu organismele regionale și organizațiile internaționale pentru a influența pozitiv evenimentele locale. Prin urmare, nu trebuie pus neapărat un accent deosebit pe extinderea cooperării, ci mai degrabă pe consolidarea acesteia.

Cuvinte cheie: ONU, NATO, OSCE, conflict, tratat, convenție, reglementare.

LE RÔLE DES ORGANISATIONS INTERNATIONALES DE SÉCURITÉ DANS LA RÉOLUTION DES CONFLITS TERRITORIAUX EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA ET DE GÉORGIE

La tâche principale de l'État et des organisations internationales de sécurité est de maintenir et de renforcer la paix, d'interdire la guerre, de promouvoir et de respecter les règles et principes du droit international, d'établir une coopération entre les États pour assurer l'ordre mondial. Le rôle le plus important dans le maintien et le renforcement de la paix réside dans la coopération multilatérale basée sur des conventions, des accords, des traités conclus entre États par le biais de négociations diplomatiques afin d'améliorer les relations internationales.

À l'échelle mondiale, le rôle principal dans la résolution et la prévention des conflits est joué par les organisations internationales - l'ONU, l'OTAN, l'OSCE, dont l'objectif principal est de maintenir la paix et la sécurité.

Les auteurs soulignent également que le succès ou la crise dans la prévention des conflits dépend de la capacité des autorités nationales compétentes et des structures internationales à coordonner leurs actions et à prendre des décisions optimales. Les structures militaires et civilo-militaires impliquées dans la gestion des conflits doivent travailler en étroite collaboration avec les organismes régionaux et les organisations internationales pour influencer positivement les événements locaux. Il n'est donc pas nécessaire de mettre un accent particulier sur l'élargissement de la coopération, mais plutôt sur son renforcement.

Mots clés : ONU, OTAN, OSCE, conflit, traité, convention, règlement.

РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В СФЕРЕ БЕЗОПАСНОСТИ В УРЕГУЛИРОВАНИИ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ КОНФЛИКТОВ В РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА И ГРУЗИИ

Основной обязанностью государства и международных организаций в сфере безопасности являются поддержание и укрепление мира, запрещение войны, поощрение и соблюдение норм и принципов международного права, установление сотрудничества между государствами в обеспечении мирового порядка. Важнейшая роль в поддержании и укреплении мира принадлежит многостороннему сотрудничеству на основе конвенций, соглашений, договоров, заключаемых между государствами посредством дипломатических переговоров в целях улучшения международных отношений.

На мировом уровне, ведущую роль в урегулировании и предотвращении конфликтов играют международные организации - ООН, НАТО, ОБСЕ, основной целью которых является поддержание мира и безопасности.

Также, авторами подчеркивается, что успех либо кризис в предотвращении конфликтов зависит от способности местных властей и компетентных международных структур координировать свои действия и принимать оптимальные решения. Военные и гражданско-военные структуры, участвующие в управлении конфликтом, должны действовать в тесном сотрудничестве с региональными органами и международными организациями, чтобы положительно влиять на местные события. Поэтому особый упор следует делать не обязательно на расширение сотрудничества, а в большей степени на его укрепление.

Ключевые слова: ООН, НАТО, ОБСЕ, конфликт, договор, конвенция, урегулирование.

The major concerns of states and international security organizations are to maintain and straighten the peace, outlaw the war, promote and respect the norms and principles of international law, establish the cooperation between states and world security.

These basic ideas about the norms and principles of international law got to us from the father of international law, Hugo Grotius¹, who stressed the need for understanding and cooperation between states, established rules on the conduct of war, promoted the need to develop rules of good faith that eliminate cruelty of wars.

An important role in maintaining and consolidating peace belongs to multilateral cooperation through conventions, agreements, multilateral treaties concluded between states on the basis of diplomatic negotiations in order to harmonize international relations. The sphere of the peoples' interests evolved gradually so that the need to extrapolate the consolidation of interstate relations has arisen, exceeding the framework of bilateral collaboration between states.

Analyzing the evolution of history, we note that states have tried to adopt different ways and means to prevent territorial conflicts and maintain peace. These modalities have been translated into practice

by the need to conclude multilateral agreements or treaties. More specifically, the multilateral collaboration of states in the creation and application of the norms of international law has been concretized through the conclusion of peace treaties, alliances and mutual aid, through military, trade, political, economic, cultural, technical-scientific treaties and the conclusion of international conventions, at regional and universal level, by participating in international conferences or through international organizations.

The most relevant example in antiquity is the Roman Empire. Characterized by a strong centralization, this empire benefited from all the tools and modalities necessary to exercise domination: army, financial administrations, ministries, so that it could develop certain rules of international law useful to establish relations with the provinces of the empire located on three continents. These norms of law were generically called *jus gentium* and applied in the relations of Romanian citizens with foreigners or in the external relations of the Romanian state.

The most relevant example in antiquity is the Roman Empire. Characterized by a strong centralization, this empire benefited from all the tools and ways necessary to exercise domination: army, financial administrations, ministries, so that it could develop certain rules of international law useful to establish relations with the provinces of the empire located on three continents. These norms of law were generical-

¹ VERGERIO, C. *System, Order, and International Law: The Early History of International Legal Thought from Machiavelli to Hegel*. In the: *Journal of the History of International Law* (England), 2019, Volume 21, Issue 2, p.331-332.

ly called *jus gentium* and applied in the relations between Roman citizens and foreigners or in the external relations of the Roman state.

The leaders of Rome did not talk to the representatives of other states as equals. The Romans made a clear distinction between states and peoples that they recognized as their equals, with which they concluded treaties of friendship, alliances or neutralities, and those that they considered barbaric with which they concluded only treaties sanctifying relations of dependence or cliental relations². The treaties concluded had to be observed according to the principle *pacta sunt servanda*. These treaties enshrined, *de facto*, the dependence of these peoples, that is, a kind of vassalage or protectorate.

The search for the most effective means of influence exercised by the international community on states in order to prevent territorial conflicts and the frequent use of peaceful procedures for their resolution, even until the Second World War, researchers divided into two camps.

Some researchers, such as W. Czaplinski and A. Kleczkowska, took in consideration that the causes of territorial conflicts arise within states themselves, and according to them, a possibility to reduce conflicts is the prohibition of armament and disarmament³. Other researchers (C. Walter and A. Ungern-Sternberg) saw the causes of territorial conflicts in the international system and therefore considered the main means of controlling and resolving them to be collective security mechanisms such as the League of Na-

tions, later the UN⁴. Even if these approaches differ, both of them involve the idea of conflict management.

The concept of territorial conflict management has undergone a radical transformation in the conditions of accentuating the danger of starting a nuclear war between the world's superpowers, thus being oriented towards the creation of mechanisms to prevent unsanctioned, accidental triggering of nuclear conflict and limiting weapons, which may force either of the parties to resort to extreme measures. The development of this approach led to the conclusion of agreements between the USA and the USSR regarding the reduction of strategic armament.

The UN's recognition of the principles of state equality and the right of peoples to self-determination excludes the right of states to wage wars against colonial states and peoples, thus legalizing their struggle for national independence. At the same time, the recognition of the principle of respect for fundamental human rights and freedoms, including political and civil rights, has made it possible to assess cases of mass repression committed by states against their own population as violations of international commitments⁵. Thus, the limitation of the right of states to resort to war in the case of interstate conflicts, national liberation struggles and civil conflicts is the legal basis for the development by the international community of a complex of measures to prevent wars.

In practical terms, the member states in agreement have developed some control measures at the international level, aimed at creating the necessary conditions for locating and freezing territorial conflicts,

² GRANT, J., BARKER, J. *Encyclopaedic Dictionary of International Law*, 3rd Edition. Oxford: University Press, 2009, p.117. ISBN: 0195389778.

³ CZAPLIŃSKI, W., KLECZKOWSKA, A. *Unrecognised Subjects in International Law*. Warsaw: Scholar Publishing House Ltd., 2019, p.105. ISBN: 978-83-7383-964-9.

⁴ WALTER, C., UNGERN-STERNBERG, A. *Self-determination and secession in international law*. Oxford: University Press, 2014, p.174. ISBN: 9780198702375.

⁵ MANSELL, W., OPENSHAW, K. *International Law: A Critical Introduction*, Edition 2. Oxford: Hart, 2019, p.96. ISBN: 954-63-7282-948-5.

preventing their geographical expansion and escalation. The essence of the rules contained in these control measures consists in reducing, limiting and excluding the very possibility of violent actions, as well as domestic and international wars.

At the international level, a major role in crisis management and conflict prevention plays international security institutions, such as, UN, NATO, OSCE, etc. At the heart of all such actions is the UN Charter, whose main purpose is to maintain international peace and security. In the following, we aim to review the involvement of international organizations in the prevention and management of crises and territorial conflicts.

Thus, **the United Nations (UN)** has institutionalized series of preventive procedures and assistance to states involved in conflicts (crisis prevention, peacekeeping operations and peacebuilding operations). Also, the resolutions adopted by the Security Council are another tools for preventing, resolving and overcoming the consequences of armed conflicts around the world.

The UN Monitoring Mission in Georgia (UNOMIG)⁶ was established in August 1993 by UN Security Council Resolution no. 858⁷. Its mandate was to verify the application of the ceasefire agreement between the Government of Georgia and the Abkhaz authorities. The mission of the organization was extended by resolution no. 937⁸, following the signing by the parties of the ceasefire and separation of forces agreement signed in Moscow on 14 May 1994.

⁶ *United Nations Peacekeeping, Current Operations – UNOMIG*, www.un.org/Depts/dpko/missions/unomig (accessed at 14.01.2021).

⁷ *United Nations, Resolution 858*, August 24, 1993, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/466/03/IMG/N9346603.pdf> (accessed at 15.01.2021).

⁸ *United Nations, Resolution 937*, July 21, 1994, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/466/03/IMG/N9346603.pdf> (accessed at 15.01.2021).

The objectives of the Mission were: to monitor and verify the implementation of the agreement by the parties; to observe the operations of the CIS peacekeeping force; to verify that the troops and heavy military equipment of the opposing parties do not enter the security or restricted zones; to monitor the storage spaces of heavily withdrawn military equipment, together with the CIS peacekeeping force; to monitor the withdrawal of Georgian troops from the Kodori Valley beyond the borders of Abkhazia; to patrol regularly the Kodori Valley; to investigate violations of the agreement and report to the Secretary-General; to maintain close links with the parties of the conflict and cooperates with the CIS peacekeeping force, contributing to the creation of conditions for the safe return of refugees and displaced persons.

The North Atlantic Treaty Organization (NATO) has the most coherent crisis management strategy, through coordinated actions initiated to avoid a crisis prevent its escalation into an armed conflict and stop hostilities if they occur.

At the Riga summit on November 28-29, 2006, NATO officials declare for the first time that the Alliance upholds the territorial integrity, independence and sovereignty of the Republic of Moldova and the states of the South Caucasus⁹. However, the temporary refusal to grant Georgia inclusion in the NATO Membership Action Plan (MAP)¹⁰ at the Bucharest summit on April 2-4, 2008, further strained the situation in Abkhazia and South Ossetia. However, NATO officials have decided that Georgia will become a member of the Alliance in the not-too-distant future. Russia's opposition to the decision has been voiced countless times providing the idea

⁹ *Riga Summit Declaration*, www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm (accessed at 12.02.2021).

¹⁰ *Declaration of the Summit in Bucharest*, www.summitbucharest.ro/en/doc_201.html (accessed at 11.02.2021).

that the Tbilisi government will permanently lose Abkhazia and South Ossetia. However, the separatist regions do not want to be part of the Alliance, preferring the sphere of influence of the Russian Federation.

With regard to Transnistria, NATO has made efforts to fully fulfill the Istanbul Commitments¹¹ - Russia's obligations on Moldovan troops and armaments in Transnistria - and subsequently ratify the adapted Treaty of Conventional Forces in Europe.

Regarding the European Union (EU) approach, an attempt is made to delimit two strategies that make up the response to the crisis, namely the crisis management and conflict resolution. With regard to crisis management, the EU defines this concept as follows: actions taken to prevent the vertical escalation (escalation of violence) and the horizontal escalation (territorial spread) of existing violent conflicts. Conflict resolution considers short-term actions to stop a violent conflict.

In order to ensure its own security, the EU has become much more involved in the efforts to resolve conflicts in the immediate neighborhood, although it does not seem to have the willing to be directly involved, preferring to support the initiatives of other actors. Thus, Brussels has included Georgia, Armenia, Azerbaijan and the Republic of Moldova in the European Neighborhood Policy (ENP)¹², a framework that helps to strengthen cooperative relations in order to increase prosperity, stability and security. The ENP is seen as a key element in a lasting solution to these conflicts following the EU's recognition as a normative power in the wider Black Sea region. In 2007, the financial assistance that supports this Ac-

tion Plan amounted to about 40 million euros for the Republic of Moldova¹³ and 22.24 million euros for Georgia¹⁴.

To support these efforts to promote EU policies and interests in unstable countries and regions, the EU has appointed Special Representatives¹⁵. Thus, **the EU Special Representative for the South Caucasus** is a function established in July 2003 and has the following tasks: to assist the three states in carrying out political and economic reforms; conflict prevention in the region and contribution to the peaceful settlement of existing ones. The EUSR Border Support Team in Georgia, set up on 1 September 2005 by officials consisting from six member countries with the assistance of local experts, have as a task to help the Georgian authorities to develop a comprehensive strategy for reforming the border management system.

The EU Special Representative for Moldova is a function established in March 2005 and has the following tasks: to contribute to the conclusion of an agreement for the peaceful settlement of the Transnistrian conflict and its implementation based on respect for the sovereignty of the Republic of Moldova; to increase the efficiency of cross-border control and surveillance of the borders between Moldova and Ukraine, especially in the Transnistrian section, through the EU Border Assistance Mission between the two states (EUBAM).

¹¹ *OSCE, Istanbul Document 1999*, www.osce.org/documents/mcs/1999/11/4050_en.pdf (accessed at 15.02.2021).

¹² *European Commission, European Neighbourhood Policy*. http://ec.europa.eu/world/enp/index_en.htm (accessed at 10.02.2021).

¹³ *Delegation of the European Commission to the Republic of Moldova. EU – Moldova Relations*. www.delmda.ec.europa.eu/eu_and_moldova/index_ro.html (accessed at 11.02.2021).

¹⁴ *The European Commission Delegation to Georgia. European Neighbourhood Policy – Georgia*. April 3, 2008, www.delgeo.ec.europa.eu/en/press/4april2008.html (accessed at 11.02.2021).

¹⁵ *EU Council Secretariat Factsheet, EU Special Representatives (EUSRs)*, May 2008, www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/080515-FACTSHEET-May_08.pdf (accessed at 11.01.2021)

Moreover, since its launch on 30 November 2005, the EUBAM¹⁶ mission has aimed to improve the capacity of Moldovan and Ukrainian customs and border services to prevent and detect smuggling and illegal trafficking in goods and persons, as well as, fraudulent border crossing through assistance and training. The specific objectives are the following: cooperation between Moldova and Ukraine in order to harmonize their border management standards and procedures with those in force in EU Member States; assistance in improving the capacity of the two countries' customs and border services at the operational level; development of the risk analysis capabilities; improvement of the cooperation and mutual complementarity of customs and border services with other legal entities; promotion of the cross-border cooperation. The planned duration of the mission is 2 years, with the mandate being extended until November 2009.

The main organization responsible for and mandated by the international community to deal with frozen conflicts in the Black Sea region is the **Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE)**, due to its unique capacity and experience in preventive diplomacy, conflict prevention and crisis management, due to strengthen respect for human rights, democracy and the rule of law and promotion of all aspects of civil society.

The OSCE's approach to a crisis management and, in particular, a conflict prevention consists of series of tools aimed at solving the problem: *missions and other field activities* - the main tools for long-term conflict prevention, crisis management, resolution conflicts and post-conflict rehabilitation of the region; *personal representatives of the OSCE Presidency*, who have a precise and clear mandate regarding the tasks assigned to them, in particular in

the field of conflict prevention and crisis management; *ad hoc committees*, consisting of a small number of OSCE members, whose main mission is to advise the Presidency on conflict prevention, crisis management and dispute resolution; *mechanisms for the peaceful resolution of conflicts* - procedures that facilitate prompt and direct contact between the conflicting parties; *peacekeeping operations* - an important operational element of the OSCE's overall capability for conflict prevention and crisis management.

One of the tools for territorial conflict prevention and crisis management are the OSCE Missions, located in a number of turbulent areas, including Georgia, the Republic of Moldova, Armenia and Azerbaijan.

The OSCE Mission in Georgia was launched on 6 November 1992. The overall objective of the Mission was to promote negotiations between the parties and reach a peaceful political settlement of disputes. The specific objective of the *Georgian-Abkhaz conflict* was to liaise with UN operations in Abkhazia and to facilitate the participation of the representative of the president-in-office in the UN-sponsored negotiations.

The specific objectives for the *Georgian-Ossetian conflict* are: to facilitate the creation of a broader political framework, where a political solution can be found based on CSCE principles and commitments; to intensify discussions with all parties of the conflict, including by organizing roundtables; to identify and eliminate sources of tension and extend political reconciliation; to establish appropriate forms of contact with military commanders of peacekeeping forces; to gather information on the military situation; to investigate violations of the ceasefire agreement and alerting local leaders to the possible political implications of specific military actions; active involvement in the meetings of the Unified Control Commis-

¹⁶ Misiunea Uniunii Europene de asistență la frontieră în Moldova și Ucraina, www.eubam.org

sion in order to facilitate cooperation with and between the parties; to establish contacts with the authorities and representatives of the population, as well as to maintain a visible OSCE presence in the area.

The OSCE Mission in the Republic of Moldova was launched on February 4, 1993. The overall objective of the Mission is to facilitate the conclusion of a final comprehensive political agreement on the conflict, based on strengthening the independence and sovereignty of the Republic of Moldova within its current borders and territorial integrity and, at the same time, the manifestation of understanding regarding the special status of the Transnistrian region.

The specific objectives of the Mission are: to facilitate the creation of a comprehensive political framework for dialogue and negotiations and to assist the parties in continuing negotiations for the political settlement of the conflict; to collect and provide information on the situation on the ground, including the military, as well as investigating specific incidents and assessing political implications; to encourage the participation of the states involved in the continuation of negotiations on an agreement on the status of the region, as well as a speedy, orderly and complete withdrawal of foreign troops from the area; to provide assistance and evaluation for other contributions on issues specific to a political agreement, as well as for effective monitoring of international human rights and minority obligations and commitments, democratization, refugee repatriation, definition of the special status of the Transnistrian region; to initiate a visible OSCE presence in the area and to establish contacts with all parties involved in the conflict, the authorities and the local population.

Other regional organizations are making special efforts to resolve conflicts peacefully in the Black Sea region. For example, **GUAM (Georgia, Ukraine,**

Azerbaijan and the Republic of Moldova) has managed to bring these forgotten conflicts to the attention of the international community by introducing the draft resolution “Protracted conflicts in the GUAM area (Georgia, Ukraine, Azerbaijan, Moldova) and their implications for international peace, security and development” on the agenda of the 61st Session of the UN General Assembly in December 2006. The approach is materialized by the adoption of resolutions, especially of a humanitarian nature, such as: *The status of internally displaced persons and refugees from Abkhazia, Georgia* or *The situation in the occupied territories of Azerbaijan*.

The Black Sea Economic Cooperation Organization (BSEC) has not made much progress in participating in conflict resolution in its area of cooperation. From the Istanbul Declaration of June 25, 1992 which stated that “there are serious conflicts in the region which pose a danger of new tensions, which should be resolved in accordance with CSCE principles”¹⁷ and to the declaration of the anniversary summit of June 25, 2007 recognizing “the existence of frozen conflicts that impede cooperation and the need for their peaceful settlement as soon as possible on the basis of the principles and rules of international law”¹⁸. As it can be noticed, BSEC has been involved only at the declarative level, the organization has not developed strategies or concrete means to lead to the fulfillment of these goals for 15 years.

¹⁷ *The Black Sea Economic Cooperation (BSEC), Summit Declaration on Black Sea Economic Cooperation, Istanbul, 25 June 1992*, <http://www.bsec-organization.org/bsec-at-glance> (accessed at 13.01.2021).

¹⁸ *The Black Sea Economic Cooperation (BSEC), Declaration on the Occasion of the Fifteenth Anniversary Summit of the Black Sea Economic Cooperation, Istanbul, 25 June 2007*, [http://www.bsec-organization.org/Uploaded-Documents/BsecAtAGlance/2007%20Istanbul%20\(15th%20Anniversary\).pdf](http://www.bsec-organization.org/Uploaded-Documents/BsecAtAGlance/2007%20Istanbul%20(15th%20Anniversary).pdf) (accessed on 14.03.2021).

Community for Democratic Choice, established on December 2, 2005 by the accession of the countries of the region between the “three seas” (Baltic, Black and Caspian), with the mission of promoting democracy, human rights and the rule of law. Its members see the organization as a powerful tool for removing any divisions in the Baltic-Black Sea area and any kind of confrontation or frozen conflict. However, for the time being, the Community must develop its institutions and the means to achieve these great ideals¹⁹.

Various international non-governmental agencies (NGOs) argue that these conflicts are accidental and irrational events generated by certain mutual misunderstandings and inflamed by the desire for power of local leaders. They strive to change the latent state of the conflict in a positive way by suppressing the resentments created by the various isolated violence, facilitating contacts between the parties of the conflict and clarifying the historical conditions that gave rise the conflict.

On the one hand, the NGO sector is involved in a number of activities²⁰ related to bilateral, multilateral and pan-regional contacts, as well as humanitarian assistance, training, media and information exchange, prisoner exchange, women's rights, increasing the security of civilians, research and public debates, etc. On the other hand, international NGOs accept the “rules of the game” set by local authorities, not wanting to damage their relations with them.

¹⁹ KIRLOY, A. *Promoting Stability on Europe's Borders: a Comparative Study of Kosovo, Transnistria and Abkhazia*. In the: Conflict Studies Research Centre, Special Series, 06/38, August 2006, p.13.

²⁰ GAHRAMANOVA, A. *Peace strategies in „frozen” ethnoterritorial conflicts: integrating reconciliation into conflict management. The case of Nagorno-Karabakh*. In the: Arbeitspapiere – Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung, 2007, nr.103, p.32.

We can say that the adoption, implementation and success or failure of the application of crisis management and conflict prevention tools depends on the ability of local authorities and competent international structures to coordinate and make the best decisions. The military and civil-military structures involved in the management of the crisis or conflict must act in close cooperation with regional and international bodies and organizations, in order to positively influence local developments. Therefore, special emphasis should not necessarily be placed on expanding cooperation, but mostly on strengthening it.

BIBLIOGRAPHY

1. CZAPLIŃSKI W., KLECZKOWSKA A. *Unrecognised Subjects in International Law*. Warsaw: Scholar Publishing House Ltd., 2019, p.105. ISBN: 978-83-7383-964-9
2. *Declaration of the Summit in Bucharest*. www.summitbucharest.ro/en/doc_201.html (accessed at 11.02.2021).
3. *Delegation of the European Commission to the Republic of Moldova*. EU – Moldova Relations, www.delmda.ec.europa.eu/eu_and_moldova/index_ro.html (accessed at 11.02.2021).
4. *EU Council Secretariat Factsheet, EU Special Representatives (EUSRs)*, May 2008, www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/080515-FACTSHEET-May_08.pdf (accessed at 11.01.2021).
5. *European Commission, European Neighbourhood Policy*. http://ec.europa.eu/world/enp/index_en.htm (accessed at 10.02.2021).
6. GAHRAMANOVA A. *Peace strategies in „frozen” ethnoterritorial conflicts: integrating reconciliation into conflict management. The case of Na-*

- gorno-Karabakh*. In the: Arbeitspapiere – Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung, 2007, nr.103
7. GRANT J., BARKER J. *Encyclopaedic Dictionary of International Law*. 3rd Edition. Oxford: University Press, 2009, p.117. ISBN: 0195389778
 8. KIRLOY A. *Promoting Stability on Europe's Borders: a Comparative Study of Kosovo, Transdnistria and Abkhazia*. In the: Conflict Studies Research Centre, Special Series, 06/38, August 2006, p.13.
 9. MANSELL W., OPENSHAW K. *International Law: A Critical Introduction, Edition* Oxford: Hart, 2019, p. 96. ISBN: 954-63-7282-948-5.
 10. *Misiunea Uniunii Europene de asistență la frontieră în Moldova și Ucraina*, www.eubam.org
 11. *OSCE, Istanbul Document 1999*. www.osce.org/documents/mcs/1999/11/4050_en.pdf (accessed at 15.02.2021).
 12. *Riga Summit Declaration*. www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm (accessed at 12.02.2021).
 13. *The Black Sea Economic Cooperation (BSEC), Declaration on the Occasion of the Fifteenth Anniversary Summit of the Black Sea Economic Cooperation*, Istanbul, 25 June 2007, [http://www.bsec-organization.org/UploadedDocuments/BsecAtAGlance/2007%20Istanbul%20\(15th%20Anniversary\).pdf](http://www.bsec-organization.org/UploadedDocuments/BsecAtAGlance/2007%20Istanbul%20(15th%20Anniversary).pdf) (accessed on 14.03.2021).
 14. *United Nations Peacekeeping, Current Operations – UNOMIG*, www.un.org/Depts/dpko/missions/unomig (accessed at 14.01.2022).
 15. *United Nations, Resolution 858*, August 24, 1993, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/466/03/IMG/N9346603.pdf> (accessed at 15.01.2021)
 16. *United Nations, Resolution 937*, July 21, 1994, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/466/03/IMG/N9346603.pdf> (accessed at 15.01.2021)
 17. VERGERIO C. *System, Order, and International Law: The Early History of International Legal Thought from Machiavelli to Hegel*. In the: *Journal of the History of International Law (England)*, 2019, Volume 21, Issue 2, p.331-332.
 18. WALTER C., UNGERN-STERNBERG A. *Self-determination and secession in international law*. Oxford: University Press, 2014, p.174. ISBN: 9780198702375.

22.10.2021

CZU 314.15(569.4)

DOI 10.5281/zenodo.6476963

ANALYZING THE IMMIGRATION POLICY IN ISRAEL: LAWS, INSTITUTES AND TRENDS

Liliana BENIUC

Chisinau, Republic of Moldova
University of European Studies of Moldova
associate prof., PhD in political science
<https://orcid.org/0000-0002-1094-2662>
laurililiana@yahoo.com

Miriam BEN HAMOO

Israel
Chisinau, Republic of Moldova
Academy of Public Administration
PhD student
<https://orcid.org/0000-0002-3176-3890>
miribh2@gmail.com

Modern Israeli society is a society of immigrants. Hundreds of thousands of people who have remained faithful to a common religious and cultural tradition have been and continue to be formed as a result of immigration from all continents. In this article, the authors examine the controversial functions of the Repatriation Law (Hebrew חוק השבות - "hok ha-shvut"), as well as the dynamics of the development of relations between Israeli society and immigrants. In Israel, it is the only normative act that regulates this process and stimulates the return of Jews from adopted countries to Israel. The criterion that allows a person to obtain the citizenship of this state is nationality, ie he must be Jewish (born of a Jewish mother or converted to Judaism according to the laws of the Jewish religion). The repatriation law is meant to serve as a fortification for the hegemonic ethnic group. Financial assistance to immigrants is diverse. Repatriates under the Repatriation Act must be given the means to ensure their decent livelihood until they can enter the labor market.

Keywords: Israel, immigrants, repatriation law, nationality.

ANALIZA POLITICII DE IMIGRARE ÎN ISRAEL: LEGI, INSTITUȚII ȘI TENDINȚE

Societatea israeliană modernă este o societate a imigranților. S-a format și continuă să se formeze ca urmare a imigrării de pe toate continentele a sute de mii de oameni care au rămas fideli unei tradiții religioase și culturale comune. În acest articol, autorii examinează funcțiile controversate ale Legii repatrierii (ebraică חוק השבות - „hok ha-shvut”), precum și dinamica dezvoltării relațiilor dintre societatea israeliană și imigranți. În Israel, este singurul act normativ care reglementează acest proces și stimulează întoarcerea evreilor din țările adoptive în Israel. Criteriul care permite unei persoane să obțină cetățenia acestui stat este naționalitatea, adică trebuie să fie evreu (născut dintr-o mamă evreică sau convertit la iudaism conform legilor religiei evreiești). Legea repatrierii este menită să servească drept fortificare a grupului etnic hegemonic. Asistența financiară acordată imigranților este diversifi-

cată. Repatriații în conformitate cu Legea repatrierii trebuie să primească mijloace care să le asigure existența decentă până când se vor putea încadra pe piața muncii.

Cuvinte cheie: Israel, imigranți, Legea repatrierii, naționalitate.

ANALYSE DE LA POLITIQUE D'IMMIGRATION D'ISRAËL : LOIS, INSTITUTIONS ET TENDANCES

La société israélienne moderne est une société d'immigrants. Des centaines de milliers de personnes restées fidèles à une tradition religieuse et culturelle commune ont été et continuent d'être formées grâce à l'immigration de tous les continents. Dans cet article, les auteurs examinent les fonctions controversées de la loi sur le rapatriement (hébreu חוק השבות - "hok ha-shvut"), ainsi que la dynamique du développement des relations entre la société israélienne et les immigrés. En Israël, c'est le seul acte normatif qui régleme ce processus et stimule le retour des Juifs des pays d'adoption vers Israël. Le critère qui permet à une personne d'obtenir la citoyenneté de cet État est la nationalité, c'est-à-dire qu'elle doit être juive (née d'une mère juive ou convertie au judaïsme selon les lois de la religion juive). La loi sur le rapatriement est censée servir de fortification pour le groupe ethnique hégémonique. L'aide financière aux immigrants est diversifiée. Les rapatriés en vertu de la loi sur le rapatriement doivent avoir les moyens d'assurer une vie décente jusqu'à ce qu'ils puissent entrer sur le marché du travail.

Mots clés : Israël, immigrés, droit du rapatriement, nationalité.

АНАЛИЗ ИММИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ В ИЗРАИЛЕ: ЗАКОНЫ, ИНСТИТУТЫ И ТЕНДЕНЦИИ

Современное израильское общество - общество иммигрантов. Оно сформировалось и продолжает формироваться в результате миграции со всех континентов сотен тысяч людей, сохранивших верность общей религиозно-культурной традиции. В данной статье, авторами рассматриваются противоречивые функции Закона о возвращении (ивр. חוק השבות — «хок ха-шивут»), а также динамика развития отношений между израильским обществом и иммигрантами. В Израиле он является единственным нормативным актом, регулирующим этот процесс и стимулирующий возвращение евреев из стран рассеяния в Израиль. Критерием, позволяющим человеку получить гражданство этой страны, является национальность, то есть, он обязан быть евреем (родиться от матери еврейки или принять иудаизм по законам еврейской религии). Закон о возвращении призван выполнять функции усиления этнической группы-гегемона. Финансовая помощь иммигрантам диверсифицирована. Репатрианты, приезжающие по Закону о возвращении, должны получать такие средства, которые обеспечат их достойное существование до тех пор, пока они не будут в состоянии выйти на рынок рабочей силы.

Ключевые слова: Израиль, иммигранты, Закон о возвращении, национальность

Israel, like many other societies, is an immigrant society. About 40% of Israel's Jewish population is first generation immigrants and additional 40% are second generation who was born in Israel. These rates are very high even comparing to other immigration countries as Australia,

where immigrants are 21% of its population or Canada – 16%¹. Between 1960 and 1994 Israel has integrated an average of 11.9 immigrants per thousand people eve-

¹ Central Bureau of Statistics in Israel. 2021. <https://www.cbs.gov.il/he/page/s/default.aspx>

ry year, compared to 11.2 in West Germany (especially from East Germany), 8.6 in Australia, 6.3 in Canada and 2.4 in the USA². In the 1990s the annual average of integrated immigrants was even higher: 23.7 immigrants per thousand people comparing to 7.6 in Canada, 6.8 in Australia and 2.6 in the USA (only legal immigrants). The immigration to Israel is not a constant process but "waves" which are a result of crises occurring, usually, outside Israel and are not influenced by Israel and usually hard to be predicted³. While the immigration wave timing is mainly influenced by crises in the immigrants' origin countries, the number of immigrants arriving to Israel is influenced, among other factors, by the alternatives open to the immigrants at the time.

Laws regulate entry to Israel - a distinction between immigration policy and temporary legal residence policy. According to the Israeli law⁴, two laws regulate the entry to the State of Israel, the "entry to Israel law" and the "return law". The "return law" applies only for Jewish origin people (congenital or acquired through conversion process) up to the third generation and their spouses. These two laws effect two opposite approaches of immigration to Israel:

- Legal entry to Israel – "entry to Israel law" – the first law reflects the official attitude towards immigrants, which is a kind of "default" – those who are not included in the "return law" can enter Israel only by this law. The policy reflected in this law is very selective and

lined to the state needs. The law requires and allows the entry of "required" immigrants, as tourists, volunteers, foreign workers and strictly establishes rules to prevent them from becoming permanent residents. There are very restrictive conditions aimed to minimize the citizenship of those who are not included in the category of immigrants in preparation for citizenship and residency.

- The "return law" – reflects the attitude towards immigrants who are Olim and included in the category of "Jews". The definition of this category is very complex and may be described as a "mirror image" of Nuremberg's racial laws – every person, who might be persecuted due to his Judaism, as defined at the time, in the Nuremberg laws, is included in the category of eligible to Aliya. The main test is in the link to the "Jewish" category: on one hand origin, blood relationship, up to third generation, determined by the female family side: a Jewish grandmother - her sons and daughters, her grandchildren on the daughter side; those whose grandmother is Jewish but not their mother - her grandchildren who married non-Jewish women, have rights to make Aliya even though they are not considered Jews by the religion laws. On the other hand, marriage, a "husband / wife" of a Jew. In addition, there is an option to become a Jew through conversion process.

The author of the thesis recognize that the dual policy establishes in Israel a particular m(unique) and non-universal approach to the rights granted by the state. One of its implications is a sharp polarization of rights, in fact a sharp discrimination between "Jews" and those who are not part of this category. Thus, for example, "immigration" rights include not only financial and other support, but also grant an automatic full citizenship, voting rights

² ABOHAV, A., HERZOG, A., GOLDBERG, H., & MARX, E. Israel: Local Anthropology. Tel Aviv: Cherikover Publishing, 2018. 168-173 p.

³ BOSTON, P. Take advantage of the opportunity - the welfare system and the absorption of immigrants. Jerusalem: Ministry of Welfare and JDC Israel, 2014. 122 - 141 p.

⁴ Ministry of Absorption and Immigration. 2021. [https:// www.gov.il/he /departments/ministry_of_aliyah_and_integration/govil-landing-page](https://www.gov.il/he/departments/ministry_of_aliyah_and_integration/govil-landing-page) (accessed at 15.10.21).

and other civil rights. "Temporary (economic) migration", however, does not confer such rights. The existence of inherent discrimination in immigrant integration policy limits the pursuit to full democracy in Israel. However, it should be noted that removing these restrictions, especially the option of repealing the return law, entails the risk that in the future Jews' request to immigrate will be refused - and thus the State of Israel will no longer fulfill its original purpose as asylum for those who are persecuted for being Jews.

An additional implication of the dual policy is a fundamental difficulty in separating religion and state in Israel, since no basis other than the religious basis for defining eligibility has yet been found, but by their link to Judaism – i.e., a distinction between those to whom the return law applies and those who the law does not apply. The laws of marriage and jurisdiction in these subjects were taken out of the Knesset and courts, and subject to religion laws and rabbinical courts (and as a result, about a quarter of current immigrants from former Soviet Union countries are considered non-Jews when they marry or buried in Israel). In addition, struggles between different streams in Judaism for control over religion definition, and in the conversion process in particular, make religious pluralism in Judaism very difficult, which requires relinquishment of many power resources by those who control it today. The combination of discrimination and rights definition not on a universal basis but on a particular basis, and the inability to separate religion and state, creates very strong barriers to the chance of Israel reaching ideological and / or structural multiculturalism.

Key principles in immigrant integration and political – social implications. According to the Ministry of Absorption

and Immigration⁵ and the Ministry of Population and Immigration Authority⁶, three main principles characterize the Aliya integration policy but do not characterize the immigration integration policy in Israel: "open door", "instant citizenship" and "comprehensive commitment". These principles have wide implications on the entire Israeli society.

a. The open-door principle – all those who are included in the category of link to Judaism by the return law, the door is open for him to come immigrate to Israel whenever he wants. This is a non-selectivity principle in the potential immigrant category. Although there are statutory restrictions relating to public risk, as restrictions on health reasons (infectious diseases, mental illness) or due to involvement in crime, it is not applied to Jewish immigrants from distressed countries, and in practice are hardly applied at all to Jewish immigrants. Even the definition of marital eligibility is often widening, as in the case of Ethiopian Jews that have managed to bring to Israel their relatives and their relatives' relatives from the Falashmura (community members from Ethiopia). The principle of giving the opportunity to every Jew to immigrate to Israel (and get all rights and aid resulting from the Aliya integration policy) was a source of pride for Jewish society in Israel and the diaspora. Thus, for example, they are often proud that the "mass immigration" in the early days of the state doubled the population within three years; or, in other words, that the Jewish settlement population in

⁵ Ministry of Absorption and Immigration. 2021. https://www.gov.il/he/departments/ministry_of_aliyah_and_integration/govil-landing-page (accessed at 15.10.21).

⁶ Ministry of Population and Immigration Authority. 2021. https://www.gov.il/he/departments/population_and_immigration_authority/gov.il-landing-page (accessed at 22.9.21).

the state establishment integrated a similar number of immigrants, in a difficult period economically and in many other aspects.

- b. The instant citizenship principle – every Jew immigrant gets a citizen status immediately upon arriving in Israel without tests, and without an allegiance oath. The instant citizenship is granted to all the category of those who are eligible to be immigrants⁷ by the return law and not only those who are Jewish by the religious law. This is a rare approach. Although Germany has also granted the right to automatic citizenship, mainly to ethnic Germans who came from the Commonwealth of Independent States and Federal Germany, by which each German who "return" to Germany and his descendants are eligible to automatic citizenship. This law was canceled by the end of the 1990 due to a fear of "foreigners" flood in Germany⁸. When canceling the law, ethnic Germans in Russia were no longer defined as "brothers". The instant citizenship has two main implications in the political – electoral subject and in enlisting to the army. The immediate and unconditional citizenship acquisition for "Jewish immigrants" makes the political field an area where they have fewer resources inferiority comparing to other fields as economics, housing, education etc. the immediate voting right makes the immigrants to an electoral resource. The importance of this resource is more prominent the

larger the immigrant group - the possibility to translate its size to Knesset seats is more available and prominent. Thus, for example, the seats given by the Commonwealth of Independent States immigrants to the Labor Party in the 1992 elections largely caused the political upheaval, and later led to the Immigrant Party establishment in 1996.

- c. The comprehensive commitment principle – the commitment to the immigrants⁹ is for their transportation to Israel, by the Jewish agency not by the government, the first adaptation period in Israel and assistance in permanent integration. This commitment is expressed not only in financial aid but also in easing and special arrangements in various subjects. The criteria defining the transition and adaptation period became an established principle in the integration policy since the 1970s. since its establishment the state has built for the Jewish immigrants in the mass immigration wave the "huts camps – temporary settlements", later the immigrants were integrated in institutional framework of "integration centers", and in the 1990 the "direct integration" course was designed for immigrants from specific origin countries, while at the same time some of the immigrants were addressed to integration centers and caravan sites¹⁰.

The "direct integration" policy, which was taken for most Commonwealth of Independent States immigrants (immigrants from Ethiopia were given a different route, rich in services and rights), allowed each

⁷ Immigrant Student Admission Processes - Standards for Immigrant Student Admission Processes in Schools. 2018. <https://meyda.education.gov.il/files/olim/sta%20ndards-klita2018.pdf> (accessed at 22.9.21).

⁸ CHIEH, H. Germany's integration politics in practice: Lived realities of Chinese-speaking skilled female family migrants. *Oxford University Press, Migration Studies* 61, 2021. Available at: <https://doi.org/10.1093/migration/mnaa023> (accessed at 12.9.21).

⁹ Immigrant Student Admission Processes - Standards for Immigrant Student Admission Processes in Schools. 2018. <https://meyda.education.gov.il/files/olim/sta%20ndards-klita2018.pdf> (accessed at 26.9.21).

¹⁰ ZAMERET, Z. Design of the Education System during the Great Aliya, Ben-Gurion Research Center. Beer – Sheva: Ben – Gurion University, "Sade – Booker", Israel. 2009. 132-139 p.

immigrant to choose where to live and work, and the state provided an integration basket for the first six months, paid some of the rent and the expenses of learning Hebrew¹¹. The responsibility for the immigrant welfare was transferred from the ministry of integration to the social security institute. This change included erosion of the immigrants unique set of rights, integration of their rights in the entire population rights, advance the application date of their social security pension entitlement and changes in the required waiting period. A series of arrangements, services, conditions and special facilities for immigrants were produced in instruction booklets and included the following conditions¹²:

- Expenses of traveling to Israel and expenses of cargo transportation are paid by the Jewish agency. The transportation is given as a nonrecourse loan, which becomes a grant after two years. Upon arrival, the immigrants are entitled to a customs grant, which is given as a nonrecourse loan that becomes a grant after 3 years of living in Israel or exemption from customs duties on household equipment when purchased in Israel.
- "Integration basket" is a grant given to immigrants that are not addressed to live in integration center, i.e., to immigrants in the "direct integration" course. The grant is given for the first 7 months in Israel and aimed to assist the immigrant in his first arrangements, renting an apartment and living costs in the time of learning Hebrew.

¹¹ KONSTANTINOV, V. The Professional Mobility of FSU Immigrants in Israel, 1990–2010. Research in Jewish Demography and Identity, Myers-JDC-Brookdale Institute, 2015. 169-196 p. Available at: <https://jewstat.info/images/mobility.pdf>. (accessed at 22.9.21).

¹² Ministry of Immigration and Absorption - Immigrant children and the education system – Report of 2018 (p; 67-88), www.moia.gov.il/Hebrew/Pages/default.aspx (accessed at 12.07.21)

During this time there are various arrangements of special loan in assisting terms.

- There are some arrangements for housing: the immigrants are eligible to 5 years rent grant. For those who get "integration basket", the grant includes rent assistance for the first year and later the grant is dealt through the mortgage banks. The grant amount depends in the family size and composition and decreases every year. immigrants who get a social security "income supplement" are entitled to an increased grant indefinitely.
- Buying a house – within the first 7 years to immigration the immigrants are eligible to preferred terms mortgage to buy a house, or get public housing, at a particularly low rent for disadvantaged immigrants.
- Special ease in income tax for immigrants. Immigrants get "credit points" that reduces the taxes they pay during the first 3 years in Israel.
- Learning Hebrew. Within the first 11 months after their arrival, the adult immigrants are entitled to free Hebrew learning in "ulpan". It is five-month studies – 540 study hours.
- Health services. In their landing in Ben-Gurion airport the immigrants get, with their Ole certificate, a voucher for free health insurance for the first 6 months, unless he works.
- Social security. According to the National Insurance department¹³ Social security pensions for immigrants are aimed to fulfill three main roles: first, to guarantee income or supplement income, regardless of whether the immigrant is working. These are mainly old-age and survivor pensions and pensions paid as a supplement as child

¹³ *National Insurance – 2021.*

<https://www.btl.gov.il/English%20Homepage/Benefits/sharam/Pages/Specialbenefit.aspx> (accessed at 22.9.21).27.9.21).

allowance. The second role is to guarantee minimal existence of those who cannot integrate in labor market, as severely disabled or people who are prevented from working for family or social reasons, or who cannot be applied due to the employment service determination.

The third role of pensions is to guarantee income to a limited time of inability to work due to unemployment or due to participation in professional retraining. Immigrants are exempt of paying social security fee in the first year in Israel if their income is less than a specific minimum. They are eligible to the various pensions like all other citizens, some immediately and other after a waiting period. The eligibility is immediate for child allowance, old-age and nursing allowance. The right to unemployment benefits is after six months, for income security - one year after immigration and for general disability – after months.

Mapping and analyzing the institutions dealing with migration of Jews and the integration process. One of the "comprehensive commitment" principal implications is that treatment falls in the responsibility area of many factors. The wide verity of assisting factors is reflecting in the "immigrant guide" distributed by the ministry of integration, which details factors the immigrant can address to get assistance. It including the local bureau of the ministry of integration; the national security institute; the local authority; the immigrant organizations; the health maintenance organizations; employment coordinators of the ministry of integration; mortgage banks; the municipal collection department; the IDF recruitment bureaus; the student administration; and many others¹⁴.

Several main bodies are prominent: the government, the Jewish agency [Jewish agency], local authorities and recently also voluntary bodies and immigrant associations. The Jewish agency had a main role together with the government since the state establishment therefore we will refer its action.

The author seeks to analyze the main institute's role:

1. The Jewish agency – with the state establishment several organizational changes were made in the Jewish agency treatment in immigration and integration, which were aimed to separate the treatment in integration from the treatment in immigration. The treatment in immigration focused on organizing the immigrants in the origin countries and transporting them to Israel, while the integration department dealt with the primary care for the immigrants in their arrival to Israel, including providing basic existence conditions as temporary housing and food in transition camps and comprehensive assistance in the first integration stage.
2. Governmental factors – most of the services are given to immigrants by relevant government ministries in subjects common to the whole population. Special services are provided directly to the immigrants by several ministries: the ministry of integration, the ministry of construction and housing, the ministry of labor and others. Some are provided to all immigrants as integration basket and medical insurance; and some, as housing in caravans, welfare services and vocational training, are provided only to some of the immigrants – according to differential criteria. Several government

¹⁴ MAXWELL, C. YEMINI, M. *Modalities of cosmopolitanism and mobility: parental education strategies of global, immigrant and local middle-class Israelis, Discourse. Studies in the Cultural*

factors have particularly targeted to immigrant integration.

2.1. The national security institute is involved in immigration integration in various stages.

Some of the pensions, which are paid as universal legal right in Israel, mainly children and old age pensions, are paid to immigrants on their arrival to Israel, some are paid later, when needed or after a minimal waiting period – a year or two period.

2.2. The local authorities – in the "direct integration" period most of the integration roles were transferred to the local authorities, where a city integration headquarters was established to be the main factor responsible for integration in the city. The head of the integration headquarters was usually the mayor, or his deputy and it has operated the city integration system with the assistance of the city departments.

The local integration system included information concentration of the immigrants, mediation and coordination between them and the community center and municipal institutions, organization of specific activities for the entire immigrant community (lectures, parties) and activities for specific groups of elderly immigrants, and single-parent families. The integration coordinator was also responsible for communication with volunteer organizations and activating volunteers, adopting immigrant families by local families, social and cultural activities for the holidays and additional events.

The community centers have also provided various services to all immigrants – courses and informal education, special activities to all immigrants and to specific groups and were a center to volunteer activity of local population. In some cities the city integration headquarters focused on immediate response to problems. For example, employment problem: the head-

quarters encouraged factories to employ immigrants, searched for employment to immigrants (usually nonprofessional), initiated vocational retraining courses, held workshops to develop job search skills for academics and assisted in finding housing for the elderly. The welfare unit in the city social services department was usually responsible for immigrant welfare services. There was no designated mechanism for this purpose and the activity was performed by social workers.

BIBLIOGRAPHY

1. MAXWELL, C., YEMINI, M. Modalities of cosmopolitanism and mobility: parental education strategies of global, immigrant and local middle-class Israelis, *Discourse. Studies in the Cultural Politics of Education*, vol 40 (5), 2019. 616-632 p. Print ISSN: 0159-6306 ISSN: 1469-3739.
2. KONSTANTINOV, V. The Professional Mobility of FSU Immigrants in Israel, 1990–2010. *Research in Jewish Demography and Identity*, Myers-JDC-Brookdale Institute, 2015. 169-196 p. <https://jewstat.info/images/mobility.pdf>. Ministry of Immigration and Absorption - Immigrant children and the education system – Report of 2018 (p; 67-88), www.moia.gov.il/Hebrew/Pages/default.aspx (accessed at 12.7.21).
3. National Insurance – 2021. <https://www.btl.gov.il/English%20Homepage/Benefits/sharam/Pages/Specialbenefit.aspx> (accessed at 27.9.21).
4. Immigrant Student Admission Processes - Standards for Immigrant Student Admission Processes in Schools. 2018. <https://meyda.education.gov.il/files/olim/standards-klita2018.pdf>
5. CHIEH, H. Germany's integration politics in practice: Lived realities of Chinese-speaking skilled female family mi-

- grants. Oxford University Press, *Migration Studies* 61, 2021. Available at: <https://doi.org/10.1093/migration/mnaa023>
6. Immigrant Student Admission Processes - Standards for Immigrant Student Admission Processes in Schools. 2018. <https://meyda.education.gov.il/files/olim/standards-klita2018.pdf>
 7. ZAMERET, Z. Design of the Education System during the Great Aliya, Ben-Gurion Research Center. Beer – Sheva: Ben – Gurion University, "Sade – Booker", Israel. 2009. 132-139 p.
 8. Ministry of Absorption and Immigration. 2021. https://www.gov.il/he/departments/ministry_of_aliyah_and_integration/govil-landing-page (accessed at 15.10.21).
 9. Ministry of Population and Immigration Authority. 2021. https://www.gov.il/he/departments/population_and_immigration_authority/gov.il-landing-page (accessed at 22.9.21).
 10. Central Bureau of Statistics in Israel. 2021. <https://www.cbs.gov.il/he/pages/default.aspx>
 11. ABOHAV, A., HERZOG, A., GOLDBERG, H., & MARX, E. *Israel: Local Anthropology*. Tel Aviv: Cherkover Publishing, 2018. 168-173 p.
 12. BOSTON, P. Take advantage of the opportunity - the welfare system and the absorption of immigrants. Jerusalem: Ministry of Welfare and JDC Israel, 2014. 122 - 141 p.
 13. Ministry of Absorption and Immigration. 2021. https://www.gov.il/he/departments/ministry_of_aliyah_and_integration/govil-landing-page (accessed at 15.10.21).

13.10.2021

SECURITATE JURIDICĂ

CZU 349.6

DOI 10.5281/zenodo.6476976

ASPECTE PENALE PRIVIND POLUAREA AERULUI PRIN PRISMA SECURITĂȚII ECOLOGICE

Xenofon ULIANOVSKI

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

doctor habilitat în drept, profesor universitar

<https://orcid.org/0000-0001-9299-3625>

e-mail: xenofon58@yahoo.com

Prin poluarea aerului se înțelege prezența în atmosferă a unor substanțe care, în funcție de concentrație și/sau timp de acțiune, produc modificări ale sănătății, generează disconfort și alterează mediul. Poluant al aerului poate fi orice substanță în stare solidă, lichidă, gazoasă (de vapori) sau energie (radiantă, electromagnetică, ionizantă, termică, fonică sau vibrantă), prezentă în aer, care poate avea o acțiune negativă asupra sănătății oamenilor și/sau a mediului. Aerul este compus din: azot 78,09%, oxigen 20,94%, argon 0,93%, CO₂, neon 0,03%, kripton, xenon, heliu, hidrogen, ozon și alți vapori de apă. Legislația penală (art. 230 Cod penal) incriminează poluarea aerului cu depășirea normelor stabilite, ca urmare a emisiei în atmosferă a poluanților sau a încălcării regulilor de exploatare, sau a neutilizării utilajului, aparaturii, instalațiilor de purificare și control al emisiilor în atmosferă, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile mediului, regnului animal sau vegetal, sănătății populației ori a provocat decesul persoanei.

Cuvinte-cheie: poluarea aerului, securitate ecologică, aer, mediu, legislație.

CRIMINAL ASPECTS RELATED TO AIR POLLUTION, THROUGH THE PRISM OF ECOLOGICAL SECURITY

Air pollution means the presence in the atmosphere of substances that, depending on the concentration and / or time of action, cause changes in health, cause discomfort and alter the environment. Air pollutant can be any substance in the solid, liquid, gaseous (vapor) state or energy (radiant, electromagnetic, ionizing, thermal, acoustic or vibrating) present in the air, which can have a negative effect on human health and / or on the environment; The air is composed of: nitrogen 78.09%, oxygen 20.94%, argon 0.93%, CO₂, 0.03% neon, krypton, xenon, helium, hydrogen, ozone and other water vapor.

Criminal law (art. 230 Penal Code) criminalizes air pollution more than the established norms, as a result of the emission into the atmosphere of pollutants or violation of operating rules, or failure to use machinery, apparatus, purification facilities and control of emissions into the atmosphere, if it has caused considerable damage to the environment, the animal or plant kingdom, the health of the population or caused the death of the person.

Keywords: environmental security, air pollution, environment, criminal law.

ASPECTS CRIMINELS LIES A LA POLLUTION DE L'AIR, A TRAVERS LE PRISME DE LA SECURITE ECOLOGIQUE

La pollution de l'air désigne la présence dans l'atmosphère de substances qui, selon la concentration et/ou le temps d'action, provoquent des altérations de la santé, provoquent une gêne et altèrent l'environnement. Le polluant de l'air peut être toute substance à l'état solide, liquide, gazeux (vapeur) ou énergétique (radiante, électromagnétique, ionisante, thermique, acoustique ou vibrante) présente dans l'air, qui peut avoir un effet négatif sur la santé humaine et/ou de l'environnement ; L'air est composé de : azote 78,09 %, oxygène 20,94 %, argon 0,93 %, CO₂, néon 0,03 %, krypton, xénon, hélium, hydrogène, ozone et autres vapeurs d'eau.

La législation pénale (art. 230 du Code pénal) érige en infraction la pollution de l'air dépassant les normes établies, résultant de l'émission dans l'atmosphère de polluants ou de la violation des règles de fonctionnement, ou de la non-utilisation de machines, d'appareils, d'installations d'épuration et de contrôle des émissions dans l'atmosphère, si celui-ci a causé des dommages considérables à l'environnement, au règne animal ou végétal, à la santé de la population ou causé la mort d'une personne.

Mots clés : sécurité environnementale, pollution de l'air, environnement, droit pénal.

ЗАГРЯЗНЕНИЕ АТМОСФЕРНОГО ВОЗДУХА И ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ СКВОЗЬ ПРИЗМУ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Загрязнение воздуха - наличие в атмосфере веществ, которые в зависимости от концентрации и/или времени действия вызывают изменения в состоянии здоровья, вызывают дискомфорт и изменяют состояние окружающей среды. Загрязнителем воздуха может быть любое вещество в твердом, жидком, газообразном (парообразном) состоянии или энергии (лучистой, электромагнитной, ионизирующей, тепловой, акустической или вибрационной), присутствующее в воздухе, которое может оказывать негативное влияние на здоровье человека и/или окружающую среду. Атмосферный воздух состоит из: азота 78,09%, кислорода 20,94%, аргона 0,93%, CO₂, неона 0,03%, криптона, ксенона, гелия, водорода, озона и других водяных паров.

Уголовное законодательство Республики Молдова (ст. 230 УК РМ) предусматривает уголовную ответственность за загрязнение атмосферного воздуха с превышением установленных нормативов вследствие выброса в атмосферу вредных веществ или нарушения правил эксплуатации оборудования, установок, сооружений, предназначенных для очистки и контроля за выбросами в атмосферу, либо неиспользование их, причинившее ущерб в значительных размерах окружающей среде, животному или растительному миру, здоровью населения или повлекшее смерть человека.

Ключевые слова: экологическая безопасность, загрязнение атмосферного воздуха, окружающая среда, уголовное право.

Mediul înconjurător este format din patru mari elemente: atmosfera, hidrosfera, litosfera și biosfera.

Atmosfera este un înveliș gazos, fragil și aproape transparent, care reprezintă un factor esențial al existenței vieții pe Pământ. Ea furnizează aerul pe care îl respirăm zi de zi, reglează temperatura și fil-

trează radiațiile solare periculoase. Privită din spațiu, atmosfera este asemenea unui voal subțire albastru, este menținută de gravitație pentru a nu se dispersa în spațiul cosmic. Groasă de aproximativ 1000 km de la nivelul mării, ea ne protejează și de meteoriții din spațiu.

Compoziția atmosferei este un amestec de circa 10 gaze, dintre care componentele principale, după volum, sunt azotul (78%), oxigenul (21%) și argonul (0,93%), gaze care controlează temperatura și compoziția chimică a atmosferei. Există, de asemenea, cantități mici din alte gaze: dioxid de carbon, neon, heliu, metan, kripton, xenon, ozon, hidrogen, radon, la acestea adăugându-se proporții variabile de vapori de apă (în medie 0,2 – 3%).

Primele măsuri legate de prevenirea poluării aerului din istorie sunt:

- Lege prin care se interzicea arderea cărbunilor în Londra, adoptată în Anglia în anul 1273. În anul 1383, în Suedia, or. Stockholm, de către Regele Carol al VI-lea a fost emis un edict prin care se interzicea emiterea de fumuri rău mirositoare. În Rouen, Franța, în anul 1510, au fost adoptate mai multe acte normative cu privire la măsurile contra fumului provenit de la cărbuni etc.
- Consiliul European pentru Protecția Mediului (Consiliul Mediului) a dat, în raportul din 14 septembrie 1967, următoarea definiție poluării aerului: Se consideră poluat aerul când se constată prezența unor substanțe străine sau variații importante ale acestora în proporția părților componente ale aerului care, ținând seama de cunoștințele specifice ale momentului, pot provoca efecte dăunătoare sau creează acțiuni jenante.

Consiliul Mediului este responsabil pentru politica de mediu a UE, inclusiv protecția mediului, utilizarea resurselor în mod prudent și protecția sănătății umane. Se ocupă, de asemenea, de chestiuni de mediu la nivel internațional, în special în domeniul schimbărilor climatice. Acest forum este format din miniștrii responsabili de aspecte legate în mod specific de mediu. Comisia Europeană este reprezentată în cadrul reuniunilor atât de comisarul pentru mediu, cât și de comisarul pentru politici climatice.

În rolul său de factor de decizie politică, Consiliul este responsabil, împreună cu Parlamentul European, pentru adoptarea unei legislații de mediu ambițioase care protejează habitatele naturale, menține aerul și apa curate, asigură eliminarea corespunzătoare a deșeurilor, îmbogățește cunoștințele despre produsele chimice toxice și ajută întreprinderile să se orienteze către o economie durabilă¹.

De asemenea, acesta garantează că aspectele legate de mediu sunt integrate în mod adecvat în alte politici ale UE, cum ar fi industria, agricultura, transporturile, energia și serviciile.

La nivel internațional, UE și statele sale membre depun eforturi pentru a se asigura că standardele de mediu ale UE se reflectă în acordurile internaționale în materie de mediu și privind schimbările climatice. În această privință, Consiliul este responsabil pentru pregătirea pozițiilor UE pentru conferințele internaționale și negocierile privind schimbările climatice.

Cadrul legislativ european:

- a) Protocolul de la Gotheburg din 1 decembrie 1999 al Convenției din 1979 asupra poluării atmosferice transfrontiere pe distante lungi, referitor la reducerea acidifierii, eutrofizării și nivelului de ozon troposferic². Obiectivul Protocolului Gothenburg este:
 - de a controla și a reduce emisiile de dioxid de sulf, oxizi de azot, amoniac și compuși organici volatili, care pot produce efecte dăunătoare asupra sănătății umane și asupra ecosistemelor naturale (terestre și acvatic), materialelor și culturilor agricole datorită efectului de acidifiere și eutrofizare sau formării ozonului troposferic;

¹ *Formațiunea Mediu (ENVI) a Consiliului.* <https://www.consilium.europa.eu/ro/council-eu/configurations/env/>, (accesat 04.04.2021).

² Semnat de Republica Moldova la 23.05.2000. https://unece.org/fileadmin/DAM/env/lrtap/status/99multi_st.htm, (accesat 04.04.2021).

- de a asigura, pe termen lung, ca depunerile și concentrațiile în aer ale poluanților cu efect de acidifiere, eutrofizare și de precursori ai ozonului troposferic nu depășesc încărcările și nivelurile critice stabilite pentru elementele sensibile de mediu.

Protocolul Gothenburg stabilește măsuri de reglementare și control al emisiilor de dioxid de sulf, oxizi de azot și compuși organici volatili provenite din surse staționare și surse mobile.

Prevederile Protocolului Gothenburg sunt preluate la nivelul UE prin prevederile Directivei nr. 2001/81/CE privind plafoanele naționale de emisie pentru anumiți poluanți atmosferici (denumită Directiva NEC).

Aceste acte normative reglementează cantitatea maximă dintr-o substanță care poate fi emisă la nivel național în decursul unui an calendaristic (plafon de emisie), prin stabilirea pentru fiecare Parte, respectiv Stat Membru, a unor plafoane naționale de emisie, pentru anul 2010, de dioxid de sulf, oxizi de azot, amoniac și compuși organici volatili.

Pentru România, de exemplu, plafoanele naționale de emisie pentru dioxid de sulf, oxizi de azot, compuși organici volatili și amoniac, stabilite pentru anul 2010, sunt cele prevăzute în Protocolul Convenției din 1979 asupra poluării atmosferice transfrontaliere pe distanțe lungi, referitor la reducerea acidifierii, eutrofizării și nivelului de ozon troposferic, adoptat la Gothenburg la 1 decembrie 1999, ratificat prin Legea nr. 271/2003.

Astfel, plafoanele de emisii, aferente anului 2010, angajate de România erau de 918 kilotone pentru dioxid de sulf (SOB₂B) și 437 kilotone pentru oxizi de azot (NOB_xB), din care aportul instalațiilor mari de ardere (IMA) este prognozat a fi de 36,6% (336 kilotone) pentru dioxid de sulf (SOB₂B) și 26,08% (114 kilotone) pentru oxizi de azot (NOB_xB).

- b) Directiva nr. 2001/80/CE privind limitarea emisiilor anumitor poluanți în aer proveniți de la instalațiile mari de ardere. România a optat pentru aplicarea primei variante constând în respectarea de către fiecare IMA a valorilor limită de emisie (VLE).

Conformarea IMA din România la valorile limită de emisie nu este posibilă începând cu data de 1 ianuarie 2008, așa cum prevede Directiva, situație în care s-au solicitat perioade de tranziție în vederea conformării la valorile limită de emisii, cuprinse între 1 ianuarie 2008 - 31 decembrie 2013 și 1 ianuarie 2016 - 31 decembrie 2017.

- c) Directiva nr. 2001/81/CE privind plafoanele naționale de emisii pentru anumiți poluanți atmosferici. Această Directivă are ca scop limitarea emisiilor de poluanți cu efect de acidifiere, eutrofizare și de precursori ai ozonului, pentru îmbunătățirea calității factorilor de mediu și sănătății umane.

Directiva impune stabilirea de plafoane naționale de emisie, considerând ca ani de referință 2010 și 2020, astfel până în anul 2010 statele membre să angajează să reducă emisiile de dioxid de sulf, oxizi de azot, compuși organici volatili și amoniac.

- d) Directiva IPPC nr. 96/61/CE privind prevenirea și controlul integrat al poluării, prin care se stabilește o abordare integrată a măsurilor necesare reducerii și controlului poluării, în contextul în care instalațiile mari de ardere sunt în totalitate instalații IPPC; conform prevederilor articolului 5, aceste instalații vor trebui să îndeplinească cerințele Directivei nr. 96/61/CE până la data de 30 octombrie 2007.

- e) Directiva nr. 96/62/CE este directiva cadru pentru calitatea aerului, privind evaluarea și managementul calității aerului și Directiva nr. 99/30/CE privind valorile limită pentru dioxid de sulf, oxizi de azot, materii în suspensie și

plumb în aerul atmosferic, prevăd obligații de:

- monitorizare și evaluare a calității aerului,
 - informarea publicului privind calitatea aerului înconjurător,
 - elaborarea de planuri de gestionare a calității aerului în vederea atingerii valorilor limită într-un timp stabilit, menținerea calității aerului înconjurător acolo unde este corespunzătoare standardelor sau îmbunătățirea acestora în cazuri necorespunzătoare.
- f) Directiva nr. 99/32/CE privind reducerea conținutului de sulf din anumiți carburanți lichizi prin care se impune un conținut standard de sulf de până la 1% pentru combustibili grei și 0,2% conținut de sulf pentru combustibili ușori.

România a adoptat Legea nr. 9 din 20 iunie 1973 prin care se iau anumite măsuri de prevenire și de combatere chiar din faza incipientă a tendințelor de poluare a mediului³.

Astfel, art. 8 al acestei Legi, stipulează că, în scopul asigurării protecției aerului, este interzisă evacuarea în atmosferă a substanțelor dăunătoare sub formă de gaze, vapori, aerosoli, particule solide și altele, peste limitele stabilite prin reglementările în vigoare.

Este interzisă, de asemenea, darea în exploatare de noi unități sau dezvoltarea unităților existente, care prin activitatea lor pot constitui surse de poluare a aerului, fără instalații și dispozitive în stare de funcționare corespunzătoare pentru reținerea și neutralizarea substanțelor poluante ori fără alte lucrări sau măsuri care să asigure respectarea condițiilor de protecție a calității aerului, stabilite de organele de specialitate.

Iar în vederea protecției aerului, Legea obligă organele și organizațiile de stat, co-

operatiste și celelalte organizații obștești: a) să amplaseze obiectivele economico-sociale, care, în cazul unor defecțiuni tehnice la instalațiile tehnologice sau la cele de prevenire și combatere a poluării, pot dăuna calității aerului, numai în zonele în care consecințele defecțiunilor sunt minime; b) să adopte tehnologii de producție care nu poluează aerul sau, când aceasta nu este posibil, să echipeze instalațiile tehnologice generatoare de poluanți, încă de la punerea lor în funcțiune, cu dispozitive și instalații pentru prevenirea poluării aerului; c) să perfecționeze procesele tehnologice din întreprinderi pentru reducerea cantității de poluanți; d) să asigure exploatarea rațională a instalațiilor tehnologice generatoare de poluanți și a instalațiilor și dispozitivelor de prevenire a poluării aerului; e) să recupereze și să valorifice substanțele reziduale utilizabile care direct sau indirect pot polua aerul, iar pe cele neutilizabile să le retina și depoziteze în condiții de protecție a mediului înconjurător; f) să adopte sisteme și mijloace de transport rutiere, feroviare, navale și aeriene care nu provoacă poluarea aerului sau, când aceasta nu este posibil, să echipeze mijloacele de transport, încă de la punerea lor în funcțiune, cu dispozitive de neutralizare a substanțelor poluante în limitele admisibile stabilite de organele în drept; g) să ia orice alte măsuri, potrivit dispozițiilor legale, în vederea protecției aerului.

Asociația Franceză de Normalizare AFNOR definește ca poluant orice corp solid, lichid sau gazos existent în atmosferă care nu face parte din compoziția normală a aerului sau care este prezent în cantități anormale.

În Republica Moldova au fost adoptate mai multe legi și acte normative în acest domeniu:

Regulile de păstrare a purității și ameliorare a calității aerului atmosferic, de prevenire și reducere a efectelor nocive ale factorilor fizici, chimici, biologici, radioactivi și de altă natură asupra atmosferei

³ Legea privind protecția mediului înconjurător, nr. 9, adoptată de Marea Adunare Națională. În: Buletinul Oficial nr. 91 din 20.06.1973.

sunt reglementate de Legea nr. 1515 din 22.06.1993 privind mediul înconjurător⁴, Legea nr. 1422 din 17.12.1997 privind protecția aerului atmosferic,⁵ Hotărârea nr. 477 din 19.05.2000 cu privire la rețeaua națională de observare și control de laborator asupra contaminării (poluării) mediului înconjurător cu substanțe radioactive, otrăvitoare, puternic toxice și mijloace bacteriene (biologice),⁶ prin care s-a aprobat Regulamentul rețelei naționale de observare și control de laborator asupra contaminării (poluării) mediului înconjurător cu substanțe radioactive, otrăvitoare, puternic toxice și mijloace bacteriene (biologice), conform anexei nr.1, și Lista instituțiilor și laboratoarelor incluse în componența rețelei naționale de observare și control de laborator, conform anexei nr.2 etc.

Prin poluant al aerului se înțelege orice substanță în stare solidă, lichidă, gazoasă (de vapori) sau energie (radiantă, electromagnetică, ionizantă, termică, fonică sau vibrantă), prezentă în aer, care poate avea o acțiune negativă asupra sănătății oamenilor și/sau a mediului; *prin ELA de poluanți* se înțelege: emisie limitată admisibilă a poluanților evacuați, stabilită prin calculul dispersiei în aerul atmosferic de la suprafața solului de o sursă sau de un grup de surse de emisie, care nu depășesc normativele calității aerului, prevăzute pentru populație, regnul animal și vegetal⁷.

⁴ Legea privind mediul înconjurător, nr. 1515 din 22.06.1993. În: Monitorul Oficial nr. 10 art. 283 din 30.10.1993.

⁵ Legea privind protecția aerului atmosferic, nr. 1422 din 17.12.1997. În: Monitorul Oficial nr. 44-46 art nr 312 din 21.05.1998. Modificat: LP280-XVI din 14.12.07, MO94-96/30.05.08 art.349 L340/06.07.01, MO97-99/17.08.01 art.771.

⁶ Hotărârea nr. 477 din 19.05.2000 cu privire la rețeaua națională de observare și control de laborator asupra contaminării (poluării) mediului înconjurător cu substanțe radioactive, otrăvitoare, puternic toxice și mijloace bacteriene (biologice), nr. 477 din 19.05.2000. În: Monitorul Oficial nr. 63-64 art. 561 din 01.06.2000.

⁷ Legea privind protecția aerului atmosferic, Art.3, nr. 1422 din 17.12.1997. Modificată prin LP280-

Tot prin aceste legi s-au mai precizat câțiva termeni foarte importanți pentru constatarea, elucidarea și descoperirea faptelor de poluare a aerului: *volum al normativelor ELA* – volum în care sunt cuprinse ELA de poluanți; *ECP de poluanți* – emisii de poluanți coordonate provizoriu, care, fiind evacuate și dispersate în aerul atmosferic de la suprafața solului de o sursă sau de un grup de surse de emisie, depășesc normativele calității aerului (CMA) și pentru care este prevăzut, în volumul ELA, planul de măsuri de micșorare a nivelului de emisii; *CMN* – condiții meteorologice nefavorabile, perioadă în care condițiile climatice conduc la concentrarea emisiilor în aerul atmosferic de la suprafața solului, emisii care depășesc normativele calității aerului (CMA); *nivel de poluare a aerului* – concentrație a poluanților din aerul atmosferic într-un punct sau zonă concretă, stabilită în baza unor măsurări sistematice și analize comparative în raport cu anumite criterii (poluare de fond a aerului, CMA a poluanților, risc pentru sănătatea oamenilor și/sau mediul înconjurător etc.); *poluare de fond a aerului* – poluare a aerului atmosferic în zonele în care acțiunea surselor depoluare nu se manifestă direct; *poluare excepțională a aerului* – situație în care:

- 1) concentrația unuia sau a mai mulți poluanți în aerul atmosferic depășește CMA:
 - a) de 20-29 ori, acest nivel menținându-se timp de peste 48 ore;
 - b) de 30-49 ori, acest nivel menținându-se timp de peste 8 ore;
 - c) de 50 ori și mai mult;
- 2) nivelul de radiație în aer depășește 0,2 röntgen/oră.

Creșterea producției de energie, industria chimică, metalurgică, de ciment, circulația rutieră și aeriană, arderea gunoaielor etc. sunt tot atâtea cauze care fac ca în ultimul timp să devină tot mai acută poluarea atmosferei. Aceasta poate să apară fie da-

XVI din 14.12.07. În: Monitorul Oficial nr. 94-96, art. 349 din 30.05.08.

torită creșterii concentrației în aer a unor constituenți normali ai atmosferei (bioxid de carbon, peroxid de azot, ozon etc.), fie pătrunderii în atmosferă a unor compuși străini acestui mediu (elemente radioactive, substanțe organice de sinteză etc.).

Poluarea atmosferei are urmări neplăcute, adesea grave, asupra omului și mediului său înconjurător, sub diferite forme: murdărește locuințele, împiedică creșterea plantelor, diminuează valoarea produselor agricole, reduce vizibilitatea și adaugă mirosuri neplăcute mediului ambiant și, cel mai important, afectează sănătatea omului.

Prin poluarea aerului se înțelege prezența în atmosferă a unor substanțe care, în funcție de concentrație și/sau timp de acțiune, produc modificări ale sănătății, generează disconfort și alterează mediul.

Aceste substanțe pot fi diferite de cele care se găsesc în compoziția normală (ideală) a aerului (în compoziția aerului apar: azot 78,09%, oxigen 20,94%, argon 0,93%, CO₂, 0,03% neon, kripton, xenon, heliu, hidrogen, ozon și alți vapori de apă) sau pot să fie compuși care fac parte din acestea, cum ar fi ozonul, dioxidul de carbon, radonul etc.

Sunt două categorii de materiale poluante (poluanți):

Poluanții biodegradabili, care sunt substanțe, cum ar fi apa menajeră, care se descompun rapid în proces natural. Acești poluanți devin o problemă când se acumulează mai rapid decât pot să se descompună.

Poluanții nedegradabili sunt materiale care nu se descompun sau se descompun foarte lent în mediul natural. Odată ce apare contaminarea, este dificil sau chiar imposibil să se îndepărteze acești poluanți din mediu.

Ce substanțe ajung în atmosferă și ce efecte negative au asupra sănătății noastre?

1. *Cadmiul* – folosit în fabricile ce produc baterii și în industria plasticilor. Odată ajuns în atmosferă, este inhalat de oameni, se depozitează la nivelul

rinichilor, afectându-i. Se elimină într-o perioadă lungă de timp, iar semnele intoxicației cu cadmiu sunt: durerile de cap, febra, stări de vomă și boli ale rinichilor.

2. *Plumbul* – folosit în trecut ca aditiv în benzină, se mai folosește în industria vopselelor și la fabricarea bateriilor. Efectele principale ale intoxicației cu plumb se produc asupra sistemului nervos. Se poate depune, ca și cadmiul, la nivelul rinichilor.
3. *Mercurul* – utilizat în fabricarea neanelor colorate sau în alte industrii, mercurul este extrem de toxic. Poate produce paralizii, afecta sistemul nervos sau vederea și auzul. În trecut era folosit ca tratament pentru sifilis.
4. *Benzenul* – este una dintre substanțele cu efect cancerigen, conținute de fumul de țigară. Este folosit pe scară largă în industria alimentară, drept conservant. Efectele sale sunt durerile de cap, grețuri, boli ale inimii sau cancer.

Principalii poluanți ai atmosferei sunt:

Bioxidul de carbon, un constituent normal al atmosferei, în medie 325 ppm (parți per milion-1 mg/kg), care, ca urmare a consumului tot mai mare de combustibili fosili, a înregistrat în ultimul secol o foarte mare creștere.

Bioxidul de carbon(CO₂).Este un gaz periculos pentru că, prin dublarea concentrației sale din aer, devine un „perturbator climatic”.

Se știe ca o dublare a concentrației CO ar putea produce o creștere în medie cu 3,6°C a temperaturii superficiale a mediului, așa-numitul „efect de seră”, adică la ridicarea temperaturii la suprafața solului, fenomen contrabalansat într-o anumită măsură de fenomenul de răcire prin reflectarea în spațiu a razelor solare de către praful din atmosferă.

Oxidul de carbon, care, față de concentrația medie de 0,12 ppm în ansamblul atmosferei, poate atinge în atmosfera marilor

orașe, la nivelul solului, circa 20 ppm și uneori cu mult peste 100 ppm în punctele de trafic urban aglomerat.

Metale grele. Dintre acestea se menționează în special plumbul, care se adaugă în carburanți ca antidetonant (tetraetil sau tetrametil de plumb), de unde, în urma combustiei, este eliminat ca aerosol sub formă de săruri sau oxizi de plumb. Se consideră ca excesive sau anormale conținuturile de 40 g/100g chiar în absența oricărui simptom.

Particulele solide evacuate în atmosferă reprezintă, de asemenea, un aspect important al poluării aerului de către om. Pe cât sunt de diferite sursele acestora, pe atât sunt de numeroase și variate aceste substanțe poluante.

Efecte dăunătoare sunt întâlnite frecvent la speciile vegetale și la animale. *Dar principala victimă a poluării atmosferei este însuși omul, mai ales populația urbană.*

Privitor la poluarea aerului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) în mai multe rânduri s-a expus în vederea obligațiilor statului de a lua măsuri de prevenție și de lichidare a poluării mediului înconjurător. Astfel, în 2010 Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) s-a pronunțat pe una din cauze referitoare la România, vizând problemele de poluare a mediului, generate de activitatea fabricii de metale neferoase, de la Copșa Mică, cauza Bacila vs. România (nr. 19234/04).

Curtea a sesizat faptul că, deși efectele poluante ale activității fabricii Șomera au fost raportate în mai multe rânduri de instituții publice sau private, autoritățile locale au fost reticente în a lua măsuri pentru rezolvarea problemei de la Copșa Mică. În aceste condiții, Curtea a decis în unanimitate că articolul invocat de reclamantă a fost încălcat.

Obiectul juridic generic al infracțiunii îl constituie grupul de relații sociale omogene ce țin de protecția mediului.

Prin mediu se înțelege totalitatea factorilor naturali (aer, ape, sol, subsol, păduri

și alte forme de vegetație, a faunei terestre și acvatice, a rezervației monumentelor naturii etc.) și a celor create de om (așezările omenești și a altor factori de mediu apăruiți prin activități umane) care în strânsă interacțiune influențează echilibrul ecologic (raportul dintre organisme și mediu, în care se dezvoltă și trăiesc), determină condițiile de viață pentru om și dezvoltarea societății⁸.

Aerul este un amestec de azot și oxigen, de necesitate vitală pentru organismele aerobe, care conține și mici cantități de alte gaze (argon, heliu, neon, kripton, xenon, radon, bioxid de carbon, hidrogen), vapori de apă și diverse particule.

O noțiune și caracterizare deplină a aerului o dă Legea nr. 1422 din 17.12.1997 privind protecția aerului atmosferic, în art. 3: aer - amestec unic de gaze (azot și oxigen, mici cantități de argon, neon, heliu, kripton, xenon, radon, dioxid de carbon, hidrogen, vapori de apă și diverse particule) de importanță vitală majoră, în care pot viețui organisme vii, cel mai mobil component al mediului, nedefinit prin hotare și care, ca urmare a mișcării maselor sale, răspândește urmările influenței antropogene la distanțe imprevizibile⁹.

Protecția acestui mediu are ca scop păstrarea echilibrului ecologic, susținerea și ameliorarea calității factorilor naturali, dezvoltarea valorilor naturale ale țării, asigurarea unor condiții de viață și de muncă tot mai bune pentru generațiile actuale și viitoare.

Obiectul juridic secundar al infracțiunii date îl constituie sănătatea și integritatea corporală a oamenilor și economia națională.

⁸ BARBANEAGRĂ, A., CARPOV, T., ULIANOVSKI, X. și alții *Cod penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău, 2009, p. 478-479.

⁹ *Legea privind protecția aerului atmosferic*, nr. 1422 din 17.12.1997. Modificat: LP280-XVI din 14.12.07. În: Monitorul Oficial nr. 94-96, art. 349 din 30.05.08.

Obiectul juridic special al acestei infracțiuni are un caracter complex: o

biectul juridic special principal îl formează relațiile sociale cu privire la prevenirea emisiei în atmosferă a poluanților sau la respectarea regulilor de exploatare a utilajului, aparatajului sau a instalațiilor de purificare sau control al emisiilor în atmosferă, iar obiectul juridic special secundar îl constituie relațiile sociale cu privire la prevenirea poluării aerului, integritatea mediului, biodiversitatea regnului animal sau vegetal, sănătatea populației ori viața persoanei.

Obiectul imaterial al infracțiunii îl constituie aerul atmosferic. La rândul său, obiectul material al infracțiunii în constituie solul, subsolul, apele, regnul animal sau regnul vegetal, ori corpul persoanei.¹⁰

Deși poluarea aerului afectează toată lumea, nu-i afectează pe toți în aceeași măsură și în același mod. Cele mai multe persoane sunt expuse poluării atmosferice în zonele urbane, din cauza densităților mai mari ale populației. Unele grupuri sunt mai vulnerabile, inclusiv persoanele care suferă de boli cardiovasculare și respiratorii, persoanele cu căi respiratorii sensibile și care suferă de alergii ale căilor respiratorii, persoanele în vârstă și sugarii.

„Poluarea atmosferei afectează în egală măsură toate persoanele din țările dezvoltate și în curs de dezvoltare”, spune Marie-Eve Héroux de la Biroul Regional pentru Europa al Organizației Mondiale a Sănătății. „Chiar și în Europa, există încă o mare proporție a populației care este expusă unor niveluri care depășesc recomandările noastre orientative referitoare la calitatea aerului”.

Nu este ușor de estimat care este măsura exactă a prejudiciului adus sănătății noastre și mediului de poluarea atmosferică. Există însă numeroase studii, pornind de la diverse sectoare sau surse de poluare.

Potrivit proiectului Aphekom, cofinanțat de Comisia Europeană, poluarea aerului în Europa determină o reducere a speranței de viață cu aproximativ 8,6 luni per persoană¹¹.

Latura obiectivă a infracțiunii include:

1. Fapta prejudiciabilă care se exprimă prin acțiuni sau inacțiuni de poluare a aerului cu depășirea normelor stabilite, ca urmare a emisiei în atmosferă a poluanților sau a încălcării regulilor de exploatare, sau a neutilizării utilajului, aparatajului, instalațiilor de purificare și control al emisiilor în atmosferă.
2. Urmările prejudiciabile care constau în daune în proporții considerabile mediului, regnului animal sau vegetal, sănătății populației ori a provocat decesul persoanei.
3. Legătura causală între fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile¹².

Ea se realizează *prin acțiuni* de evacuare (emisie, eliminare) în atmosferă a substanțelor dăunătoare aflate în formă de gaze, vapori, aerosoli (suspensie într-un gaz a unui corp solid sau lichid), particule solide.

Acțiunile, în sensul art. 230 CP, constau în încălcarea regulilor de emisie în atmosferă a poluanților sau a regulilor de exploatare.

Încălcarea regulilor de emisie în atmosferă a poluanților sau a regulilor de exploatare poate fi exprimată prin diferite acțiuni, cum ar fi: deconectarea stațiilor de purificare, schimbarea regimului de funcționare a elementelor și stațiilor de purificare etc., care duc la emisia în atmosferă a poluanților sau la schimbarea calităților lor naturale etc.

¹⁰ BRÎNZA, S., V. STATI, *Tratat de Drept penal. Partera specială*, Vol. I, Chișinău, 2015, p. 1275.

¹¹ *Raport tehnic AEM nr.15/2011: Calcularea costurilor poluării atmosferice cauzate de unitățile industriale din Europa.*
<https://www.eea.europa.eu/ro/semnale/semnale-de-mediul-2013/articole/aerul-pe-care-il-respiram> (accesat 05.04.2021).

¹² BRÎNZA, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V., ȚURCANU, I., GROSU, V. *Drept penal. Partera Specială*, Volumul II. Chișinău: Cartier Juridic, 2005, p. 403.

Neutilizarea utilajului, aparatajului, instalațiilor de purificare și control al emisiilor în atmosferă, prevăzute de regulamente și de alte acte normative, presupune un comportament pasiv al persoanelor responsabile de îndeplinirea acestor activități și, deci, *aceste fapte se comit prin inacțiuni*.

Prin inacțiune, infracțiunea se mai săvârșește și în cazul neschimbării la timp a filtrelor, nefolosirii aparaturii de control, ignorării informațiilor despre calitatea componentelor substanțelor emise în aerul atmosferic etc.¹³.

Nu orice încălcare a normelor de drept al mediului angajează răspunderea penală, ci numai acele abateri care au un grad de pericol social ridicat, reprezentând astfel o serioasă amenințare a celor mai importante interese ale societății în acest domeniu. Pentru a fi infracțiuni, faptele poluante trebuie să prezinte un pericol social deosebit, oricum mai ridicat decât al contravențiilor, și să fie săvârșite în astfel de împrejurări încât, potrivit legii penale, să constituie infracțiuni¹⁴.

Pentru consumarea infracțiunii este necesar ca oricare din acțiunile respective să aducă daune în proporții considerabile mediului, regnului animal sau vegetal, sănătății populației ori să provoace decesul persoanei.

Daune în proporții considerabile mediului, regnului animal sau vegetal pot fi considerate formarea în aerul atmosferic a unor concentrații de substanțe poluate, ce depășesc normele stabilite, schimbarea calității aerului, apariția unor boli la plante sau animale și pieirea animalelor, păsărilor sau a unor specii de plante.

Cauzarea de daune sănătății populației constă în absorbirea de către persoane a

substanțelor otrăvitoare din aer în timpul respirației, contaminarea pielii sau a organelor respiratorii ori a altor organe, care au cauzat vătămarea integrității de orice grad: vătămare ușoară, medie sau gravă.

Gradul prejudiciabil (pericolul social) al infracțiunilor ecologice nu se limitează doar la consecințele concrete dăunătoare, la sumele daunelor ecologice și economice cauzate, cât și la dauna concretă a sănătății oamenilor, cu toate că această parte componentă a gradului prejudiciabil este cea mai reală și sesizată.

Gradul prejudiciabil al acestor infracțiuni mai constă în încălcarea intereselor ecologice ale societății, în special în încălcarea drepturilor fiecărui om la un mediu înconjurător sănătos, în cauzarea daunei sănătății, proprietății, naturii, în subminarea respectului față de normele de drept ce asigură și protejează mediul înconjurător, în scăderea nivelului securității populației, a disciplinei ecologice etc.¹⁵ Infracțiunea se consideră consumată, de asemenea, din momentul decesului persoanei.

Victima poluării are dreptul la repararea integrală a prejudiciului ecologic suferit, ceea ce implică o echivalență între paguba cauzată și repararea acesteia. De exemplu, poluatorul mediului poate fi, în termeni generali, orice persoană fizică sau juridică. În termeni juridici, poluator al mediului este cea persoană care a cauzat prejudiciu mediului și care răspunde juridic pentru consecințele negative ale faptelor sale (acțiuni, inacțiuni) produse mediului¹⁶.

Deoarece componenta de infracțiune este materială, e strict necesar să constatăm existența legăturii cauzale între acțiunile sau inacțiunile indicate și consecințele survenite.

Latura subiectivă a infracțiunii poate fi realizată prin imprudență sau dubla for-

¹³ BARBANEAGRĂ, A., GURSCHI, C., ULIANOVSKI, X. și alții. *Codul penal, Comentat*. Chișinău: Cartier, 2005, p. 345.

¹⁴ MANTA, CL., *Infracțiunile în domeniul mediului. Privire generală*. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu - Jiu. Seria Științe Juridice*, nr. 2/2009, p. 126.

¹⁵ GORUNESCU, M. *Protecția juridico-penală a mediului*. În: *Dreptul*, nr. 10, 2003, p. 159.

¹⁶ ULIANOVSKI, X., *Noțiunea și caracterizarea generală a infracțiunilor ecologice*. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 10, 2015, p. 3-9.

mă de vinovăție. În cazul în care infractorul acționează cu intenție directă, în scopul slăbirii bazei economice a țării, acțiunile lui fiind îndreptate spre exterminarea oamenilor, vătămarea sănătății lor, provocarea unor otrăviri sau răspândirea unor epidemii sau epizootii și vor fi calificate pe art. 343 Cod penal ca diversiune.

Subiect al infracțiunii poate fi orice persoană fizică responsabilă, care a atins vârsta de 16 ani la momentul comiterii infracțiunii, cât și persoana juridică.

În majoritatea cazurilor, persoana fizică este subiect al infracțiunii în cazul îndeplinirii sau neîndeplinirii de către ea a obligațiilor funcționale cu privire la respectarea regulilor de emisie în atmosferă a poluanților sau în cazul încălcării regulilor de exploatare sau utilizare a utilajului, aparaturii, instalațiilor de purificare și control al emisiilor în atmosferă. Infracțiunea prevăzută de art. 230 Cod penal este mai puțin gravă (a se vedea art. 16 Cod penal).

BIBLIOGRAFIE

1. BARBANEAGRĂ, A., CARPOV, T., ULIANOVSKI, X. și alții *Cod penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău, 2009.
2. BARBANEAGRĂ, A., GURSCHI, C., ULIANOVSKI, X. și alții. *Codul penal, Comentat*. Chișinău: Cartier, 2005.
3. BRÎNZA, S., V. STATI, *Tratat de Drept penal. Partera specială*, Vol. I, Chișinău, 2015.
4. BRÎNZA, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V., ȚURCANU, I., GROSU, V. *Drept penal. Partea Specială*, Volumul II. Chișinău: Cartier Juridic, 2005.
5. *Formațiunea Mediu (ENVI) a Consiliului*. <https://www.consilium.europa.eu/ro/council-eu/configurations/env/>, (accesat 04.04.2021).
6. GORUNESCU, M. *Protecția juridico-penală a mediului*. În : Dreptul, nr.10, 2003, p. 159.
7. *Hotărârea cu privire la rețeaua națională de observare și control de laborator asupra contaminării (poluării) mediului înconjurător cu substanțe radioactive, otrăvitoare, puternic toxice și mijloace bacteriene (biologice)*, nr. 477 din 19.05.2000. În: Monitorul Oficial nr. 63-64 art. 561 din 01.06.2000.
8. *Legea privind mediul înconjurător*, nr. 1515 din 22.06.1993. În: Monitorul Oficial nr. 10 art. 283 din 30.10.1993.
9. *Legea privind protecția aerului atmosferic*, Art.3, nr. 1422 din 17.12.1997. Modificată prin LP280-XVI din 14.12.07. În: Monitorul Oficial nr. 94-96, art. 349 din 30.05.08.
10. *Legea privind protecția aerului atmosferic*, nr. 1422 din 17.12.1997. În: Monitorul Oficial nr. 44-46 art nr. 312 din 21.05.1998. Modificat: LP280-XVI din 14.12.07, MO94-96/30.05.08 art.349 L340/06.07.01, MO97-99/17.08.01 art.771.
11. *Legea privind protecția mediului înconjurător*, nr. 9, adoptată de Marea Adunare Națională. În: Buletinul Oficial nr. 91 din 20.06.1973.
12. MANTA, CL., *Infracțiunile în domeniul mediului. Privire generală*. În: Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu - Jiu. Seria Științe Juridice, nr. 2/2009, p. 126.
13. *Raport tehnic AEM nr.15/2011: Calcularea costurilor poluării atmosferice cauzate de unitățile industriale din Europa*. <https://www.eea.europa.eu/ro/semnale/semnale-de-mediu-2013/articole/aerul-pe-care-il-respiram> (accesat 05.04.2021).
14. ULIANOVSKI, X., *Noțiunea și caracterizarea generală a infracțiunilor ecologice*. În: Revista Națională de Drept, nr. 10, 2015.

07.09.2021

CZU 343.12

DOI: 10.5281/zenodo.6476982

ADMISIBILITATEA DATELOR OBTINUTE PRIN ÎNCĂLCAREA UNUI DREPT

Sergiu CUȘNIR

Republica Moldova, Chișinău

doctorand, asistent universitar, Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport

ORCID: 0000-0003-2516-2439

email: scusnir@gmail.com

Procesul penal își propune drept scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată. În această ordine de idei, întru asigurarea securității participanților la procesul penal, reglementările naționale trebuie să corespundă cerințelor internaționale, dar și să respecte logica juridică.

Admisibilitatea datelor în procesul penal și criteriile pe care le stabilește legiuitorul face parte din categoria de reglementări care sunt supuse îmbunătățirilor în funcție de situația factologică aflată și ea în dinamică.

Cuvinte-cheie: admisibilitate, date, încălcare, drept, participanți, violență.

ADMISSIBILITY OF DATA OBTAINED BY INFRINGEMENT OF A RIGHT

The criminal trial aims to protect the person, society and the state from crimes, as well as to protect the person and society from illegal acts of highly ranked officials in their activity related to the investigation of alleged or committed crimes. Any person who committed a crime has to be punished based on his guilt and no innocent person has to be prosecuted and convicted. In this regard, in order to ensure the security of participants in the criminal trial, national regulations must comply with international requirements, but also comply with legal logic.

The admissibility of data in the criminal trial and the criteria established by the legislator is part of the category of regulations that are subject to improvements depending on the factual situation that is also changing.

Keywords: admissibility, data, violation, law, participants, violence.

LA RECEVABILITÉ DES DONNÉES OBTENUES PAR INFRACTION À UN DROIT

La procédure pénale vise à protéger la personne, la société et l'État contre les crimes, ainsi qu'à protéger la personne et la société contre les actes illégaux des personnes occupant des postes de responsabilité dans leur activité liée à l'enquête sur les crimes allégués ou commis. Toute personne qui a commis un crime doit être punie sur la base de sa culpabilité et aucune personne innocente ne doit être poursuivie et condamnée. À cet égard, afin d'assurer la sécurité des participants à la procédure pénale, les réglementations nationales doivent se conformer aux exigences internationales, mais aussi respecter la logique juridique.

L'admissibilité des données dans la procédure pénale et les critères établis par le législateur font partie de la catégorie des réglementations qui font l'objet d'améliorations en fonction de la situation factuelle qui évolue également.

Mots clés : recevabilité, données, violation, loi, participants, violence.

ДОПУСТИМОСТЬ ДАННЫХ, ПОЛУЧЕННЫХ НАРУШЕНИЕМ ПРАВА

Уголовный процесс направлен на обеспечение защиты личности, общества и государства от преступных деяний, а также, гарантирует наивысший уровень защиты личности и общества от противоправных действий должностных лиц, связанных с расследованием предполагаемых или совершенных преступлений. Любое лицо считается невиновным, пока его вина в совершённом преступлении не будет доказана в порядке, предусмотренном законом, и установлена вступившим в законную силу приговором суда. В связи с этим, для обеспечения безопасности участников уголовного процесса, национальные нормативные акты должны соответствовать международным требованиям, а также юридической логике.

Допустимость данных в уголовном процессе и критерии, установленные законодателем, являются частью категории нормативных актов, которые могут быть улучшены в зависимости от фактической ситуации, которая также динамична.

Ключевые слова: допустимость, данные, нарушение, закон, участники, насилие.

Datele obținute prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei sunt caracterizate prin intermediul anumitor noțiuni și concepte ca „violența”, care se consideră ca un fapt de întrebuițare a forței brutale, constrângere, siluire, încălcare a ordinii legale¹. Amenințarea constă în intenția de a face rău cuiva cu scopul de a-l intimida sau pentru a obține ceva. Amenințarea nu este numai acțiunea de a amenința, dar și rezultatul acestei acțiuni.

Doctrinarii opinează, pe bună dreptate: „Probele obținute prin aplicarea violenței, inclusiv a torturii și a tratamentului inuman sau degradant, a oricărei forme de brutalitate sau alte forme de tratament care nu constituie tratament degradant, nu trebuie niciodată, indiferent de valoarea probantă, să fie invocate pentru probarea vinovăției sau să confere o aparență de legalitate a brutalității.”²

Codul de procedură penală al României prevede o normă asemănătoare cu cea din Codul de procedură penală al Republicii

Moldova, astfel la art. 101 se menționează că:

- „(1) Este oprit a se întrebuița violențe, amenințări ori alte mijloace de constrângere, precum și promisiuni sau îndemnuri în scopul de a se obține probe.
- (2) Nu pot fi folosite metode sau tehnici de ascultare care afectează capacitatea persoanei de a-și aminti și de a relata în mod conștient și voluntar faptele care constituie obiectul probei. Interdicția se aplică chiar dacă persoana ascultată își dă consimțământul la utilizarea unei asemenea metode sau tehnici de ascultare.
- (3) Este interzis organelor judiciare penale sau altor persoane care acționează pentru acestea să provoace o persoană să săvârșească ori să continue săvârșirea unei fapte penale, în scopul obținerii unei probe.”³

Mijlocul prin care o persoană este silită de a face un lucrul pe care nu l-ar face de bunăvoie sau activitatea de a obliga prin violarea drepturilor și libertăților persoanei se consideră acțiunile de pângărire, de profanare a unei prerogative legal recunoscute unei persoane de a avea o anumită conduită de a asigura anumite privilegii etc., cât

¹ DOLEA, I., ROMAN, D., VIZDOAGĂ, T., SEDLEȚCHI, I., ȘTERBEȚ, V., ROTARU, V., BOTEZATU, R., CERBU, A., URSU, S. etc. *Codul de procedură penală. Comentariu*, Cartier juridic, Chișinău, 2005, p. 173.

² DOLEA, I. *Probele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*, Chișinău, 2016, p. 12.

³ Codul de procedură penală al României nr. 486 din 01.07.2010. În: Monitorul Oficial nr. 486 din 15.07.2010.

și îndreptate împotriva posibilității de acțiune după propria voință sau dorință, împotriva stării unei persoane libere care se bucură de deplinătatea drepturilor politice sau civile în stat.

La această normă se referă și încălcarea altor drepturi ale persoanei, care au ca efect inadmisibilitatea probelor. În opinia lui M. A. Silinov, aici procurorul are atribuții speciale de control și trebuie să se manifeste în următoarele:⁴

- dacă sunt suficient de clar stabilite circumstanțele comiterii infracțiunii, imputate bănuțitului/învinuitului (este indicat în ordonanța de punere sub învinuire a datei, locului, metodei, motivelor și scopurilor comiterii infracțiunii);
- dacă există în motivare și în partea rezolutorie a ordonanței trimiteri la toate elementele calificative infracțiunii de care este învinuit;
- dacă există în ordonanță descrierea acțiunilor fiecărui participant la comiterea infracțiunii de un grup de persoane;
- dacă este indicat în totalitate în ordonanță conținutul legii penale (articolul, alineatul, litera), în baza căreia sunt calificate acțiunile învinuitului;
- dacă ordonanța a fost emisă de organul abilitat;
- dacă învinuirea este bazată pe probe admisibile;
- dacă corespunde calificarea infracțiunii învinuitului;
- dacă a fost înaintată învinuirea la timp;
- dacă a fost respectat de către ofițerul de urmărire penală dreptul învinuitului care nu cunoaște limba în care se desfășoară urmărirea penală, să beneficieze de serviciile interpretului, cu stabilirea cheltuielilor din contul statului;
- dacă i s-a adus la timp la cunoștință ordonanța de numire a expertizei și raportul de expertiză;

- există la materialele dosarului date care confirmă efectuarea măsurilor ilegale asupra învinuitului (bănuțitului). Pe cât de minuțios a fost efectuat controlul lor;
- dacă este respectată cerința acordării apărătorului învinuitului;
- dacă au fost explicate toate drepturile învinuitului până la terminarea urmăririi penale;
- dacă a avut loc limitarea neîntemeiată a timpului învinuitului în momentul luării de cunoștință de materialele dosarului.

Anterior intrării în vigoare a Codului de procedură penală din anul 2010 în România, doctrinarii opinau despre dreptul la tăcere recunoscut inculpatului că se opună utilizării unor metode rele față de acesta, din contra, nimic nu se opune *a priori* audierii martorului dacă acesta consimte, sub *hipnoză*, bineînțeles sub rezerva valorii probante pe care judecătorul ar putea-o acorda unui astfel de mijloc de probă.⁵

Totuși, odată cu intrarea în vigoare a Codului de procedură penală din anul 2010 în România, articolul 101 din acest act normativ interzice metode sau tehnici de ascultare care afectează capacitatea persoanei de a-și aminti și de a relata în mod conștient și voluntar faptele care constituie obiectul probei. Interdicția se aplică chiar dacă persoana ascultată își dă consimțământul la utilizarea unei asemenea metode sau tehnici de ascultare.

În acest aspect, puterea discreționară a organului de urmărire penală sau judecătorului este limitată la administrarea probei în cazul în care este expres stabilit că o probă este inadmisibilă prin lege.

Articolul 94 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova potențează o interpretare diferită, urmare a analizei alin. (1), pct. 1) și pct. 8) coroborat cu prevederile alin. (2) din Codul de procedură penală.

⁴ СИЛЬНОВ, М. А. *Вопросы обеспечения допустимости доказательств в уголовном процессе*, МЗ-Пресс. Москва, 2001, с. 29.

⁵ MATEUȚ, G. *O nouitate pentru procedura penală română: invalidarea probelor obținute în mod ilegal*, Dreptul. nr. 7, 2004, p. 138.

Articolul 94, alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală prevede inadmisibilitatea probelor obținute „cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală a dispozițiilor prezentului cod”.

În același timp, Codul de procedură penală prevede, la articolul 94, alin. (2), ce semnifică „încălcarea esențială a dispozițiilor prezentului cod”, care constituie „...la administrarea probelor, violarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei sau a prevederilor legii procesuale penale prin privarea participanților la proces de aceste drepturi sau prin îngrădirea drepturilor garantate, fapt care a influențat sau a putut influența autenticitatea informației obținute, a documentului sau a obiectului.”

În jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului (CEDO) în cauza *Levința c. Moldovei* se stipulează că Curtea a constatat că folosirea ca parte a probelor în procedurile penale ale declarațiilor obținute ca rezultat al torturii atrage după sine inechitatea întregii proceduri, indiferent de faptul dacă admiterea probelor a fost decisivă pentru condamnarea reclamantului.⁶

Urmărind logica și consecvența reglementărilor, considerăm necesar a exclude din articolul 94 (1), pct. 1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova sintagma „prin violarea drepturilor și libertăților persoanei” și de a modifica alin. (2) după cum urmează: „Constituie încălcarea esențială a dispozițiilor prezentului cod, la administrarea probelor, violarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei sau a prevederilor legii procesuale penale, care a influențat sau a putut influența obținerea și/sau autenticitatea informației, a documentului sau a obiectului obținute.”

Datele obținute prin încălcarea dreptului la apărare al bănuțului, învinutului, inculpatului, părții vătămăte, martorului.

Articolul 94 din Codul de procedură penală stabilește că sunt inadmisibile probele obținute prin încălcarea dreptului la apărare al bănuțului, învinutului, inculpatului, părții vătămăte și martorului. Dreptul de apărare nu trebuie confundat cu asistența apărătorului. Dreptul de apărare constă în totalitatea prerogativelor, facultăților și posibilităților care trebuie garantate de către stat. Asistența acordată de apărător este unul din componentele dreptului de apărare și se realizează prin: darea de sfaturi și îndrumări, întocmirea de cereri.

Dreptul la apărare este prevăzut în Constituția Republicii Moldova care stipulează că:

- „(1) Dreptul la apărare este garantat.
 (2) Fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale.
 (3) În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.
 (4) Amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege.”⁷

Dreptul de apărare în cadrul unui proces penal este prevăzut și în Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului (CtEDO); în art. 6, pct. 3, lit. c) se prevede că orice persoană acuzată de o infracțiune are dreptul să se apere singură sau să fie asistată de un apărător ales de ea, și dacă nu dispune de mijloace necesare pentru al plăti, să poată fi asigurată în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer.⁸

„Dreptul la apărare constă în totalitatea prerogativelor, facultăților și posibili-

⁶ *Jurisprudența CtEDO în cauza Levința v. Moldova* 16.12.2008 (Cererea nr. 17332/03), [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-112868%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-112868%22]}) (accesat 10.04.2021).

⁷ *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.94. În: Monitorul Oficial, nr. 1, 1994.

⁸ Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.97. În: *Tratate internaționale* 1/341, 1998.

tăților de care, potrivit legii, dispun justițiabili pentru a-și apăra interesele. Acest drept este prevăzut expres atât în art. 26 din Constituția Republicii Moldova, cât și în art. 6 par. 3 lit. c) din Convenție.”⁹

Curtea Supremă de Justiție statuează într-o decizie a sa că „...prin darea citirii în ședința de judecată a declarațiilor părților vătămate făcute în cadrul urmăririi penale, la audierea cărora nu a fost prezentă și inculpata, a fost încălcat dreptul la apărarea și dreptul la judecare în mod echitabil, și art. 6 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, care garantează dreptul învinutului să participe efectiv la examinarea procesului său penal. Acest lucru include, printre altele, dreptul nu numai de a fi prezent, dar și de a participa la cercetarea probelor, de a pune întrebări părților vătămate, martorilor, cu respectarea procedurii penale.”¹⁰

Printre garanțiile menționate în hotărârea amintită, putem evidenția prezumția nevinovăției, interpretarea dispozițiilor constituționale conform Declarației Universale a Drepturilor Omului, dreptul să știe de ce infracțiune este bănuț, învinutul și inculpatul – de ce este învinuit concret, iar condamnatul – de săvârșirea căror infracțiuni a fost recunoscut vinovat, garantarea asistenței avocatului din oficiu, dreptul de a renunța la avocat, la substituirea acestuia, la depunerea apelului, recursului, precum și altele care sunt incluse în dreptul la apărare. Organele de urmărire penală, procurorul și instanța de judecată sunt obligate să înlăture obstacolele care împiedică exercitarea dreptului de apărare. Nici un organ de stat im-

plicat în procesul penal nu poate limita, cu excepția derogărilor legale, dreptul la apărare.

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului de asemenea prevede, în spiritul dreptului de apărare, și dreptul de confruntare al martorilor (art. 6 (3) (d)). Curtea recunoaște încălcarea principiului când nu se respectă egalitatea armelor la audierea martorilor de către organele oficiale și apărare, prin folosirea unor scheme diferite, de exemplu, în cauza *Anghel împotriva României*; CtEDO a statuat „Combinat cu paragraful 3, paragraful 1 al art. 6 obligă între altele statele contractante să ia măsuri pozitive. Ele constau, în special, în informarea acuzatului, în termenul cel mai scurt, asupra naturii și cauzei acuzației ce i se aduce, în acordarea timpului și înlesnirilor necesare pentru a-și pregăti apărarea, în garantarea dreptului la apărare personal sau fiind asistat de un avocat și în a-i permite să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării.”¹¹

În hotărârea *Nechiporuk și Yonkalo v. Ucraina*, CtEDO a statuat că, de regulă, accesul la un avocat ar trebui să fie asigurat de la prima audiere unui suspect de către poliție, cu excepția cazului în care se demonstrează în lumina circumstanțelor particulare ale fiecărui caz că există motive imperioase pentru a restrânge acest drept (a se vedea *Salduz v. Turcia* [GC], nr. 36391/02, § 55, 27 noiembrie 2008). Dreptul la apărare va fi, în principiu, prejudiciat iremediabil atunci când declarațiile incriminatoare făcute în timpul interogatoriului poliției fără acces la un avocat sunt utilizate pentru o condamnare.¹²

⁹ *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 11 din 24.12.2010 cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțului, învinutului, inculpatului și condamnatului în procedură penală.* http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=347 (accesat: 09.04.2021).

¹⁰ *Decizia Curții Supreme de Justiție pe Dosarul Nr. Ira-208/09 din 10.03.2009* http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php (accesat 09.04.2021)

¹¹ *Jurisprudența CtEDO în cauza Anghel v. România din 04.10.2007* (Cererea nr. 28183/03). [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-123074%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],[%22itemid%22:[%22001-123074%22]}) (accesat 10.04.2021).

¹² *Jurisprudența CtEDO în cauza Nechiporuk și Yonkalo v. Ucraina din 21.04.2011* (Cererea nr.

În cauza *G v. Regatul Unit*, comisia menționase că accesul imediat la un avocat constituie o garanție importantă privind siguranța mărturiilor. Ea a declarat că, în cazul în care o acuzație se bazează în exclusivitate pe mărturiile acuzatului și că cel din urmă nu a beneficiat de asistența unui avocat, s-ar cuveni să se aplice o procedură ocazională specială pentru a determina admisibilitatea unei astfel de probe.

În cazul *Barbera, Messegue și Jabardo v. Spania*, CEDO trebuia să se pronunțe asupra valorii mărturiilor obținute în timpul unui arest ținut în secret. Ea și-a exprimat rezervele asupra utilizării confesiunilor de acest fel, mai ales că autoritățile s-au dovedit a fi incapabile să demonstreze cu certitudine că reclamantul a refuzat asistența unui avocat.¹³

Acest drept implică toate acțiunile îndreptate spre apărarea persoanei, inclusiv acceptarea sau nu a audierii; prima audiere și următoarele să fie realizate în prezența apărătorului ales sau numit din oficiu; să dispună de consultații cu avocatul său fără limită de timp, chiar și până la audierea lui în calitate de bănuț. Dreptul la apărare este garantat prin obligația organului de urmărire penală de a-i asigura bănuțului posibilitatea să-și exercite apărarea prin toate metodele și mijloacele care nu sunt interzise de lege.

Astfel, art. 6 paragraful 3, lit. a) din CEDO, bănuțul fiind informat imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărârea despre aplicarea măsurii preventive sau recunoaștere în calitate de bănuț în prezența apărătorului ales sau numit din oficiu, în limba lui maternă sau într-o altă limbă pe care o înțelege, asupra naturii și cauzei bănuțelii, își poate organi-

za apărarea în perfectă cunoștință de cauză. Aceste măsuri se consemnează în procesul-verbal.

La fel, se interzice a refuza participarea avocatului la audierea martorului sau părții vătămate. Iar informația pe care o depune, nu poate fi utilizată împotriva sa în cazul în care poate deveni bănuț sau învinuit pe dosar; prin urmare, nu corespunde admisibilității probelor și urmează a fi exclusă de la dosar. Referitor la dreptul la apărare a martorului, acesta este strict corelat cu dreptul la protecție a lui, iar măsurile de protecție sunt cele mai diverse.

Potrivit art. 110 din Codul de procedură penală, „(1) Dacă există motive temeinice de a considera că viața, integritatea corporală sau libertatea martorului ori a unei rude apropiate a lui sunt în pericol în legătură cu declarațiile pe care acesta le face într-o cauză penală privind o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă și dacă există mijloacele tehnice respective, judecătorul de instrucție sau, după caz, instanța poate admite ca martorul respectiv să fie audiat fără a fi prezent fizic la locul unde se află organul de urmărire penală sau în sala în care se desfășoară ședința de judecată, prin intermediul mijloacelor tehnice”¹⁴.

Potrivit Legii nr. 105 din 16.05.2008 cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal, este prevăzută asigurarea securității participanților la procesul penal a căror viață, integritate corporală, libertate ori proprietate este amenințată ca urmare a faptului că dețin date pe care au acceptat să le furnizeze organelor judiciare și care constituie probe concludente cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.¹⁵

42310/04). [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2242310/04%22\],%22itemid%22:\[%22001-104613%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2242310/04%22],%22itemid%22:[%22001-104613%22]}) (accesat 10.04.2021).

¹³ MOLE, N., HARBZ, C. *Dreptul la un proces echitabil (Ghid privind punerea în aplicare a articolului 6 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului)*, p. 49.

¹⁴ *Cod de procedură penală al Republicii Moldova*, nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 104-110/447 din 07.06.2003.

¹⁵ *Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal*, nr. 105 din

Totodată, această lege folosește noțiunea de persoană protejată, care cuprinde mai multe categorii de persoane supuse protecției, inclusiv martorii, părțile vătămate, persoana care nu are o calitate procesuală, dar care acceptă să furnizeze informații privitor la pregătirea unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave etc.

În Italia, judecătorul trebuie să țină cont de faptele în funcție de partea căruia a fost audiat martorul, acuzării sau apărării, iar în Olanda și Germania, judecătorul are responsabilitatea atât pentru audiere, cât și pentru investigarea cauzei...¹⁶

În funcție de sistemul de drept, și cerințele referitoare la probe sunt diferite, adică este suficient un număr de declarații ale martorilor sau trebuie să existe și alte probe care să le confirme. Alte modalități de protecție a martorilor sunt prezența martorilor anonimi, confruntarea dintre acuzat și martori¹⁷ etc.

Chiar și în ce privește atingerea intereselor inculpatului se pot da unele avertismente persoanei care urmează a depune mărturie (de pildă, atenționarea martorului cu privire la dreptul de a refuza să răspundă atunci când întrebările l-ar expune la riscul unei urmăriri penale).¹⁸

Curtea Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului menționează în cauza *Blokhin v. Rusia*: „, 198. În ceea ce privește fazele procedurii premergătoare procesului, Curtea subliniază importanța fazei de cercetare pentru pregătirea unui proces penal, probele obținute în această fază determinând cadrul în care infracțiunea imputată va fi percepută în cursul procesului propriu-zis. În această privință, Curtea a

hotărât că vulnerabilitatea deosebită în care se află acuzatul în fazele inițiale ale audierilor realizate de poliție nu poate fi compensată în mod corespunzător decât prin asistența unui avocat, a cărui sarcină include, printre altele, asigurarea faptului că se respectă dreptul oricărui acuzat de a nu se auto încrimina. Acest drept presupune că, într-o cauză penală, acuzarea încearcă să-și fundamenteze argumentația fără a recurge la probe obținute prin constrângere sau presiuni, contrar voinței acuzatului. De asemenea, este important ca acuzatul să fie protejat împotriva oricărei constrângeri din partea autorităților, să se contribuie la prevenirea erorilor judiciare și să se garanteze egalitatea armelor.”¹⁹

Asigurarea obligatorie a prezenței apărătorului trebuie să fie reală, și nu numai formală. Astfel Curtea Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului, în cauza *Goddi v. Italia*, a constatat încălcarea art. 6 (3) al Convenției atunci când avocatul “desemnat” nu a întreprins acțiuni de fapt pentru apărarea persoanelor și ele au fost condamnate.²⁰ Într-o altă cauză, Curtea a explicat că prezența obligatorie a apărătorului în cazurile când interesele justiției o cer nu este o alternativă a dreptului persoanei de a se apăra singur, ci un drept individual, la care se aplică standarde obiective, de a aprecia dacă realmente persoana se apără sau nu efectiv. Chiar dacă apare un conflict când persoana, căreia i se acordă apărare obligatorie, nu colaborează cu apărătorul, atunci acesta trebuie să fie prezent la acțiunile respective și să vegheze asupra legalității procesului din punctul de vedere al apărării.

16.05.2008. În: Monitorul Oficial nr. 112-114 din 27.06.2008.

¹⁶ ROMIȚAN, C. P. *Protecția martorilor-programe din Italia, Olanda și Germania*, Dreptul, nr. 5, 2004, p. 154.

¹⁷ Ibidem, p. 155.

¹⁸ MATEUȚ, G. *O nouitate pentru procedura penală română: invalidarea probelor obținute în mod ilegal*, Dreptul, nr. 7, 2004, p. 136.

¹⁹ *Jurisprudența CtEDO în cauza Blokhin v. Rusia* 23.03.2016 (Cererea nr. 47152/06).

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%2C%22itemid%22%3A%22001-176083%22%7D> (accesat 10.04.2021).

²⁰ *Jurisprudența CtEDO în cauza Goddi v. Italia* 09.04.1984 (Cererea nr. 8966/80)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22goddi%22%2C%22languageisocode%22%3A%22RUM%22%2C%22itemid%22%3A%22001-94277%22%7D> (accesat 10.04.2021).

Datele obținute prin încălcarea dreptului la interpret, traducător al participanților la proces

Probele care au fost obținute prin încălcarea dreptului la interpret, traducător al participanților la proces sunt considerate și ele inadmisibile. Astfel, articolul 118 din Constituție garantează persoanelor care participă la proces dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în limba maternă prin interpret:

- (1) Procedura judiciară se desfășoară în limba moldovenească.
- (2) Persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba moldovenească au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță prin interpret.
- (3) În condițiile legii, procedura judiciară se poate efectua și într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces.

Aceeași cerință indispensabilă a procesului penal este prevăzută și la art. 16 din Codul de procedură penală:

- În desfășurarea procesului penal se utilizează limba de stat.
- Persoana care nu posedă sau nu vorbește limba de stat are dreptul să ia cunoștință de toate actele și materialele dosarului, să vorbească în fața organului de urmărire penală și în instanța de judecată prin interpret.
- Actele procedurale ale organului de urmărire penală și cele ale instanței de judecată se înmânează bănuțului, învinutului, inculpatului, fiind traduse în limba lui maternă sau în limba pe care acesta o cunoaște, în modul stabilit de prezentul cod.

Este evident faptul că privarea de dreptul de a avea un traducător comportă prin sine consecința faptului că persoana nu va înțelege acțiunile procesuale care au loc și nu va putea acționa în cunoștință de cauză. În consecință, ar putea apărea carențe privitor la încălcarea altor drepturi ale persoanei.

CtEDO a menționat în jurisprudența sa, în cauza *Brozicek v. Italia*, că dacă se demonstrează sau există motive să se creadă că acuzatul nu cunoaște suficient de bine limba în care sunt comunicate informațiile, autoritățile trebuie să îi furnizeze acestuia o traducere²¹.

În cauza *Kamasinski v. Austria*, Curtea a statuat că un acuzat nefamiliarizat cu limba utilizată de instanță poate să fie dezavantajat în practică, dacă nu i se furnizează și o traducere a actului de inculpare, întocmit într-o limbă pe care acesta o înțelege, dar pe de altă parte o traducere verbală a actului de inculpare poate, de asemenea, să ofere suficiente informații cu privire la acuzații, dacă aceasta îi permite acuzatului să își pregătească apărarea.²²

Rezumând, menționăm faptul că totalitatea datelor cu care operează participanții la procesul penal formează un cumul de informație care trebuie să îmbrace o anumită formă și să respecte cerințele legale. Reieșind din dinamica relațiilor sociale și aspectelor de drept procesual, considerăm actual și necesar ca să propunem modificarea textului legii și a exclude din articolul 94 (1), pct. 1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova sintagma „prin violarea drepturilor și libertăților persoanei” și de a modifica alin. (2) după cum urmează: „Constituie încălcare esențială a dispozițiilor prezentului cod, la administrarea probelor, violarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei sau a prevederilor legii procesuale penale, care a influențat sau a putut influența obținerea

²¹ Jurisprudența CtEDO în cauza *Brozicek v. Italia* 19.12.1989 (Cererea nr. 10964/84) [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%2210964/84%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57612%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2210964/84%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57612%22]}) (accesat 10.04.2021).

²² Jurisprudența CtEDO în cauza *Kamasinski v. Austria* 19.12.1989 (Cererea nr. 9783/82) [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57614%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57614%22]}) (accesat 10.04.2021).

și/sau autenticitatea informației, a documentului sau a obiectului obținute.”

Aceste modificări vor exclude contradicțiile la interpretarea admisibilității/inadmisibilității probelor și vor facilita soluția luată de participanții împuterniciți să verifice datele în cauzele penale.

Este important de a puncta respectarea cu bună credință a drepturilor persoanelor în procesul penal, astfel încât dreptul la apărare și dreptul la interpret/traducător să fie unele eficiente, și nu iluzorii, iar încălcarea acestor drepturi să fie asigurată de sancțiunea inadmisibilității datelor în procesul penal.

BIBLIOGRAFIE

1. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* din 04.11.1950. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.97. În: *Tratate internaționale* 1/341, 1998.
2. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.94. În: *Monitorul Oficial* nr. 1, august 1994.
3. *Cod de procedură penală al Republicii Moldova* nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial* nr. 104-110/447, 07.06.2003.
4. *Codul de procedură penală al României* nr. 486 din 01.07.2010. În: *Monitorul Oficial* nr. 486, 15.07.2010.
5. *Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal* nr. 105 din 16.05.2008. În: *Monitorul Oficial* nr. 112-114, 27.06.2008.
6. DOLEA, I., ROMAN, D., VIZDOAGĂ, T., SEDLEȚCHI, I., ȘTERBEȚ, V., ROTARU, V., BOTEZATU R., CERBU, A., URSU, S, etc. *Codul de procedură penală. Comentariu*, Cartier juridic, Chișinău, 2005, 766 p.
7. DOLEA, I. *Problele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău, 2016, 55 p.
8. MOLE, N., HARBZ, C. *Dreptul la un proces echitabil (Ghid privind punerea în aplicare a articolului 6 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului)*.
9. MATEUȚ, G. *O noutate pentru procedura penală română: invalidarea probelor obținute în mod ilegal*, *Dreptul*, nr. 7, 2004.
10. ROMIȚAN, C. P. *Protecția martorilor-programe din Italia, Olanda și Germania*. *Dreptul*, nr. 5, 2004.
11. СИЛЬНОВ, М. А. *Вопросы обеспечения допустимости доказательств в уголовном процессе*. МЗ-Пресс, Москва, 2001, 112 с.
12. *Jurisprudența CtEDO în cauza Anghel v. România din 04.10.2007* (Cererea nr. 28183/03).
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22%3A%5B%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%5D%2C%22001-123074%22%7D> (accesat 10.04.2021).
13. *Jurisprudența CtEDO în cauza Blokhin v. Rusia 23.03.2016* (Cererea nr. 47152/06).
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22%3A%5B%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%5D%2C%22001-176083%22%7D> (accesat: 10.04.2021).
14. *Jurisprudența CtEDO în cauza Brozicek v. Italia 19.12.1989* (Cererea nr. 10964/84)
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22%3A%5B%5D%2C%22appno%22%3A%5B%5D%2C%2210964/84%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%5D%2C%22chamber%22%3A%5B%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%5D%2C%22001-57612%22%7D> (accesat 10.04.2021).
15. *Jurisprudența CtEDO în cauza Goddi v. Italia 09.04.1984* (Cererea nr. 8966/80)
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%2C%22languageisocode%22%3A%5B%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%5D%2C%22001-94277%22%7D> (accesat 10.04.2021).

16. *Jurisprudența CtEDO în cauza Kamasinski v. Austria 19.12.1989* (Cererea nr. 9783/82)
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57614%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57614%22]}) (accesat 10.04.2021).
17. *Jurisprudența CtEDO în cauza Levința v. Moldova 16.12.2008* (Cererea nr. 17332/03),
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-112868%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-112868%22]}) (accesat 10.04.2021).
18. *Jurisprudența CtEDO în cauza Nechiporuk și Yonkalo v. Ucraina din 21.04.2011* (Cererea nr. 42310/04)
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2242310/04%22\],%22itemid%22:\[%22001-104613%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2242310/04%22],%22itemid%22:[%22001-104613%22]}) (accesat 10.04.2021).
19. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 11 din 24.12.2010, Cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțitului, învinuitului, inculpatului și condamnatului în procedură penală* (accesat 09.04.2021)
http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=347.
20. *Decizia Curții Supreme de Justiție pe Dosarul nr. Ira-208/09 din 10.03.2009*.
http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php (accesat 09.04.2021).

11. 11. 2021

CZU 342.7-056.26

DOI 10.5281/zenodo.6477007

PROTECȚIA EXERCITATĂ PRIN INTERMEDIUL MĂSURILOR DE OCROTIRE JUDICIARĂ

Igor BĂCU

Republica Moldova, Chișinău,

doctorand, asistent universitar, Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport

<https://orcid.org/0000-0003-2542-2229>

email: bacuigor1974@gmail.com

În vederea realizării prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, a obiectivelor documentelor strategice naționale, legiuitorul național, în ultimii ani, a intervenit cu noi mecanisme de protecție socială, dar și judiciară, a persoanelor cu dizabilități psihice și fizice, perfecționând cadrul legislativ-normativ în vederea asigurării accesului acestora la prestații și servicii sociale, de ocupare în câmpul muncii și de reabilitare, dar mai presus de acestea, garantând o protecție sporită împotriva derapajelor care se atestau din partea subiecților ce reprezintă interesele și drepturile acestora, numiți reprezentanți legali, prin reglementarea detaliată a procedurii de aplicare a măsurilor de ocrotire.

Cuvinte-cheie: *măsuri de ocrotire judiciară, protecția persoanelor cu dizabilități, măsuri de ocrotire, petiționar, reprezentant, tutelă, curatelă, asistență provizorie.*

PROTECTION EXERCISED THROUGH MEASURES OF JUDICIAL PROTECTION

In order to implement the provisions of international treaties to which the Republic of Moldova is a part of, the objectives of national strategic documents, the national lawgiver in recent years has come up with new mechanisms for social and judicial protection of people with mental and physical disabilities, improving the legislative-normative framework in order to ensure their access to benefits and social services, employment and rehabilitation, but above them, guaranteeing increased protection against illegalities committed by the subjects representing their interests and rights, appointed legal representatives, by detailed regulation of the procedure for applying the protection measures.

Keywords: *legal protection measures, protection of people with disabilities, protection measures, petitioner, representative, guardianship, curatorship, temporary assistance.*

PROTECTION EXERCÉE PAR DES MESURES DE LA PROTECTION JUDICIAIRE

Afin de réaliser les dispositions des traités internationaux auxquels la République de Moldova est partie, les objectifs des documents stratégiques nationaux, le législateur national est intervenu ces dernières années avec de nouveaux mécanismes de protection sociale et judiciaire des personnes handicapées mentales et physiques, améliorer le cadre législatif afin de leur assurer l'accès aux prestations et aux services sociaux, à l'emploi et à la réadaptation, mais surtout, assurer une plus grande protection contre les dérapages attestés par les sujets représentant leurs intérêts et leurs droits, nommés représentants légaux, par une réglementation détaillée de la procédure de l'application des mesures de protection.

Mots clés : mesures de protection judiciaire, protection des personnes handicapées, mesures de protection, requérant, mandataire, tutelle, curatelle, assistance temporaire.

ЗАЩИТА, ОСУЩЕСТВЛЯЕМАЯ ПОСРЕДСТВОМ МЕР СУДЕБНОЙ ОХРАНЫ

Для выполнения положений международных договоров, одной из сторон, которыми является Республика Молдова, целей внутригосударственных стратегических документов, национальный законодатель в последние годы утвердил новые механизмы социальной и судебной защиты лиц с психическими и физическими недостатками. Совершенствование законодательно-нормативной базы необходимо для обеспечения их доступа к льготам и социальным услугам, трудоустройству и реабилитации, но прежде всего, для обеспечения защиты от действий субъектов, представляющими их интересы и права, назначенными законными представителями, посредством подробного регулирования порядка применения мер охраны.

Ключевые слова: меры правовой защиты, защита инвалидов, меры защиты, за-
явитель, представитель, опека, попечительство, временная охрана.

Conceptul de securitate este operațional nu doar în raport cu statalitatea sau membrii unei societăți, dar și în raport cu siguranța persoanei, care uneori poate prezenta un pericol pentru sine însuși, nu doar pentru mediul în care conviețuiește. Desigur, ne referim la acele subiecte care, din cauza unor boli mintale, deficiențe fizice sau psihologice nu pot conștientiza în mod deplin acțiunile lor sau nu-și pot exprima voința. În acest context, statul trebuie prin acte legislative să pună la dispoziția celor interesați instrumente cu ajutorul cărora ar asigura protecția, atât a persoanelor care suferă de anumite tulburări psihice, cât și a acelor participanți la viața socială care se confruntă cu asemenea persoane.

La 13 aprilie 2017, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 66 (în vigoare din 2 iunie 2017)¹ ce modifică cadrul legal în privința capacității de exercițiu a persoanelor adulte care, din cauza unei dizabilități mintale, nu își pot exprima pe deplin consimțământul.

Pornind de la tradiția dreptului privat roman asemenea persoane erau numite persoane incapabile (*furiosus*), ele erau

lipsite de capacitate de exercițiu, iar asupra lor se institua tutela exercitată de un tutore².

Noile dispoziții legislative au schimbat radical vechea abordare, iar pe plan terminologic, de la “persoane incapabile” s-a trecut la “persoane ocrotite”.

De asemenea, la 17 noiembrie 2016, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a pronunțat Hotărârea nr. 33 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul civil și Codul de procedură civilă al Republicii Moldova³. În aprecierile sale, Curtea Constituțională a menționat, printre altele:

„108. În lumina prevederilor [Convenției ONU], Curtea constată că, deși persoanele cu dizabilități mintale au dreptul la recunoașterea, oriunde s-ar afla, a capacității lor juridice, este posibilă aplicarea

¹ Legea cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative nr. 66 din 13.04.2017. Monitorul Oficial nr. 171-180 din 02.06.2017.

² SZEKELY, R. Configurații generale ale discernământului în dreptul civil român. <http://arhivastudii.law.ubbcluj.ro/articol/584> (accesat: 7.04.2021).

³ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 33 din 17.11.2016 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul civil și Codul de procedură civilă al Republicii Moldova (drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități mintale). <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&ti p=hotariri&docid=600> (accesat 07.04.2021).

unor măsuri de protecție asupra acestora, adaptate la situația particulară a persoanei (art. 12 alin. (4)).

109. Astfel, Curtea reține că tutela poate fi instituită atunci când restricțiile care le implică sunt proporționale cu nivelul de incapacitate a persoanei cu tulburări psihice și doar pentru o perioadă determinată de timp, cu evaluarea ulterioară a necesității menținerii acesteia de către autoritatea competentă care a instituit-o⁴.

Prin aceeași hotărâre s-a constatat:

„137. Curtea observă că prevederile Codului de procedură civilă stabilesc nulitatea absolută a actelor procesuale întocmite de persoanele declarate incapabile, fără a acorda posibilitate instanței de judecată de a le examina și a decide asupra valabilității acestora în funcție de circumstanțe.

142. În aceste condiții, reieșind din standardele internaționale, Curtea subliniază că actele procedurale întocmite de persoanele incapabile nu pot fi supuse din start unei nulități absolute. La fel, se impune și necesitatea examinării de către instanța de judecată a cererilor de chemare în judecată în funcție de circumstanțe, chiar și fără implicarea obligatorie (acordul) a reprezentantului legal al persoanei incapabile, în cazul în care problema dedusă spre soluționare poate fi examinată doar cu concursul nemijlocit al persoanei care a depus-o⁴.

Legea adoptată la 13 aprilie 2017 a modificat și completat 16 acte legislative, însă principalele modificări s-au rezumat la:

- introducerea în Capitolul I, Titlul 1, partea întâi a Codului civil a Secțiunii 3 „Măsurile de ocrotire contractuală și judiciară”, care cuprinde 100 articole noi, și
- expunerea într-o nouă redacție a Capitolului XXVIII din Codul de procedură

civilă, cu noua denumire „Procedura privind măsurile de ocrotire”, care cuprinde 23 de articole.

Procesul de reformă în domeniul protecției persoanelor cu dizabilități psihice sau fizice a fost ghidat de unele principii cuprinse în Recomandarea nr. R (99) 41 a Comitetului Miniștrilor Statelor Membre privind Principiile privitoare la protecția juridică a adulților incapabili (23 februarie 1999), menționate și în cadrul Notei informative la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative,⁵ și anume:

Flexibilitatea în măsura juridică. Măsurile de ocrotire destinate asigurării ocrotirii intereselor personale și economice ale adulților incapabili ar trebui să fie suficient de largi și flexibile pentru a permite adoptarea unei măsuri juridice potrivite pentru diferite grade de incapacitate și pentru o varietate de situații. Totalitatea măsurilor de ocrotire propuse ar trebui să comporte dispoziții limitându-se la un act concret și fără a impune desemnarea unui reprezentant sau a unui reprezentant cu împuterniciri permanente. Ar trebui elaborate măsuri care obligă reprezentantul să acționeze împreună cu adultul vizat, precum și alte măsuri care prevăd desemnarea mai multor reprezentanți.

Păstrarea maximală a capacității. Cadrul legislativ ar trebui, la maxim imposibil, să recunoască că pot să existe diferite grade de incapacitate și că incapacitatea poate varia în timp. Drept urmare, o măsură de ocrotire nu ar trebui automat să ducă la o restricționare totală a capacității juridice. Totuși, o limitare a acesteia din urmă ar trebui să fie posibilă atunci când în mod evident apare necesitatea ocrotirii persoanei în cauză.

⁴ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 33 din 17.11.2016 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul civil și Codul de procedură civilă al Republicii Moldova (drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități mintale). <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=600> (accesat 07.04.2021).

⁵ Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative. http://www.justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/coordonare/2015/iulie/NOTA_RO-2_2_27.07.2015.pdf (accesat 07.04.2021).

Caracterul necesar și subsidiar. Nici o măsură de ocrotire nu se poate institui față de un adult incapabil decât dacă ea este necesară, ținând cont de circumstanțele particulare și de nevoile celui interesat. Atunci când se pronunță pe marginea necesității unei măsuri, se va aplica mecanismul cel mai puțin formalist și se va ține cont de orice asistență pe care o pot aduce membrii familiei sau oricare altă persoană.

Proportionalitatea: în cazul în care este necesară instituirea ocrotirii, ea trebuie să fie proporțională cu gradul de capacitate al persoanei vizate și adaptată la circumstanțele particulare și nevoile acesteia din urmă. Măsura de ocrotire va limita capacitatea juridică, drepturile și libertățile persoanei vizate doar în limita necesară pentru a atinge scopul intervenției.

Caracterul echitabil și eficace al procedurii. Procedurile care duc la adoptarea măsurii de ocrotire a adulților incapabili trebuie să fie echitabile și eficace. Trebuie instituite garanții procedurale corespunzătoare pentru a proteja drepturile persoanei vizate și pentru a preveni eventualele abuzuri.

Preeminența intereselor și bunăstării persoanei vizate. La instituirea sau punerea în aplicare a unei măsuri de ocrotire a unui adult incapabil, se vor lua în cont cu prioritate interesele și bunăstarea acestuia. Acest principiu implică în special faptul că alegerea unei persoane pentru a reprezenta sau asista adultul incapabil trebuie înainte de toate să se bazeze pe aptitudinea acestei persoane de a proteja și promova interesele și bunăstarea adultului vizat.

Respectul dorinței și sentimentelor persoanei vizate. La instituirea sau punerea în aplicare a măsurii de ocrotire a adultului incapabil, ar trebui, în măsura posibilă, de ținut cont și de a respecta în mod corespunzător dorințele din trecut și prezent și sentimentele celui interesat.

Consultarea. La instituirea și punerea în aplicare a unei măsuri de ocrotire, ar trebui de consultat, în măsura în care este

rezonabil și posibil, persoanele care au un interes special în bunăstarea adultului vizat, cum ar fi reprezentantul său, un membru apropiat al familiei sale sau al altor persoane. Cercul de persoane care urmează a fi consultat și efectele consultării sau absența consultării ar trebui determinate în dreptul intern.

Fundamentându-și noile dispoziții în materie de protecție a persoanelor cu dizabilități pe aceste principii, legiuitorul național „a adaptat normele Codului de procedură civilă la dezideratele internaționale în această materie, pentru ca persoana cu dizabilități mintale să aibă, pe de o parte, posibilitate de a exercita drepturi procesuale civile, iar pe de altă parte, de a fi supusă anumitor măsuri de ocrotire”⁶.

Măsurile de ocrotire judiciară

Măsurile de ocrotire au drept scop ocrotirea, atât a persoanei afectate de maladii psihice sau deficiențe fizice, cât și a intereselor patrimoniale ale acesteia. Astfel, aceste măsuri urmăresc interesul și bunăstarea persoanei în privința căreia se instituie și favorizează, pe cât este posibil, autonomia acesteia. Totodată, având în vedere gravitatea efectelor pe care le determină aceste măsuri, prin restrângerea unor drepturi și libertăți ale persoanei, legiuitorul a încredințat competența de instituire a acestora doar instanțelor de judecată.

Măsurile de ocrotire judiciară diferă după intensitatea intervenției în viața persoanei. Dacă legislația anterioară prevedea unica măsură de ocrotire lipsirea de capacitate de exercițiu și instituirea tutelei, noua legislație propune diversificarea lor pentru a răspunde necesității de a adapta măsura la situația specifică a persoanei fizice vizate.

⁶ PRISAC, Al. *Procedura privind măsurile de ocrotire (intentarea, domeniul de aplicare și competența jurisdicțională)*. Materialele Conferinței "Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european", Chișinău, Moldova, 2018, p. 431.

Actualmente, măsurile de ocrotire judiciară îmbracă trei forme:

- 1) ocrotirea provizorie – se instituie de către instanța judecătorească asupra persoanelor care au nevoie de ocrotire temporară sau de reprezentare pentru îndeplinirea doar a anumitor acte juridice. Această ocrotire este de scurtă durată (maximum 12 luni) – (art. 97-101 din Codul civil).⁷ Ocrotirea provizorie nu afectează capacitatea de exercițiu a persoanei ocrotite, cu excepția domeniului în care acționează ocrotitorul provizoriu;
- 2) curatela – se aplică persoanei care, fără a fi lipsită complet de discernământ, are nevoie, în temeiul dispozițiilor art. 65 alin. (1) – boală mintală, deficiență fizică -, să fie asistată în mod continuu (art.102 CC). Curatela se instituie doar dacă prin ocrotirea provizorie nu se va putea asigura ocrotirea suficientă a persoanei. Măsura poate fi aplicată pe o durată maximă de 5 ani;
- 3) tutela – este ultima măsură de ocrotire continuă și se instituie doar dacă nici prin ocrotire provizorie și nici prin curatelă nu se poate asigura ocrotirea suficientă a persoanei. Această măsură durează maximum 5 ani, deși instanța poate în mod excepțional să o stabilească la 10 ani (în situația în care, în baza raportului de expertiză psihiatrică care confirmă că, având în vedere stadiul dezvoltării științei, nu există semne vădite că starea persoanei se va îmbunătăți), (art.103 CC). Mai mult decât atât, dacă se solicită reînnoirea tutelei, instanța de judecată, în baza raportului de expertiză psihiatrică prin care se confirmă că nu există semne vădite că starea persoanei se va îmbunătăți, poate stabili, prin hotărâre motivată, un termen de până la 20 de ani (art.104 alin.2 CC). Instanța de judecată va desemna

un tutore care va reprezenta persoana ocrotită în toate actele sale. Pornind de la limitele trasate de Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 17.11.2016, tutorele reprezintă persoana ocrotită în toate actele juridice doar în cazul în care persoana ocrotită este lipsită în totalitate de discernământ.

Procedura instituirii măsurilor de ocrotire judiciară

Particularitatea reținută în cazul procedurii instituirii măsurilor de ocrotire judiciară o reprezintă inexistența contrarietății de interese (caracterul unilateral), altfel spus, cererea nu este îndreptată împotriva unui adversar cu potențial interes în a se opune la admiterea acesteia⁸. În aceste circumstanțe, instanța, mai curând exercită un control asupra întrunirii condițiilor de instituire, modificare sau revocare a acestor măsuri.

În procedura privind măsurile de ocrotire se examinează, potrivit art. 302 alin.1 CPC⁹, următoarele cauze:

- a) de instituire, reînnoire sau revocare a unei măsuri de ocrotire judiciare (ocrotire provizorie, tutelă sau curatelă);
- b) de modificare a condițiilor în care se exercită o măsură de ocrotire judiciară;
- c) de desemnare și revocare a ocrotitorului provizoriu, curatorului, tutorelui, membrilor consiliului de familie, curatorului supleant, tutorelui supleant, curatorului special, tutorelui special;
- d) de contestare a deciziilor consiliului de familie sau ale autorității tutelare în orice aspect ce ține de măsura de ocrotire contractuală sau judiciară;
- f) de soluționare a altor chestiuni privind măsurile de ocrotire contractuale sau

⁸ MAGUREANU, Fl. *Drept procesual civil*. București: All Beck, 1998, p. 605.

⁹ *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova*, adoptat prin Legea nr.225-XV din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 12.06.2003, nr.111.

⁷ *Codul civil al Republicii Moldova*, nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial nr. 82-86 din 22.06.2002. Republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019.

judiciare care, conform legii, sunt de competența instanței de judecată.

Intentarea procedurii

Cererea de pornire a procesului privind măsura de ocrotire se depune, la alegerea petiționarului:

- a) la instanța judecătorească de la domiciliul sau reședința persoanei în privința căreia este instituită sau se solicită instituirea unei măsuri de ocrotire (denumită în sensul prezentului capitol – persoană fizică), inclusiv de la locul aflării instituției de tratament sau instituției sociale în care este stabilită aceasta;
- b) la instanța judecătorească de la domiciliul sau reședința ocrotitorului provizoriu, curatorului, tutorelui sau mandatarului împuternicit prin mandat de ocrotire în viitor. Această din urmă dispoziție ne sugerează că, înaintarea cererii în instanța de judecată poate avea loc atunci când persoana ocrotită a încheiat un mandat de ocrotire în viitor sau a fost instituită în privința ei o măsură de ocrotire judiciară (ocrotirea provizorie, curatela sau tutela).

Instanța de judecată care examinează cererea de pornire a procesului privind măsura de ocrotire solicită dosarul personal de la autoritatea tutelară de la domiciliul persoanei fizice. După rămânerea irevocabilă a hotărârii judecătorești în procesul privind măsura de ocrotire, instanța de fond va restitui dosarul personal autorității tutelare de la domiciliul persoanei fizice, care îl va păstra cel puțin până la decesul acesteia.

Petiționarul este scutit de achitarea cheltuielilor aferente procesului privind măsura de ocrotire (art. 303 CPC). Dacă analizăm însă normele generale în materie de scutire de la plata taxei de stat, constatăm că în art. 85 CPC, o asemenea prevedere nu se regăsește. În acest sens, apreciem ca fiind necesară includerea acestor categorii de subiecți în grupul celor ce beneficiază de scutiri și care sunt incluși în

prevederile art.85 alin.1 CPC. Dacă se constată că petiționarul a depus cu rea-credință cererea de pornire a procesului privind măsura de ocrotire, instanța îl va obliga la plata tuturor cheltuielilor de judecată și la reparația prejudiciului cauzat. Este firească o asemenea sancțiune, având în vedere efectele grave pe care le-ar putea suporta persoana în privința căreia se insistă pentru instituirea tutelei (de la schimbarea atitudinii față de ea în societate și până la pierderea locului de muncă sau a unui contract care putea fi încheiat etc.) și, totodată, se răpește și din timpul instanței de judecată, deturnând și sarcinile procesului, petiționarul, de fapt, urmărind cu totul alt scop decât ocrotirea – depozitarea de un anumit bun, șantajul având ca obiectiv obținerea unor foloase etc.

Pregătirea cauzei către dezbateri

Judecătorul, din oficiu sau la cererea participanților, în pregătirea cauzei către dezbateri judiciare, poate ordona efectuarea expertizei psihiatrice a persoanei fizice. Dacă persoana fizică se eschivează în mod vădit de la expertiză, instanța poate pronunța, în ședință de judecată, cu participarea medicului psihiatru, o încheiere privind supunerea forțată a persoanei unei expertize psihiatrice (art. 304 CPC).

În acest context, Cazacu Doina¹⁰ a menționat că, în rezultatul efectuării expertizei psihiatrico-legală, indiferent de tipul cauzei judiciare (penală/civilă) și de obiectivele înaintate, expertul psihiatrico-legal trebuie neapărat să reflecte în concluzii următoarele aspecte: structura și gradul de dezvoltare al personalității; în cazul constatării lipsei disfuncțiilor psihice cu semnificație psihiatrico-legală decisivă, se va specifica lipsa tulburărilor și maladiilor psihice, existența criteriilor discernământului și anume – intelectual (capacitatea de a conștientiza acțiunile sale) și volitiv (capacitatea

¹⁰ CAZACU, D. *Măsurile contractuale și judiciare de ocrotire a persoanei fizice adulte: noțiuni introductive*. În: Revista Institutului Național de Justiție, 2018, nr.4, p. 12-13.

de a dirija acțiunile sale și de a înțelege consecințele lor) și acțiunea realizată cu discernământ; în cazul identificării unor tulburări cu semnificație psihiatrico-legală sau a unor boli psihice, se vor indica diagnosticul psihiatric, prezența tulburărilor sau a bolilor psihice diagnosticate la momentul consumării faptei, capacitatea de a conștientiza și dirija acțiunile sale, de a înțelege consecințele lor, de a acționa cu discernământ.

Examinarea cererii în fond

În cadrul examinării cauzei în fond, instanța de judecată audiază petiționarul, persoana fizică, cu excepția cazului când s-a pronunțat încheierea de a nu audia persoana, conform art. 308¹ CPC (în această situație, audierea se desfășoară la locul aflării persoanei), precum și ceilalți participanți. Cauza se examinează în ședință secretă, cu excepția cazului când la ea pot asista alte persoane (soțul, autoritatea tutelară, persoana cu care locuiește împreună de mai mult de 3 ani).

Un aspect asupra căruia trebuie să atragem atenția este faptul că, deși am menționat caracterul necontencios al acestei proceduri, totuși, art. 305 CPC, cu titlu de excepție, prevede posibilitatea unor dezbateri contradictorii. În acest sens, doctrina juridică menționează: „Dreptul instanței de judecată de a dispune desfășurarea în contradictoriu a procesului privind măsura de ocrotire este prevăzut de legiuitor în scopul realizării principiului respectului dorinței și sentimentelor persoanelor vizate, prevăzut în Recomandarea nr. R (99) 41 a CMSM privind Principiile privitoare la protecția juridică a adulților incapabili. Într-un proces contradictorial, instanța de judecată ar putea elucida deplin circumstanțele ce țin de dorințele și sentimentele persoanei ocrotite, atunci când aceasta din urmă are o poziție procesuală opusă față de a celorlalți participanți la proces”¹¹.

Potrivit art. 308 CPC, persoana audiată poate fi însoțită de altă persoană pe care a ales-o, care nu va avea calitatea de reprezentant în proces. Audierea persoanei fizice se poate desfășura la sediul instanței de judecată, la reședința sa, în instituția de tratament sau instituția socială, precum și în orice alt loc corespunzător. Audierea are loc în ședință secretă, la care pot participa persoanele enumerate în art. 94 din Codul civil.

Avocatul persoanei este informat despre timpul și locul audierii. Referitor la rolul avocatului în aceste tipuri de procese, menționăm că primordial este ca acesta să depună toate eforturile pentru menținerea interacțiunii bazate pe încredere și suport cu persoana reprezentată, totodată verificând nivelul de înțelegere al informației furnizate. În situațiile în care interesele persoanei cu deficiențe mintale sau fizice o impun, avocatul va trebui să-și asume în mare parte procesul de adunare a probelor prin efectuarea interpelărilor și cererilor către instituțiile care dețin aceste probe. Nu în ultimul rând, avocatul va ține cont ca măsurile de ocrotire să urmărească interesul și bunăstarea persoanei în privința căreia se instituie și să favorizeze, pe cât este posibil, autonomia acesteia.

Reglementând procedura de audiere a persoanei în raport cu care se solicită măsura de ocrotire, legiuitorul stabilește că persoana fizică poate cere să fie audiată în regim individual și închis, fiind însoțită, la dorință, de o persoană pe care a ales-o (art. 308 CPC). Dacă consideră necesar, instanța de judecată poate desfășura audierea persoanei fizice în prezența medicului care o tratează sau în prezența altei persoane pertinente. Referitor la acest din urmă subiect, legiuitorul nu menționează care va fi calitatea procesuală a persoanei ce însoțește persoana fizică și acest aspect provoacă dificultăți în ceea ce privește determinarea drep-

¹¹ PRISAC, Al. *Procedura privind măsurile de ocrotire (intentarea, domeniul de aplicare și competența jurisdicțională)*. Materialele Conferinței "Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în

contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european", Chișinău, 2018, p. 439.

turilor și obligațiilor în proces. Din acest motiv, apreciem drept necesară intervenția legiuitorului pentru a reglementa statutul juridic al însoțitorului, fie în calitate de reprezentant legal, fie de persoană interesată.

Instanța de judecată va depune toate eforturile posibile pentru a constata dorințele și sentimentele persoanei fizice privind cererea supusă examinării, folosind metodele de comunicare care corespund stării și situației persoanei audiate, va analiza ca măsurile de ocrotire să fie instituite și exercitate întru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale și a demnității persoanei.

Termene de examinare a cererilor

Analizând aceste termene, constatăm că, în funcție de obiectul cererii care urmează a fi soluționată, aceste termene diferă. Astfel:

- 1) Pentru cererea de instituire a unei măsuri de ocrotire judiciare se prevede termenul de un an din data depunerii, în caz contrar, cererea se scoate de pe rol (art.308⁸ CPC).
- 2) Cererile adresate, după instituirea măsurii de ocrotire, de către persoana ocrotită sau persoana însărcinată cu ocrotirea, se soluționează într-un termen de 3 luni de la data depunerii acestora (art. 308¹⁰ CPC), dacă ele nu necesită obținerea unor informații suplimentare, prezentarea de probe suplimentare sau altă cercetare. În acest caz, instanța de judecată va avertiza petiționarul despre acest fapt și îl va informa despre data la care se va pronunța hotărârea, într-un termen care nu va depăși 9 luni din data depunerii cererii respective, cu excepția cazurilor în care instanța de judecată dispune efectuarea unei dezbateri în contradictoriu conform art. 305 CPC.

Deși pentru alte tipuri de proceduri civile legiuitorul s-a axat pe principiul rezonabilității, totuși în cazul de față vorbim despre niște exigențe mai drastice față de unitatea temporară, fapt explicabil, având în vedere gravitatea consecințelor ce pot inter-

veni, atât pentru persoana a cărei ocrotire se solicită, dacă aceasta pe un timp îndelungat ar fi privată de ocrotire, cât și pentru societate, în general, care ar putea să se confrunte cu acțiuni periculoase din partea acestor subiecți.

Hotărârea judecătorească

Potrivit art. 308¹¹ CPC, prin hotărârea judecătorească de instituire a măsurii de ocrotire judiciare instanța poate satisface cererea înaintată în sensul stabilirii acelei măsuri de ocrotire care a fost solicitată prin această cerere, fie poate să instituie o altă măsură de ocrotire judiciară decât cea solicitată de petiționar sau de către unul dintre participanți.

Dispozitivul hotărârii judecătorești se comunică petiționarului, persoanei însărcinate cu ocrotirea și tuturor persoanelor cărora le modifică drepturile sau obligațiile aferente măsurii de ocrotire. Dispozitivul hotărârii judecătorești prin care se soluționează cererea de instituire a măsurii de ocrotire judiciare se comunică persoanei ocrotite personal, dovada anexându-se la dosar. Instanța de judecată, prin încheiere motivată, poate să decidă să nu comunice dispozitivul hotărârii judecătorești de instituire a măsurii de ocrotire judiciare persoanei ocrotite, dacă această informație îi poate prejudicia grav sănătatea. În acest caz, dispozitivul se expediază avocatului său, precum și persoanei pe care instanța o consideră cea mai potrivită pentru a primi această comunicare. Dispozitivul hotărârii judecătorești se comunică persoanelor care, conform art. 308¹³ CPC, pot depune apel. Comunicarea se efectuează prin scrisoare recomandată cu aviz de recepție. Dacă este necesar, instanța de judecată poate dispune efectuarea comunicării prin executor judecătoresc.

Necesitatea creșterii pe cât e posibil a autonomiei persoanelor care suferă de tulburări mintale în activitățile desfășurate și măsurile întreprinse, potrivit standardelor consacrate de actele internaționale în domeniu, a provocat schimbări legislative

substanțiale în domeniul procedurii de aplicare a măsurilor de ocrotire judiciară prin intermediul instanțelor de judecată. Drept, o categorie întreagă de persoane, care decenii la rând erau total izolate de societate, au obținut posibilitatea să-și revendice și să-și apere drepturile în instanțele de judecată, obținând o protecție eficientă și instrumente funcționale pentru a pune capăt abuzurilor din partea reprezentanților legali. Or, garantarea securității

cetățenilor statului, indiferent de categoria socială în care se încadrează, constituie o premisă esențială pentru consolidarea statului de drept și sporirea securității naționale, deoarece, actualmente, securitatea statului nostru nu are ca temelie puterea militară, ci anumite valori, cum ar fi justiția funcțională, buna guvernare și instituțiile puternice, a căror chintesență sunt înșiși oamenii.

BIBLIOGRAFIE

1. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova*, adoptat prin Legea nr. 225-XV din 30.05.2003. Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 12.06.2003, nr.111.
2. *Codul civil al Republicii Moldova*, nr. 1107 din 06.06.2002. Monitorul Oficial nr. 82-86 din 22.06.2002. Republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019.
3. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 33 din 17.11.2016 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul civil și Codul de procedură civilă al Republicii Moldova (drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități mintale)*.
<https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=600> (accesat 07.04.2021).
4. *Legea cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative nr. 66 din 13.04.2017*. În: Monitorul Oficial nr. 171-180 din 02.06.2017.
5. *Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative*.
http://www.justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/coordonare/2015/iulie/NOTA_RO-2_2_27.07.2015.pdf (accesat 07.04.2021).
6. CAZACU, D. *Măsurile contractuale și judiciare de ocrotire a persoanei fizice adulte: noțiuni introductive*. În: Revista Institutului Național de Justiție, 2018, nr.4.
7. MAGUREANU, Fl. *Drept procesual civil*. București: All Beck, 1998.
8. PRISAC, Al. *Procedura privind măsurile de ocrotire (intentarea, domeniul de aplicare și competența jurisdicțională)*. În: Materialele Conferinței „Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european”, Chișinău, Moldova, 2018.
9. SZEKELY, R. *Configurații generale ale discernământului în dreptul civil român*.
<http://arhivastudia.law.ubbcluj.ro/articol/584> (accesat 07.04.2021).

18.11.2021

ISSN 2587-3822
E-ISSN 2587-3954

STUDII NAȚIONALE DE SECURITATE

Revistă științifico-practică
Nr. 2 (4) 2021

Redactor-șef: Vitalie SÎLI
Redactor-șef adjunct: Diana HÎRBU
Redactor științific: Xenofon ULIANOVSKI
Redactori de limbă:
Română / Rusă: Vitalie ȚURCANU
Franceză: Vitalina BAHNEANU
Engleză: Lia BUTUCEL

© SIS (INIS), 2021

Machetare: Editura Garomont Studio
Coperta: Roșca Eduard
Tehnoredactare: Roșca Cristina
Prepress: Editura Garomont Studio

Editura: Garomont Studio SRL, str. Ion Creangă, 39.
Tel.: 067 228 277; e-mail: garomont@promovare.md, garomont_print@promovare.md
Tipografia: SC Garomont Studio SRL, Str. Alba Iulia, 75.
Tel.: 076 706 287; e-mail: garomont@promovare.md, garomont_print@promovare.md5

